LUMEA
săptămînal independent de politică externă
azi

Anul II, serie nouă, nr. 46 (1409), 15 noiembrie 1990

Sumar

EDITORIAL. **Să nu-i mai lăsăm singuri !** Ilie Şerbănescu 2
PROBLEME ROMÂNEŞTI. **Ştim ce să acceptăm ?** Gabriel Ivan 3
De ce liberalizarea preţurilor antrenează obiectiv o creştere de preţuri ? De ce liberalizarea preţurilor riscă să devină doar o creştere de preţuri ? Ilie Şerbănescu 4
— **Uniunea Sovietică. Contrastele unui jubileu.** Vasile Crişu 5
Piaţa Comună şi Europa de Est. Grupaj realizat de Doina Topor. 6—8
EUROPA RĂSĂRITEANĂ. **R. S. S. Moldova. Se caută vinovaţii.** Corespondenţă de la Boris Marian 9
EUROPA OCCIDENTALĂ. **Marea Britanie. „Discursul tronului" şi soarta „doamnei de fier".** Ştelian Ţurlea 15
Noua Zeelandă. Victoria conservatorilor — un „flux politic" ? 15
Noile necunoscute ale securităţii europene. Radu Pascal 10
Ce se va întîmpla cu Tratatul de la Varşovia ? Ştefan Nicolae 10
AMERICA. SUA. **Statu quo.** Ştelian Ţurlea 11
ASIA. **Japonia. Spectacol imperial.** 12
— **India. „Frenezia morţii" şi criza guvernamentală.** 13
— **Pakistan. Final în lupta pentru putere ?** Liana Enescu 13
AFRICA. **Lesotho. Regele — simplu cetăţean.** Dumitru Constantin 14
— **Ruanda. Armistiţiu sau neutralizarea rebelilor ?** 14
1 000 + 1 16
Cuba între Hemingway şi don Quijote. Ştefan Nicolae 18
REPORTAJ PE GLOB. **Călătorie în Israel (2). Un golf prea apropiat.** Liana Enescu 20
Rădăcinile miracolului japonez. Michio Morishima 21
OPINII. **Noi vectori de mondialitate.** Henri Zalis 23
Femeia şi puterea (8). Amorul şi politica. Liana Enescu 24
ISTORIE. **„O înfringere în victorie" (5).** Nicolette Franck 25
SERIAL. **George Blake se destăinuie (2)** 26
— **Stalin şi stalinismul (7).** Roy Medvedev 28
„Statul totalitar" (2). Jelio Jelev 27
POŞTA REDACŢIEI. 30
PROFIL. **Gianni de Michelis, ministrul afacerilor externe al Italiei.** 31

Închiderea ediţiei : 13 noiembrie, ora 12

Coperta I
Sorin Turculeţ

Akihito — Împăratul Japoniei

La 12 noiembrie, Akihito a fost încoronat împăratul Ţării de la Soare Răsare. Şefi de state de pe toate continentele au participat la fastuoasele ceremonii **(pag. 12)**

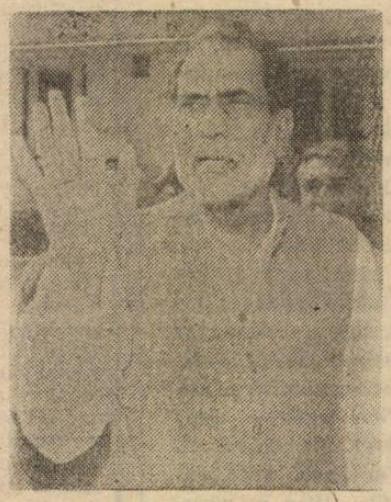

Noi premieri în subcontinentul indian

De săptămîna trecută, India are un nou premier — Chandra Shekhar ,iar Pakistanul — Nawaz Sharif **(pag. 13)**

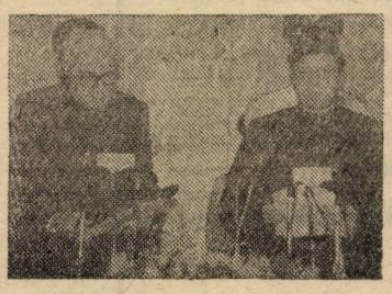

Salutăm apariţia revistei „Tinerama", **chiar dacă, judecînd după primul număr, ar putea, prin profil, să ne devină concurentă.**

Remarcăm contribuţia adusă la realizarea primului număr de colegii noştri Rodica Dumitrescu şi Radu Pascal, **care, după cum cu surprindere vedem în caseta tehnică a „Tineramei", sînt nu doar colaboratori, ci membri ai colectivului redacţional, ultimul chiar secretar general de redacţie. Nu ne putem reţine constatarea că aportul lor cantitativ şi calitativ la primul număr al „Tineramei" este nu numai superior celui avut la elaborarea ultimelor numere din revista noastră, dar include şi unele proiecte tematice discutate în şedinţele noastre de sumar.**

Rămîne la latitudinea dnei Rodica Dumitrescu şi a dlui Radu Pascal de a-şi alege locul de muncă — la noi sau la „Tinerama" — pentru că, în practica mondială a presei libere, este în afara oricărei uzanţe de a fi salariat al unei publicaţii lucrînd, în acelaşi timp, la promovarea tocmai a unei publicaţii concurente.

Este strict o problemă a celor doi colegi ai noştri, fără vreo legătură cu revista „Tinerama", care este îndrituită să-şi apropie orice doritor, ca angajat sau colaborator extern, şi căreia îi urăm succes în competiţia presei româneşti libere. În ce ne priveşte, partizani ai unei concurenţe loiale, vedem în diversificarea peisajului publicistic un stimulent pentru noi înşine şi un cîştig sigur pentru cititori.

„Lumea azi"

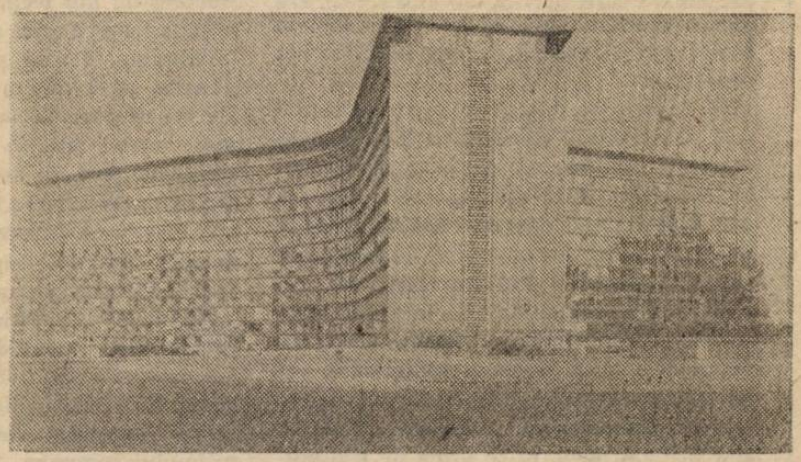

Piaţa comună şi Europa de Est

„Cei 12" şi-au recunoscut „responsabilitatea" pentru a ajuta ţările Europei de Est să reuşească în realizarea reformelor economice. Care este stadiul contactelor acestor ţări în CEE ? Care sînt exigenţele aderării ? De ce se tem occidentalii ? **(pag. 6—8)**

• Femeia şi puterea

(pag. 24)

• Rădăcinile miracolului japonez

(pag. 21)

„Discursul tronului" în Marea Britanie

(pag. 15)

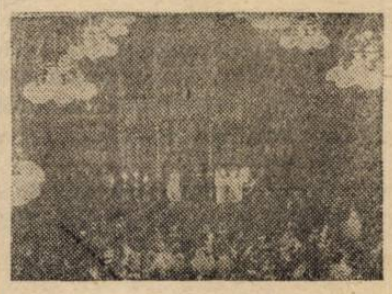

Să nu-i mai lăsăm singuri!

Duminică, 15 noiembrie 1987, a fost semnalul ! L-au dat ei, muncitorii din Braşov. Aflată în frig, întuneric şi teroare, ţara părea să se fi cufundat şi într-o nesfîrşită mizerie morală. Lipsa oricărei perspective, simţămîntul că nu exista nici o speranţă generaseră un soi de resemnare care, privită din afara ţării, era apreciată ca laşitate. Mulţi dintre noi, cu nimic mai breji decît ceilalţi, ne defineam drept laşi.

Ei, însă, protestatarii Braşovului, primii eroi ai revoluţiei române, au lovit în plin în acest edificiu de apatie şi deprimare, amintindu-ne că în această ţară există curaj, demnitate şi oameni capabili să ni le restituie. Şocul demonstraţiei de la Braşov a fost copleşitor. Puterea totalitară s-a găsit, pentru prima dată, în faţa unei contestări de amploare, în stradă, venită nu din partea unor disidenţi individuali, ci din rîndurile acelei clase pe care cu nerusinare pretindea că o slujeşte. Puterea şi-a lichidat, apoi, orice urmă de legitimitate faţă de această clasă, prin represiunea cu care i-a răsplătit pe demonstranţi, îndeosebi pe organizatorii lor.

Şocul a fost poate încă şi mai puternic pentru oamenii de rînd. Ingenunchiaţi de deceniile de teroare, în decursul cărora aparatul represiv părea de neînfrînt, cei prezenţi pe străzile Braşovului, în acea zi istorică de 15 noiembrie 1987, nu s-au încumetat să se alăture decis manifestanţilor care se ridicaseră, de fapt, în apărarea drepturilor şi libertăţilor tuturor românilor. Astfel, puterea totalitară a avut posibilitatea să se replieze temporar, căci dacă tot Braşovul s-ar fi unit în contestare ar fi putut deveni ceea ce Timişoara a fost, pentru întreaga ţară, doi ani mai tirziu. Dar, eroii Braşovului, rămaşi singuri în faţa celor pe care, pe bună dreptate, i-au calificat drept „bandiţi" şi „asasini", întorseseră deja o filă de istorie.

Pentru toţi românii care, în acele zile, se închideau în case şi stăteau în jurul aparatelor de radio pentru a lua cunoştinţă, de la posturile străine, de încurajatorul ecou internaţional al evenimentelor de la Braşov, speranţele se reaprinseseră. Se simţea începutul sfîrşitului.

Doi ani mai tîrziu, Timişoara a dovedit că a învăţat din lecţia Braşovului, şi Bucureştiul din lecţia Timişoarei. Prin ridicarea lor şi a altor oraşe, dictatura a fost înlăturată. Cu un sacrificiu pe care îl plîngem şi îl slăvim în acelaşi timp, şi alături de care trebuie aşezată jertfa primilor noştri eroi de la Braşov. Este un sacrificiu care nu are voie să fie zadarnic, stînd în puterea noastră, a tuturor, de a veghea la construirea acelui stat de drept în care idealurile luptătorilor noştri pentru libertate să se împlinească.

Astăzi, 15 noiembrie 1990, aniversăm sau comemorăm evenimentele de acum trei ani de la Braşov ? Îi comemorăm pe cei căzuţi în urma acestor evenimente ; aniversăm începutul sfîrşitului dictaturii şi a regimului comunist. Şi, într-un asemenea moment de pioşenie şi neînduplecare, poate ar trebui să trecem peste o analiză a împlinirilor şi neîmplinirilor noastre după revoluţia din decembrie. Nu putem să ocolim, însă, faptul că ne apasă atîtea incertitudini, că ne chinuie atîtea întrebări rămase încă fără răspuns. Avem dreptul la aceste răspunsuri ! Le cer înşişi eroii morţi sau mutilaţi la Braşov, Timişoara, Bucureşti, în alte oraşe ale României.

Este minunat că în această zi de 15 noiembrie, în cadrul unor mari mitinguri, sub semnul dătător de speranţă al unei Alianţe Civice, oameni de cele mai diverse profesiuni şi vîrste şi-au dat mîna pentru a celebra eroii de la Braşov, pentru a îndepărta definitiv un trecut apăsător, pentru ca acesta să nu îşi mai poată pune pecetea pe viitorul ţării. Să fim încrezători, aşa cum au fost eroii de la Braşov. Să nu-i mai lăsăm singuri !

Ilie Şerbănescu

Liberalismul şi independenţa agenţilor economici

IEŞIREA DIN TOTALITARISM. Economia de piaţă reprezintă unul dintre reperele civilizaţiei moderne. Ea presupune eliberarea agenţilor economici de sub tutela discreţionară a formelor de autoritate : biserică, rege, partid, conducător. Ingerinţa brutală a autorităţilor în acţiunea economică a supuşilor constituie genul proxim, sau principiul unificator al tipurilor de totalitarism pe care le-a cunoscut istoria : cel al despoţiilor orientale, cel religios şi monarhic, cel fascist, cel comunist etc. **Liberalismul economic,** pluralismul politic, toleranţa naţională şi religioasă evidenţiază, în cadrul sistemului de piaţă, o anume procesualitate : autonomizarea domeniilor civilizaţiei în raport cu puterea. Utopia comunistă pare să fi reprezentat, pentru jumătate de secol, o staţie sau un regres al acestei tendinţe. Aceleaşi mecanisme autoritare blocau iniţiativa economică în Egiptul antic, în Evul mediu european, în lagărul sovietic. În anul 1666, un regulament publicat de ministrul Colbert încearcă să stăvilească „tendinţa periculoasă" de proliferare a iniţiativelor în industria textilă. Fabricile din Dijon şi Sélangey sînt obligate să folosească exact 1408 feluri de fire. La Auxerre şi Avallon manufacturile sînt autorizate să utilizeze 1376 de tipuri, iar la Chatillon 1216. Nici unul mai mult sau mai puţin... Planificare socialistă „avant la lettre" sau manifestarea aceluiaşi model economic, bazat pe ingerinţa agresivă a puterii în activitatea de producţie ? Tot în Franţa secolului XVII, într-un singur oraş, 77 de persoane sînt condamnate la spînzurătoare, 58 la tragere pe roată şi 631 sînt trimise la galere pentru crima de a fi făcut comerţ cu pînză colorată, afacere interzisă de guvernul majestăţii sale. La sfîrşitul secolului XX, economiile est-europene deveniseră domeniul privilegiat de acţiune al securistului şi activistului de partid. Preţurile, investiţiile, salariile, tehnologizarea erau considerate în termeni politici şi abordate ca atare de puterea comunistă. Chiar etimologic, totalitarismul consacră un asemenea înţeles : exacerbîndu-se pe sine, autoritatea tinde să controleze **toate** resorturile societăţii. Ieşirea din totalitarism presupune un model alternativ, non-autoritar, de reglare sau, mai exact spus, de autoreglare a domeniului economic. Viaţa economică se emancipează de arbitrariul unei puteri exterioare economicului însuşi. La sfîrşitul „erei autorităţii", în cadrul legilor obiective ale pieţei se manifestă libertatea intereselor personale. Orice tranziţie la sistemul de piaţă implică limitarea intruziunii puterii în celelalte zone ale umanului şi deci un **anume** liberalism. În **sensul său foarte larg,** liberalismul este marca oricărei atitudini care contestă expansionismul puterii ; el îi desemna, prin anii '60, chiar pe liderii comunişti care vizau o „aerisire" a sistemului. Fiind prea cuprinzătoare, o asemenea accepţiune este relativ puţin operaţională : ea atestă separaţia dintre economic şi politic, dar nu exprimă o anumită concepţie de guvernare asupra raporturilor dintre cele două entităţi, acum autonome. Relaţiile dintre stat şi agenţii economici, în sistemul de piaţă, au fost descrise prin doi termeni mai **exacţi :** liberalismul **în sens restrîns** şi social-democraţia.

În accepţiunea sa **tehnică,** liberalismul presupune şi independenţa agenţilor economici în raport cu statul. Celebrul teoretician liberal Milton Freedman considera că „pre-

Știm ce să acceptăm?

Gabriel Ivan

Dacă este vorba de o reală liberalizare a prețurilor, avem de-a face cu o operație chirurgicală întreprinsă aproape pe viu. Ce fel de anestezie va fi aplicată de guvern ?

turile guvernează activitatea milioanelor de persoane". De vreme ce, lăsate să funcționeze, legile pieței pot rezolva problemele inflației, șomajului etc., liberalismul trece dincolo de de-birocratizare, spre „abolirea politicului". * Dezetatizarea, reducerea impozitelor, ajustarea ajutoarelor sociale, refuzul dirigismului reprezintă constantele practicii liberale. Promovînd individualismul și făcînd abstracție de costurile sociale ale inițiativelor private, liberalismul reușește, în general, să sporească eficiența economică, dar accentuează polarizarea veniturilor. **Tehnica** social-democrată de administrare a raportului dintre politic și economic supralicitează, dimpotrivă, intervenționismul statal. Această intervenție nu încalcă autonomia economicului și nu alterează mecanismele pieței. Printr-o serie de mijloace non-totalitare — planificarea orientativă, sistemul de pîrghii financiare, un sector naționalizat care se supune legilor pieței — statul social-democrat reușește o anumită redistribuire a veniturilor. Protejarea claselor defavorizate provoacă, de obicei, o oarecare scădere a creșterii economice.

Opțiunile social-democrate

Programul guvernului român prevede menținerea unui sector de stat care depășește 70 la sută din totalul economiei ; îngrădește prin cîteva prevederi liberalizarea prețurilor ; impune impozite destul de serioase asupra profiturilor ; nu corelează liberalizarea prețurilor cu liberalizarea salariilor ; se debarasează destul de lent de structurile centralizate ale sistemului planificării socialiste. Se regăsesc aici toate notele unei orientări social-democrate. Nu discutăm oportunitatea acestei opțiuni. Cele două ideologii provoacă efecte complementare : necesitatea unui echilibru între eficiență și echitate a impus, în democrațiile orientale, o anume ciclicitate, alternanța lor la conducere : fie prin rotația partidelor, fie prin introducerea conjuncturală a unor accente liberale în platforma social-democrată, și invers. Opțiunile într-o direcție sau alta au motivații afective sau pragmatice. Șansele de succes ale unei platforme depind, la noi, de un context foarte special care exclude un liberalism radical. Politicienii noștri nu s-au ostenit, sau nu s-au priceput, să lămurească riscurile și avantajele unei alegeri fundamentale : liberalism sau social-democrație. Recentele discuții despre „subtilizarea programului dreptei de către echipa guvernamentală" vădesc și o anume imprecizie a termenilor. Fie că partidele de dreapta au în programele lor idei social-democrate, care au fost incluse acum în programul guvernamental ; fie că, pe aici, cam mulți vorbesc în necunoștință de cauză. Diletantismul pare, și în politică, principala trăsătură a momentului. Intervențiile liderilor opoziției, vizavi de programul Roman, eludează conotațiile propriei lor doctrine : liberalismul **în sens „tehnic" sau exact.** La rîndul său, partidul de guvernămînt s-a ținut, o vreme, departe de **accepțiunea mai vastă** pe care liberalismul trebuie să o aibă și pentru social-democrați : părăsirea hotărîtă a comunismului. Inadvertențele de limbaj creează neclarități sau spaime. Inerția mentalității totalitare denaturează **sensul general** al liberalizării : autonomizarea agenților economici față de puterea de stat. După 40 de ani de socialism, opinia publică este programată să înjure guvernul pentru o creștere a prețurilor de care guvernul nu este responsabil. În sistemul de piață, cvasi-totalitatea prețurilor, cu mici excepții de la țară la țară, nu mai reprezintă apanajul guvernului. Prețurile sînt stabilite de întreprinderi conform cheltuielilor și situației de piață. Statul intervine în acest domeniu doar din considerente de protecție socială : subvenționează unele produse scăzînd prețurile la cumpărător, sau controlează inflația pentru a stăvili tulburările sociale. În general, statul capitalist se comportă ca „o mamă a răniților", încercînd, pe cît îl ține bugetul, să protejeze puterea de cumpărare a cetățenilor săi. De obicei statul e mai „vinovat" de ieftinirile care diminuează performanța economică decît de scumpirile care îi obligă pe oameni să se agite, să producă, să se descurce.

Cererea și oferta — o lege implacabilă

Inițiind liberalizarea prețurilor, actuala conducere își atrage o avalanșă de reproșuri pe care, în parte, nu le merită. Cîteva dintre neplăcerile pe care cumpărătorul le va suporta în următoarele luni nu se datorează guvernului. Ele sînt consecințe ale unei legi implacabile și impersonale care guvernează economia țărilor avansate : legea cererii și ofertei. De ce ne aruncă guvernul în ghiarele acestei fatalități ?

REFUZUL MISTIFICĂRII. La sfîrșitul oricărei dictaturi, supraviețuitorii constată că societatea în care trăiesc este o imensă potemkiniadă. Puterea a amenajat întregul ansamblu social în vederea satisfacerii unei singure cerințe funcționale : conservarea și extinderea forței sale de ingerință și control. După ce se dezvăluie „butaforia", totul pare fals sau absurd : sub acest aspect, ieșirea din totalitarism presupune refuzul mistificării. În România socialistă prețul produselor și al forței de muncă nu urmărea fluctuațiile pieței, ci programarea congreselor, aniversările, toanele familiei domnitoare. Expulzate din adevărul lor economic, prețurile, resursele, investițiile, repartițiile pe ramuri, recoltele deserveau minciuna totalitară. Pentru a supraviețui, comunismul trebuia să falsifice ; dar totul stătea suspendat între catastrofal și ridicol.

Sistemul imunitar al economiei și...

Majoritatea dificultăților momentului sînt simptomele unei maladii mortale. Practica mistificării a afectat sistemul imunitar al economiei. Orice șoc exterior produce ravagii pentru că ansamblul nu mai e capabil să se apere sau să se autoregleze. Economia românească pare construcția unui arhitect mitoman : nimic nu se potrivește cu nimic, prețurile sînt o simplă abstracție, paradoxurile economiei îl năucesc pe cel obișnuit să gîndească în limitele normalității. Un profesor obține lunar o cîtime din venitul săptămînal al unui vînzător care nu face decît să dosească o serie de mărfuri prin depozite. Lipsa unei piese care costă cîțiva lei blochează un proces tehnologic de milioane. Legumele se strică pe cîmp, în timp ce un muncitor dintr-o fabrică falimentară plătește cu o zecime din salariu cinci kilograme de roșii. Cu venitul obținut într-o lună, un occidental de condiție medie poate achiziționa un apartament în mijlocul Bucureștilor. Magazinele sînt goale. Deși războiul în Europa s-a încheiat acum 45 de ani. Românii își cară prin sacoșe, pînă în Asia Mică, jumătate din producția de cuie sau pînze de bombaier.

„...miza liberalizării

Nereferindu-se, decît foarte vag, la realitatea economică, sistemul prețurilor planificate nu atestă eficiența muncii sau necesitățile societății la un moment dat. Paradoxal, dar în ultimii ani doar prețurile de la bursa neagră au înregistrat, aproape exact, un adevăr economic fundamental : stagnarea productivității și lipsa cronică de mărfuri pe piață. Celelalte au fost aranjate după criterii politice, pentru a salva industrii falimentare sau pentru a hrăni pe sponci o populație constrînsă să muncească prost sau deloc. Sistemul prețurilor planificate răstoarnă ierarhia valorică a acțiunilor umane. Denaturînd realitățile, el stimulează indiferența, corupția și haosul. Reașezarea prețurilor în matca normalității reprezintă condiția de viabilizare a ansamblului. Recuperarea adevărului despre propriile noastre resurse și a unei măsuri a propriei noastre eficiențe exprimă miza fundamentală a liberalizării. Pentru că adevărul doare sau deranjează, refuzul mistificării va provoca o serie de convulsii sociale. Succesul reformei depinde de capacitatea guvernului de a stabili, în mod exact, doza de anestezie necesară unei operații care trebuie, totuși, întreprinsă aproape pe viu.

* Pierre de Rosanvalon, **Le libéralisme économique**, Seuil, 1989.

De ce liberalizarea prețurilor antrenează obiectiv o creștere de prețuri? De ce liberalizarea prețurilor riscă să devină doar o creștere de prețuri?

La o comparație a situației din România cu cea dintr-o economie de piață occidentală — din punctul de vedere al prețurilor —, frapante sînt, în principal, două constatări :

1) Față de nivelul general al prețurilor, puterea de cumpărare a cîștigului (salariului) mediu este mult mai substanțială într-o țară occidentală decît la noi. Sau — altfel văzute lucrurile — prin prețul său în raport cu cîștigul mediu, aproape fiecare produs sau serviciu principal (chiar chiriile, nemaivorbind de alimente, bunuri industriale de consum, benzină, căldură, electricitate, telefon etc.) este mult mai ieftin într-o țară occidentală decît în România. Faptul se explică prin nivelul discrepant al productivității sociale a muncii, economia occidentală fiind mult mai eficientă ; resursele materiale și umane existente sînt superior valorificate, putînd acoperi într-o măsură mult mai ridicată nevoile sociale și la un cost pe unitate de produs sau serviciu (și deci la un preț) sensibil mai scăzut.

2) Raporturile între prețurile multor produse și servicii evasisimilare sînt net diferite (de pildă, în țara occidentală, pentru o pereche de pantofi sau pentru un casetofon se plătește cam tot atît, în timp ce în România prețul unui casetofon este de circa 5—10 ori mai mare decît cel al unei perechi de pantofi). Semnificația este, în esență, următoarea : în economia occidentală, putem fi aproape siguri că raporturile dintre prețuri respectă raporturile dintre costuri, în România — nu, prețul pantofilor fiind subvenționat, iar cel al casetofonului, dimpotrivă, încărcat artificial. Ce se ascunde, de fapt, în spatele acestei situații din România ? Fabricantul de pantofi nu este stimulat să-și sporească producția, chiar dacă ar avea resurse. Iar faptul că pot exista prețuri exorbitante la casetofoane înseamnă că oferta acestora este deosebit de slabă, ceea ce, avînd în vedere prețul în fond stimulativ, nu se poate datora decît absenței resurselor pentru producție. Aceasta contrastează flagrant cu resursele imobilizate în proiecte faraonice fără utilitate, în stocuri imense de bunuri intermediare și chiar finale nevandabile. Cu alte cuvinte, ne aflăm în fața nu numai a unei subvalorificări pe plan global a resurselor, ci și a unei dirijări viciate a acestora (atîtea cîte există ele în economie). Neținîndu-se cont de cerere și ofertă, de semnalele pieței, a fost posibil — printr-o repartizare antieconomică a resurselor și o prestabilire artificială a prețurilor — ca mijloace de producție și chiar unele bunuri de consum fără desfacere să fie fabricate, în timp ce produse căutate pe piață să nu poată fi realizate fie din lipsă de resurse, fie datorită unor prețuri neremuneratorii.

Miza liberalizării prețurilor este tocmai dirijarea resurselor (atîtea cîte sînt) spre acoperirea nevoilor sociale ; și, legat de aceasta, o ulterioară valorificare mai bună a resurselor. Abandonîndu-se ca regulă repartizarea prin comandă a resurselor (ceea ce nu exclude excepții în funcție de anumite obiective economice și sociale) și lăsînd prețurile să exprime cererea și oferta, acestea vor canaliza treptat resursele spre nevoile sociale reale. Mecanismul este următorul : piața va răsplăti prin preț înalt pe producătorii acelor mărfuri acum în deficit, aceștia fiind stimulați să-și îndrepte activitatea către asemenea mărfuri. Cu timpul, pe măsură ce oferta crește, prețurile se stabilizează. Dimpotrivă, prețurile pe care piața le va recunoaște produselor fără căutare nu vor fi de natură să acopere costurile furnizorilor, activitățile respective trebuind restrînse sau oprite. Corelarea resurselor cu nevoile sociale prin liberalizarea prețurilor implică treceri de la unele activități spre altele, abandonări ale unor întreprinderi, reprofilări și crearea altora, deplasări profesionale ale forței de muncă.

În cazul economiei românești, liberalizarea prețurilor generează obiectiv o creștere aproape generală a acestora. Motivele sînt mai multe. Pentru ca mecanismul cererii și ofertei să-și facă simțite efectele menționate este nevoie de timp. La început, chiar și prețurile la produsele fără largă căutare vor avea tendința de a spori (desigur artificial, dar trebuie să treacă o perioadă pînă cînd piața însăși va „depista" exact aceste produse — datorită fie inutilității lor, fie numai slabei lor calități — și va determina apoi presiuni în direcția reducerii prețurilor lor). De asemenea, aparent logic ar urma, față de situația existentă, să intervină, de pildă, o creștere a prețurilor la pantofi și, dimpotrivă, o scădere a celor la casetofoane. În practică prețurile la pantofi vor crește pur și simplu pentru a intra în realitate, în vreme ce prețurile la casetofoane vor manifesta o puternică rezistență la scădere, căci produsele respective se află în penurie. Corelațiile normale între prețurile unor produse exprimînd necesități autentice se realizează prin creșteri diferențiate ale acestora, și, în experiența postbelică, nu se cunoaște vreun caz în care modalitatea să fi fost de creștere-scădere.

Ceea ce, în România, pe un plan general, împinge prețurile în sus, într-o primă fază, după liberalizarea prețurilor, este — pentru a o spune absolut deschis — faptul că doar în mod cu totul fals cîștigul mediu în economie putea cumpăra ceea ce sugerau prețurile oficiale vechi, ci, în realitate, cu mult mai puțin. Cîștigul mediu nu poate avea o altă semnificație practică decît aceea pe care i-o conferă nivelul productivității sociale a muncii pe economie. Și, pentru a fi corecți, trebuie subliniat că nivelul productivității sociale a muncii în România este execrabil ! Pentru acest nivel este relevantă nu masa monetară disponibilă la populație, care exprimă cererea potențială, ci faptul că numai 10 la sută din aceasta are acoperire în mărfuri și servicii, ceea ce reprezintă oferta efectivă. Să nu ne mințim și să nu ne amăgim : doar acești 10 bani dintr-un leu au semnificație, atîta puțind oferi economia românească în momentul de față.

Liberalizarea prețurilor nu poate să nu însemne inițial un șoc al creșterii acestora ! Un asemenea șoc este inevitabil ! Că populația îl va accepta sau nu, aceasta este o altă problemă. Singura șansă de a fi acceptat este de a exista convingerea că, printr-un sacrificiu, se poate spera ulterior — dar nu foarte tîrziu — într-o ameliorare a situației economice, îndeosebi din punctul de vedere al aprovizionării.

Condiția de prim ordin a unei viitoare ameliorări este ca liberalizarea prețurilor să-și atingă obiectivul economic, adică să ducă la stimularea producției bunurilor și serviciilor cerute, dar aflate acum în deficit pe piață ; cu alte cuvinte, să fie vorba de o reală liberalizare a prețurilor și nu doar de o simplă creștere a acestora. Riscul unei asemenea eșuări există, fiind o iluzie — așa cum pare să creadă guvernul — că mecanismul corector al cererii și ofertei va opera efectiv doar prin acordarea de autonomie întreprinderilor de stat. Deși reorganizate ca regii autonome sau societăți comerciale, acestea nu pot fi, în mod obiectiv, chiar „autonome", cu atît mai mult cînd fac parte dintr-un angrenaj economic unde se întîlnesc aproape numai cu alte întreprinderi la fel de „autonome".

Ce se va întîmpla practic cu prețurile liberalizate în aceste condiții ? Întreprinderile vor avea tendința de a le fixa la niveluri cît mai mari, pentru a-și acoperi costurile înalte, productivitatea scăzută, numărul nejustificat de angajați față de producția obținută, salarii chiar sporite acestora și, mai mult, o rezervă financiară pentru zilele negre ce vor veni. Într-o economie de piață, unde operează o concurență reală între producători privați de sine stătători, acest lucru nu ar fi posibil. Piața — de fapt, consumatorii — le-ar refuza integral sau doar parțial produsele la asemenea prețuri și furnizorii ar fi nevoiți, pentru a supraviețui, să reducă prețurile, căutînd să scadă costurile, să mărească productivitatea muncii, fie pe calea sporirii producției, fie pe cea a diminuării numărului de salariați. Guvernul susține că un asemenea proces se va derula și în condițiile prezente și că o garanție în acest sens ar fi însuși faptul că prețurile vor fi stabilite prin negocieri între producători și consumatori. Este mai mult decît îndoielnic ! Cine participă, în fond, la aceste negocieri ? Întreprinderi producătoare de stat și întreprinderi consumatoare tot de stat, sub supravegherea și arbitrajul departamentelor lor guvernamentale. La negocieri, cumpărătorii vor refuza, desigur, prețurile înalte propuse de producători, amenințînd, însă, că, dacă nu li se vor satisface cerințele, vor proceda, la rîndul lor, la măriri și mai pronunțate de prețuri către clienții lor. Așa, din verigă în verigă, în lanțul economic, se ajunge la consumatorii finali, adică la populație. Litigiile vor fi soluționate prin dispoziție de către departamentele guvernamentale și, în cazul în care între acestea nu va interveni o înțelegere, arbitrul final va fi guvernul însuși. Și să nu uităm că arbitrajul este făcut sub presiunea timpului, ceea ce mărește doza de subiectivism ! Este greu de admis că prețurile ce vor rezulta vor fi cele „de piață", fiind vorba, de fapt, tot de prețuri dirijate, numai că mai mari decît în trecut. Riscul ca liberalizarea prețurilor să devină doar o creștere de prețuri este mare și consecința gravă ar fi că s-ar rentabiliza în mod artificial produse și întreprinderi prin preț și nu prin mecanismul cererii și ofertei care obligă la eficiență.

Ce-i de făcut pentru că, totuși, o întoarcere înapoi nu este nici de dorit și, deja, nici posibilă ? Lăsînd la o parte orice alte preocupări (cu excepția reglementărilor în domeniul funciar), guvernul și parlamentul ar trebui să se concentreze, cu caracter de urgență absolută, asupra legilor privind liberalizarea salariilor, protecția împotriva șomajului și introducerea sistemului de taxe asupra valorii adăugate care, legînd impozitarea de efortul depus în fiecare verigă de producție, se opune practicilor de rentabilizare prin preț. Și, pînă la sfîrșitul anului, să se adopte un nou cadru legislativ și economic care să permită grăbirea procesului de privatizare. S-ar mai salva ceva din obiectivele compromise prin inabila recurgere la liberalizarea prețurilor fără însoțirea sau chiar prefațarea ei de către măsurile legislative și economice menționate.

Ilie Șerbănescu

Uniunea Sovietică

Contrastele unui jubileu

Aniversarea, din acest an, a zilei de 7 noiembrie, a polarizat atenţia a numeroşi observatori. Interesul lor a fost legitimat de înseşi preliminariile jubileului, marcat de creşterea stării de tensiune în plan economic, social, interetnic, şi nu în cele din urmă în sferele politicii, ca şi de eforturile din partea conducerii de la Kremlin — faţă de care nu lipsesc, de asemenea, contestările de toate nuanţele — pentru aniversarea reformelor menite să insufle o nouă speranţă în redresare. În plus, au fost vehiculate, din medii rămase obscure, zvonuri privind posibilitatea unei „lovituri de stat" în chiar ziua sărbătoririi revoluţiei din octombrie. Iar apariţia de trupe în jurul Moscovei, venite, potrivit unor responsabili din armată, pentru a ajuta la culesul cartofilor, ca şi apelul adresat lui Mihail Gorbaciov de vicepremierul capitalei sovietice, pentru o eventuală anulare a paradei militare sau organizarea acesteia fără tehnică de luptă, au alimentat, în pofida dezminţirii oficiale în legătură cu probabilitatea unui „puci" şi a precizărilor ministrului apărării, Dmitri Iazov, că „nu există nici un pericol de lovitură militară" (ori tocmai pentru că au fost exprimate), o atmosferă de incertitudine asupra a ceea ce „ar putea să se întîmple" de 7 noiembrie. Nu au lipsit, firește din rîndul unor asemenea „previziuni", conexiunile cu incidentul de la demonstraţia de masă organizată la 1 mai de sindicate, cînd şeful statului a trebuit să părăsească tribuna, vexat de sloganurile antiperestroika scandate de unele grupuri, cerîndu-i demisia. Anticipîndu-se, şi pentru 7 noiembrie, un scenariu asemănător.

Nu s-a produs nici o lovitură de stat, şi nici nu s-au repetat scenariile. S-a întîmplat, însă, un lucru fără precedent. La Moscova, şi nu numai aici, s-au desfăşurat manifestaţii paralele, cea oficială relevînd momentul de răscruce pe care-l reprezintă 7 noiembrie în istoria Rusiei şi a umanităţii, cele ale forţelor de opoziţie calificînd, dimpotrivă, evenimentul sărbătorit drept început al celei mai întunecate perioade, al genocidului şi terorii comuniste. A avut loc şi un incident, de asemenea inedit pentru festivităţile din Piaţa Roşie : un necunoscut, care încerca să se alipească demonstranţilor cînd a fost interpelat de poliţie, a tras două focuri, dintr-o armă de vînătoare, se pare că în aer. În orice caz, nu s-au semnalat victime, iar mobilurile faptei urmează, în prezent, să fie elucidate.

Observatorii evidenţiază dorinţa de plasare, de către Mihail Gorbaciov, a celei de-a 73-a aniversări a revoluţiei din octombrie, sub semnul unităţii „partizanilor sinceri ai perestroikăi". Pentru prima oară, după parada militară, cei aflaţi în tribună au participat efectiv la defilarea populară, păşind umăr la umăr Mihail Gorbaciov şi „rivalul" său, Boris Elţîn, preşedintele Federaţiei Ruse, Anatoli Lukianov, preşedintele Sovietului Suprem al U.R.S.S., şi Gavril Popov, primarul reformator al Moscovei, Nikolai Rîjkov, primul ministru al guvernului unional, şi Ivan Silaev, primul ministru al Rusiei.

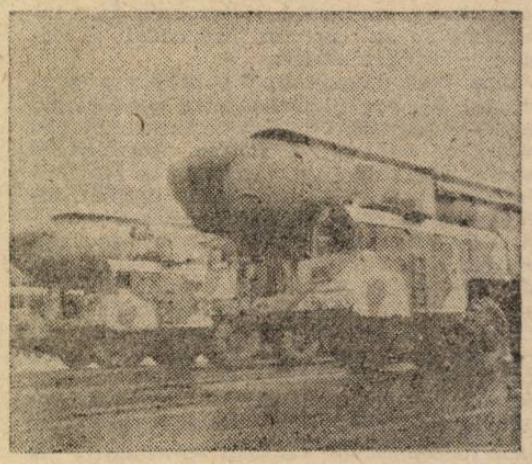

La parada militară desfăşurată de 7 noiembrie, la Moscova, au fost prezentate pentru prima oară în public, rachetele strategice sovietice SS-25, echipate cu o singură încărcătură nucleară şi o rază de acţiune de 10 000 km.

Încă înainte de această demonstraţie concretă a „unităţii" între tendinţele existente în cadrul procesului de reformă, Mihail Gorbaciov a rostit un scurt discurs, chemînd la solidaritatea celor ce doresc progresul, la consens civic. „Pentru a reuşi, a spus el, avem nevoie de coeziunea tuturor forţelor politice". În legătură cu îngrijorarea populaţiei faţă de instabilitatea vieţii cotidiene — lipsa de mărfuri, inflaţie, încălcarea ordinii, şeful statului sovietic a făcut un apel de a nu se ceda „în faţa panicii" : „Ne doare dezbinarea naţională, dar nu trebuie să intrăm în panică şi cu atît mai mult să dorim să ne întoarcem înapoi". Mihail Gorbaciov a calificat perestroika drept o a doua revoluţie din octombrie, subliniind că prin ea există şansa făuririi „unei societăţi sănătoase, normale, juste şi înfloritoare". El a chemat la „depăşirea discordiilor", pentru a pune în aplicare programul reformelor economice. Evocînd viitorul tratat al Uniunii, şeful statului sovietic a declarat, de asemenea, că „renaşterea republicilor sovietice nu o constituie calea izolării şi alienării, ci a cooperării şi prieteniei".

Lozincile şi pancartele purtate de manifestanţi prin faţa tribunei de la Mausoleul lui Lenin n-au mai fost, ca altădată, de „bilanţ rodnic", ci, mai degrabă, o mixtură între susţinere şi reproş. Astfel, alături de „Mihail Gorbaciov, ai primit împuterniciri speciale — este timpul acţiunii", se putea citi şi „Gorbaciov, încetează-ţi experienţele" sau „Vrem să trăim, nu să existăm". Au apărut, peste capetele demonstranţilor, chiar şi portrete ale lui Stalin.

După manifestaţia oficială, centrul Moscovei a fost martorul demonstraţiilor alternative. În faţa sediului C.C. al P.C.U.S. din „Staraia plosciadi", organizaţiile „Rusia democratică", „Platforma democrată din afara P.C.U.S.", „Partidul Liber-Democrat", „Centrul Antifascist", „Mişcarea Creştin-Democrată din Rusia", „Partidul Social-Democrat din Rusia" au ţinut un miting, la care au luat cuvîntul Boris Elţîn şi Gavril Popov, care au subliniat că 7 noiembrie este o sărbătoare exclusiv a comuniştilor. După o slujbă religioasă de cinstire a victimelor comunismului, demonstranţii s-au îndreptat spre casa laureatului Premiului Nobel pentru Pace, Andrei Saharov, pentru omagierea sa postumă.

O altă manifestaţie a avut forma unei procesiuni de doliu, anticomuniste. Ea a fost organizată de gruparea „Alternativa democratică din Moscova", împreună cu o serie de deputaţi ai poporului al U.R.S.S. şi R.S.F.S.R., exprimîndu-se sprijin Rusiei şi lui Elţîn.

Grupările cele mai radicale, în special anarho-sindicaliştii, şi-au adunat, la rîndul lor, adepţi la o manifestare în Piaţa Roşie.

Pe de altă parte, coaliţia „Uniunea Democrată" şi Confederaţia sindicatelor independente din Rusia au anunţat organizarea unui „festival al cîntecului antisovietic" în Piaţa Puşkin.

Un jubileu, deci, al contrastelor. Aşa cum a fost şi cel dintr-o serie de republici „cu probleme". Corespondenţii de presă transmit, astfel, că în capitalele Lituaniei, Letoniei şi Estoniei au avut loc, în pofida interdicţiei autorităţilor locale, parade militare şi manifestaţii prosovietice. La Vilnius, demonstranţii nu au parcurs decît o parte a arterei principale a capitalei lituaniene, marcată de paraşutişti. Aceştia au intrat, potrivit agenţiei „France Presse", cu forţa într-o clădire publică, unde i-au lovit pe studenţii aflaţi în interior. În acelaşi perimetru au avut loc ciocniri cu manifestanţi care protestau împotriva paradei militare. La Riga — capitala Letoniei — manifestaţia s-a desfăşurat, de asemenea, sub protecţia forţelor armate, iar la Talin — capitala Estoniei — parada militară a fost urmată de demonstranţi fideli menţinerii republicii în cadrul U.R.S.S. Sursa menţionată susţine că la această acţiune au participat, cu precădere, cetăţeni de altă naţionalitate decît cea estonă.

La Chişinău, din pricina situaţiei încordate în R.S.S. Moldova, autorităţile oraşului au anulat parada militară şi demonstraţia ce se desfăşurau în alţi ani. Cîteva grupuri de persoane, în general oameni în vîrstă şi avînd prinse de rever multe decoraţii, au depus buchete de flori la statuia lui Lenin. Concomitent, la Monumentul lui Ştefan cel Mare şi Sfînt, aflat pe una dintre laturile Pieţei Marii Adunări Naţionale din capitala Moldovei, s-au adunat numeroşi moldoveni care au depus coşuri şi jerbe de flori, aprinzînd lumînări la statuia voievodului.

În capitala Gruziei, Tbilisi, 7 noiembrie a fost zi lucrătoare obişnuită. Nu au avut loc nici adunări solemne, nici demonstraţii ale oamenilor muncii, ca în alţi ani. În ce priveşte parada militară, ea s-a desfăşurat, potrivit agenţiei „TASS", pe teritoriul uneia din unităţile militare sovietice, aparţinînd cercului militar transcaucazian.

Nici la Erevan, în Armenia, nu a avut loc tradiţionala paradă militară, nici vreo demonstraţie populară. Dar 7 şi 8 noiembrie au fost, totuşi, zile libere.

Vasile Crişu

Piața comună și Europa de Est

Comunitatea Economică Europeană se află în plin proces de integrare economică și monetară, politică și militară (Italia a propus fuzionarea CEE și a Uniunii Europei Occidentale — singurul for european în probleme de apărare), precum și sub unele aspecte juridice (Spania a propus crearea unei cetățenii europene). Orice țară europeană cu structuri democratice și o economie deschisă poate cere să devină membră a CEE — este un principiu larg recunoscut și aplicabil deopotrivă țărilor răsăritene. Valabilă este și reciproca. „Cei 12" și-au recunoscut „responsabilitatea" pentru a ajuta țările Europei de Est să reușească în realizarea reformelor economice. În acest scop, Comisiei Executive de la Bruxelles i s-a cerut să „studieze o formă de sprijin specific". Care, să sperăm, nu se va reduce doar la crearea unei rezerve financiare compensatorii pentru pierderile suferite de pe urma crizei din Golf.

CEE a depus eforturi pentru a strînge legăturile cu Europa de Est, după prăbușirea comunismului în zonă. În 1989 și 1990 a semnat acorduri comerciale cu toate țările răsăritene, cu excepția Albaniei. Democrațiile răsăritene continuă politica de destindere spre comunitatea europeană și încearcă să-i încurajeze pe antreprenorii occidentali să coopereze la reformele lor.

După lipsa de experiență politică și a exercițiului democrației mai rămîne înrădăcinată neîncrederea față de deschiderea acestor țări răsăritene capitalurilor străine. Un element care a mai risipit puțin reticențele lăcțiunilor conservatoare în a deschide porțile investițiilor de peste hotare l-a determinat decizia CEE de a include în Sistemul comercial preferențial România, Bulgaria și Cehoslovacia, decizie care aduce cele trei țări menționate la nivelul Poloniei și Ungariei, cărora li se acordase același tratament comercial încă din decembrie 1989. În acest fel, volumul bunurilor est și central europene ce vor beneficia de un tratament comercial mai favorabil va crește cu circa 13 la sută în comparație cu 1989, aplicîndu-se la toate bunurile industriale care nu sînt cuprinse în aranjamentele speciale, sectoriale. Sistemul preferențial generalizat al CEE pe anul 1991 va cuprinde exporturi în valoare de circa 20 miliarde ECU, din care un miliard de ECU în domeniul taxelor vamale pentru țările est-europene.

Vest-europenii dezbat cu pasiune problema de a acorda prioritate accelerării integrării lor economice și politice sau de a depăși cadrul acesteia pentru a ajuta țările răsăritene sărăcite și dezorientate, care bîjbîie în căutarea drumului lor spre economia de piață. Marea Britanie și Germania susțin că prioritate trebuie acordată programelor de asistență pentru dezvoltarea fragilelor democrații răsăritene a căror stabilitate economică și politică este esențială pentru întreaga Europă care ar risca altfel să devină divizată de o nouă barieră : cea dintre bogați și săraci.

Echilibrul preexistent între Paris, Londra și Bonn a fost descumpănit prin reunificarea Germaniei, ceea ce a dus la reconfigurarea puterii în CEE, un raționament clar pentru care Franța a insistat ca lira sterlină să intre în Sistemul Monetar European (SME). Odată gestul britanic comis, reechilibrul este, din nou, amenințat de fantoma recesiunii, stîrnită

C.E.E. — fișă tehnică

Populație : *327 milioane*
Produsul național global (1989) : *4 252 miliarde dolari*
Bugetul (1991) : *52,4 miliarde ECU (66,5 miliarde dolari) cu 12,21 la sută mai mult decît în 1990*
Exportul : *20 la sută din schimburile mondiale de mărfuri (SUA=18 la sută)*
Rata inflației : *3,1 la sută în Germania și Danemarca, 10,9 la sută în Marea Britanie și 21 la sută în Grecia.*
Speranța de viață (1989): *72 de ani pentru bărbați și 78,6 pentru femei.*

Dicționar C.E.E.

Actul unic *semnat la 17 februarie 1986, după acordul politic intervenit între șefii de stat și guvern reuniți în Consiliul european, la Luxemburg, la 1—2 decembrie 1985, și intrat în vigoare la 1 iulie 1987, aduce o serie de modificări tratatelor originale (de la Roma) ale CEE, Comunității europene a cărbunelui și oțelului, Euratomului ; inovațiile sale cele mai importante sînt : extinderea domeniilor, în care deciziile Consiliului european care pînă atunci necesitau unanimitate vor putea fi adoptate cu majoritate calificată (piața internă, cooperare monetară, tehnologie, mediu înconjurător). Se modifică regulile de funcționare a organelor CEE, sporind competențele Comisiei de la Bruxelles și instaurînd o procedură de cooperare între Parlamentul de la Strasbourg și Consiliu. Se instituționalizează Consiliul european, reuniune pînă atunci formală a șefilor de stat sau de guvern. Se prevede dezvoltarea unei politici comune de cercetare și tehnologie, ca și cooperarea în materie de politică externă. Dar mai ales, Actul unic prevede crearea, în 1992, a unei mari piețe unice.*

Piața unică *din 1992 a fost concepută numai pentru „cei 12", dar, în noile condiții europene, ea este o „zi Z" pentru întreaga Europă deoarece un continent fără granițe interne și formalități vamale este necesar economiei țărilor europene fără deosebire pentru a concura și supraviețui. Va fi realizat un spațiu economic în interiorul căruia vor fi eliminate ultimele bariere fiscale, vamale, comerciale și tehnice, va fi asigurată libertatea de mișcare a capitalurilor, bunurilor, persoanelor și serviciilor, va fi uniformizată taxa pe valoarea adăugată, va fi asigurată libertatea instalării întreprinderilor, băncilor, instituțiilor comerciale și de asigurare pentru a se putea vinde, cumpăra, schimba valori, în mod liber, la Londra, Hamburg, Madrid sau Atena. Pentru prevenirea haosului și instaurarea convergenței între „cei 12" se vor continua, pe baza Sistemului Monetar European, pregătirile de instituire a unei bănci centrale și a unei monede unice.*

BERD *(Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare) creată la 29 mai 1990 la Paris, pentru a sprijini dezvoltarea economică a țărilor din Europa centrală și de est. Are un capital de 10 miliarde ECU, respectiv circa 13 miliarde dolari (la cursurile actuale). Va participa la finanțarea infrastructurilor, a societăților mixte legate de industrie sau de mediul înconjurător și va avea un rol de consilier pe lîngă guverne în procesul de privatizare, servind, cu mijloace financiare, progresul economic și al democrației în țările fostului bloc comunist. Cuprinde toate țările din Europa (cu excepția Albaniei), SUA, Canada, Mexic, Japonia, Australia, Noua Zeelandă, Coreea de Sud, Israel, Egipt și Maroc. Președinte este Jacques Attali (Franța). Sediul : Londra.*

BIE *(Banca de Investiții Europeană), organism al CEE cu sediul la Luxemburg, care acordă împrumuturi pentru dezvoltarea zonelor mai sărace ale CEE ; va sprijini și progresul în direcția economiei de piață în țările est-europene ; limita combinată pentru împrumuturi va fi ridicată de la 1 miliard ECU (1,3 miliarde dolari) la 2 miliarde ECU (2,6 miliarde dolari) ; fondurile vor sprijini, în viitor, finanțarea infrastructurilor prin împrumuturi acordate pe bază individuală. A autorizat acordarea unui credit de 1 miliard ECU (1,2 miliarde dolari) pentru finanțarea unor proiecte în Polonia și Ungaria (noiembrie 1989), cum ar fi generatoare de electricitate, căi ferate, energie și comunicații. Președintele băncii este Ernst Günther Broeder (Germania).*

Calendar comunitar

14 decembrie 1990 : *Conferința intergovernamentală de la Roma asupra Uniunii Economice și Monetare (UEM) ; încep negocierile cu privire la o monedă unică europeană.*

1 ianuarie 1992 : *eliminarea tuturor controalelor vamale la frontierele comune ale Franței, R.F.G., Belgiei, Olandei și Luxemburgului (Convenția de la Schengen).*

1 ianuarie 1993 : *intră în vigoare piața unică.*

1 ianuarie 1994 : *a II-a etapă a UEM (4—6 ani) echivalează cu totala constituire a pieței unice fără frontiere, angajarea în favoarea independenței băncilor centrale față de puterile politice, interdicția privind finanțarea deficitelor bugetare prin emiterea de bancnote, integrarea majorității țărilor în Sistemul Monetar European (SME) ; (prima etapă a intrat în vigoare la 1 iulie 1990 cu liberalizarea capitalurilor).*

Cîndva înainte de anul 2000 : *a III-a etapă a UEM în care vor fi instaurate paritățI fixe și irevocabile între devizele „celor 12". Pregătirile vor începe în 1997.*

de sporirea prețurilor la petrol, de creșterea competiției industriale și agricole (vezi protestele agricultorilor francezi impotriva importurilor mai ieftine de carne, în nici un caz argentiniană, ci de la partenerii săi comunitari). Precedentele șocuri petroliere din 1973 și 1979 au stimulat proiecte de integrare, dar care nu au prins contur. În prezent, analiștii optimiști pretind că CEE este mai independentă din punct de vedere economic de cei doi factori de risc — petrolul din Golf și starea economiei americane (amenințată, se pare, de recesiune). Pentru prima dată în epoca postbelică, acest context îi privește direct și pe est-europeni. Spectatorii apatici ai „lumii capitalului" au intrat, cel puțin, în fosa orchestrei și trebuie să țină pasul cu ritmurile de pe scenă. Și ei au acum tot interesul ca „locomotivele" să-și mențină ritmul de mers.

În jocul intereselor CEE - țările răsăritene intră — ca un tampon — AELS (Asociația Europeană a Liberului Schimb, formată din Austria, Elveția, Finlanda, Norvegia, Suedia, Islanda) care negociază, din iunie 1990, realizarea unui „spațiu economic comun", un pretext prin care „cei șase" revendică o serie de derogări de la regulamentele comunitare ; practic, un spațiu în care să circule liber mărfuri, persoane, capitaluri ale „celor 18". De fapt, o extindere a CEE la toate țările europene ar crea pe continent o uriașă uniune vamală.

O Europă ambidextră ar fi posibilă : o parte are nevoie de potențialul economic inepuizabil din răsărit, cealaltă are nevoie de o experiență care s-a soldat cu rezultate pozitive de anvergură, cum s-a întîmplat în Piața comună. De aceea, nu se poate concepe o nouă Europă fără instituțiile corespunzătoare de interacțiune economică, culturală, ecologică și informațională.

Etapa se va solda cu punerea în circulație a unei monede unice girată de o bancă centrală europeană.

E.C.U.

ECU — „European Currency Unit" — este, după cum o arată și numele, o unitate monetară scripturală (de cont) folosită în cadrul Pieței comune pentru evaluări ale tuturor operațiunilor efectuate de organizație. Valoarea ECU este cea medie a „coșului de valute" ale țărilor membre, în care fiecare dintre aceste monede este reprezentată într-o proporție stabilită în funcție, pe de o parte, de ponderea economică și comercială a țării respective, iar, pe de altă parte, de cursul ei în raport cu celelalte. ECU este unitatea monetară folosită în așa-numitul Sistem Monetar European (SME) la care participă țările Pieței comune, cu excepția Irlandei, Greciei și Portugaliei (Marea Britanie a aderat de curînd). În cadrul SME, fiecărei monede participante i se stabilește o paritate-pivot, față de care cursului monedei nu i se permite să oscileze în sus sau în jos cu mai mult de 2,25 la sută (banca centrală din fiecare țară trebuind să intervină pe piață pentru a susține cursul monedei proprii în această marjă). Astfel, ECU, ca un coș al valutelor participante, are o valoare relativ stabilă, deși oscilantă de la o zi la alta, și, oricum, fluctuează în bloc în raport cu dolarul și alte principale monede liber-convertibile. La început, ECU, pe lîngă rolul de instrument contabil al operațiunilor efectuate de Piața comună, a putut fi folosită ca mijloc de plată numai între băncile centrale ale țărilor membre. Cu timpul, ECU a fost lansată pe piața valutară, companii particulare fiind autorizate și acceptînd s-o utilizeze în diverse operațiuni. Este primul pas spre a o transforma într-o adevărată monedă, deși, pînă la crearea unei monede unice a Pieței comune — al cărei embrion ar putea fi ECU — ar mai urma să treacă mult timp.

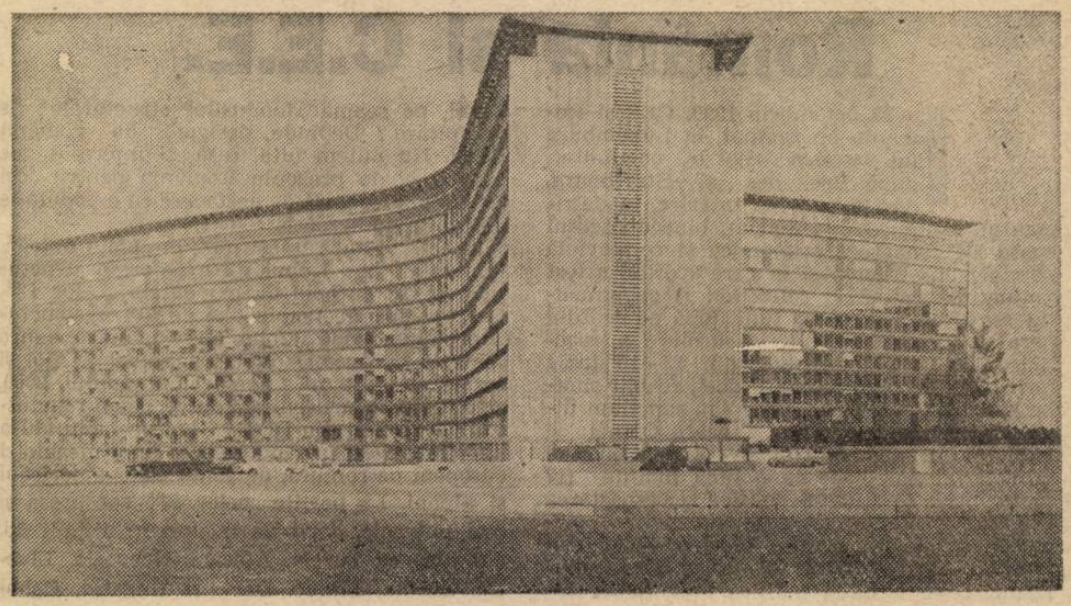

Sediul C.E.E. din Bruxelles

Intrarea în C.E.E.

Odată existent precedentul est-german, tipul clasic de aderare poate fi eludat pe căi care s-ar putea dovedi de o mare diversitate.

O astfel de cale este „satelizarea" unor țări răsăritene (dar nu numai) în jurul unui membru de marcă al „celor 12". Astfel, asocierea Iugoslaviei, Ungariei și Cehoslovaciei, dar și a Austriei, la Italia în scopul formării unei cooperări economice și politice privilegiate, oferă posibilități celor trei țări răsăritene să pătrundă pe piața comunitară și prin intermediul pieței italiene și să obțină un avans de acomodare față de alte țări care au încheiate doar acorduri bilaterale cu CEE. Prin acomodare se înțelege eforturile pe care le vor face, încă de pe acum, pentru a satisface exigențele economiei de piață ale „celor 12". Cum Austria este cu un picior în CEE, cele trei țări răsăritene „vor gravita, spre avantajul lor, în jurul a doi membri ai CEE". Această asociere, abia mascată de denumirea „pentagonale", este mult mai apropiată de o formă de cvasiaderare decît ne-am putea închipui, deoarece aceste țări au cîteva atuuri importante : Cehoslovacia — stabilitate politică legitimată de prestigiu prezidențial, Ungaria — o diasporă bogată, puternică și influentă, Iugoslavia — un pivot la nivel comunitar, Slovenia, care-și vinde, de mulți ani, aproape toate produsele în CEE.

România va „sateliza" în jurul Franței, Spaniei sau Greciei ? Poate „atacul" pe trei fronturi ar fi preferabil, dar ar trebui susținut nu numai de forțe diplomatice ci și de cele productive reorganizate rapid în societăți cu capital și tehnologie străină.

Extrem de interesantă este atitudinea CEE față de Bulgaria. Agenția bulgară de presă anunța, la 20 octombrie, că Piața comună și Bulgaria au căzut de acord ca, la sfîrșitul lunii noiembrie, la Sofia, să înceapă convorbiri preliminare privind aderarea acestei țări la CEE.

„Acorduri privind statutul de asociere" este formula glacială recomandată de președintele Comisiei Executive, Jacques Délors, pentru „strîngerea legăturilor cu țările est-europene" în următorii zece ani. El este un activ apărător al unității, „în 12", a comunității și pentru amînarea oricărei aderări — inclusiv a țărilor din AELS —, dar poziția sa intransigentă nu este împărtășită de toți comunitarii (Germania sprijină, de pildă, aderarea Turciei, prezentată în 1987 și pe care Délors a amînat-o cu zece ani) și pare depășită de realități. Délors rămîne o autoritate în materie de aderare și este demnă de reținut mențiunea sa că potențiali candidați la aderare ar fi, în primul rînd, Polonia, Cehoslovacia și Ungaria. Dintre aceste țări, Cehoslovacia a făcut precizarea, în luna septembrie, că ea ar putea deveni membru asociat al comunității în 1991, pregătindu-și, astfel, intrarea ca membru plin.

De fapt, în acest moment, nimeni nu știe ce formă va lua Europa comunitară, dar un singur lucru este sigur : nu se va mărgini la cele 12 țări membre acum ale CEE. În concluzie, încheierea unui acord cu o țară răsăriteană înseamnă ridicarea unor restricții în privința relațiilor comerciale, deschiderea unor perspective de cooperare și credit : este un prim stadiu în apropierea și strîngerea relațiilor ; există și un al doilea stadiu la care se lucrează (pentru unele țări) și anume încheierea unui acord de asociere la CEE — lucru sigur în cazul Cehoslovaciei, Ungariei și Poloniei. Dar nu și în cazul României, Bulgariei și URSS — de unde diferența pe care o sesizează, întemeiat sau nu, unii observatori între țările răsăritene.

Exigențe ale aderării

☐ **Alinierea monedei naționale la Sistemul Monetar European (SME) și angajamentul de a urma o politică antiinflaționistă fermă, așa cum impune disciplina mecanismelor de funcționare ale SME.**

☐ **O apropiere a performanțelor economice.**

☐ **Îmbinarea necesității de a lăsa să acționeze regulile economiei de piață cu o puternică acoperire sau protecție socială.**

☐ **Întrunirea unor condiții politice, cum sînt alegeri libere și respectarea statului de drept.**

☐ **Dialogul politic și libera circulație a mărfurilor industriale și agricole, a serviciilor, capitalului și persoanelor.**

☐ **Zonele de cooperare includ politica de concurență, standardele industriale și pregătirea profesională.**

România și C.E.E.

La 22 octombrie 1990, CEE și România au semnat, la Luxemburg (al treilea centru comunitar, după Bruxelles și Strașbourg, dar în curs de întărire, în detrimentul celui de-al doilea), binecunoscutul acord de cooperare economică și comercială pe cinci ani. Contextul în care acordul a fost semnat îndeamnă la reflecție : 1) evenimentul s-a produs la patru luni după ce acordul parafat fusese înghețat, ca urmare a reacției CEE la evenimentele din 13—15 iunie (orice repetare presupune, deci, reacții similare — înghețarea acordului sau sancțiuni diplomatice, de tipul celor aplicate Chinei și Iranului, în prezent ridicate) ; 2) Consiliul ministerial apreciase cu o lună înainte (17 septembrie) că situația politică și respectarea drepturilor omului s-au ameliorat în România în suficientă măsură (deci orice constatare, din partea acestui forum, cu largi împuterniciri, că situația politică s-ar putea degrada sau ar putea fi marcată de instabilitate ar fi de natură să greveze acordul) ; totodată, orice constatare a lezării drepturilor, libertăților fundamentale ale omului, orice obstacol în calea edificării unui „stat de drept" și a unei veritabile societăți civile ar putea avea repercusiuni asupra acordului ; 3) Premierul român s-a angajat că evenimentele de genul celor din iunie „nu se vor reproduce" (aceasta implică atît responsabilitatea întregului guvern cît și a partidului majoritar, al cărui lider este — FSN) ; 4) „cei 12" și-au exprimat dorința expresă ca procesul reformelor să progreseze rapid în România.

Acordul prevede o liberalizare a schimburilor și permite extinderea cooperării economice în toate domeniile între CEE și România. Părțile vor elimina taxele vamale la produse agricole și industriale, vor coopera în domenii ca industria minieră, agricultura, protejarea mediului înconjurător, transporturile, turismul, telecomunicațiile, serviciile financiare. Frazele sînt corecte, fără fisură, dar cuvintele atît de mari nu sînt și la fel de generoase : CEE nu este Sahara, ci un spațiu reglementat de mii de regulamente tehnice, de procedură sau juridice (circa 20 000) — rod al unor negocieri îndelungate, de mare finețe și acuratețe — care fixează, de exemplu, cote de import pentru fiecare produs și pentru fiecare țară. Controlul este eficace și scandalurile pîndesc orice neregulă. Există, apoi, normele de calitate care cresc sau se schimbă rapid, imprevizibil, deoarece CEE vinde sub etichete proprii ceea ce se achiziționează de pe alte piețe și concurența americano-japonezo-sud-coreeană este nemiloasă.

Desigur, acordul înseamnă mai mult decît stabilirea unor relații diplomatice cu CEE. Miza concretă o constituie schimburile economice. CEE luptă de 35 de ani pentru statutul de mare putere economică pe care îl are acum și dispune de o mare experiență în cucerirea și păstrarea piețelor de desfacere și, nu în ultimul rînd, în obținerea excedentelor necesare propriei prosperități. Și nimeni nu poate fi atît de naiv să creadă că este dispusă să împartă această prosperitate cu niște „veri comozi din CAER", „prestidigitatori în ideologie, nu în fibre acrilice", cu un nivel de viață „asemănător celui din Mezzogiorno italian". O va lua România înaintea Mezzogiorno-ului, pe care „cei 12" l-au lăsat, de 5 ani, pe seama „fondurilor structurale" de dezvoltare ? Depinde, desigur, de românii înșiși. Nu putem uita, însă, și interesul pe care îl poate prezenta România pentru „cei 12" : o piață sigură de desfacere cu o populație destul de numeroasă.

În cei doi ani rămași pînă la „piața unică", România ar trebui, prin reforme structurale, să se apropie de exigențele „celor 12", mai exact, o economie liberalizată, restructurată, cu o monedă stabilă. Moneda unică, banca centrală europeană vor fi handicapuri noi și foarte serioase în perspectiva anului 2000, cînd lupta concurențială între giganți industriali naționali din CEE va lua probabil alura unor înțelegeri privind crearea unor megaloizi europeni pe ramură, de genul celor americani și niponi. La porțile „celor 12" vor presa și mai puternic, decît au făcut-o în ultimii doi ani, țări ca Turcia, Austria, Norvegia, Elveția, Suedia, Maroc. Dar și Ungaria, Cehoslovacia și Iugoslavia. Cînd va intra, oare, România sau cînd va fi ea acceptată în CEE ?

Scenariul preferat de „cei 12" este ca piața unică, fără frontiere interne, să aibă o puternică frontieră externă, mutată pe Oder/Neisse. Un alt scenariu posibil este ca această graniță să nu reziste imigrației cetățenilor, liberi să circule dinspre Est spre Vest, și ca CEE să se angajeze, mai rapid, în clădirea unei confederații europene.

Ajutoarele acordate de CEE României în cadrul aplicării unor programe de urgență, sprijinirea în mod activ, cu finanțe și cunoștințe tehnice, a orfelinatelor din țara noastră sînt gesturi de solidaritate umană. „Cei 12" au afirmat, recent, că România a făcut pași importanți în direcția reformelor politice și economice, iar în semn de reciprocitate, România a declarat că este sincer și profund atașată tuturor idealurilor pe care le reprezintă Comunitatea Europeană. Totuși, datorită neclarificării unor evenimente și unor incertitudini asupra situației politice și economice, România continuă să fie exclusă de pe lista țărilor care vor beneficia de ajutor financiar direct și credite masive din partea „celor 24" state occidentale (ajutor coordonat de CEE) ; aceasta, în timp ce, după Polonia și Ungaria, la 17 septembrie 1990, au fost incluse în programul de ajutorare Cehoslovacia, Bulgaria și Iugoslavia. Deci, pentru încă o bună bucată de vreme, România va trebui să se ajute singură.

Ajutoare umanitare pentru România

☐ **25,5 milioane ECU (43,4 milioane dolari) pentru orfelinatele românești.**

☐ **2,7 milioane ECU (3,6 milioane de dolari) pentru agenții neguvernamentale care se ocupă de deținuții români.**

☐ **6,6 milioane ECU (9 milioane de dolari) pentru suplimentarea ajutorului de hrană pentru copii.**

Între ajutorare și investiții de capitaluri

Țările răsăritene au nevoie de amîndouă categoriile în valoare globală de 15—20 miliarde ECU (18—25 miliarde dolari) pînă în 1992. Polonia a primit cel mai mult pînă în prezent. Dar nu s-a întîmplat un miracol economic. Cazul fostei R.D.G. este interesant de urmărit pentru că de acest „experiment" vor depinde multe concluzii pe care le vor desprinde „cei 12" și care pedalează, de pe acum, pe întrebarea : „Cum ne vom scoate banii ?" Deci, dacă salvarea fostei R.D.G. (o regiune masiv deprimată economic) din adînca ei dilemă structurală va fi extrem de lungă și costisitoare, celelalte țări răsăritene vor simți, iminent, repercusiuni de un fel sau altul. Dacă H. Kohl va cîștiga „pariul" de a aduce fosta țară socialistă la nivelul Germaniei occidentale în cinci ani, atunci primul exportator mondial de pe Rin va acorda o șansă și altor țări răsăritene. În Ungaria și Cehoslovacia, conducătorii și-au dat seama că investițiile vest-germane vor merge aproape exclusiv spre Germania răsăriteană și nu spre alte state foste comuniste, așa că nu-i deloc proastă gluma : „noi îi așteptăm pe sud-coreeni". Mai ales că Franța e angajată față de țările francofone, Marea Britanie față de țările din Commonwealth, iar Spania față de cele ale Americii Latine. Ar mai rămîne Italia.

Intrarea fostei R.D.G. în CEE pe ușa firească — unificarea — mai are o implicație deloc de neglijat : importante ajutoare și capitaluri vest-germane ar putea, în lunile următoare, „sări", pur și simplu, peste noi, la Moscova, pentru că Germania are tot interesul ca trupele sovietice să plece cît mai curînd din jurul Berlinului înaintea scadenței anului 1994. Pentru aceasta vor continua să plătească, ceea ce, paradoxal, li se pare firesc, în timp ce — lucru cu totul inexplicabil — vest-europenii încep să-i vadă pe verii lor din Răsărit ca pe o povară pentru propria lor prosperitate.

Organismele comunitare studiază fenomenele, cunosc prea bine că acesta este un moment în care țările est-europene încearcă să-și transforme economiile cu ajutorul capitalului străin și au ajuns la eleganta concluzie că „noua Europă va avea nevoie de bani, timp și energie pentru a se construi". Repetarea ca durată a experienței de pînă acum în construcția unei CEE ultralărgite ar însemna eșecul și pierderea încrederii amîndurora dintre părți. Cu experiența deja cîștigată, în urma rundelor anterioare (multianuale) de aderare, CEE ar putea lua hotărîri mult mai rapide și care, cu siguranță, s-ar dovedi recompensatorii în viitor.

1990 a fost un an al tatonărilor, al întrebărilor și explicațiilor. Semestrele președințiilor irlandeză — neexperimentată — și italiană — congestionată de preocupările pentru pregătirea conferințelor interguvernamentale asupra UEM și uniunii politice — nu au făcut nimic spectaculos, cu excepția primirii Ungariei (de la 6 noiembrie) în Consiliul Europei. Inițiativa franceză a creării BERD a fost o mare bombă care n-a detonat, ci fi-

Programul „Phare"

Potrivit recentei hotăriri a „celor 24" țări occidentale, programul „Phare" (de ajutorare economică a statelor est-europene, coordonat de CEE), Polonia și Ungaria, ca pionieri ai reformei, vor primi, 15 miliarde dolari, în timp ce Bulgaria, Cehoslovacia și Iugoslavia — 3,8 miliarde dolari. Ajutorul economic a fost extins și la domeniul energetic. România și Albania încă nu beneficiază de acest ajutor. România se află pe o listă de așteptare.

Statele est-europene vor primi aproape 8 miliarde dolari — pentru a putea face față consecințelor crizei din Golf și plății în valută convertibilă a schimburilor lor (în total 15 miliarde sau 5 la sută din PNB-ul lor) — prin contribuții publice sau particulare și din CEE. Se preconizează crearea unei rezerve financiare în acest scop. CEE a acordat, deja în 1990, 200 milioane ECU unor țări est-europene R.D.G. și Iugoslaviei, pentru restructurarea economiilor lor. Un fond de 5 milioane ECU (6,5 milioane de dolari) va permite finanțarea unor studii de piață, seminarii de formare profesională în state răsăritene, cu excepția României și Albaniei.

838 milioane ECU din bugetul CEE pe 1991 sînt destinate Europei de Est.

De ce se tem occidentalii

☐ *Persistă îndoielile țărilor din Piața comună în ce privește profunzimea reformelor politice inițiate de președintele Gorbaciov.*

☐ *Dacă țările răsăritene nu se vor îndrepta, în mod hotărît, spre economia de piață, oricare dintre acestea se va putea afla într-o situație economico-socială foarte dificilă, care ar face posibilă o revenire dacă nu chiar la trecut cel puțin la ceva oarecum similar.*

☐ *Reformele economice nu oferă suficiente garanții juridice capitalurilor străine.*

☐ *Modalitățile de evaluare folosite în răsărit pentru determinarea patrimoniului întreprinderilor sînt cu totul neadaptate vînzării acestora — pentru privatizare — și oamenii de afaceri occidentali nu pot lua hotăriri spre a se implica în acțiuni de cooperare și investiții.*

☐ *Problemele cu care se confruntă economiile aflate în curs de reformă sînt uriașe, iar soluționarea lor va lua mult timp și va necesita o asistență considerabilă din partea Occidentului, dovadă că unele măsuri radicale de austeritate au dus, în special în Polonia, la o recesiune mai gravă decît se prevedea.*

siie, pe undeva, pe la Londra pînă în martie-aprilie anul viitor, cînd va acorda ceva împrumuturi. În plus dintr-un sediu la Londra și un președinte francez, pot ieși mai mult scîntei decît fonduri. Instituții cu un cuvînt greu rămîn Consiliul ministerial și Parlamentul de la Strasbourg — cele două autorități comunitare competente în domeniul bugetar : primul are putere de decizie asupra cheltuielilor obligatorii ; cel de-al doilea are capacitatea de a negocia și de a lua hotărîri în ce privește cheltuielile neobligatorii care includ alocații pentru cercetare și dezvoltare. Lucru simptomatic, în acest an, Parlamentul a hotărît ajutoare pentru unificarea germană și pentru țările cel mai grav afectate de criza din Golf.

URSS a primit din partea CEE promisiunea efectuării unui studiu privitor la situația actuală a economiei sovietice (care e proastă, le-a spus-o Gorbaciov, fără altă bibliografie). CEE nu a propus acțiuni concrete de sprijin pe termen scurt și lung. Și parcă pentru a ajuta la întocmirea „studiului", parlamentul sovietic a enumerat o serie de factori — scăderea producției, deficitul bugetar, problemele legate de strîngerea și depozitarea recoltei — care pot agrava considerabil situația economiei naționale. „Cei 12" recunosc că URSS are nevoie de ajutor financiar străin, dar avertizează că dacă banii vor fi utilizați pentru cumpărarea de produse alimentare sau bunuri de consum, istoria se va repeta. Ei susțin ideea orientării ajutorului străin în direcția privatizării economiei sovietice și nu pentru finanțarea întreprinderilor de stat sau pentru satisfacerea nevoilor imediate ale populației. Aceste cerințe s-ar impune — în opinia comentatorilor — pentru ca URSS să-și clădească o structură economică care să poată atît să ramburseze împrumuturile, cît și să satisfacă nevoile populației. Garanție există : bogățiile Siberiei ar putea satisface toate necesitățile întregii omeniri timp de 200 de ani. Dar URSS i se cere un alt gen de garanție — să renunțe la puterea sa militară, fapt pe care nu l-a făcut, niciodată, în istorie, vreo țară de bună voie. Renunțarea la o ideologie de un anumit tip se pare că nu mai este o garanție suficientă. Pentru moment, URSS beneficiază de un oarecare sprijin material (nesemnificativ pentru imensitatea sa), sub formă de credite în condiții avantajoase, mai ales din Germania, Italia, Spania, Franța, dar perestroika mișcă cu greu un colos.

Grupaj realizat de
Doina Topor

R. S. S. Moldova

Se caută vinovații

Corespondență de la Boris Marian

La Chișinău, în aceste zile de odihnă, dintre 7 și 10 noiembrie, a fost cald și calm. Prima dată în istoria de după război a capitalei noastre aici n-a avut loc parada militară, nici defilarea oamenilor muncii, consacrate Revoluției din Octombrie. Sînt sigur, dacă Gorbaciov ar fi impus, precum își propusese la început, parada, ciocnirea populației cu militarii n-ar fi fost evitată. Dar decretul președintelui Snegur anulase toate manifestările festive de 7 noiembrie. În felul acesta, la Chișinău n-au avut loc nici mitinguri, nici încăierări, nici împușcături în stradă, ca la Moscova. Doar grupuri mici de orășeni se adunau în preajma statuii lui Ștefan cel Mare, discutînd noutăți și zvonuri de peste Nistru și de prin părțile Comratului. Pînă și tîlharii și-au dat răgaz, statistica infracțiunilor din capitală scăzînd în aceste zile la un nivel nemaipomenit.

Pauza care a întrerupt pînă la 12 noiembrie a.c. sesiunea Sovietului Suprem al republicii — pentru a da posibilitate comisiei de conciliere a parlamentului moldovenesc să aranjeze un compromis politic între puterea centrală constituțională și cele autoproclamate, din Tiraspol și Comrat — a fost plină de dramatism, de activitate intensă diplomatică neafișată.

După furtuna patriotismului național cu valurile-i de voluntari, după răbufnirea separatismului la Dubăsari care, în urma ciocnirii dintre gărzile rebele transnistrene și forțele de ordine republicane, s-a soldat cu trei morți civili și unul milițian (acesta, grav rănit, a decedat mai tîrziu la spital), după ultima bătălie verbală a oratorilor parlamentari, peste Basarabia s-a lăsat liniștea. Dar e o liniște încordată, toată lumea așteptînd ce se va întîmpla mîine, cu ce rezultate se va întoarce de la Tiraspol și Comrat comisia de conciliere condusă de Petru Lucinschi. Deocamdată veștile ce se strecoară din aceste zone nu sînt de natură să ne bucure. Gestul împăciuitor al guvernului, prin care forțele de miliție au fost retrase de la malul Nistrului, n-a găsit ecoul cuvenit în Transnistria. Podul de la Dubăsari rămîne în continuare barat de către așa-numitele detașamente muncitorești de autoapărare, care îi lasă să treacă doar pe pietoni. Podul Tighina-Tiraspol a fost deblocat, însă orice vehicul ce trece Nistrul este supus unui control riguros, ca la frontieră. I. Smirnov, primul lider al Transnistriei rebele, a declarat într-un discurs transmis la 6 noiembrie pe unda locală, că pregătirile pentru alegerile nesancționate din 25 noiembrie vor continua. Astfel a fost sfidată, de fapt, și buna intenție a parlamentului nostru de a relua de la zero calea de conciliere națională și sfatul lui Gorbaciov la întîlnirea domniei sale cu reprezentanții Moldovei. Se prea poate însă ca acest demers smirnovist să nu fie decît o mișcare tactică pentru a o retrage cu dobîndă în cursul viitoarelor tratative. Pe de altă parte, liderii de la Comrat sînt gata, se pare, să declare moratoriu asupra deciziilor anterioare cu privire la constituirea republicii găgăuze, dar așteaptă ca primul pas similar să-l facă prietenii lor tiraspoleni.

La Dubăsari, funeraliile victimelor ciocnirii din 2 noiembrie cu miliția au fost transformate într-o manifestare masivă antiguvernamentală și de consolidare a forțelor separatiste, cerîndu-se demisia guvernului și dizolvarea parlamentului Moldovei. Este și opțiunea unui grup numeros de femei din acest oraș care au declarat greva foamei.

Firește, și adversarii separatiștilor sînt amărîți de tragedia de la podul discordiei, unde forțele de ordine, precum se constată în prealabil, au tras niște focuri fatale de armă. Însă de ce, se întreabă ei, propagandiștii transnistreni omit faptul că victimele opuneau rezistență armată miliției, ele făcînd parte din detașamentele rebele, și de ce se trece sub tăcere moartea unui milițian, cauzată de rebeli ?

Procuratura republicii a intentat fără întîrziere un proces penal, din grupul de anchetare făcînd parte și anchetatori de la Procuratura URSS, așa cum au cerut mulți dubăsăreni. Aceștia insistă să fie dați în vileag și pedepsiți cei ce au tras și cei ce au ordonat să se tragă. Dar tocmai acesta este scopul anchetei. Să sperăm că procuratura îi va stabili și pe organizatorii baricadelor și pichetelor de rezistență, persoane care au împins victimele sub gloanțe...

Evenimentele din Transnistria agită opinia publică unională, care, din păcate, le vede adesea într-o optică denaturată. Vestea despre rușii, chipurile, nedreptățiți și asupriți de către moldoveni, a ajuns și la urechile lui Boris Elțîn, președintele Rusiei Sovietice. La care domnia sa a trimis în Moldova, în ajunul sărbătorii octombriene, o delegație parlamentară, în frunte cu Serghei Crasavcenco, ea avînd misiunea de a cerceta și raporta Sovietului Suprem al Federației Ruse situația reală de la noi. Subtextul e că acum o lună Boris Elțîn și Mircea Snegur au semnat un tratat de colaborare între cele două republici, una dintre clauze prevăzînd ocrotirea reciprocă a populației ruse din Moldova și a celei moldovenești din Rusia. Tocmai în acest punct vulnerabil își țintesc lovitura separatiștii transnistreni, cu atît mai sigur cu cît tratatul suspomenit încă n-a fost ratificat de parlamentul RSFSR.

Delegația a vizitat deja Tiraspolul, unde a avut întîlniri atît cu unele colective mari de muncă, cît și cu membri ai Sovietului Suprem provizoriu al așa-zisei republici moldovenești Transnistria.

La 7 noiembrie, solii lui Elțîn au sosit în capitala republicii și în aceeași zi s-au întreținut aproximativ cu o mie de chișinăueni în cadrul unei adunări, la Palatul Culturii. Urmează acum să discute și cu conducerea republicii. Nu știm încă ce concluzii vor trage parlamentarii ruși, e cert însă că acestea vor înrîuri mult desfășurarea stării de lucruri în Moldova.

Chișinău — 12 noiembrie 1990

Noile necunoscute ale securității europene

Apropiata reuniune general-europeană, de la Paris, are toate șansele să arate ca o planșetă de arhitect plasată într-un cîmp de ruine. Va avea menirea să schițeze un proiect pentru o construcție a viitorului. Îi lipsesc modelele. Abundă concepțiile și arhitecții. Din carcasa sfărîmată a „războiului rece" nimic nu poae fi refolosit.

Se va putea trece de la stabilitatea în condiții de destindere la stabilitatea în condiții de pace ? Dinamica securității europene va supraviețui propriei victorii ? Va trebui imaginat un sistem de relații intra-europene complet nou sau e de ajuns o renovare a proiectelor vechi ? Parisul anului 1990 va fi un nou Helsinki ?

Evoluțiile de pe scena continentală justifică întrebările.

Sînt, însă, aceste evoluții expresia reușitei în opera de edificare a unui nou sistem de securitate în Europa ? Sau își datorează apariția și însăși mecanica propagării lor altor impulsuri decît celor stimulate de avatarurile destinderii europene ? Indiferent care ar fi răspunsul, reactualizarea ideii europene corespunde atît vechiului deziderat, cît și noilor exigențe. Accelerarea fără precedent a dinamicii spre refacerea unității continentale nu ar trebui să arunce în desuetudine obiectivul edificării securității europene, ci, dimpotrivă. Nu e, însă, mai puțin adevărat că, dacă s-a ajuns aici, aceasta se datorează mai puțin construcției începute în urmă cu aproape două decenii și mult mai mult demolărilor ideologice, politice și strategice din ultimul an, în Răsăritul Europei.

Procesul edificării securității europene trecea prin împlinirea graduală a celebrelor trei „coșuri" : probleme juridice și militare, cooperare, drepturile omului. Primele două consfințeau statu-quo-ul teritorial, vizau creșterea încrederii prin dezarmare, promovau destinderea prin cooperare economică și culturală. Acceptat cu greu de sovietici și numai la presiunile insistente ale occidentalilor, al treilea „coș" (privind respectarea drepturilor omului) a fost cel care a explodat, schimbînd fundamental datele ecuației europene. A explodat, dar nu la masa tratativelor, ci, mai întîi, pe străzile Berlinului și, apoi, în toate capitalele est-europene. Depășirea scindării Europei a trecut, în mod prioritar, prin brusca actualizare a dimensiunii umane a procesului de edificare a securității. Și e de presupus că și în viitor va fi la fel.

Disoluția factorului ideologic în Răsărit și triumful valorilor occidentale au condus, în paralel, la o revizuire a conceptelor strategice. Unificarea Germaniei este elementul cel mai tulburător al noului peisaj european. Dar ea nu se putea produce decît ca urmare a „revoluției pașnice" din Berlinul răsăritean și a rapidei erodări a coeziunii politico-militare a Pactului de la Varșovia. Lanțul prăbușirilor interne est-europene a fost acceptat (dacă nu chiar stimulat) de Moscova, care, prin atitudinea de binevoitoare pasivitate, și-a cîștigat, în Occident, laurii unei radicale „schimbări la față". Faptul că și în domeniul negocierilor de dezarmare convențională de la Viena s-a ajuns la un rezultat pozitiv întărește noua și complexa dinamică europeană.

În condițiile cooperării dintre Washington și Moscova, ale diminuării opoziției militare Est-Vest, ale lichidării esenței militare a Pactului de la Varșovia și restructurării NATO pe alte baze, sistemul de securitate europeană are șanse sporite de a se afirma ca singura structură instituțională prin care să se depășească divizarea continentului.

Rămasă singură și fără inamicul tradițional, Alianța atlantică s-ar putea transforma în ceva care să semene mai mult cu o alianță larg europeană, la care să participe atît Washingtonul, cît și Moscova. Într-o asemenea optică, NATO ar fi o completare la CSCE, cu obiective specifice de apărare nu numai a Occidentului, ci și a unor interese de anvergură continentală. Această ipostază, oarecum insolită, a fost imaginată mai ales sub impactul actualei crize din Golf.

După două decenii în care CSCE a funcționat ca moderator în conflictul Est-Vest, acum, odată cu dispariția antagonismelor politice, militare și ideologice, va trebui regîndită menirea organismelor general-europene. În primul rînd, se pune întrebarea : securitate față de cine ? Față de eventualele desfășurări conflictuale din afara continentului. Dar și din cadrul lui, ca o posibilă exarcerbare a diferendelor, litigiilor și conflictelor care pot opune unele state sau pot izbucni pe cele mai diverse teme — de la cele de natură etnică sau religioasă, pînă la cele de factură economică sau ecologică. Se vorbește, în acest sens, de virtuțile unei instituționalizări mai riguroase a organismelor CSCE, inclusiv de crearea unui „centru de prevenire a conflictelor". Se avansează chiar ideea învestirii Actului final de la Helsinki cu puteri de coerciție juridică, deci cu prevederi avînd valoare obligatorie și nu doar caracter de recomandare.

Cert este că, depășită situația de bipolaritate conflictuală, Europa viitorului va fi mai sigură. Rolul de potențial detonator mondial s-a diminuat substanțial. Mai sigură, dar nu mai stabilă, dat fiind vacuumul de putere în regiunea ei răsăriteană și multitudinea de probleme regionale, care, după deceniile de rigidă gestiune totalitară, riscă, acum, să-și ceară dreptul la rezolvare cu o impetuozitate tulburătoare a ordinii prestabilite. Și nu trebuie uitat că Europa, cu toate succesele din cîmpul dezarmării, nu și-a luat încă un definitiv adio de la arme : ea rămîne încă zona cea mai militarizată din lume.

Depășirea diviziunii artificiale a Europei nu înseamnă, automat, și realizarea unității. Momentul e cel al tranziției. Spre o „casă comună europeană", așa cum dorește Gorbaciov ? Ideea e tentantă, dar interpretările ei excelează prin diversitate. Cum vor intra cele două mari puteri în această „casă comună" ? În ce măsură Statele Unite sînt o putere europeană ? Și, mai ales, în ce măsură Uniunea Sovietică este o putere europeană, cînd este știut că, atunci cînd vorbește de la Vladivostok, e mai interesată de o „casă comună asiatică" ? Președintele Mitterrand a lansat, la rîndul lui, conceptul „Europei confederative", în care organismele europene, în frunte cu CSCE, să aibă un rol determinant și ordonator. Ministrul de externe vest-german Genscher vede în CSCE „temelia unei Europe unitare și libere" sau, oricum, „un cadru al stabilității." În condițiile dispariției centrelor instituționalizate de putere în Est, este însă evidentă, acum, tendința CEE și a NATO de a monopoliza sensul global al europeismului, neglijînd rolul și aportul altor regiuni. Cum se va armoniza procesul CSCE cu o asemenea tentație, e greu de văzut. Pe de altă parte, în jurul Germaniei unite se cristalizează o antantă regională central-europeană, în timp ce Balcanii riscă să se cantoneze într-o zonă periferică față de principalele mișcări de dimensiuni continentale. Proliferarea alianțelor sui generis, în funcție de afinități, interese sau nostalgii istorice, poate afecta arhitectura de ansamblu, ducînd la o atomizare neconcordantă atît cu proiectul confederal, cît și cu cel al „casei comune".

Din multe puncte de vedere, conceptul inițial de securitate europeană pare depășit de evoluțiile concrete. Nu e, însă, mai puțin adevărat că, pînă acum, nu s-a găsit nimic de natură să-l înlocuiască în mod plauzibil. Adaptarea lui la noile cerințe își relevă, de aceea, urgența. Un lucru este cert. Ieșită din era confruntării, Europa nu-și va putea edifica o structură unitară și viabilă de pace decît în condiții de prosperitate. Este condiția primordială. În funcție de aceasta, va trebui redefinită însăși noțiunea de securitate. Căci, altfel, conflictul Est-Vest se va perpetua în sfera la fel de explozivă — dar mai greu controlabilă — a economicului și socialului. Valul de emigrări din Răsărit în Occident e un prim semnal.

Discrepanțele de dezvoltare ale statelor europene, ponderea Germaniei, care, cu timpul, va impulsiona găsirea unor noi echilibre, toate acestea, adăugate la presiunea „lumii a treia" asupra continentului, la amenințările din afară și riscurile de derapaj inter-regional, conduc la definirea unei ecuații de securitate europeană cu mult mai multe necunoscute decît în deceniile trecute. Iar aceasta, în condițiile în care cele două mari puteri nu mai au capacitatea de a gestiona, ele singure, crizele europene sau mondiale.

Radu Pascal

Ce se va întîmpla cu Tratatul de la Varșovia?

Recenta reuniune de la Budapesta a miniștrilor de externe din cele șase state membre ale Tratatului de la Varșovia a readus în discuție soarta acestei organizații militare. Dispare Tratatul ?

Întrunirea din capitala ungară a permis definitivarea și apoi semnarea convenției privind cotele naționale maxime ale armamentelor convenționale.

Ministrul român de externe Adrian Năstase a calificat convenția de la Budapesta drept „o parte dintr-un întreg", înțelegînd că documentul va fi completat cu înțelegerea țărilor NATO, iar acest întreg va fi consfințit printr-un tratat privind armamentul convențional, ce ar urma să fie semnat înaintea întîlnirii la nivel înalt CSCE programată la Paris.

Și la reuniunea recentă a „celor șase" a fost evocată parțial soarta Tratatului de la Varșovia reținîndu-se aproape unanim aprecierea că este necesară restructurarea sa. Cît de profundă va fi această restructurare ? Se va ajunge în cele din urmă la desființarea organizației ? Din anumite luări de poziție, unele exprimate de personalități dintre cele mai autorizate, s-ar putea deduce că ultima ipoteză reprezintă o soluție aproape inevitabilă. Mulți dau chiar sentințe categorice : Tratatul de la Varșovia moare, iar încercările de a-l salva n-ar semăna decît cu eforturile disperate ale unui salvamar de a readuce la viață un înecat căruia i s-a constatat de mult moartea clinică.

Cum de s-a produs acest „amurg" al organizației ? De bună seamă, în primul rînd, ca urmare a schimbărilor profunde — politice, ideologice, economice — din răsăritul Europei, care au golit de sens existența pactului, conceput inițial ca o structură militară de apărare împotriva Occidentului. Această

„încălzire" a climatului politic european, care a avut ca rezultat încetarea războiului rece și dispariția antagonismelor ideologice și politice Est-Vest, a provocat și începutul dezghețării aisbergului numit Tratatul de la Varșovia. Prima lovitură a fost dată de ieșirea RDG din pact, semnarea oficială a documentului avînd loc la sfîrșitul lunii septembrie. De fapt, afirmă observatorii politici, erodarea organizației începuse mai demult, adică din momentul în care ea fusese folosită de URSS pentru ținerea sub amenințare sau chiar pedepsirea unor state membre „nedisciplinate", așa cum s-a întîmplat cu Ungaria și Cehoslovacia. Denaturarea finalității pactului, coroborată cu criza de structură a sistemului socialist, reprezintă premisele necesare, dar poate nu suficiente ale autodizolvării Pactului de la Varșovia. De fapt, o asemenea idee a fost exprimată în termeni destul de duri de ministrul de externe cehoslovac Jiri Dienstbier, care arăta că pactul și-a pierdut cu mult înainte sensul de a exista, avînd în vedere că a servit exclusiv „pentru sprijinirea regimurilor staliniste din Europa răsăriteană și pentru ocrotirea intereselor strategice ale URSS față de Occident".

La rîndul lor, oficialitățile ungare — inclusiv Parlamentul — s-au pronunțat ferm pentru retragerea țării din acest bloc. Chiar și Jelio Jelev, președintele Bulgariei — țară care s-a manifestat adesea foarte obedient față de Moscova — a afirmat că Tratatul de la Varșovia este un „cadavru politic", adăugînd că URSS, în plină dezintegrare, nu va mai putea fi un garant al securității Bulgariei.

Pozițiile celorlalte țări sînt nuanțate, în funcție de interesele lor strategice și de securitate, dar toate sînt de acord cu desființarea pactului militar, admițînd cel mult, și pentru o perioadă de tranziție, menținerea unei structuri politice mai mult cu caracter consultativ. Nuanțele amintite merg de la dorința URSS de a reorganiza Tratatul și de a-l menține, într-o formulă politică, la dorința Poloniei de a-i păstra anumite structuri pînă cînd va obține suficiente garanții de securitate a granițelor sale cu Germania, ajungîndu-se pînă la poziția radicală a Ungariei, sau mai de curînd a Cehoslovaciei.

Dar, de fapt, chiar și oficialități sovietice au afirmat că dispariția Pactului nu mai poate fi oprită. Generalul Ahromeiev, consilier al președintelui M.S. Gorbaciov, a afirmat recent că e de părere că „Pactul de la Varșovia, ca organizație militară, își va înceta activitatea foarte curînd, probabil la începutul anului 1991".

Comentatorii afirmă că poziția României ar fi pe undeva pe la mijloc, țara noastră avînd nevoie de garanții pentru menținerea statu quo-ului privind granița sa de vest. Pe scurt, vremurile de aparentă unanimitate au trecut, în plan politic și economic lucrurile au devenit chiar evidente în acest sens, așa încît dispariția pactului militar se înscrie într-un lanț logic. „Aspectul militar" al Tratatului ar deveni caduc, după cum se avansează unele ipoteze, încă din luna decembrie a acestui an, odată cu sistarea manevrelor militare „comune", cînd practic conducerea forțelor armate din fiecare din statele membre va reveni exclusiv comandamentelor naționale.

Ce se va întîmpla însă pe plan internațional odată cu dispariția Pactului de la Varșovia ? Unii comentatori sovietici au sugerat că dispariția sa ar putea să îndemne și la desființarea NATO, că cineva trebuia să facă primul pas în direcția abolirii blocurilor militare. De fapt, acum s-a creat o asimetrie sporită în defavoarea Tratatului de la Varșovia, prin intrarea RDG în NATO. Judecînd după parametrii vechi de gîndire, s-ar putea crede că această asimetrie ar putea avea efecte destabilizatoare nedorite pe plan internațional, că NATO ar putea deveni arbitrul oricărui conflict internațional major, acreditîndu-se deja ideea că a fost implicată în conflictul actual din Golf. Adevărul este însă — cel puțin acestea sînt premisele actuale — că stabilitatea în Europa poate fi menținută prin crearea unui sistem general de securitate, eliminîndu-se structurile de bloc și întărindu-se organismele de cooperare din sistemul CSCE.

Ștefan Nicolae

S.U.A.

Statu quo

Candidații care dețin funcții au un avantaj enorm : își pot procura lesne fondurile necesare campaniei electorale. Urmarea : și-au menținut funcțiile.

Deznodămîntul „alegerilor" de la jumătatea mandatului" a fost numai parțial o surpriză. Multe caracteristici erau de așteptat ; altele confirmă tendințe pentru viitor. Participarea a fost extrem de scăzută, aproximativ 35 la sută. Dar, de regulă, de cîteva decenii, participarea se situează la nivele joase și pe bună dreptate se pun întrebări asupra reprezentativității reale a celor trimiși în viitorul Congres. Alegătorul american și sistemul politic american își asumă însă consecințele.

Unele aspecte caracterizează aceste ultime alegeri. În primul rînd, republicanii au pierdut mult mai puțin decît se consideră „normal" la asemenea consultări electorale. Președintele Partidului Democrat, Ron Brown, afirma că „a fost o noapte importantă pentru democrați" și că rezultatul este „un vot de neîncredere" în președintele Bush. Puțini însă văd situația în acest fel. În al doilea rînd, în perspectiva alegerilor prezidențiale din 1992, în rîndurile opoziției nu par a se fi conturat personalități capabile să țină piept actualului șef al Executivului. Senatorul Bill Bradley, considerat încă un politician cu șanse, abia și-a menținut mandatul, iar guvernatorul newyorkez Mario Cuomo a obținut o victorie cu mult mai puțin categorică decît era de așteptat date fiind slăbiciunile contracandidatului. În al treilea rînd, configurația viitorului Congres va fi destul de asemănătoare actualului, încît este de presupus că toate blocajele și confruntările de acum dintre Casa Albă și Congres vor continua. În Camera Reprezentanților, democrații au obținut mandate în plus deținînd acum 267 din 435. În Senat, democrații au cîștigat un loc : 56 din 100. În al patrulea rînd, acest statu quo echivalează cu menținerea, în mare, a acelorași oameni politici. Vor veni, din ianuarie, la Washington, puține personalități noi. În al cincilea rînd, întrucît la aceste alegeri de la jumătatea mandatului sînt desemnați și mulți alți funcționari locali, iar în multe state (anul acesta în 40) se desfășoară referendumuri pe teme dintre cele mai diverse, de la apărarea mediului, la avorturi și pedeapsa cu moartea, o concluzie unică, la scară națională, este dificil de obținut. Se pot desprinde însă tendințe care, mai curînd sau mai tîrziu, își vor arăta importanța lor.

Astfel, se pare că alegătorii și-au exprimat nemulțumirea față de incapacitatea președintelui și a congresmenilor de a ajunge la un acord bugetar (popularitatea lui Bush, care atinsese cote înalte, pînă nu demult, a scăzut substanțial). Alegătorii au criticat „establishment"-ul de la Washington, dar, în mod paradoxal, și-au reconfirmat în funcții propriii aleși. Politicienii Washingtonului sînt considerați în continuare mari cheltuitori. Dacă un asemenea „blam" era aruncat, de regulă, asupra democraților, ambiguitățile recente ale Administrației în legătură cu impozitele au stîrnit împotrivire și față de republicani. Întrucît președintele Bush s-a bucurat, pînă nu demult, de mare popularitate, iar, pe de altă parte, criza din Golf ar presupune o strîngere a rîndurilor în jurul Administrației, republicanii sperau un rezultat mai bun. O majoritate republicană cel puțin într-o cameră a Congresului sau un spor al mandatelor ar fi echivalat, eventual, cu o guvernare mai ușoară în următorii doi ani. Starea economiei — singura temă unică de interes național — a blocat visul președintelui. Statu quo-ul rezultat din alegeri ar putea fi, pînă la urmă, înțeles ca un succes republican, posibilitatea unei înfrîngeri mai drastice existînd la un moment dat, cu efecte grave pe termen lung.

Președintele George Bush votează la Houston. Dar guvernator al statului va deveni un democrat

Există însă un aspect ce constituie în mod evident un cîștig democrat. Au avut loc alegeri și pentru 34 funcții de guvernator. Cîteva state cheie au concentrat atenția. California este statul cu populația cea mai numeroasă ; republicanii vor guverna în continuare. Dar în Texas și Florida au cîștigat democrații. Aceste state sînt importante nu numai datorită numărului mare de alegători și inițiativelor care se răspîndesc de aici, adesea, în întreaga țară, ci îndeosebi datorită apropiatei modificări a circumscripțiilor. Dispunînd de un spor masiv de locuitori în ultimii ani, aceste state vor trimite, începînd cu 1992, mai mulți reprezentanți în Camera de la Washington (evident în dauna altor state). Un guvernator democrat va putea stabili în așa fel limitele noilor circumscripții, încît partidul său să fie favorizat. Republicanii, oricum minoritari în sud, mai pierd o șansă de a-și pune amprenta asupra acestei mari regiuni de viitor.

Stelian Țurlea

Japonia

Spectacol imperial

Cel de-al 125-lea împărat al Japoniei a fost încoronat la 12 noiembrie.

„Jur să respect Constituția Japoniei și să-mi îndeplinesc obligațiile ca simbol al statului și simbol al unității poporului". Jurămîntul împăratului Akihito a răsunat solemn în sala tronului din Palatul Edo, în prezența unor demnitari din 158 de țări (inclusiv România) și altor 2 500 de invitați.

La ora 13 (ora locală), Akihito și împărăteasa Michiko au îndeplinit ritualul oficial conform unor tradiții menținute din epoca Heian (794—1185).

Primul „act" al ceremoniei s-a deschis cu trecerea suitei imperiale și a oaspeților între două șiruri de gardieni de onoare ai curții, îmbrăcați cu veșminte tradiționale de sărbătoare și „dotați" cu scuturi și spade. Un adevărat spectacol de culoare și fast. Desigur că privirile celui care asistă pentru prima oară la un astfel de eveniment inedit pentru sfîrșit de secol XX au fost atrase, în primul rînd, de costumele celor doi „protagoniști" principali : Akihito purta costumul imperial din secolul VII, din mătase roșie, galbenă și portocalie, brodată cu diferite simboluri mitologice. Urmau trei kimonouri fixate la mijloc cu o centură, unul din ele avînd o trenă de peste cinci metri. Podoabele capului se termihau cu un voal tare și lung, asemeni celui purtat de nobilii curteni timp de cinci sute de ani, în mînă avînd sceptrul.

Împărăteasa Michiko era îmbrăcată într-un costum de mătase, numit kimonoul cu 12 pelerine (purtat la curte în secolul al XV-lea), de culoare roșie, verde și albă, suprapuse peste niște pantaloni roșii ampli ce îi acopereau picioarele și se prelungeau cu o trenă. Kimonoul purtat deasupra, de culoare albă, era ornamentat cu desene reprezentînd păsări (cocori) și conifere.

Alteţele lor Akihito și Michiko au urcat pe cele două tronuri, vopsite cu lac negru, împodobite special pentru ceremonia încoronării din vechea capitală Kyoto, cu ornamente florale multicolore și cu o perdea de mătase violet-închis spre exterior și roșie spre interior.

Ritualul a luat sfîrșit cu alocuțiunea împăratului, care s-a declarat împărat în fața Japoniei și a lumii.

„Actul" al doilea al „spectacolului" imperial l-a avut în prim plan pe primul ministru japonez, Toshiki Kaifu. Așa cum cerea tradiția, premierul, împreună cu ceilalți invitați japonezi, au strigat de trei ori „banzai" (viață lungă) în cinstea împăratului și a împărătesei.

Zilele de adevărată sărbătoare pentru japonezi nu au fost lipsite de surprize neplăcute : nu mai puțin de 20 de atentate au reușit să pună în dificultate pe cei 37 000 de polițiști, care au asigurat securitatea marii metropole. Așa cum anunțaseră cu mult timp înainte, membrii organizației de extremă-stînga Chukakuha s-au ținut de cuvînt.

Pe lîngă inedițul ceremoniei asigurat de spectacolul încoronării, ce ține de vechile tradiții ale Japoniei, capitala niponă a fost, timp de o săptămînă, un adevărat centru diplomatic internațional : 70 de șefi de stat, 20 de familii regale, 15 vicepreședinți și aproximativ 20 de prim-miniștri au asistat, alături de alți invitați, la festivitățile imperiale. Nu au lipsit secretarul general al ONU, Javier Perez de Cuellar, și reprezentantul Comisiei Economice Europene, vicepreședintele Frans Andriessen.

„Marii absenți" ai evenimentului au fost — așa cum transmiteau agențiile internaționale de presă — președintele american George Bush, primul ministru britanic Margaret Thatcher și președintele francez François Mitterrand.

Împăratul Akihito în costumul tradițional purtat în timpul încoronării

În schimb, au venit numeroși președinți latino-americani, africani și asiatici ce doresc, desigur, raporturi mai strînse cu Japonia și, mai ales, apreciază, observatorii, un ajutor economic sporit.

Timp de șapte zile au avut loc o serie de contacte cu primul ministru nipon, Toshiki Kaifu, și ministrul de externe, Taro Nakayama, care s-au ocupat pe rînd de invitații prezenți la Tokio. Au avut loc însă și mini-întîlniri la nivel înalt, pe un fundal politic internațional marcat de schimbările importante din Europa răsăriteană, de reunificarea Germaniei dar, mai ales, de criza din Golf și Orientul Mijlociu, în general.

Nu au lipsit de la ceremonie vicepreședintele SUA, Dan Quayle, președintele german, Richard von Weizsaecker, primul ministru francez, Michel Rocard. Asia a fost puternic reprezentată prin președintele sud-coreean, Kang Joung Hoon, președintele Filipinelor, Corazon Aquino, președintele indonezian, Suharto, primul ministru thailandez, Chatichai Choonhavan și președintele Bangladesh-ului, Hussein Ershad. Semnificativă prezența la Tokio a vicepreședintelui chinez, Wu Xueqian, în contextul răcirii relațiilor dintre Japonia și China, după evenimentele de anul trecut din Piața Tienanmen.

Anatoli Lukianov, președintele Sovietului Suprem și ministrul adjunct de externe sovietic Igor Rogaciov au reprezentat URSS.

Ziua de 12 noiembrie s-a încheiat cu un banchet imperial oferit în onoarea oaspeților, cu o reprezentare bugaku, dans tradițional al curții.

Mihaela Brumă

Un tînăr se oprește într-o piață publică, se stropește cu gaz și își dă foc. Scena se repetă la distanță de cîteva zile, cu alți protagoniști și în alte localități, de obicei din statele nordice ale federației indiene. Tînărul — student sau elev de liceu — își prezintă gestul disperat ca pe un protest față de politica guvernului de a rezerva o cotă sporită a locurilor de muncă celor mai de jos categorii ale populației indiene.

Anunțată la începutul lunii august, anul acesta, decizia guvernului declanșează un val de nemulțumiri în rîndul studenților, aparținînd de obicei castelor superioare, favorizate. Reclamînd atribuirea posturilor după merit și nu după așezarea pe o anumită treaptă, cît mai de jos, a societății, ei recurg la disperate și spectaculoase acțiuni de sinucidere — otrăviri sau autoincendieri, în locuri publice. Pier, în acest fel, peste 100 de tineri și adolescenți, unul dintre ei în vîrstă de numai 13 ani.

O altă scenă : un grup de rebeli naxaliți (maoiști) năvălesc într-un vagon de tren, la 30 de km de Hyderabad, capitala statului Andhra Pradesh, din sudul țării. Blochează toate ușile vagonului, stropesc cu benzină pasagerii și le dau foc. Mor, arse de vii, 47 de persoane. Este primul „masacru în masă" — cum îl numesc ziariști, înregistrat în apriga „bătălie a cotelor" sau „război al castelor", căruia, cu toate eforturile, autoritățile nu-i pot pune capăt. Spre deosebire de studenți, autorii masacrului din tren sînt în favoarea măsurilor guvernamentale.

Dincolo de caracterul lor exaltat, și unele și celelalte dintre aceste acțiuni au zguduit societatea indiană, confruntînd-o cu problema gravelor discrepanțe produse de răbufnirea unor străvechi, dar încă actuale mentalități de castă sau fanatisme religioase, într-un cuvînt, cu ceea ce un ziarist numea „trezirea vechilor demoni".

Divizarea societății indiene în caste urcă prin vremi pînă în perioadele la care fac referire poemele vedice, compuse cu mai bine de 1000 de ani înaintea erei noastre, ele fiind considerate drept prime fundamente ale religiei hinduse, care definește existența celor patru caste : „brahmanii" sau preoții, casta cea mai de sus, apoi „Kshatriya" sau războinicii, „vaishya" sau agricultorii și comercianții și, în sfîrșit „shudra", în serviciul celorlalte trei. În afara acestor categorii se află clasa „paria". Acest sistem tradițional a evoluat de-a lungul secolelor, în prezent existînd peste 3 700 de caste și subcaste, definite în funcție de religie, regiune, profesie și împărțind societatea în grupări considerate, mai mult sau mai puțin „pure" sau „impure". Circa 52 la sută din cele peste 800 de milioane de indieni se află în categorii ce-i situează în afara castelor sau aparțin unor caste defavorizate sau unor triburi nehinduse — potrivit înșeși declarațiilor oficiale.

La 7 august, anul acesta, premierul V.P. Singh a decis practic să pună în funcțiune un proiect, cu un text datînd de altfel din 1979, preconizînd sporirea pînă la 49,9 la sută a cotei de servicii acordate categoriilor defavorizate. Pînă acum, legislația în vigoare acorda doar o cotă de 22,5 la sută. Această creștere cu 27 la sută a cotelor, a stîrnit protestul studenților și valul de sinucideri. Amploarea fenomenului i-a surprins chiar și pe psihiatrii și criminologii. „Este un fel de frenezie și fiecare moarte provoacă parcă o nouă sinucidere" — declara, stupefiat, un polițist din New Delhi.

La sfîrșitul lunii septembrie, Curtea Supremă de Justiție a recomandat guvernului să suspende aplicarea proiectului. Anunțîndu-și recomandarea, Curtea și-a exprimat

Schimbări în India și Pakistan ; demonstrații antiguvernamentale în Bangladesh. Subcontinentul sud-asiatic – o lume în fierbere?

India

„Frenezia morții" și criza guvernamentală

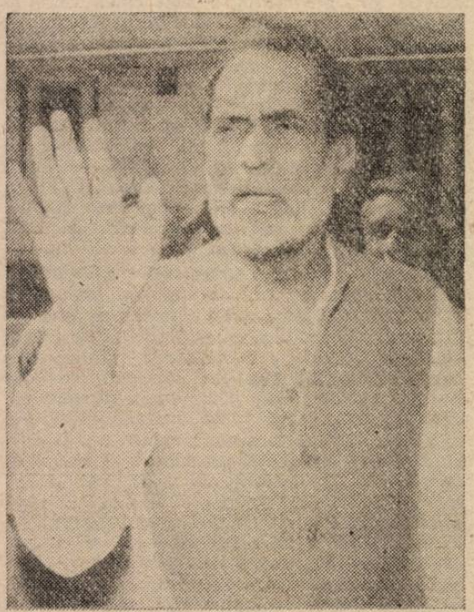

Chandra Shekhar, noul prim-ministru.

credința că decizia sa va calma tensiunea. Dar efectul a fost contrar. De astă dată, „frenezia morții" i-a cuprins pe adepții proiectului. Scenele de oroare s-au mutat în statele indiene din sud.

În ce-l privește, premierul Singh a reafirmat că el nu va reveni asupra deciziei luate în august care, după el, constituie un „prim pas" pe calea eradicării dezechilibrului social tradițional în India. „Știu că unii îmi vor cere să demisionez. Doresc să asigur partidul și milioanele de oameni care cred în ceea ce fac că nu am intenția să mă lepăd de responsabilitatea ce mi-a fost încredințată. Dar doresc să subliniez că dacă situația va cere să aleg între o cauză în care cred intens și scaunul meu (de prim-ministru) nu voi ezita să o aleg pe prima" — a declarat V.P. Singh, răspunzînd numeroaselor atacuri și reproșuri pornite nu numai din partea opoziției, ci și din rîndurile coaliției guvernamentale.

O coaliție fragilă încă de la instalarea sa la putere, după alegerile de acum un an, cînd pentru a-și asigura majoritatea necesară guvernării, gruparea premierului V.P. Singh a fost nevoită să solicite sprijinul unor partide cu ideologii opuse, ca partidul conservator hindus Bharatiya Janata (BJP) și comuniștii. Recent, Bharatiya Janata Party și-a retras sprijinul acordat guvernului prin cei 86 de deputați ai săi în parlament, motivîndu-și decizia prin arestarea liderului său Lal Khrishan Advani, sub acuzarea de incitare la ură și tensiune între comunitățile hindusă și musulmană. BJP a sprijinit „cruciada" mișcărilor integriste hinduse, declanșată pentru demolarea, la Ayodhya —, unul din locurile sacre ale hinduismului, la 700 km sud-est de New Delhi — a unei moschei, construite, în opinia lor, chiar deasupra unui templu dedicat lui Rama, încarnare a zeului Vishnu. Guvernul, neliniștit de reacțiile musulmanilor indieni, a dispus oprirea marșului ce se îndrepta spre Ayodhya și arestarea liderului hindus.

Drept urmare, BJP și-a retras sprijinul, adîncind la maxim criza guvernamentală și reducîndu-i drastic numărul de mandate pe care se putea baza în parlament. Un vot de încredere în guvernul Singh a fost solicitat de președintele țării. Dar, chiar înaintea scrutinului, intențiile exprimate de diferitele partide lăsau să se întrevadă prea puține șanse. În plus, de curînd, s-a produs și o sciziune chiar în cadrul formațiunii lui Pratap Singh, Janata Dal.

În aceste condiții, premierul V. P. Singh și-a înaintat demisia. Chandra Shekhar, liderul fracțiunii dizidente a partidului Janata Dal, a fost solicitat să formeze noul guvern. Liderul opoziției, Rajiv Gandhi a respins o ofertă în acest sens, preferînd să sprijine candidatura lui Shekhar.

Liana Enescu

Pakistan

Final în lupta pentru putere?

Acceptate sau contestate, alegeri parlamentare anticipate s-au desfășurat, totuși, la 24 octombrie în Pakistan. Rezultatele lor au infirmat prognozele celor care au mizat pe o victorie a Alianței Democratice a Poporului, în frunte cu Partidul Poporului din Pakistan, condus de doamna Benazir Bhutto. Au cîștigat adversarii doamnei Bhutto, grupați în Alianța Democratică Islamică, susținută de guvernul interimar.

Amintim că Benazir Bhutto a fost demisă din funcția de prim-ministru al Pakistanului la 6 august, anul acesta, și învinuită de corupție și abuz de putere. Doamna Bhutto a contestat corectitudinea recentului scrutin, organizat de un guvern constituit doar — a spus ea — pentru a o compromite pe ea și partizanii săi din Partidul Poporului din Pakistan, formațiune care a încercat să se distanțeze atît de tendințele de fundamentalism islamic, cît și de importanța „castă militară", forțe influente în vremea fostului regim al generalului Zia-ul Haq. Mulți consideră că tocmai aceste forțe, coalizate, au determinat înfrîngerea doamnei Bhutto și a partidului său.

După ce a obținut investitura formației Liga Musulmană, principalul partid al coaliției anti-Bhutto, Nawaz Sharif, liderul Alianței Democratice Islamice, a preluat funcția de premier. Numirea sa a pus capăt disputelor din culisele puterii de la Islamabad, respectiv concurenței dintre Sharif și Ghulam Mustafa Jatoi, șeful guvernului interimar, ce a condus Pakistanul în ultimele trei luni. Dar Nawaz Sharif, un om de afaceri în vîrstă de 45 de ani, fost șef al guvernului provinciei Punjab, a primit sprijinul unui fost premier din vremea generalului Zia-ul Haq, Mohamed Khan Junejo, președintele Ligii Musulmane.

Trecut în opoziție, Partidul Poporului rămîne o formațiune importantă pe eșichierul politic pakistanez. La prima întrunire a parlamentului nou constituit, deputații săi au părăsit, în mod demonstrativ, clădirea forului legislativ, chiar în momentul ceremoniei depunerii jurămîntului. S-a protestat, în acest fel, față de absența de la lucrări a soțului d-nei Bhutto, Asif Zardari, ales deputat de Karachi, care a fost arestat la 10 octombrie, sub acuzația de fraudă și complicitate la crimă. Zardari obținuse din partea unui tribunal permisiunea de a participa la deschiderea parlamentului, și urma să sosească la Islamabad sub escortă, dar responsabili ai închisorii au solicitat un ordin scris. Deputații Alianței Democratice a Poporului au părăsit sala, după ce liderul lor a lăsat să se înțeleagă că gruparea ar putea să boicoteze lucrările parlamentare, ba chiar să renunțe la mandatele sale, dacă soțul d-nei Bhutto nu va fi autorizat să asiste la ședință. Odată acesta eliberat, deputații PPP au revenit și ceremonia a putut avea loc.

Incidentul i-a determinat pe unii observatori să se întrebe dacă, în actuala situație internă din țară, caracterizată prin instabilitate, Benazir Bhutto nu va fi și mai incomodă în noua sa poziție, de opozant al puterii. O serie de întrebări și-au pus comentatorii și pe seama politicii externe pe care o va adopta, în continuare, Pakistanul. Noul guvern are șansa să se declare drept forța capabilă să conducă o țară, cu o populație de aproximativ 100 milioane de locuitori, pe calea stabilirii relațiilor de bună vecinătate cu statele din regiune, pe calea păcii și progresului social — consemna agenția „TASS". Viitorul — era de părere agenția — va demonstra dacă înfăptuirea acestui deziderat va fi îngăduită de moștenirea ADI, de elemente ce ar putea să o determine să acționeze în sens contrar.

Bangladesh. Efectul „Ayodhya"

Intențiile unor militanți hinduși de a dărîma moscheea din secolul al XVI-lea de la Ayodhya, din India, în vederea construirii unui templu închinat zeului Rama au provocat în Bangladesh, țară cu o populație predominant musulmană (88 la sută), un val de violență îndreptat împotriva populației hinduse minoritare (10 la sută).

Cîteva persoane au fost ucise și cîteva zeci rănite în cursul confruntărilor dintre poliție și demonstranții musulmani.

Un lider hindus din Chittagong a declarat ziariștilor că aproximativ 1 276 de temple și locuri sfinte au suferit avarii, în timp de 10 000 de locuințe hinduse au fost distruse sau avariate. Au fost stabilite interdicții de circulație în orașele Dhaka și Chittagong și operate arestări.

Lesotho

Regele – simplu cetățean

Neîndoios, Africa de după 1970 oferă, atît comentatorilor politici cît și simplilor observatori ai vieții politice a continentului, prilejuri de a consemna fapte și evenimente care de care mai neobișnuite. Un sergent șef, Samuel K. Doe, preia puterea în țară (Liberia) prin lovitură de stat militară, apoi, într-un deceniu, ajunge la gradul de general. Un comandant de gardă, Michel Micombero, îndreaptă tunul spre palatul prezidențial din Bujumbura, amenință că-l distruge și, după parlamentări, devine șef al statului Burundi. Ulterior, s-a aflat că tunul n-avea muniție ! În Mozambic unul dintre primele mari gesturi făcute, după proclamarea independenței de către șeful statului, Samora Machel, a fost o nuntă ca-n „O mie și una de nopți" cu daruri „internaționaliste" primite din străinătate, inclusiv, se pare, de la omologul său român. Succesorul președintelui congolez Marien N'Gouabi, tot un militar, Joachim Yombi Opango, era atît de obsedat de rolul său încît nu putea dormi decît într-un pat de aur masiv. Mult comentatul, în anii '70, președinte ugandez Idi Amin Dada ținea „lecții" adevărate cu miniștrii săi, iar la numirea lor avea criterii foarte speciale : desemnînd o femeie ministru de externe a recrutat-o dintr-o anume „lume", de care ea nu s-a despărțit, drept pentru care, în urma unei scene desuchiate de amor petrecută în toaleta aeroportului parizian Orly, a fost demisă și și-a reluat străvechea-i meserie. Cînd a fost debarcat Împăratul Bokassa I al Imperiului Centrafrican, prin frigiderele palatului prezidențial s-au găsit și cadavre umane. Brrr !

Nu știm dacă șirul ar putea continua în acest fel, dar trebuie să revenim la loviturile de stat militare, un adevărat serial în Africa. Zilele trecute s-a finalizat una în Regatul Lesotho, enclavă în Africa de Sud. La 6 noiembrie, conflictul deschis declanșat de cîteva luni între regele Moshoeshoe al II-lea, aflat în prezent în exil la Londra, și conducătorul juntei militare la putere în acest mic stat (30 355 kmp) s-a soldat cu destituirea suveranului, care cerea demisia juntei și refuza să domnească fără să și guverneze.

Vorbind, la Maseru, în fața Adunării Naționale, omul forte al regatului, generalul Metsing Lekhanya, a arătat că destituirea suveranului se explică prin „condițiile inacceptabile puse de Moshoeshoe al II-lea privind întoarcerea sa în Lesotho". Condițiile în număr de trei, se refereau la : dizolvarea actualului guvern, dizolvarea Adunării Naționale și abolirea unui decret care făcea din suveran un simplu „monarh constituțional" fără o putere reală.

Generalul Lekhanya, care și-a exprimat părerea de rău, a subliniat că Lesotho rămîne o monarhie, reafirmînd chiar cu tărie „loialitatea noastră față de coroană și față de familia regală". Metsing Lekhanya conduce un Consiliu Militar care a preluat puterea la 20 ianuarie 1986, după un puci care l-a înlăturat pe primul ministru din acea perioadă, Leabua Jonathan, aflat în funcție din 1966, an în care, la 4 octombrie, fosta colonie britanică, numită pe atunci Basutoland, și-a dobîndit independența.

Puciul respectiv a fost înlesnit de „blocarea frontierelor" hotărîtă de Pretoria, nemulțumită de un început de apropiere între Maseru și țările din Est și de refuzul premierului Leabua Jonathan de a expulza din Lesotho Congresul Național African (principala forță naționalistă neagră din Africa de Sud, pe atunci interzisă).

Cu o populație de aproximativ 1,5 milioane de locuitori, Lesotho, ale cărei exporturi sînt lîna și diamantele, dar nu are acces la mare, depinde, în totalitate, pentru a supraviețui, de puternica țară vecină, Africa de Sud, în care lucrează între 150.000—650.000 persoane active din Lesotho.

În amintita declarație, generalul Lekhanya l-a criticat aspru pe suveran, acuzîndu-l că a „provocat confuzie" în rîndul armatei, a juntei și a guvernului și că a comis numeroase „greșeli politice". „Această națiune merită o soartă mai bună", a spus el membrilor Adunării.

Încercarea de forță a ieșit la iveală în luna februarie a.c., cînd generalul l-a suspendat „temporar" pe suveran „din exercițiul puterilor sale legislative și executive". Hotărîrea a fost motivată prin refuzul regelui de a ratifica concedierea de către generalul Lekhanya a trei colonei membri ai juntei. La 10 martie a.c., suveranul a luat calea exilului la Londra. De atunci, generalul Lekhanya negocia în culise cu regele pentru a-l convinge să revină la Maseru.

Se părea că demersul și-a atins scopul, întrucît după o întrevedere, la Londra, cu Moshoeshoe, la 24 octombrie, el a anunțat în public că regele va reveni „în curînd" în Lesotho, în calitatea sa de „șef al statului și monarh constituțional". Totodată, el a anunțat că cei doi rivali au convenit să „întoarcă fila" și „să uite trecutul". În fine, regele a sfîrșit, aparent, prin a se supune.

Totuși, curînd, suveranul a înlăturat această impresie, informîndu-l pe general că el „nu va accepta nici un ordin ce provine din partea actualului guvern militar în cadrul stării de necesitate în vigoare", punînd apoi cele trei condiții. Ministrul afacerilor externe și informațiilor, Tom Thabane, a afirmat recent, la un post de radio din Johannesburg, că regele, de acum „simplu cetățean", beneficiază de o „amnistie automată" și ca atare, dacă revine în Lesotho, nu va fi pus sub urmărire judiciară. Întrebat în legătură cu consecințele destituirii regelui, el a dat asigurări că populația „s-ar simți ușurată" și că ea este atașată instituției monarhice și ca atare și nu persoanei lui Moshoeshoe.

Drept urmare, membrii Consiliului Militar au decis ca prințul Mohato Seeisa să devină rege al țării, în locul tatălui său. Evident, noul monarh nu va avea puteri executive sau legislative, el domnind fără să guverneze.

Așadar, Motlothehi Moshoeshoe al II-lea, născut la 2 martie 1938 și înscăunat la 4 octombrie 1966 în acest regat ereditar, a devenit simplu cetățean în țara sa.

Dumitru Constantin

Ruanda

Armistițiu sau neutralizarea rebelilor?

În vreme ce statele din Comunitatea Marilor Lacuri — Burundi, Zair, Uganda — au depus eforturi susținute spre a se ajunge la un armistițiu între armata guvernamentală ruandeză și rebelii grupați în Frontul Patriotic Ruandez (FPR), pe front s-a înregistrat o oarecare acalmie. La jumătatea săptămînii trecute, autoritățile de la Kigali susțineau că rebelii au fost învinși iar ziariștilor prezenți în capitală le-au fost prezentate arme capturate de la gherilă și prizonieri.

Radioul național ruandez anunța joi dimineața că războiul „s-a terminat" după victorie repurtată de forțele armate la Kagitumba, oraș situat la frontiera cu Uganda. Potrivit unui comandant militar numeroși rebeli au fugit în Uganda în momentul ofensivei declanșate de armată în localitatea citată. Alții au traversat înot rîul Kagera (nord-estul țării), retrăgîndu-se în Tanzania. Pe de altă parte, circa 800 rebeli s-ar ascunde în Parcul Național Kagera după ce forțele guvernamentale preluaseră controlul asupra orașului Kagitumba. Prezența acestor elemente ale FPR „nu neliniștește cu adevărat" autoritățile militare — a declarat responsabilul militar citat.

În același timp, Belgia a decis să-și retragă, de la 1 noiembrie, cei 535 parașutiști pe care, la 5 octombrie, la patru zile de la declanșarea atacului rebelilor veniți din Uganda, i-a trimis în Ruanda spre a-și proteja cei 1 600 rezidenți belgieni. După cum a precizat premierul Martens, Belgia va acționa pentru a face ca încetarea focului să fie respectată, insistînd pe lîngă Organizația Unității Africane să fie constituită o forță africană de interpunere. De remarcat că, cu numai cîteva zile mai înainte, în localitatea zaireză Gbadolite se întîlniseră președinții Ruandei, Ugandei, Burundi și Zair, care, între altele, au decis să fie creat un grup de observatori militari în vederea supravegherii încetării focului. Din grup urmau să facă parte reprezentanți ai celor patru țări (15 de fiecare stat plus 5 ofițeri ruandezi) și ai rebelilor (tot 5 persoane) și el urma să se deplaseze în nord-estul ruandez. Potrivit unor surse diplomatice, de la debutul conflictului armata ruandeză a recrutat 3 200 persoane, care se adaugă celor 5 200 soldați ai trupelor regulate.

În pofida acalmiei de pe front, peste 8000 de ruandezi s-au refugiat în Uganda, într-o singură săptămînă (la finele lunii octombrie). Astfel, numărul total al persoanelor refugiate după ce rebelii au atacat Ruanda este de 12 000. Ajunși în tabăra de la Kizinga, ei se confruntă cu mari probleme — lipsa hranei, a apei, a medicamentelor, condiții insalubre de locuit. Este o nouă fațetă a „dramei" ce se joacă în Ruanda de peste o lună de zile.

Marea Britanie

„Discursul tronului" și soarta „doamnei de fier"

Ceremoniile tradiționale și fastuoase au marcat la Londra deschiderea noii sesiuni parlamentare : în fața celor două camere reunite, suverana Marii Britanii a citit „discursul tronului" — programul guvernului pe următorul an. Conservatorii aflați la putere au moralul foarte scăzut.

În mod evident, premierul Margaret Thatcher s-a confruntat cu una din săptămînile cele mai grele de cînd se află la conducere și momentul „discursului tronului" nu putea să nu fie marcat de reverberațiile criticilor aduse stilului său de guvernare. În primul rînd, demisia vicepremierului sir Geoffrey Howe, ultimul dintre supraviețuitorii primului cabinet Thatcher, a zdruncinat serios partidul : dacă și premierul adjunct consideră că trebuie să plece în semn de protest față de politica europeană a dnei Thatcher, înseamnă că „trebuie să ne întrebăm dacă Margaret Thatcher mai are autoritate asupra Partidului Conservator" („The Financial Times"). În al doilea rînd, acestei demisii i s-au adăugat noi critici ale fostului ministru al apărării Michael Heseltine, care a părăsit mai demult cabinetul, tot în urma unor neînțelegeri cu liderul : Heseltine a afirmat acum într-o scrisoare deschisă că plecarea lui sir Geoffrey reprezintă nu numai o mare pierdere, ci și „o criză de încredere" în guvern, care ar putea costa partidul la viitoarele alegeri. În al treilea rînd, demisia vicepremierului a ridicat vălul asupra unor divizări care macină un partid ce se mîndrea pînă nu demult cu unitatea sa ; Peter Temple-Morris declara, de pildă : „În prezent, partidul este departe de a fi unit. Nu cred că doamna Thatcher poate uni sau schimba partidul". În sfîrșit, acestui moral scăzut al conservatorilor înșiși se adaugă nemulțumirii generale față de politica guvernului : degradarea serviciilor în domeniile educației și sănătății, noul impozit local „poll tax", rata inflației de 10,9 la sută, rata mare a dobînzilor la creditele pentru locuințe ș.a. „The Independent" descoperă că doar 23 la sută dintre cei chestionați sînt satisfăcuți de modul în care doamna Thatcher își îndeplinește mandatul. Iar „Sunday Times" era de părere că „șansele conservatorilor de a cîștiga o alegere în 1991 par să fie minime. Partidul începe să pună la îndoială acum chiar și o eventuală victorie în 1992".

Sub apăsarea acestor două poveri — redresarea moralului și termenul alegerilor — a început noua sesiune parlamentară. Cu un „discurs al tronului" care prezintă — afirma un comentator al BBC-ului — amprenta lui sir Geoffrey : ca lider al Comisiei Comunelor, acesta a fost răspunzător de coordonarea de sesiune. Cum a răspuns guvernul celor două legislației ce urma a fi anunțată la început poveri ?

Ca și pînă acum, liderul conservator minimalizează orice declarație, opțiune sau act contrare pozițiilor sale. Regretînd plecarea lui sir Geofffrey, doamna Thatcher susținea că între ei „n-ar fi diferențe politice semnificative". Ca atare, n-ar exista o criză în partid și nici poziția sa de lider nu trebuie contestată. Mai mult, perseverența în aplicarea unei anumite strategii, indiferent de obstacole, potrivit premierului, dă roade, iar anumite nemulțumiri de moment nu trebuie luate în seamă. Premierul e decis să rămînă lider și, întrucît n-a revenit asupra unor declarații mai vechi, dorește să conducă partidul și la al patrulea scrutin general. Probabil că fermitatea cu care își apără poziția îi va descuraja pe mulți să-i sprijine pe eventualii contracandidați la funcția de lider. Alegerile acestea vor avea loc la 20 noiembrie.

În ce privește alegerile generale, termenul mandatului actual este iunie 1992. Oricînd pînă atunci premierul poate chema țara la urne. Dar n-o va face, desigur, decît atunci cînd va presupune că victoria îi va surîde. Indiferent cîte certuri există în sînul unui partid sau altul, hotărîtoare în rezultatul electoral vor fi starea economiei și programele economice ale partidelor. Acum starea economiei nu este prea favorabilă guvernului. Inflația crește în continuare, există spectrul recesiunii, și criza din Golf sporește toate incertitudinile. Dar dacă aceste piedici se vor risipi sau atenua, premierul ar putea organiza alegeri și anul viitor. Acesta pare să fi fost sensul recentei conferințe anuale a partidului. Și tot astfel a fost înțeles și programul legislativ relaxat preconizat în „discursul tronului".

În sesiunea care a început, parlamentarilor nu li se propun decît 15 legi — și doar puține dintre ele controversate. Accentul se pune pe lege, ordine, lupta antiteroristă și educație. (Detalii în ce privește bugetele departamentelor a oferit ministrul de finanțe John Major în „declarația de toamnă", în fapt un minibuget. Cheltuielile guvernului vor fi mai mari anul viitor cu 4 la sută, sumele suplimentare fiind alocate transporturilor, sănătății și educației.) Întîmplător, însă, educația va fi cu certitudine și un subiect major al viitoarei campanii electorale. Lucrurile încep să se lege.

Dar pînă la acele alegeri, încă îndepărtate, conservatorii au avut un prim test a doua zi după „discursul tronului". În două circumscripții din nordul Angliei, fiefuri laburiste, au avut loc alegeri parțiale. Șansele partidului de guvernămînt erau minime. Dar într-una din circumscripții laburiștii au obținut de nouă ori mai multe voturi decît conservatorii, aflați în poziția a doua ; în cealaltă, conservatorii s-au situat în urma laburiștilor și a liber-democraților. Speculațiile privind schimbarea liderului au sporit.

Stelian Țurlea

Noua Zeelandă

Victoria conservatorilor — un „flux politic"?

După șase ani de guvernare, laburiștii au pierdut alegerile generale de la 27 octombrie. A fost, aceasta, un sprijin pentru programul conservatorilor ? Ce spun statisticile ?

Din cele 97 de locuri ale parlamentului neozeelandez, Partidul Național (conservator) a obținut 68 (adică 48,70 la sută), iar Partidul Laburist 28 (adică 34,51 la sută). O serie de personalități guvernamentale au suferit, și ele, o înfrîngere zdrobitoare. Iată bilanțul scrutinului din Noua Zeelandă ce a modificat substanțial configurația forului legislativ, dar și „culoarea" puterii executive.

După o campanie electorală mai degrabă ternă, în care nici un partid nu a fost preocupat de dosarele economice urgente, a urmat un verdict care nu a constituit o surpriză. Presa din capitala neozeelandeză nota faptul că „triumful conservatorilor — un adevărat flux politic — ar fi mai mult un vot negativ din partea unui electorat dezamăgit de guvernul laburist decît aprobarea tezelor conservatorilor". „Astfel iau sfîrșit șase ani extraordinari : o perioadă ce a debutat cu curaj și hotărîre și s-a terminat cu plictiseală și cinism", scria ziarul „The Dominion".

Fondat în 1916, Partidul Laburist, a venit la putere, pentru prima oară, în 1935. De atunci, Noua Zeelandă a fost guvernată timp de 26 de ani de laburiști și 29 de ani de Partidul Național. Statisticile demonstrează că actuala înfrîngere este cea mai însemnată înregistrată de laburiști din 1935.

Jim Bolger, „marele învingător", într-un discurs pronunțat la Te Kuiti, oraș situat la 400 km nord de Wellington, a făcut apel la unitatea neozeelandezilor, divizați în timpul campaniei electorale. Într-un interviu acordat agenției „France Presse", el a anunțat că întărirea relațiilor cu Statele Unite va constitui una din principalele priorități ale guvernului său, poziție afirmată cu mult timp înaintea anunțării alegerilor. Bolger s-a referit și la ameliorarea raporturilor cu Franța (afectate de afacerea „Rainbow Warrior") și dezvoltarea legăturilor comerciale cu fostele țări comuniste ale Europei de Est. Pe de altă parte, el a precizat că guvernul său nu va reveni asupra deciziei laburiștilor (și votată în parlament) de a interzice accesul în porturile neozeelandeze al navelor cu încărcătură nucleară la bord. (Ceea ce a determinat eliminarea țării din pactul ANZUS, în 1986).

Semnificativ este faptul că, după verdictul urnelor, Statele Unite au salutat victoria conservatorilor din Noua Zeelandă, dar au reamintit că nu vor relua cooperarea militară atîta timp cît Wellingtonul nu va pune capăt interdicției. În mesajul său de felicitare, un purtător de cuvînt al Departamentului de Stat, Adam Shub, menționa numai comerțul și mediul înconjurător ca domenii ale relațiilor bilaterale. În ce privește problema nucleară, Noua Zeelandă nu va fi acceptată în ANZUS „atîta timp cît nu va accepta politica americană".

Deocamdată, conservatorii nu au oferit nici un element asupra strategiei economice ce o vor adopta ; urmează să se formeze cabinetul, care își va prezenta programul în fața parlamentului.

Mihaela Brumă

1000+1

Churchill

Cine ar putea crede că există vreo legătură între acest nume ilustru și Consiliul Europei? Apărut în 1949, Consiliul Europei, Centrul european al culturii și Colegiul Europei își datorează existența Mișcării Europene create în 1948, în urma congresului de la Haga, prezidat de Winston Churchill. M.E. preconizează, de 40 de ani, o „uniune federală" a Europei sau o Federație Europeană, sau Statele Unite ale Europei. Este prezidată de Valéry Giscard d'Estaing, al cărui predecesor a fost Enrique Baron Crespo, în prezent președinte al Parlamentului de la Strasbourg. Cum, în 1916, Anglia și Franța și-au împărțit sferele de influență, Ungaria întrind în cea britanică, ea a fost și prima țară răsăriteană care a devenit membră a Consiliului Europei potrivit dorinței testamentare a lui Churchill.

„Mazamorra"

Guvernul elvețian a finanțat un program de ajutorare a 1000 de copii peruvieni, deschizînd trei cantine școlare ce funcționează șase zile pe săptămînă. Copii între 2 și 12 ani așteaptă cîte șase ore să le vină rîndul să primească porția lor de „mazamorra", un amestec de cereale, bogat în proteine, fiert în mari recipiente timp de peste două ore, cu respectarea instrucțiunilor personalului medical privitoare la vîrsta, greutatea și deficiențele nutriționale ale micilor beneficiari.

Levi Straus and Co.

Uzine concepute pe scară grandioasă au fost construite, cu ani în urmă, și în Ungaria. Astfel, 20 de milioane de dolari au fost investiți într-o fabrică de tricotaje, în 1978, la Kiskunhalas; dar planificatorii nu au luat în calcul influența crizei petroliere asupra prețului fibrelor acrilice și nici nu au anticipat declinul pieței pentru producția lor de 2 milioane de pulovere. În 1983, fabrica a fost vîndută, în pierdere, lanțului de magazine Skala, care a numit-o „Texcoop". Muncitorii erau prost plătiți, absenteismul atingea 26 la sută, pierderile erau de 2 milioane dolari pe an, așa că s-a oprit producția. Levi Straus and Co. din San Francisco a oferit o investiție modestă de 1,5 milioane dolari, a oprit doar 300 de muncitori care produc, într-un spațiu restrins al fabricii, 5 000 bluejeans și 3 000 de geci pe zi pentru piața răsăriteană și asiatică. Profitul firmei americane a fost de un milion dolari în 1989 și două milioane în acest an.

„La Cinq"

Grupul Hachette al lui Jean-Luc Lagardère — primul grup de presă și editură din Franța — și-a mărit partea de capital de la 22 la 25 la sută a canalului de TV „La Cinq", ceea ce-i asigură direcția efectivă a canalului cu aprobarea CSA (Consiliul Superior al Audiovizualului — organism de reglementare — a audiovizualului în Franța). Modificarea capitalului a fost propusă de acționarii de la „La Cinq". În același timp, grupul magnatului presei franceze, Robert Hersant, coboară de la 25 la sută la 10 la sută. Regele televiziunii italiene, Silvio Berlusconi, își păstrează cele 25 la sută. Hachette a intrat în forță în „La Cinq" în mai 1990. De la nașterea sa, în 1986, „La Cinq" a făcut obiectul unei lupte feroce pentru putere între principalii acționari. Televiziunea franceză numără șapte canale, dintre care patru particulare.

Veşti proaste din orașul cehoslovac Most. Aerul curat din Munții Tatra nu ajunge pînă în această zonă industrială, extrem de poluată din nordul Boemiei. Grijulii, autoritățile locale le-au distribuit micilor școlari măști care să le protejeze aparatul respiratoriu. Cineva a avut ideea de a-i imortaliza pe peliculă.

În stînga este Oskar Lafontaine, candidatul la postul de cancelar al Germaniei din partea social-democraților, și care a supraviețuit unui stupid atentat. El face semn cu degetul spre o operă de artă intitulată „Viață dublă", realizată de Hans Haacke și prezentată la expoziția „Für Oskar" (Pentru Oskar) din Bonn. „Opera" îl înfățișează pe cancelarul Helmut Kohl purtînd ochelari cu fotografia contracandidatului său pe fiecare lentilă. „Arta" campaniilor electorale este nemăsurată, cîteodată ingenioasă, dar, cel mai adesea, de gustibus...

De stînga

„Rude pravo" era „Scinteia" cehoslovacă. Și a fost timp de 70 de ani. Agenția națională „CTK", care nu și-a modificat inițialele, a anunțat o mare noutate: „Rude pravo" și-a modificat orientarea, denumindu-se „cotidian de stînga", sau, cu alte cuvinte, dar cu același sens, „o amplă tribună a forțelor și vederilor democratice și de stînga". Să deducem că ziarul P.C. din Cehoslovacia nu fusese pînă acum suficient de stîngaș sau că e vorba de o nouă stîngă nouă? o imagine mai atrăgătoare și mai modernă, cred băieții ziariști. Dar cititorii?

Sindrom

Infarctul și cancerul fac mai puține victime decît sindromul oboselii cronice (CFS), considerat maladia anilor '90. Este considerat un mister pentru medicii care l-au pasat epidemiologilor — lucru îngrijorător, dacă ne gîndim că și „misterul" SIDA de la începutul anilor '80 a încăput, în cele din urmă, tot în mîinile acestora. Primul stat care a pus la dispoziție agențiilor de presă cifre în legătură cu acest sindrom a fost SUA: între trei și cinci milioane de americani suferă, în prezent, de această maladie. Nu se cunoaște, încă, cît timp durează această agonie pe picioare, dar patronii au început să devină foarte circumspecți.

Atac

Sondajele confirmă scăderea popularității premierului nipon Toshiki Kaifu. Diferitele fracțiuni ale Partidului Liberal Democrat exploatează această situație în perspectiva succesiunii sale la președinția partidului — mandat care expiră în octombrie 1991. Pe acest front deschis atacă puternic fostul premier Yasuhiro Nakasone, figură binecunoscută pe plan internațional, dar a cărui imagine a avut de suferit în 1989, ca urmare a scandalului financiar „Recruit". În defavoarea lui Kaifu este și scăderea excedentului nipon în relațiile comerciale cu țările Pieței comune, în primele nouă luni ale acestui an, la 13,1 miliarde dolari, în comparație cu 19,8 miliarde în aceeași perioadă a anului trecut.

Catastrofă?

Dacă tendințele ce se manifestă, la ora actuală, în economia bulgară nu vor fi blocate, catastrofa este iminentă, a declarat nr. 2 bulgar, A. Lukanov. Trebuie să înțelegem dependența de factorul internațional, să devenim conștienți de faptul că ajutorul va veni numai în condițiile înaintării pe drumul democrației și economiei de piață... Revigorarea economiei va solicita țării trecerea la o cură de slăbire.

„Alice în țara minunilor" e carte, film, desen animat. Dar în imagine avem o altă Alice, de fapt o fetiță neidentificată, care se joacă cu statuia lui Mad Haterr, unde credeți? În Central Park din New York. Un ghid al ONU le recomanda participanților la Adunarea Generală să nu treacă totuși prin Central Park după ora 18,30. Și cînd te gîndești că apartamentele cu ferestrele spre acest parc sînt cele mai scumpe, după cele din hotelurile Trump, unde o noapte poate costa și 10 000 de dolari.

Caduce

Cancelarul Austriei, Franz Vranitzky, a condus o ședință a guvernului care a decis drept caduce unele restricții prevăzute de Tratatul de stat din 1955, care, la acea dată, reglementa toate problemele decurgînd din participarea țării sale la război și eliberarea ei de către aliați — URSS SUA, Franța și Marea Britanie —, care au menținut-o ocupată timp de zece ani. „Depășite" au fost declarate unele restricții militare, conținute în pasajele care interzic Austriei să folosească piloți germani și să cumpere avioane civile fabricate total sau parțial de germani și japonezi și cele care stipulează că fostele bunuri germane remise Austriei de cele patru semnatare nu pot fi vîndute germanilor sau altor străini. După reunificarea germană, „cei patru" se așteptau la această ariă de independență tiroleză.

Victime

De ce cutremure de aceeași magnitudine — 7 pe scara Richter — cauzează o discrepanță atît de mare în numărul victimelor? Peste 40 000 în Iran și 63 în nordul Californiei sau 25 000 în Armenia și doar peste 1 000 în Filipine? Experții în seismologie prezintă numeroase motive, printre care proastele „încheieturi" ale structurilor de oțel care cedează, permițînd cărămizilor să cadă și să zdrobească victimele; unele case au tavane extrem de grele, groase cît patru straturi de cărămizi; lipsa materialelor care leagă zidurile de acoperișuri; blocurile de ciment s-au dovedit mai puțin ucigătoare decît cărămizile tradiționale; în zonele montane, unde piatra și cărămizile sînt mai la îndemîna constructorilor, victimele sînt mai numeroase, iar obiceiul iranienilor de a folosi acoperișurile ca dormitoare și magazii de alimente s-a dovedit de-a dreptul dramatic.

Diferența

Perspectivele pentru un viitor aranjament de apărare arată altfel acum decît în iunie 1990. Atunci, liderii francezi, germani și italieni vorbeau despre „o nouă ordine de securitate", în care europenii din Est și Vest ar trebui să-și asume responsabilitatea pentru apărarea propriilor lor interese. Ca și armata sovietică din Est, trupele americane din NATO, staționate în Germania occidentală, se considera că erau învechite. NATO putea să dispară. Apărarea comună putea fi încredințată nebuloasei CSCE. După trei luni și jumătate de criză în Golf, CSCE nu mai apare un scut adecvat de apărare. Ar putea fi, desigur, un instrument folositor pentru verificarea acordurilor de dezarmare ale pactelor, dar ea... nu va menține pacea. SUA și URSS mai au încă roluri majore de jucat în Europa, opinează acum francezi, germani, italieni.

I.B.A.

Este organismul care reglementează televiziunea particulară în Regatul Unit. Fapta sa cea mai recentă este neautorizarea fuziunii canalelor de televiziune prin satelit BSB și Sky. Directorii de la BSB au fost chemați la I.B.A. pentru a li se explica de ce încalcă normativele „pactizînd" cu Sky al magnatului presei, Rupert Murdoch. Pentru a investiga fuziunea, s-a oferit și Ministerul britanic al Comerțului și Industriei, așa încît numărul celor care-și dau cu părerea s-a înmulțit, și unii spun că Murdoch a încălcat legile care interzic unui editor de presă să dețină o participare mai mare de 20 la sută la o companie de televiziune, iar alții consideră, pur și simplu, că participarea lui Murdoch contravine reglementărilor din Piața comună, care limitează, numai la cetățenii celor 12 țări, dreptul de a deține procente la vreun canal de televiziune vest-european. Rupert Murdoch, de origine australian și care a adoptat de cinci ani naționalitatea americană, a fost invitat să facă pași spre Est.

Reconsiderări

Secretarul general al NATO, Manfred Woerner, s-a întreținut, recent, cu șeful Pentagonului, Richard Cheney. Aliații NATO au anunțat că renunță la mărirea anuală cu 3 la sută a cheltuielilor militare, (măsură care data din 1977), iar Pentagonul a apreciat că își va reduce bugetul cu 6 la sută. Cei doi au convenit să fie elaborat un studiu asupra modalităților de creare a unor unități multinaționale, ca parte a viitoarei apărări a Europei. Miniștrii au dezbătut repercusiunile unificării Germaniei, probleme ale adaptării Alianței la noul peisaj politic și militar din Europa, implicațiile semnării primului Tratat de dezarmare convențională în Europa (CFE), reconsiderarea conceptului operațional „Follow on Forces Attack" (care viza atacarea spatelui inamicului). Cei doi au recunoscut că amenințarea unui atac din partea Tratatului de la Varșovia „s-a diminuat considerabil" prin schimbările din Europa răsăriteană și reducerile unilaterale de armamente operate de tinerele democrații răsăritene.

Pregătire de Crăciun la Londra: Chris Slaight, alias „Caspar" controlează Carnaby Street, în timpul unei plimbări prin faimosul district comercial londonez, în perspectiva paradei anuale de sărbători care pornește de la Regent Street. Slaight face parte din „Austen Brothers Circus", invitat la Londra.

„Supracost"

În legătură cu reducerea nivelului de confruntare pe continent, ministrul apărării belgian, Guy Coeme, a arătat: Așa cum evoluează situația acum în Europa, retragerea trupelor belgiene din Germania occidentală devine posibilă. De aceea am dat ordin statului major general să elaboreze diferite scenarii pentru această retragere. Forțele belgiene staționate reprezintă aproape un sfert din armata belgiană care apără un coridor cu o lățime de 60 de km, de la frontiera dintre fosta RDG și Belgia. Ministrul belgian a apreciat că nu mai este de apărat „statu quo-ul militar". Coeme a subliniat avantajele financiare ale retragerii: staționarea unităților belgiene în RFG — 50 000 de persoane cu familiile militarilor — antrenează un „supracost" anual de 2,5 miliarde de franci belgieni (71 milioane dolari).

de MATTY

— Am făcut socoteala: benzina revine mai ieftină decît pingelele...

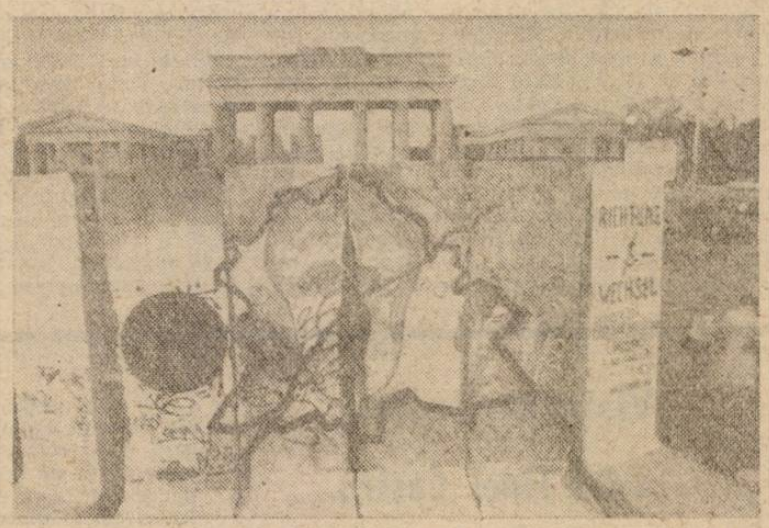

La 9 noiembrie s-a împlinit, după cum se știe, un an de la deschiderea graniței intergermane, prilej de exuberantă aniversare. Cu cîteva zile înaintea evenimentului, un segment pictat din faimosul Zid, care i-a terorizat 28 de ani pe berlinezi, a fost plasat în fața Porții Brandenburg

Rubrică realizată de Doina Topor

Cuba
între Hemingway
și don Quijote

De la trimisul nostru, Ștefan Nicolae

Care este acum situația în Cuba ? Aceasta este întrebarea pe care prietenii și cunoscuții mi-o pun de cîteva zile, după revenirea mea dintr-o neașteptată vizită în cea mai mare insulă din Antilele Mari. Socotesc, așadar, că ar fi necesară o relatare mai largă cu privire la cele constatate în cursul acestei „băi cubaneze" de două săptămîni.

Mai întîi, contrastul de climă. Venind de la Moscova, cu avionul, după escale la Shannon (Irlanda) și Gander (Canada), căldura sufocantă și mai ales umezeala, precum și un miros de plante în putrefacție și petrol, sînt primele senzații încercate, la Havana, pe pămînt cubanez. Formalitățile de la aeroport nu durează mult, dar nu pot să nu observ cîți oameni pierd vremea inutil. Nu vreau să pornesc cu idei preconcepute și îmi reprim această constatare, care ar putea să pară caustică la întîlnirea cu gazdele mele. Drumul de la aeroport pînă în oraș nu-mi modifică impresia că lucrurile par abandonate : munca planificată a diferitelor șantiere a lăsat cîteva șanțuri desfundate, unde ar urma probabil să fie instalate niște tuburi de apă, în alt loc cîțiva lucrători îl asistă pe unul dintre confrați („compañeros" este termenul exact și formula de adresare generală), care încearcă să deblocheze o bucată de metal ascunsă sub o movilă de pămînt. Clădirile sînt mediocre, într-un vag stil colonial, și au un aspect scorojit din cauza tencuielilor care curg, arătînd ca niște ecorșeuri. Mă întreb neliniștit unde sînt frumoasele clădiri văzute în fotografii și despre care mi s-a vorbit și am citit. Treptat, periferia, prelungită cale de cîțiva kilometri, lasă loc zonei cu blocuri impresionante din centru, construite, în cea mai mare parte, acum cinci-șase decenii, pe cînd imperialismul nord-american era, aici, la el acasă.

Întreprinzătorii americani veniți ca să rămînă construiseră edificii impunătoare, un nou Miami, după cum se spunea. Dar — afirmă interlocutorii mei din diferite instituții cubaneze — SUA își făcuse și din Cuba, ca și din celelalte republici „bananiere" din America Centrală, curtea sa din spate. A venit revoluția, iar aceste clădiri, care încă nu sînt cojite, au fost transformate fie în blocuri de locuințe, fie în sedii ale unor instituții sau hoteluri. În zona centrală, și mai ales văzută dinspre mare, Havana are într-adevăr alura unei mari metropole, impozantă și chiar ușor trufașă prin zgîrie-norii ostentativi, așezați pe culmea unor coline, probabil ca să preamărească bunăstarea unchiului Sam. Aceleași clădiri ecranează însă peisajul mai puțin atrăgător al unor foste zone comerciale, înundate acum de o mulțime pestriță, mișcîndu-se brownian în căutarea unor mărfuri aproape permanent absente. Pentru că în Cuba totul se distribuie pe cartelă : mîncare (de fapt cea mai mare parte a oamenilor iau masa de prînz în cantinele din întreprinderi), îmbrăcăminte, încălțăminte, televizoare. Tot. Din cînd în cînd și în mod aleatoriu se mai distribuie prin magazine, bineînțeles tot pe cartelă, lapte, paste făinoase, alte bunuri alimentare.

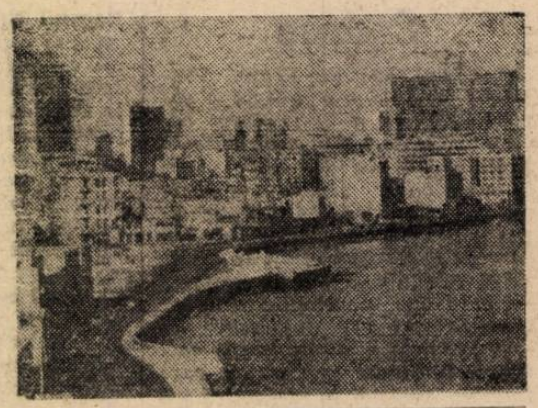

În zona centrală Havana are alura unei mari metropole.

În general, clădirile sînt mediocre, într-un vag stil colonial...

Orașul ascunde și locuri interesante, cum ar fi vechiul fort spaniol, acum în curs de restaurare, pentru a recăpăta vechiul aspect cu prilejul marcării, în 1992, a 500 de ani de la descoperirea Americii de către Columb ; ori vechea piață spaniolă cu clădiri în stil neoclasic, repetînd, prin regularitatea și echilibrul formelor arhetipurile europene de orașe. Locurile acestea au avut un rol în evoluția istorică a Cubei, în lupta acestui popor pentru independență : mai întîi cîștigarea autonomiei față de Spania, apoi față de SUA. Dar am constatat și aici — ca și la noi

Viața particulară a lui Fidel Castro

Orice fel de amănunte în legătură cu viața particulară a lui Fidel Castro, în general a întregii elite de partid și de stat din Cuba, sînt acoperite de un văl de nepătruns. Totuși, oricît ar fi de ascuns, adevărul iese la iveală.

Familia lui Castro este alcătuită din patru persoane : trei frați și o soră. Fratele mai mare a lui Fidel, Ramon, trăiește în Cuba și conduce o gospodărie experimentală de creștere a vitelor mari cornute, în apropiere de Havana. Raul Castro, „persoana numărul doi" în Cuba, este ministrul forțelor armate revoluționare. În plus, el este secretar doi al CC al Partidului Comunist din Cuba, prim-adjunct al președintelui Consiliului de Stat, prim-adjunct al președintelui Consiliului de Miniștri. Sora mai mică a lui Castro trăiește în Statele Unite, este un dușman îndirjit al fratelui său „revoluționar" și cu orice prilej îl acuză că „a vîndut țara comuniștilor".

Prima soție a lui Fidel, de care a divorțat de foarte mult timp, trăiește în Spania. Din această căsnicie, Fidel are un fiu care se numește la fel ca tatăl său. El conduce Departamentul de Energie Nucleară al Cubei și seamănă uluitor cu Fidel Castro din tinerețe. Fidelito a fost căsătorit prima oară cu o cetățeană sovietică, apoi și-a legat viața de o cubaneză, iar acum este pe cale de a se căsători ori s-a căsătorit cu o femeie dintr-o familie de aristocrați spanioli. Pe lîngă cel mai mare fiu, Fidel Castro mai are și o fiică naturală, Alina Fernandez Revuelta, care în prezent ar trebui să aibă aproximativ 35 de ani.

Actuala soție a comandantului suprem (apropo, faptul că Fidel este căsătorit este păstrat în mare taină), lucrează la Institutul cubanez de oceanografie, au cinci copii iar prenumele fiecăruia începe cu „A" : Aloin, Alex, Anatolio. Aceștia și-au făcut studiile în Uniunea Sovietică, dar incognito. În perioada studiilor au locuit cu un cuplu — colaboratori ai securității statului, care se prezentau drept părinții lor.

În ceea ce-l privește pe Raul Castro, se consideră că este căsătorit cu Vilma Espin, membră a Biroului politic al PCC și care „răspunde" de mișcarea de femei din țară. Totuși, în realitate, această căsnicie s-a destrămat în urmă cu cinci ani, iar acum — la indicația lui Fidel — se păstrează doar aparențele. În momentul de față, Raul este căsătorit „ilegal" cu o bulgăroaică și în plus are o fiică naturală cu o crainică de la televiziunea cubaneză.

Încheind cu cronica mondenă din viața conducătorilor cubanezi, facem cunoscute cîteva amănunte interesante. De exemplu, Fidel, dispune de 32 de locuințe (firește, de stat), dispersate în Cuba. La Havana are trei locuințe și două buncăre subterane, unde „în caz de ceva" comandantul suprem poate să se adăpostească împreună cu suita sa formată din 57 de generali.

Garda personală a președintelui este alcătuită din 9 700 de oameni în toată țara, dintre care 2 800 în capitală. Dar pe timpul vizitării unei provincii oarecare, la garda sa se alătură toate subunitățile forțelor de interne și unitățile forțelor armate plasate în regiunea respectivă. În asemenea cazuri, securitatea unei singure persoane este asigurată concomitent de un număr de pînă la 28 000 de oameni. Mai mult chiar, dacă liderul revoluției dorește să se scalde, să se plimbe cu unul dintre cele trei iahturi ale sale sau se pregătește de o vînătoare subacvatică, atunci toate forțele militare — maritime ale regiunii respective sînt puse în stare de alertă, iar 122 de scafandri din subunități speciale curăță palmă cu palmă fundul mării în căutarea minelor submarine și a capcanelor — mulaje de pești care explodează dacă se trage în ele cu o armă subacvatică.

Și încă un amănunt. Garda personală a lui Fidel este subordonată Ministerului de Interne, iar cea a fratelui său, Raul —

cîndva, nu prea demult — tendința autorităților de a confisca istoria pentru a fi livrată din punctul lor de vedere. Întreg trecutul este în așa fel prezentat încît să justifice și să certifice legimitatea actualei orientări politice. Istoria — potrivit tezei binecunoscute — nu a fost pînă acum decît o desfășurare de evenimente care trebuiau necesarmente să culmineze cu triumful revoluției și victoria socialismului în Cuba, ba chiar evenimentele dinainte cereau și presupuneau o asemenea evoluție. În cadrul aceluiași sistem de gîndire, eroii revoluției cubaneze — un Camilo Cienfuegos sau Ernesto Che Guevarra — dincolo de meritele lor intrinseci, sînt recuperați în așa fel și inserați în istorie încît să justifice logic actuala conducere din Cuba. În această țară cultul personalității este practicat mai subtil : nu este pomenit pînă la extenuare, pînă la golirea de sens, un singur nume, ci totul converge către acel nume, fără a fi chiar pomenit. Apoi tabuizarea „vacilor sacre" ale nomenclaturii face parte din același sistem de gîndire : se pot pomeni oricînd anumite nume, și chiar cu familiaritate, dar numai într-un context pozitiv ; după cum se poate critica orice și de oriunde, în afară de cîteva lucruri și nume devenite sacrosancte.

Vizitarea diferitelor instituții de cultură din Havana îndeamnă și la alte reflecții. Așa bunăoară, petrecînd cîteva ore la muzeul civilizației și istoriei, am înțeles și mai bine cum s-a produs, pe de o parte, sincretismul religios între catolicism și animismul african, iar, pe de altă parte, cum s-a realizat, în acest uriaș creuzet, un amestec aproape complet de nații și rase. În legătură cu primul aspect, găsesc și o justificare a rațiunilor pentru care bisericile din Havana, Matanzas, Cardenas etc. sînt la ora actuală fie în pragul ruinei, fie nefrecventate de credincioși : ierarhia religioasă catolică din Cuba ar fi fost, în timpul revoluției de acum trei decenii, nu de partea celor mulți, ci a oligarhiei locale și a nord-americanilor bogați. Fapt dovedit sau nu, cert este că întreg clerul a fost culpabilizat și pe această bază s-a înfăptuit ceea ce trebuia să se înfăptuiască : îndepărtarea oamenilor de biserică (și deci implicit împingerea lor spre ideologia comunistă), ateizarea și, respectiv, abandonarea credințelor vechi la populația de origine africană.

În orice caz, acum bisericile sînt depopulate, iar elementele religioase, vechi, ale negrilor sînt prezentate sub o formă exotică folcloric-muzicală. Pe de altă parte, este fascinant acest amestec de rase, specific probabil întregii Americi Latine, într-o măsură mai mare sau mai mică. Aici căsătoriile mixte sînt foarte obișnuite și, de altfel, tipul caracteristic al cubanezului este creolul, adică acel tip uman rezultat al îmbinării rasei albe cu a celei negre. A rezultat un exemplar uman cu multă vitalitate, inteligent, prietenos, cald, iubitor de mișcare și cîntec, nu foarte zelos,

Prin frumusețile naturale Cuba dispune de multe atuuri pentru a-și dezvolta turismul

dar harnic, adică așa cum sînt majoritatea cubanezilor.

Cubanezii îți caută repede prietenia, sînt comunicativi, dar nu foarte deschiși (să fie de vină tot sistemul ?), amabili și ospitalieri cu măsură, ingenioși. Iar exemplul cel mai semnificativ l-am găsit în felul în care ei continuă să facă să se miște — prin ce miracole ! — automobile americane vechi de peste patru decenii. Pentru că — uitam să spun — în Cuba e ca și cum te-ai afla într-un muzeu în aer liber al automobilului în care dinozaurii speciei continuă să fie vii și activi. Sute de automobile din anii '50, burdușite, umflate, jupuite continuă să afișeze o falâ trecută, ca o bătrînă care ar defila pe străzi cu rochie lungă și umbrelă de soare pe lîngă tinere în minijupe. Dar faptul că poți exclama „eppur si muove" cînd vezi asemenea mașini vechi încă rulînd se datorează ingeniozității mecanicilor cubanezi (și poate și durabilității produsului american, cine știe ?)

Oricum, Havana și Cuba sînt pline de surprize. Poți să mergi (dacă ești străin și ai dolari) în zona numită Marina Hemingway, care cuprinde bungalowuri și hoteluri șic pentru turiști. În același perimtru se află un hotel numit „El Viejo y el Mar" (Bătrînul și marea), care prin evocarea titlului cărții binecunoscute vrea să ateste trecerea prin aceste locuri a marelui romancier american. Un grup statuar cu un bătrîn într-o barcă și un pește-spadă, din fața hotelului, ține să actualizeze și mai mult memoria romancierului. Menținerea vie a acestei amintiri este, se pare, benefică pentru turismul autohton (care ar dori să se afirme), de aceea a și fost repusă în circuitul vizitatorilor casa unde a locuit bătrînul amator de călătorii, vînătoare, aventură, pescuit, coride, femei, literatură (nu știu dacă în această ordine). Cultivarea memoriei lui Hemingway — iubitor al acestor meleaguri care l-au inspirat — dincolo de o generozitate firească față de cultură și civilizație, vrea, pe de altă parte, să demonstreze că în Cuba nu există un sentiment antiamerican, ci numai o fobie față de imperialismul SUA. Cu toate că, din motive istorice, în parte justificate, se întreține o adevărată psihoză antiamericană. Tot ce nu merge bine în interior, tot ce îi se întîmplă cubanezilor rău pe plan internațional are, în mod necesar, ca autor imperialismul nord-american, cercurile sale retrograde. Menținerea acestei mentalități nu mi se pare chiar dezinteresată. Se cunoaște teza că realizarea unei unități (de monolit ?) în interior se poate realiza și prin fluturarea permanentă a unui pericol exterior. Pe un asemenea cal au mai călărit și alții.

Și tot despre monumente : În centrul capitalei cubaneze, nu departe de impunătorul hotel „Habana libre", într-un mic scuar, se află o statuie inspirată după celebrul roman al lui Cervantes, „Don Quijote". Un grup statuar, executat în manieră ironică de către un sculptor cubanez al cărui nume nu am reușit să-l aflu, îl reprezintă pe năstrușnicul erou călare pe o Rocinante descărnată și rizibilă, avîntîndu-se hilar să-și poarte stăpînul spre Dulcineea inimii lui, înfruntînd pericole reale și imaginare. Don Quijote în postură de erou „sans peur et sans reproche" are ceva solemn și ridicol în același timp, fabulosul său avînt împotriva morilor de vînt căzînd în derizoriu.

Dincolo de faptul că grupul statuar constituie o „lectură" foarte interesantă și inspirată din punct de vedere plastic a cărții clasicului spaniol, figura lui Don Quijote stîrnește tot felul de asociații în plan social referitoare la Cuba. Bineînțeles că nu toate datele eroului lui Cervantes pot fi transferate ca atare în plan sociologic, dar unele apropieri mi s-au părut inevitabile. Perseverentei încrederi în imaginar a eroului lui Cervantes i-ar corespunde, mutatis mutandis, încăpățînarea cu care nomenclatura actuală se cramponează pe ideea continuării, cu orice preț, a operei de construire a socialismului. Izolată în urma evenimentelor din estul Europei, Cuba ar urma să continue de una singură — sau, mă rog, alături de cîțiva parteneri îndepărtați — construirea socialismului, argumentîndu-se (asemenea explicații am primit și noi la sediul CC și la MAE) că aici socialismul este o prelungire a luptei pentru independență, că nu a fost adus de tancurile sovietice ca în răsăritul european etc. Oricum conducerii cubaneze actuale se pare că îi prieșe această imagine de cavaler solitar pe care o are despre sine. Nu s-a singularizat Cuba, fiind prima și probabil unica țară socialistă din această regiune a lumii ? Nu și-a trimis ea tinerii în Angola într-o „misiune internaționalistă", sfidînd o mare putere sub umbra însă a altei mari puteri ? Nu a adoptat ea o poziție solitară în Consiliul de Securitate în legătură cu evoluția ultimelor evenimente din Golf ?

Oricum această goană după originalitate — care a avut probabil și părțile sale bune, stimulînd, într-un fel, patriotismul real al cubanezilor — se pare că a dus, între altele, la situația economică dificilă în care se găsește azi economia cubaneză. Pentru că, deși beneficiază de condiții climatice bune practicării unei agriculturi intensive și productive, deși frumusețile sale naturale de țară insulară situată într-o zonă tropicală o îndreptățesc să fie un punct de reper privilegiat al turismului internațional, Cuba nu are la ora actuală nici o agricultură modernă, nici un turism avansat. Cauzele sînt multiple, dar ele se reduc, în esență, la modul de administrare a acestor bogății potențiale.

Dar despre contextul politic și economic actual în care se află această țară, într-un număr viitor al revistei noastre.

Ministerului Forțelor Armate. Acest lucru este organizat astfel pentru ca, în caz de complot, unul din frați să scape sigur și să continue să conducă statul. În caz de complot în armată — rămîne Fidel, în caz de complot la Interne — rămîne Raul.

(din **„Komsomolskaia Pravda"**)

„Minciună și denigrare"

— protestul ambasadorului Cubei la Moscova —

Ambasadorul Cubei la Moscova a vizitat redacția ziarului „Pravda", rugînd să se publice un protest împotriva „articolelor apărute în ultimul timp în presa sovietică, prin care este denaturată esența relațiilor și colaborării dintre Cuba și Uniunea Sovietică și se prezintă o imagine deformată despre Cuba". „Autorii lor se amestecă în treburile noastre interne, ceea ce este similar cu atacurile împotriva Cubei și relațiilor cubano-sovietice din partea presei cele mai reacționare... Stilul presei americane, căreia nu-i negăm trăsăturile pozitive, își croiește drum. Dar, din păcate, în unele cercuri jurnalistice se copiază ceea ce este mai prost. Americanii numesc presa care aleargă după senzațional «yellow press» adică «presa galbenă». Se pare că unii ziariști de la «Komsomolskaia Pravda» sînt preocupați de transformarea ziarului lor în «yellow».

Unul din acești ziariști este A. Novikov care, în calitatea sa de corespondent provizoriu la Havana, s-a angajat în denaturarea nu numai a realității de la noi, ci și a caracterului relațiilor noastre de prietenie cu URSS. Astfel, el a manifestat lipsă de respect față de poporul cubanez... De aceea nu este surprinzător că prezența lui Novikov la noi a devenit inoportună și că acum, după încheierea misiunii sale în țara noastră, nu mai există nici cea mai mică dorință de a reveni acolo".

În continuare, ambasadorul îl acuză pe A. Novikov că pentru articolul său intitulat „Din viața personală a lui Fidel" a preluat „fapte din revistele «galbene» occidentale. În felul acesta, el a insultat cititorii sovietici și poporul cubanez. Dar nu a considerat suficient să-l calomnieze pe Castro, ci a difuzat calomnii și la adresa lui Raul Castro. Nu l-au interesat calitățile personale ale acestuia, ci a reprodus declarații rău intenționate împotriva lui Raul, atacîndu-l frontal.

Trebuie menționat că, într-o serie de țări, autorul ar trebui să răspundă pentru asemenea materiale în fața tribunalului. Nici legislația sovietică privind presa nu stimulează dezinformarea".

(din „Pravda")

Călătorie în Israel (2)

Un Golf prea apropiat...

Liana Enescu

Primul ministru Yitzhak Shamir, într-un interviu din 11 august a.c. : „Israelul este întotdeauna cartea pe care liderii arabi o joacă atunci cînd doresc să devină lideri panarabi"

Nu ne temem, dar înțelegem să fim atenți la orice mișcare susceptibilă să ne afecteze — ar fi fraza sintetizînd opinia, despre vecini și restul lumii, a celor întîlniți în călătoria prin Israel. E o atenție îndreptată spre toate colțurile globului, de care Israelul, prin răspîndita sa diasporă, prin multiplele sale legături, se simte interesat. E o atenție cu note deosebite în cazul regiunii înconjurătoare, incendiara zonă a Orientului Mijlociu.

Situația din Orientul Mijlociu constituie un principal centru de interes pentru noi, israelienii, cu atît mai mult cu cît nu avem relații cu nici o țară arabă, cu excepția Egiptului — ne-a confirmat domnul Elie Avidan, directorul adjunct al Centrului de cercetări politice din Ministerul Afacerilor Externe. Pe parcursul întrevederii — desfășurată într-o călduroasă după-amiază de august din acest an, la sediul Centrului, în Ierusalim —, ne-a fost conturat un interesant și complex tablou al evoluțiilor din regiune, trecute sau de perspectivă, în strînsa lor conexiune cu restul evenimentelor mondiale. O seamă din previziunile dlui Avidan (al cărui prenume, Elie, e o trimitere directă la numele profetului Ilie) s-au împlinit deja.

În Orientul Mijlociu — ne spunea, de pildă, interlocutorul nostru — anii '90 vor introduce fenomene diferite față de situația anilor '80. Dominați de conflictul irakiano-iranian, anii '80 au fost, poate, o perioadă a unor accente deosebite în ponderea politică a unor țări din zonă, și în grupările de interese ; cu excepția Irakului, în restul țărilor arabe s-a asistat la căutarea unei formule de stabilitate. În prezent, în schimb, se constată o tendință spre modificări legată în primul rînd de impactul evenimentelor din Europa răsăriteană. Un aspect al acestor schimbări privește normalizarea relațiilor cu Israelul de către marea majoritate a statelor est-răsăritene. Cu excepția României, toate întreruperseră raporturile cu Israelul după războiul din 1967.

Practic — remarca, în continuare, dl. Avidan — modificările survenite în Europa centrală și răsăriteană, implicit procesul reunificării Germaniei, au avut și au diferite efecte asupra Orientului Mijlociu. Este vorba, în primul rînd, despre atitudinea vis-à-vis de această zonă a celor două mari puteri. Înainte, se știe doar că, în timp ce SUA sprijineau ferm Israelul, Uniunea Sovietică a sprijinit, militar și economic, lumea arabă. În plus, existau în fostele state comuniste din Estul Europei, tendințe de susținere a activității unor grupări teroriste sau a unor faimoși teroriști, inclusiv prin organizarea unor tabere de antrenament sau locuri de refugiu, prin asigurarea cu muniții sau substanțe explozive și chiar asistență medicală. Pentru „infrastructura" creată în acest sens în Europa de Est, evenimentele de anul trecut au însemnat un veritabil „cutremur".

Premierul israelian Yitzhak Shamir cu două noi elicoptere „Apache" : „Sîntem pregătiți"

Fără a considera că s-a produs o „revoluție" și în relațiile țărilor est-europene cu Orientul Mijociu, interlocutorul nostru evoca posibilitatea unei viitoare atitudini mai „echilibrate", inclusiv ca rezultat al destinderii în raporturile dintre marile puteri. Chiar în lipsa unor relații diplomatice cu Israelul — remarca el —, Moscova a stabilit cu acesta anumite canale de contact, iar, pe de altă parte, deși continuă livrările de armament către țările arabe, ele nu mai sînt efectuate necondiționat, ci pe baze economice, altfel spus pe valută. Embargoul adoptat de URSS în livrările de armament către Irak, după invazia în Kuweit, a fost considerat de dl. Elie Avidan ca simptomatic pentru „actuala diplomație sovietică".

Potrivit opiniei sale, modificarea atitudinilor față de Orientul Mijlociu are diferite consecințe — nu numai asupra livrărilor de arme, a cursei înarmărilor în zonă, ci și în plan economic. Investițiile spre Orient scad, îndreptîndu-se spre Europa răsăriteană. A scăzut încrederea în inviolabilitatea unor regiuni din zonă, regimurile totalitare simt că se clatină. În căutarea unei soluții se asistă, uneori, nu la orientarea spre democrațiile de tip european, ci spre reîntoarcerea la valorile islamice, la o renaștere a fundamentalismului islamic.

Dezordinea marcînd începutul anilor '90 poate duce la o schimbare a hărții lumii — era de părere dl. Elie Avidan. O părere confirmată de însești evenimentele din zonă, respectiv, de dispariția de pe harta regiunii a statului Kuweit, cotropit de trupele irakiene.

Pentru Israel, Irakul reprezintă un vechi și ireconciliabil inamic. În aprilie, la o ceremonie militară, liderul irakian Saddam Hussein, amenința că, în cazul vreunei acțiuni împotriva Bagdadului, dispune de posibilitatea de a pîrjoli jumătate din Israel cu arma chimică. O lună mai tîrziu, ministrul irakian de externe Tariq Aziz declara unei delegații a OEP : „Războiul cu Israelul e inevitabil. Masele de palestinieni activînd în Intifada, care constituie cea mai mare forță de luptă în teritoriile ocupate, trebuie să fie bine pregătite să se bată".

A urmat, la începutul lunii august, invazia trupelor irakiene în Kuweit. Evenimentul a trezit o reacție promptă, în genere, de condamnare în rîndul opiniei publice internaționale. Pentru Israel, el a fost un serios semnal de alarmă. La cîteva zile de la declanșarea noului conflict din Golf, premierul Shamir se referea, la posturile de televiziune, la primejdia ca „Israelul să fie următoarea țintă irakiană. Cunoaștem apetitul lui Saddam Hussein pentru putere. Israelul — afirma premierul — este mereu cartea pe care liderii arabi o joacă atunci cînd doresc să devină lideri panarabi".

În interviul acordat grupului de ziariști aflați în acele zile la Ierusalim, șeful guvernului evoca „amenințarea Irakului". „Avem armata noastră, desigur, mijloacele de a ne apăra, dar nu putem neglija această amenințare". Primul ministru Yitzhak Shamir respingea ideea unei intervenții a Israelului în conflictul din Golf, care — arată el — nu se dorește a fi prezentat ca un război între arabi și nearabi.

Opinii asemănătoare exprimau și alte personalități israeliene — guvernamentale sau din opoziție. În plină vară fierbinte, Israelul părea, la prima vedere, departe de orice grijă. Doar cu greu ai fi putut da crezare faptului — cunoscut de autoritățile militare israeliene — că rachetele irakiene pot străbate în numai cinci minute distanța pînă la Tel Aviv. Israelul are încredere, însă, în capacitatea sa de a detecta, cu ajutorul sateliților americani, orice pregătire de lansare a rachetelor irakiene. Apărarea aeriană de-a lungul Văii Iordanului a fost întărită cu baterii suplimentare de rachete tip „Hawk" și un număr sporit de aparate de interceptare funcționează 24 de ore din 24.

De-a lungul malului vestic al Iordanului am străbătut un traseu considerat drept vital pentru apărarea Israelului. Un traseu al „veghei perpetue", al mobilizării permanente, fiindcă pe el sînt delimitate cele cîteva puncte de trecere spre inima țării, respectiv spre zona de pe litoralul mediteranean, cuprinsă între portul Haifa, la nord, și Tel Aviv, la sud, unde se concentrează circa 80 la sută din populație și cea mai mare parte a industriei.

Pe șosele bine întreținute, șerpuind printre dealurile aride, pietroase sau întinderi de nisip, se patrulează zi și noapte. O astfel de patrulă ne-a însoțit într-un jeep, deschizîndu-ne drumul pe o porțiune a călătoriei spre Samaria. Șeful grupului, căpitanul Arik Gotal, rezervist, aflat în perioada de o lună activă pe an, ne-a mărturisit că mama sa e originară dintr-un sat de lîngă Cluj și a venit în Israel la sfîrșitul celui de-al doilea război mondial, cînd s-a produs unul din marile valuri ale imigrării evreiești.

Am trecut prin sate arabe cu pereții caselor pictați cu sloganurile ostile ale Intifadei. Din loc în loc, zăream din fuga mașinii livezi de măslini sau aluni. Coborîm și urcăm, urmărind meandrele unui drum, pe care — ni se spune — deseori grupuri mici de tineri, chiar copii atacă soldații din patrule. Rareori cu grenade sau arme, de cele mai multe ori, cu pietre. Cu cîteva luni în urmă, o patrulă a ars de vie în mașina cuprinsă de flăcările unui „cocktail Molotov".

La capătul satului El Jamia, facem un popas într-o tabără militară, instalată într-un grup de corturi : în stînga — trei corturi formează dormitoarele ; în dreapta, la intrare — e cortul punctului de control, cu aparatura necesară și instalațiile de controlare a zonei. În prelungire, a fost pusă „sufrageria" : un cort mai mare, cu o masă lungă în mijloc și un televizor.

Plecăm mai departe și ajungem, nu după multă vreme, pe „șoseaua Allon" purtînd numele liderului Partidului Muncii, Yigal Allon, care a dezvoltat concepția cu privire la regiunile Iudeea și Samaria, după „războiul celor șase zile". Șoseaua, orientată de la nord spre sud, este paralelă cu lanțul muntos la vest și

Rădăcinile miracolului japonez

Michio Morishima

Studiul din care reproducem textul de față ar fi putut fi intitulat de autor, fără a greși cîtuși de puțin, Cauzele miracolului japonez, **fenomen căruia mulți îi mai caută și astăzi explicația. Deși este o schiță cu totul generală și mai mult istorică, iar, pe de altă parte, pune în lumină aspecte absolut specifice Japoniei, am considerat – ca și** editura Humanitas, **unde se află în pregătire volumul** Dilemele dezvoltării, **din care am extras textul – că cititorul român va găsi o temă de meditație.**

Michio Morishima este profesor de științe economice, titular al catedrei Sir John Hicks, de la School of Economics and Political Science din Londra. A publicat mai multe lucrări, între care și „Economia societății industriale" (1985).

Imaginea pașnică a litoralului mediteranean de la Tel Aviv, în contrast cu apropiata criză din Golf

cu Iordanul la est și formează șira unui nou sistem arterial legînd strategic cele două regiuni de zonele de litoral. Dintr-un punct al drumului, unde ne oprim pentru o clipă, zărim în depărtare, numai la 15—25 km — Iordania. Pînă acolo este însă Iordanul. Înaintăm tot mai repede spre nord spre granița cu Libanul. Spre seară trebuie să ajungem la Kfar Giladi, unde vom cunoaște viața în kibutz. Pînă atunci, continuăm să străbatem distanțele, întîlnindu-ne tot mai rar cu basculante, jeep-uri și camioane cu geamurile zăbrelite, pentru a fi protejate de tirurile cu pietre. În știrile transmise la aparatul de radio al mașinii numele Irakului revine cu insistență. Oricît am merge de repede, conflictul din Golf — cu neliniștitoarea sa evoluție — ne urmărește îndeaproape...

■

Trei luni mai tîrziu, chiar în preajma incidentelor sîngeroase din Ierusalimul de Est, un corespondent al revistei „Time" scria : „Liderii militari israelieni se tem de un singur lucru, mai mult decît de un atac irakian prin surprindere, și anume, de o soluție diplomatică în criza din Golf, care să-i lase pe Saddam Hussein și mașina sa de război intacți". Referindu-se, apoi, la măsurile luate de israelieni pentru a preîntîmpina orice „surpriză", corespondentul săptămînalului american avea în vedere, totodată „intensa presiune sub care se găsește Israelul din partea Washingtonului, pentru a se abține de la orice acțiune care ar putea afecta alianța arabă desfășurată împotriva Irakului". Este, totuși, inclusă, în analiza situației, și eventualitatea — luată în calcul chiar de un reprezentant al serviciilor secrete israeliene — ca Israelul să fie implicat, în cele din urmă, în conflict. Chiar fără un risc militar, ci doar diplomatic, printr-o destabilizare de către agenți irakieni a regimului iordanian, ceea ce ar reclama prompta intervenție a Israelului și Siriei. „Cu o cantitate apreciabilă de armament de proveniență SUA, intrată în arsenalele unor state arabe din zonă și cu un diminuat rol al Israelului ca aliat strategic, unii membri ai guvernului Shamir încep să se teamă că noua ordine pe cale să se nască în Orientul Mijlociu ar putea să nu le fie pe plac, chiar dacă Saddam va fi eliminat" — nota corespondentul revistei „Time", adăugînd : „cei mai duri dintre analiști sînt preocupați mai cu seamă de perspectiva ca, odată triumfătoare, SUA să se decidă să-și compenseze aliații arabi, presînd Israelul spre negocieri de pace cu palestinienii".

Nu orice „val" al Golfului se sparge de propriul mal.

Contextul istoric

Înainte de Revoluția Meiji (1867—1868), Japonia putea fi cu greu considerată un stat modern. Țara era divizată în vreo 300 de domenii, iar populația repartizată în patru mari caste : samuraii, țăranii, meșteșugarii și negustorii. Fiecare domeniu avea în frunte un senior feudal, supus familiei Tokugawa. La începutul secolului al XVII-lea această familie a instaurat un guvern central la Edo (Tokyo), însă influența acestei administrații a intrat într-un declin rapid. Marile domenii erau tot mai independente, unii seniori ajunseseră să conspire împotriva puterii centrale. Locuitorii domeniilor nu aveau nici cel mai slab sentiment de apartenență la aceeași națiune, iar samuraii și membrii altor caste de pe același domeniu nu aveau nici sentimentul că aparțin aceleiași comunități.

Noul regim Meiji nu a întîrziat să abolească sistemul domeniilor și castelor, înțelegînd că el constituia un obstacol major în calea unificării națiunii. Domeniile au fost înlocuite cu prefecturi, ai căror guvernatori erau numiți de guvernul central. Abolirea sistemului castelor însemna că fiecare este liber să-și aleagă partenerul și meseria. În acest fel au fost înlăturate numeroase obstacole din calea progresului.

Aceste măsuri nu erau însă suficiente pentru crearea unui nou stat-națiune. Morala și comportamentul specifice fiecărei caste creaseră stratificarea populației. Samuraii erau îmbibați de confucianism, în timp ce o bună parte din țărani erau adepți ai sectei budiste Jodo Shinshu, iar secta Nichiren atrăgea mai ales pe negustori și meșteșugari. Mulți se temeau că abolirea sistemului castelor va produce dezordine sau un vid total în spirite, de aceea guvernul s-a preocupat de definirea unui model ideal și i-a stimulat pe locuitori să se conformeze acestui ideal aprobat de stat.

În perioada Tokugawa, familia de samurai se deosebea de familia obișnuită atît prin structură, cît și prin mentalitate. Numărul total al samurailor fiind limitat din motive financiare și politice, fiecare samurai își putea transmite statutul doar unui singur copil. Ceilalți erau deci obligați, dacă doreau să devină samurai, să ia de soție o fiică de samurai fără urmaș de sex bărbătesc. Adopțiunea era o practică foarte răspîndită la samurai, ale căror familii erau în genere puțin numeroase și supuse autorității unui patriarh cu putere considerabilă.

La oamenii din popor, dimpotrivă, familiile erau mari. Membrii familiei munceau împreună în agricultură sau în comerț : din rațiuni tehnico-economice, numărul copiilor (deși restrîns față de normele chinezești) era superior celui din familiile de samurai. Familiile care nu atingeau indicele puteau folosi și alte persoane, fără legătură de sînge, care locuiau în aceeași casă sau în apropiere și erau considerate făcînd parte din familie. În optica țăranilor și negustorilor, familia era mai mult o mică întreprindere decît o celulă familială în sensul actual al cuvîntului, aducînd mai degrabă cu o cooperativă de producție și consum.

Cu toate că istoricii plasează era Tokugawa încă în Japonia feudală, samuraii din epocă nu mai aveau contact direct cu realitatea funciară ; salariile lor erau fixate în orez și modificate în caz de prosperitate sau de deteriorare a situației financiare a clanului. În a doua jumătate a erei Tokugawa, majoritatea samurailor au încetat a fi mici seniori feudali, statutul lor apropiindu-se mult de al funcționarilor sau ofițerilor de carieră de astăzi. Nici marii seniori feudali (daimyo), care își dobîndiseră domeniul prin favoarea guvernului central, nu erau mai legați de acesta : ei puteau fi mutați dintr-un domeniu într-altul (mai mare sau mai mic) în funcție de meandrele carierei lor politice. Chiar dacă această practică era tot mai rar folosită, împărțirea domeniilor între daimyo luase la jumătatea perioadei respective o formă mai mult sau mai puțin definitivă. Samuraii trebuiau să-și urmeze seniorul daimyo la noul domeniu, dar țăranii și negustorii nu se clinteau, schimbînd doar stăpînul. În consecință, oamenii din popor nu erau supuși acelorași exigențe de loialitate ca samuraii, însă, dacă erau scutiți de obligația jurămîntului, nu erau mai puțin supuși puterii războinicilor.

Regimul Meiji considera că o națiune atît de divizată nu putea fi unificată decît de un sentiment de loialitate față de împărat ; în acest scop, a restructurat familia plebee după

modelul familiei de samurai din era Tokugawa. S-a întreprins un recensămînt familial, fiecare cap de familie fiind responsabil cu ţinerea la zi a registrului familial. Astfel, capii de familie au devenit antenele administraţiei centrale, beneficiind ca atare de privilegii şi de un prestigiu aparte. Datorită colaborării lor, regimul Meiji a putut aplica un sistem eficace de strîngere a impozitelor, a introdus învăţămîntul şi recrutarea militară obligatorie. Codul civil adoptat în 1898 se aplica, fără deosebire, la toate tipurile de familie (cu excepţia celei imperiale), suprimînd astfel orice distincţie juridică între samurai şi restul populaţiei.

Codul civil impunea tuturor familiilor respectul faţă de dreptul senectuţii, perfect adaptat familiilor de samurai, în care doctrina confucianistă prevedea respectul datorat bătrînilor, dar care suscita uneori conflicte în familiile din popor. Aceasta mai ales la ţărani, unde moştenitor era desemnat în general cel care părea mai apt a administra gospodăria familială. Dreptul automat al vîrstnicilor nu corespundea deci întotdeauna nevoilor şi tradiţiilor familiilor de agricultori. Este însă adevărat că această dispoziţie împiedica împrăştierea bunurilor şi fărîmiţarea proprietăţilor, conferind capului de familie o autoritate ce-i înlesnea administrarea gospodăriei familiale.

Normalizarea familiei a antrenat o secularizare a modului de viaţă al samurailor. Şeful familiei a devenit un simbol respectat al autorităţii. Accentul a fost pus pe supunerea faţă de părinţi, şi mai ales faţă de tată. Regimul insista asupra valorilor familiale, iar vocabularul confucianist impregna numeroasele decrete imperiale. Analogia raporturilor părinţi-copii cu legăturile de tip feudal senior-samurai, mult timp dezvoltată de literaţii confucieni din era Tokugawa, va fi reluată de regimul Meiji sub forma unei analogii între legăturile familiale şi sistemul imperial, toţi cetăţenii fiind consideraţi copii ai împăratului. Această filozofie politică era poate primitivă, chiar periculoasă, dar s-a dovedit un instrument foarte eficace în armonizarea elementelor disparate ale societăţii japoneze din era Meiji. Astfel era cultivat în popor „spiritul japonez".

Clasa samurailor, care reprezenta cum 6—7 la sută din populaţia Japoniei în perioada Tokugawa, a jucat în era Meiji un rol determinant în multe sfere de activitate importante. Samuraii formau nu numai cadrele armatei, poliţiei şi administraţiei, ci şi ale învăţămîntului superior şi cercurilor de afaceri.

Între timp, obiceiurile celorlalte clase se perpetuau în lumea dughenelor, fabricilor, întreprinderilor şi băncilor, ca şi în raporturile dintre aceste sectoare diverse. Aceste tradiţii sînt încă prezente în lumea afacerilor şi concură, cum se va vedea mai departe, la caracterul particular al sistemului relaţiilor de muncă de astăzi din Japonia.

Dorind să pună bazele unei industrii textile moderne, guvernul a început în anii 1870 construirea unor filaturi model, în care muncitorii au fost recrutaţi în esenţă din familii de samurai. În continuare, lumea rurală va deveni principala sursă de mînă de lucru, numeroşi ţărani trimiţîndu-şi fiicele să lucreze în fabrică. Expansiunea rapidă a industriei textile japoneze va determina însă o penurie gravă şi îndelungată de mînă de lucru. Muncitorii erau frecvent mutaţi dintr-o fabrică într-alta şi întotdeauna greu exploataţi. Aceasta a permis industriei textile japoneze să domine pieţele Asiei după primul război mondial. Desigur, atitudinea patronilor era sever criticată şi opinia publică s-a sensibilizat la problema relaţiilor de muncă şi la necesitatea de a i se găsi urgent o soluţie.

Continuînd să se informeze în străinătate, cîrmuitorii japonezi se interesau şi de pro-

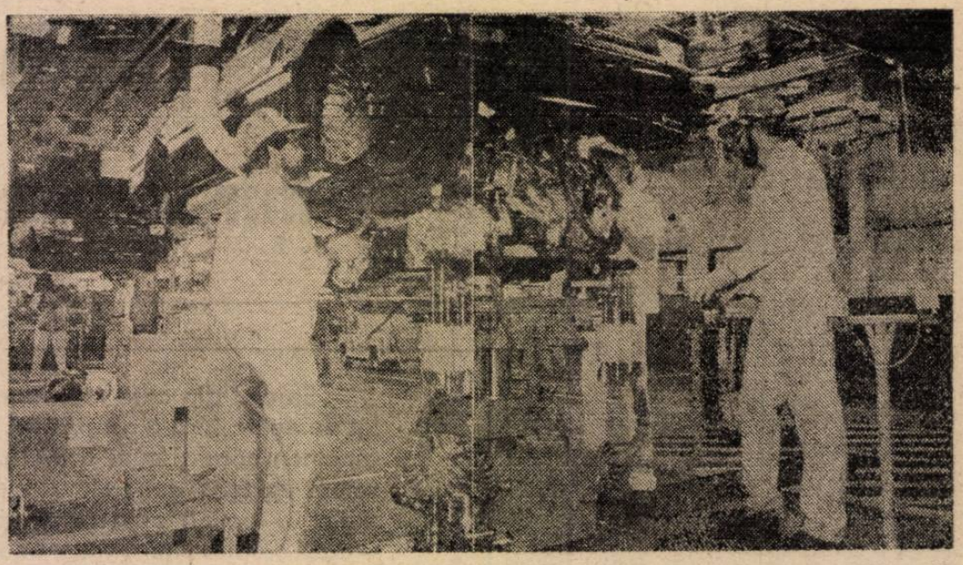

Industria japoneză de automobile face „salturi" tehnologice rapide şi pe continentul nord-american: firma Honda a pătruns şi în statul Ohio

priile tradiţii japoneze. În era Tokugawa existau trei mari tipuri de raporturi tradiţionale: între seniorul şef de clan şi samuraii lui, între negustor şi angajaţii lui şi între meşter şi ucenici. Pentru un samurai, loialitatea era prima virtute pe care trebuia să o onoreze şi să o cultive, i se cerea o supunere absolută faţă de seniorul lui. La negustori, dimpotrivă, totul se petrecea într-o atmosferă familială, angajaţii şi servitorii locuiau sub acelaşi acoperiş cu proprietarul prăvăliei, mîncau împreună cu copiii acestuia. Nu erau rare cazurile cînd un negustor îşi mărita fata cu unul dintre băieţii de prăvălie, iar cînd unul dintre aceştia era însărcinat cu scriptele sau devedea vînzător-şef putea să-şi ia locuinţă separată sau chiar să-şi deschidă prăvălie sub o firmă ce indica clar filiaţia. Lumea comerţului era astfel dominată de o formă de paternalism ce crea legături de fidelitate pentru toată viaţa.

Scopul principal al uceniciei fiind însuşirea tehnicilor maestrului, nu este surprinzător că legăturile dintre meşter şi ucenici erau de acelaşi tip cu cele existente încă şi astăzi între profesorii şi studenţii din universităţile japoneze. Durata uceniciei nu era fixă, ci varia în funcţie de aptitudinile fiecărui ucenic. După aceea, ucenicul devenit calfă îşi recăpăta libertatea şi putea să-şi caute clienţi sau un patron. Dar, cu toată mobilitatea, meşteşugarii nu erau deplin independenţi. Foştii ucenici ai unui meşter formau un grup numit cîteodată şcoală. Ei foloseau mărci similare pentru a demonstra că au învăţat la acelaşi meşter, ceea ce garanta calitatea produselor lor. Se reuneau periodic, simţindu-se uniţi de sentimentul apartenenţei la aceeaşi şcoală, Regăsim deci o formă a paternalismului, ce-i drept mai puţin dezvoltată ca în cazul negustorilor.

Multe societăţi şi uzine moderne create în era Meiji au ştiut să valorifice în folosul lor aceste caracteristici tipic japoneze. Pe de altă parte, administraţia centrală se bizuia pe structurile moştenite de la Tokugawa, iar autorităţile locale pe cele moştenite de la clanuri. Desigur, procesul de modernizare a fost însoţit de numeroase schimbări, dar acestea n-au putut face uitată continuitatea între vechile autorităţi şi cele noi. Samuraii formaţi ca administratori în era Tokugawa s-au întîlnit după revoluţie în întreprinderile sectorului privat; loialitatea lor faţă de patroni a devenit model de comportament pentru personalul acestor întreprinderi. Bineînţeles, acest cod moral era şi mai mult aplicat în sectorul public.

Unele mari case de comerţ din era Tokugawa au devenit *zaibatsu* (un fel de concerne sau conglomerate), care regrupau numeroase întreprinderi moderne, moştenind climatul paternalist propriu relaţiilor dintre proprietari şi băieţii de prăvălie sau funcţionari. Aceeaşi relaţie s-a instaurat mai întîi între directorul zaibatsu-lui şi cadrele de conducere, apoi s-a extins la tot personalul. În mod firesc, aceasta a condus rapid la adoptarea unui sistem de angajare pe viaţă pentru personalul acestor companii. Spre deosebire de aceasta, lucrătorii manuali au rămas fideli spiritului meşteşugarilor din perioada familiei Tokugawa, schimbînd cu uşurinţă patronul.

Am constatat deja că unele întreprinderi nu ezitau să-i ademenească pe lucrătorii concurenţilor lor. Asaltul continuu în această privinţă nu dădea însă cine ştie ce rezultate. Patronii au înţeles că pentru atragerea şi menţinerea mîinii de lucru era mai înţelept să ofere condiţii mai bune de muncă lucrătorilor lor, decît să-i ademenească pe aceia ai concurenţilor. Construcţia de dormitoare pentru cei care locuiau prea departe de uzină s-a dovedit un mijloc practic de control pentru a-i împiedica să-şi părăsească locul de muncă. Calitatea acestor amenajări era foarte diferită, dar ele constituiau totuşi un serviviu social. De la începutul erei Meiji, în unele întreprinderi a fost pus la punct un sistem de prime pentru a răsplăti sîrguinţa, vechimea neîntreruptă în muncă, zelul. Totuşi, muncitorii erau obligaţi să depună o parte considerabilă a primelor şi a salariului la casa de economii a întreprinderii. Aceasta putea reinvesti aceste economii, — care beneficiau de o dobîndă între aceea a împrumuturilor şi aceea a depunerilor bancare, dar nu acesta era scopul pricipal al operaţiunii. Întreprinderile sperau mai ales să-i convingă pe salariaţi să rămînă cît mai mult în uzină, pentru a evita riscul reţinerii economiilor lor de către fabrică.

De altfel, unele întreprinderi suportau pentru muncitorii lor cheltuielile de educaţie familială şi gospodărească în completarea şcolii obligatorii. Acest sistem de formare s-a dezvoltat considerabil la începutul secolului al XX-lea. Mai multe mari societăţi au creat, de asemenea, şcoli profesionale proprii, bine organizate, pentru formarea şefilor de echipă, contribuind astfel şi mai mult la stabilizarea forţei de muncă. **(Va urma)**

Traducere şi adaptare
Silviu Drăgan

Noi vectori de mondialitate

Henri Zalis

În jocul polarizării forțelor ce favorizează în prezent preeminența economicului asupra politicului, rezultă o deplasare încă greu de evaluat a pozițiilor/evoluțiilor pe arena internațională.

Cea mai semnificativă performanță trebuie luată în considerare imediat. Cum se va vedea, rațiunile sînt multiple. Două state învinse greu, ruinate în cel de-al doilea război mondial, Japonia și Germania, cu populații acum de 129 și, respectiv, 78,4 milioane, produc în momentul de față un PNB superior de 2,7 ori celui al Statelor Unite care numără 260 milioane și, adăugăm noi la concretul situației, domină dubletul Statele Unite — Uniunea Sovietică, atît la competitivitate, cît și la productivitate pe cap de locuitor. Iar dacă luăm în calcul cîtă lume muncește în spațiul superputerilor și cîtă între reperele geografice ale noilor superputeri, constatăm cîteva lucruri ce dau de gîndit : 1) fiecare muncitor american are nevoie pentru un produs standard de mai mult timp decît cel japonez, diferența fiind cuantificată în valori de zeci și sute de dalari. 2) În SUA apare o oarecare întîrziere în asimilarea noilor patente menite să le modernizeze fiabilitatea. 3) Concurența este acerbă în SUA, pe cînd în Japonia înțelegerile survenite între concerne (să zicem între „Mitsubishi", „Suzuki", „Honda", „Datsun", deci în sfera automobilului) exclud dificultățile de desfacere pe piața internă cît și pe alte piețe. 4) Studenții niponi conspectează cotidian notițele de curs cîte 83 de minute, cei americani doar nouă. Studenții germani apar la seminarii „iluminați interior", nu pun accent pe atributele vestimentare, nici pe mondenitate.

Analiștii vorbesc despre o mare disparitate în atitudinea față de muncă nu numai în anii de formare. Lucrătorul american nu absentează, de regulă, de la locul de muncă. (Absenteismul este cu totul neglijabil — 1,27 la 10 000 de muncitori.) Însă nu reușește să reducă timpul cît rămîne să examineze execuția sau să conducă mental rezolvarea unor amănunte care îi angajează experiența precedentă. Lucrătorul german respectă scrupulos cele 35—38 de ore săptămînale de activitate. Muncitorul japonez acționează minimal 42 de ore, cînd este nevoie acceptă să-și investească energiile între 44 și 46 de ore. Se cunosc cazuri cînd în industria navală japoneză s-a lucrat și pînă la un plafon de 50 de ore săptămînal, remunerate corespunzător, însă fără punerea în discuție a ritmului profesional reclamat.

Nu putem scoate din specific faptul că Japonia întreține o forță de autoapărare de aproximativ 354 000 de militari. (cam 2,8 la mie din întregul potențial adult masculin), iar Germania, conform cu noul acord de unificare, va avea sub drapel cel mult 0,4 la sută din ansamblul bărbaților la vîrsta satisfacerii serviciului sub arme.

La o asemenea restricție în cheltuielile de înarmare și întreținere, răspunde, cum de altfel e și normal, stabilitatea monedei naționale. Cît timp dolarul este slăbit de recesiune, iar rubla de propria-i neconvertibilitate, atît yenul, cît și marca sînt sănătos plasate pe piața valutelor forte, inspiră încredere și mențin o solvabilitate totală a capitalului de care se bucură, primele, statele în discuție.

În fine, să ne oprim și la disputele politice interne din cele două țări. Acestea nu inspiră neliniște sau îngrijorare. Cetățenii respectă instituțiile statale, acestea — la rîndul lor — îi respectă pe cetățeni. În Japonia, deși în sînul partidului de guvernămînt, liberal-democrat, există nu mai puțin de opt tendințe principale, nu s-a ajuns niciodată la conflict deschis ori la derută politică. În Germania alianța între creștin-democrați și liber democrați funcționează neabătut, ca un mecanism netransferabil. Pe cînd în Uniunea Sovietică fisurarea Partidului Comunist este, între altele, evidențiată de depunerea carnetului roșu de peste un milion și jumătate de cotizanți și de sentimentul că în partid stau alături nu parteneri de aceleași convingeri cît opozanți sau deschis „contrarevoluționari", de regulă inși cu elanuri, căderi, dibuiri nu odată inhibante.

Și drept urmare, la sănătatea eclatantă a balanței de plăți cît și a mecanismului de promovare a personalităților, din cealaltă tabără, se observă de la o vreme că în jurul lui Mihail Gorbaciov echipa sa nu „confirmă" așteptările, pe cînd cea din jurul lui Helmut Kohl-Hans Dietrich Genscher sau Toshiki Kaifu — da.

Teza declinului american are adepți de aproape 20 de ani. Încă de pe vremea războiului din Vietnam. Amintesc aici celebra lucrare a lui Alan Bloom, **Sufletul dezarmat**, care demonstra, într-o dezlănțuire de critici, că America nu mai alcătuiește o societate interesată să valorizeze calitățile individului. În anii din urmă, iată, a apărut dincolo de nisipurile amatorismului, o cercetare elaborată de marele istoric de la Yale University, Paul Kennedy, **Rise and Fall of the Great Power** (Ascensiunea și declinul Marii Puteri), care stabilește conjuncția a trei factori crepusculari : 1) lipsa de coeziune socială, 2) ineficacitate economică prelungită și 3) transfer masiv de capitaluri în străinătate.

Pe cînd s-a notat că în S.U.A., sînt, la nivelul anului 1990, 32 de milioane de „săraci-săraci" (cu mai puțin de 6 000 de dolari venit anual) s-a constatat că Japonia alcătuiește, foarte surprinzător, „o națiune uniformă" fără mari disparități materiale, deficite educaționale, capacitate de adaptare la fenomene neașteptate ș.a.m.d.

America intră „în era ambițiilor limitate". Ea și-a redus programul spațial, a tăiat 44 la sută din fondurile de cercetare destinate pentru „Războiul stelelor" și nu mai crede că va eradica pînă la finele mileniului șomajul estimat în jur de 6,2 la sută din totalul forței de muncă. Nimeni nu neagă că America este America, stat uriaș, cu resurse încă incalculabile. Poate că declinul ei nu va fi iremediabil. Este însă cert că Japonia parcurge o epocă ascendentă, compatibilă cu vechiul spirit american de emulație și securitate. De ce și, mai ales, în ce fel ? Japonia ocupă primul loc din lume la numărul de invenții și patente raportat la suta de mii de locuitori. Ea a lărgit regionalitatea pînă la convertirea acesteia prin protecționisme insidioase în canale de absorbție și facilități cu sens unic. Creșterea ei economică este constantă, globală și rapidă. Ea transferă resurse financiare în afară, deși menține în interior un ritm de creștere niciodată modest. Sub nici un raport Japonia nu înregistrează deficite, excepție făcînd datoriile neachitate de SUA, unele datînd încă din 1980—1982. Dar și acestea au devenit investiții pe termen lung.

Cît privește marca, aceasta este moneda care a fluctuat cel mai puțin în anii din urmă, ea a venit în ajutorul economiilor fragilizate de tranziția la economia de piață prin împrumuturi masive acordate pe rînd ori simultan Ungariei, Poloniei, Uniunii Sovietice și, de curînd, Turciei. Ținînd seama de costul uriaș al unificării cu fosta RDG, Germania este singurul stat european care în lumina planului Brady (plan de reducere a datoriei țărilor cu venituri mici și intermediare) a acceptat să micșoreze datoria Poloniei, în Africa a Nigerului, Ciadului și Kenyei, în America de Sud, a Boliviei și Paraguayului, ceea ce a însemnat aproximativ 27 miliarde mărci, cam un sfert din cît a „iertat" SUA, raportat la datoria Mexicului față de marele vecin din Nord, generozitate manifest exprimată de americani și față de Egipt.

Am putea recurge la statistici ca să ilustrăm situații variate cu estimări asemănătoare între diverși protagoniști. Nu o vom face. Preferăm să credem că destinderea, mai buna utilizare a resurselor umane, noul raport de forțe ce angajează prețul crescînd al energiei cu reversul — afirmarea coeziunii politice a comunității mondiale —, toate acestea își vor afla un răspuns în pacea planetei. Și în demonstrarea noii evidențe : țări fără resurse naturale mari, dar cu o organizare superioară a producției, instituționalizează o arhitectonică planetară întemeiată pe o bună repartiție a bogăției între parteneri, pe cooperare și asociere, pe dialog și ajutor.

Imaginea acestui complex crescendo dă posibilitatea perceperii mobilității de acțiune a celor două noi superputeri. Un organism de prognoză din Darmstadt considera oportun să releve în această toamnă că trenurile japoneze și autostrăzile germane, și unele și altele foarte moderne, oferă un bun concurs celor care nu concep să-și piardă timpul. Transporturile, industrializarea superintensivă, moștenirea unor strălucite tradiții, sobrietatea deciziilor întronează loialitatea internă ca normalitate „înnăscută".

Confruntarea Est-Vest începînd sau vorbind o altă limbă, limitată la concurența între restructurare și perturbare, rolul țărilor-locomotive economice va continua să se impună. Sănătoasa lor vitalitate aruncă punți peste continente. N-ar mira pe nimeni să auzim mîine că agenții guvernamentale studiază avantajele invitării lor ca membri permanenți în Consiliul de Securitate al ONU.

Este cît se poate de clar că Ost-Politik a creat pe lîngă cîștigarea încrederii față de Germania postbelică un program integrat de producție, stocuri regulatoare, exporturi și schimburi competitive. Idem, Japonia a practicat politica **spațiului elastic** prin ASEAN, dar cu precădere printr-un întreg șir de tratate ale bunăvoinței, oferind numeroase subvenții, credite, livrări de tehnologii ce îi garantează neîntrerupt expansiunea.

Chiar dacă acest model rămîne unic, el optimizează funcționarea celorlalte tipuri de societate.

Femeia și puterea

8

Amorul și politica

În lupta pentru putere, femeile pot fi adversare redutabile pentru politicienii-bărbați. O dovedesc și cazurile evocate pînă acum, în cadrul serialului nostru.

Începînd cu acest episod, ne vom referi, însă, la un alt aspect, cu totul diferit, al raporturilor feminine cu Puterea : amorul.

Pentru muritorul de rînd, riscurile unei aventuri extraconjugale depășesc, rareori, cadrul strict familial. Pentru omul politic, odată dezvăluite, abaterile morale pot însemna sfîrșitul unei cariere strălucite. Cel puțin în cazul democrațiilor de tip occidental, unde, chiar dacă, în principiu, moravurile sînt libere, nu se glumește însă cu problemele de morală în ceea ce privește personalitățile din „topul" vieții politice. Față de reprezentanții săi cei mai de seamă, opinia publică din aceste state este necruțătoare, cerîndu-le deplină corectitudine și sinceritate. În rîndul electoratului, prevalează concepția, potrivit căreia cine își înșeală soția, poate să-și mintă, la fel de bine, și alegătorii. Și cum „nimeni nu-i singur sub soare", nu de puține ori, căderea, din motive absolut frivole, a unui politician are efecte însemnate asupra evoluției politice a formațiunii sale și chiar a evenimentelor dintr-o țară sau alta. Astfel încît o simplă aventură poate deveni „o afacere de stat". Este deja celebru cazul unui cunoscut om politic britanic, John Profumo. Ca și al celor doi omologi ai săi de peste Ocean, Ted Kennedy și Gary Hart. Pentru fiecare dintre ei, ascensiunea spre puterea supremă a fost stopată de implicarea în afaceri de moravuri.

Fenomenul amalgamării „treburilor de inimă" în afacerile politice a reprezentat pînă nu demult o problemă ce se credea a fi specifică îndeosebi mediului anglo-saxon, Statelor Unite, respectiv Marii Britanii. Dar, în ultimii ani, el și-a extins „aria". Astfel, în îndepărtata și sobra Japonie, dezvăluirea unei vechi și discrete legături amoroase, a provocat căderea de la putere a primului ministru conservator, Sosuke Uno, ca și o considerabilă întărire a poziției formațiunii socialiste, de opoziție, conduse — culmea ! — de o femeie, doamna Takako Doi. În schimb, într-o altă țară, în Grecia, socialiștii, aflați la putere, s-au resimțit serios în urma scandalului stîrnit în viața politică de pasiunea liderului lor, Andreas Papandreu (70 de ani) pentru o tînără și frumoasă stewardesă.

Pentru revista „Le Nouvel Observateur" — care a consacrat mai multe pagini problemei amestecului amorului în politică — afacerile de moravuri reprezintă un caz particular al unui fenomen secundar al democrației : scandalul. Cu o evidentă rezervă și ușoară detașare, săptămînalul francez amintit se referă la „felul ambiguu cu care americanii și britanicii extind prerogativele presei la viața intimă și sentimentală a guvernanților lor". Au, oare, ei dreptate ? — se întreabă revista. Ea consideră că, speculînd interesul unor cercuri ale opiniei publice pentru elementul frivol, de scandal, o anumită presă își extinde investigațiile, în numele așa-zisei sale libertăți, pînă dincolo de limitele acceptabilului. Se ajunge, astfel, uneori, la efecte tragice : În lumina crudă, neiertătoare a proiectoarelor minuite de ziariști zeloși, în căutare de „senzațional" cu orice preț, „jocul dragostei și al politicii" se poate transforma în cel al cruzimii, al dramei. Confesiunile unei tinere cu moravuri îndoielnice, Christine Keeler, nu numai că au distrus cariera lui John Profumo, ministru de război al Marii Britanii, la începutul anilor '60 și, mai mult decît probabil, un viitor prim-ministru, dar au provocat și sinuciderea lui Stephen Ward, cel care o introdusese în cercurile politice afectate de „afacerea Profumo". În cele din urmă — conchide „Le Nouvel Observateur" — scandalul distrează mulțimea, dar distruge individul.

„E adevărat că e o treabă murdară, dar cineva trebuie să o facă, nu ?" — afirmă unul din fotoreporterii specializați în „vînătoarea" de imagini senzaționale, unul din zecile de „profesioniști" ai presei de scandal britanice, veșnic în căutarea unei imagini șocante sau a unei știri de scandal, destinate să tracaseze elita societății, dar să vîndă bine publicația în care apare. Căci — notează cu nedisimulat sarcasm un jurnalist francez — alături de strict orientatul „Times" și respectabila companie „BBC", specializată în a da lecții de etică profesională confraților din restul lumii, presa britanică include și numeroase publicații de scandal. De altfel, se consideră chiar că englezii au inventat genul, depășindu-i pe americani, francezi, italieni sau spanioli. Există astfel, în Marea Britanie, numeroase publicații ce-și deschid cu generozitate paginile știrilor de „senzație", fără nici un alt criteriu decît beneficiul, vînzarea. În fond — susține Kelvin McKenzie, redactor-șef la ziarul „Sun", „diferențierea presă de calitate și presă populară nu se susține ! Există doar presă cu priză la public și cealaltă". Vînzările par să-i confirme spusele : „Sun" are un tiraj zilnic de peste 4 milioane exemplare, în vreme ce serioasele publicații „Times" și „Guardian" sau „Daily Telegraph" de numai 400 000 pînă la 1 milion.

„De la afacerea Profumo, din 1963 — explică un corespondent la Londra — toți oamenii politici care au demisionat din cauza presei au făcut-o în urma implicării lor în scandaluri de moravuri. În Anglia, nu există niciodată un scandal pur politic sau financiar". Cecil Parkinson, ministrul industriei, unul din colaboratorii d-nei Thatcher, și-a părăsit funcția în 1983, după dezvăluirile în legătură cu relațiile sale cu secretara ; în 1986, Jeffrey Archer, vicepreședinte al partidului conservator, a demisionat, în urma acuzației de a întreține raporturi cu o femeie de moravuri ușoare ; un an mai tîrziu, în 1987, deputatul conservator Hervey Proctor a părăsit parlamentul sub reproșul de a frecventa tineri efebi de culoare.

Spre deosebire de Marea Britanie și Statele Unite, în Franța problemele de alcov nu devin afaceri de stat. „Atîta vreme cît istoriile cu femei nu pun Republica Franceză în primejdie, francezilor puțin le pasă de ele" — comenta un om politic. Nu că francezii s-ar dezinteresa de problemele cu pricina, dar — consideră Claude Weil, de la „Le Nouvel Observateur" — ei nu confundă zbaterile cu dezbaterile, alcovul cu Camera (parlamentară). Toată lumea poate fi la curent, nimeni nu discută însă, deschis ; nici ziarele, nici adversarii politici, stabilindu-se un fel de „conjurație a tăcerii", un pact nescris, bazat pe convingerea că există alte probleme de urmărit. Pe marginea întîmplărilor frivole se poate glumi, se pot face jocuri de cuvinte, șarade, dar nu izbucnesc polemici, rareori depășindu-se stadiul subînțelesurilor. Chiar și în campanie electorală se evită atacul sub centură !

Mai mult, în mod tacit, persistă convingerea că numărul iubitelor ar reprezenta un indiciu al prestigiului unui om politic. Puterea — apreciază Claude Weil — constituie un puternic afrodisiac atît pentru cel ce o exercită, cît și pentru cei din jur.

„În viața politică, ca și în viața erotică, se caută același tip de raporturi, bazate pe putere — este de părere Denise Cacheux, deputată socialistă, căsătorită, trei copii. De aceea, poate, se crede că oamenii politici ar avea un libido mai accentuat. Dar eu m-am întrebat întotdeauna dacă faci politică pentru că ți-ai ratat viața particulară sau dimpotrivă".

Liana Enescu

Bărbatul :
— *Îmi place politica lui, dar nu-mi place ca om.*
Femeia :
— *La mine, e invers.*
(*din revista* „Le Nouvel Observateur")

„Conjurația tăcerii"

■ În cartea pe care ați scris-o despre președintele François Mitterrand n-ați notat o singură frază despre viața sa personală. De ce ? — **a fost întrebată scriitoarea Catherine Nay. A răspuns simplu :**

Fiindcă nu era treaba mea să relev orice ar fi fost.

■ Dar ce știați exact ?

Ce știe toată lumea... Cred că nu este în obiceiul francezilor să se intereseze de asemenea lucruri. Cît despre ziariști, ei sînt ținuți la respect prin legea din 1970 cu privire la viața privată a oamenilor.

■ A existat totuși o indiscreție în legătură cu Valéry Giscard d'Estaing...

Da. S-a dezvăluit că s-a întors acasă la o oră foarte matinală și nu singur. Nu a fost dată nici o dezmințire.

■ Și alte cărți au evocat chestiuni asemănătoare...

Bineînțeles, Huguette Delaisieux, de exemplu, în „Nu ne iubim decît pînă la prezidențiale", dar sub forma unui roman.

■ Era vorba de Jacques Chirac.

Așa s-a spus.

■ E, deci, vorba de un subiect tabù.

Cred că există un fel de convenție tacită între ziariști. În Franța a avea o viață sentimentală ceva mai tumultuoasă nu e un păcat mortal, ci un subiect dezvăluit la ora siestei.

■ Ați realizat vreun sondaj, a propos de relația amor-politică ? — **a fost întrebat și reprezentantul unui institut de sondaje de opinie.**

Niciodată — a răspuns el. Institutul nostru funcționează pe baza principiilor economiei de piață : N-au fost comenzi, deci, n-au fost sondaje pe această temă. Nici un partid sau jurnal nu ne-au solicitat în acest sens. Este o particularitate franceză. Dacă eram în Grecia sau Statele Unite, asemenea sondaje mi-ar fi asigurat jumătate din cifra de afaceri !

Nicolette Franck

„O înfrîngere în victorie“*) 5

Miniștri prea puțin curtenitori

Tînărul rege a plecat la Londra la 12 noiembrie 1947.

Nu putea însă să nu-și amintească cum, în izolarea în care fusese izgonit, vestea arestării lui Maniu i se păruse cumplită. Dezesperantă. Amenințătoare. Înfricoșătoare. Pînă și „Domnul Maniu“ — așa cum, reverențios, îl numeau atît regele cît și toți românii — nu fusese cruțat. Instituțiile naționale se erodau zi de zi, energiile cele mai vitale erau sistematic distruse. Regele, simbol și martor totodată, rămăsese singurul în măsură să realizeze speranțele poporului.

Intervenise imediat pe lîngă primul ministru, dr. Petru Groza, dar... zadarnic. Se adresase atunci ministrului justiției, Lucrețiu Pătrășcanu, dar... fără succes. Insistase pe lîngă ministrul de interne, Teohari Georgescu,... fără rezultat.

La toate tentativele suveranului răspunsul fusese mereu negativ. „Este inoportună și periculoasă — arăta regele — arestarea unui om politic respectat de întreaga populație, ca și de opinia publică internațională“. „Nici gînd — i se răspundea —, n-a existat nici un fel de reacție potrivnică“. „Dar — stăruia Mihai — sînt ridicole acuzațiile ce i se aduc !“ Răspunsul venea imediat : „Deloc ! Iată dovezi scrise despre intenția lui Maniu de a părăsi țara !“ „Știți bine — riposta regele — că președintele Partidului Național-Țărănesc ar fi putut avea nenumărate ocazii de a pleca dacă ar fi vrut“. „În acest caz — tranșau sec miniștrii solicitați —, chiar dacă ar fi adevărat, Maniu va fi judecat și condamnat în interesul statului !“

Acest „interes al statului“ devenise argument suprem, fără replică. Pe vremuri, mai exact în 1936, cînd Gheorghe Tătărescu, pe atunci președinte al Consiliului de Miniștri, invocase acest motiv pentru a o judeca și condamna pe Ana Pauker, Maniu fusese cel care intervenise pentru ea, intervenție datorită căreia militanta comunistă a fost salvată de la pedeapsa cu moartea. Iată că, azi, vremurile sînt altele. O cenzură necruțătoare stă de strajă : nici o voce nu s-a mai ridicat în apărarea lui Maniu.

Regele este ținut la o parte de treburile statului. Pînă și simpla lui prezență fizică este stînjenitoare noii cîrmuiri. Despre o prezență activă nici nu poate fi vorba. De altfel, ce justificare ar avea ? Țara are parlament — deci, prerogativa regală de a promulga legi nu mai are temei ; intervențiile monarhului nu mai sînt luate în seamă, miniștrii abia îi mai cer audiență, iar, dacă totuși o fac uneori, temele discutate sînt anodine ; de multe ori, chiar membrii guvernului comunică Casei regale că „nu au nimic de raportat suveranului“ !

Doar cîteva atribuții i-au mai rămas, simple formalități, chestiuni de protocol, deseori penibile, oricum din ce în ce mai rare. I-a fost dat, astfel, ca, exact atunci cînd Iuliu Maniu se afla pe banca acuzaților, în fața unui complet de judecată prezidat de colonelul Petrescu, el să primească jurămîntul de credință al Anei Pauker în calitate de ministru de externe al „Regatului României“. Cumplită și tristă ironie !

Mihai are prea puțin de făcut și nimic de spus. Toată lumea o știe. Este inactiv, așa cum fusese pe vremea lui Antonescu și, mai tîrziu, în timpul „grevei regale“. Totuși — altă penibilă situație —, dacă membrii misiunilor aliate la București (americană și sovietică) se prezintă rar la palat, în schimb, ofițerii din misiunea sovietică, precum și membrii respectivei ambasade îl asaltează, îl copleșesc cu amabilitățile lor ; cu prilejul recepției date pentru comemorarea revoluției din Octombrie, în seara zilei de 7 noiembrie 1947, la sediul ambasadei sovietice ,Mihai este rugat să rămînă peste ora 24, pentru ca onomastica sa din ziua imediat următoare (8 noiembrie, Sf. Mihail și Gavril) să fie „onorată cum se cuvine în prezența persoanei sale regale“, cu discursuri și toasturi măgulitoare, cinstind pe „neprețuitul rege al României“...

Miniștrii (despre care nu se mai poate spune că sînt „ai săi“) sînt mai puțin curtenitori, ba chiar abia cuviincioși. Petru Groza, poate, constituie o oarecare excepție. E drept, și el eludează sistematic problemele de stat serioase, majore, dar o face cu tact, pare a evita să-l jignească. Uneori, se arată amical, aproape protector : „Sire, ar trebui să vă căsătoriți ! Nu e bine ca un bărbat tînăr să trăiască atît de singur“ ; sau „Majestate, alegeți-vă o nevastă ! Sînt atîtea prințese frumoase“ ; sau „Credeți-mă, veți avea o soție drăgălașă, veți fi fericit și veți avea cinci copii. Sînt sigur !“

Prințese frumoase ? Da, desigur, există. Dar Mihai nu cunoaște pe nici una. Copil fiind — sub tutela unui părinte de multe ori suspicios —, apoi adolescent — sub altă tutelă, a lui Ion Antonescu, care, în fapt, îl ținea prizonier —, prilejurile de a călători au fost rare, întîmplătoare ; după 23 august 1944, evenimentele au fost de asemenea natură că n-a mai putut și nici nu a mai avut chef să călătorească în străinătate, iar, în propria lui țară, Constituția îi interzicea căsătoria cu vreo româncă pentru ca să nu se mai nască competiții pentru domnie în rîndurile familiilor românești. Astfel încît Mihai nu cunoaște „frumoasele prințese“ de care îi tot vorbește Petru Groza.

Dar iată că, într-o bună zi, se ivește un prilej. Poate o șansă. Este invitat la cununia verișoarei sale Elisabeta, principesa moștenitoare a tronului Regatului-Unit (îi era verișoară prin bunica sa; regina Maria a României, care era nepoata reginei Victoria, după cum și Elisabeta era strănepoata acesteia), cu Filip de Mountbatten, principe de Grecia (și cu el era văr Mihai, prin propria sa mamă, regina Elena a României, din neamul dinastiei grecești). Mihai ar dori acum să plece, poate nu atît în căutarea „unei neveste“, cît pentru a se regăsi, măcar un timp, printre ai săi. Remite invitația în mîinile lui Tătărescu, pe atunci încă ministrul afacerilor străine, ca atare cel căruia îi revenea sarcina organizării călătoriei. Dar Tătărescu — care-și știa zilele numărate ca ministru de externe — nu s-a ocupat de această problemă ca să nu se complice. Atunci, regele se adresă primului ministru Groza. Răspunsul acestuia : „Dacă nu vă veți duce la ceremonia de la Londra, ei vor spune că sînteți prizonier aici, ceea ce ar face o proastă impresie. Trebuie să constate că sînteți un om liber !“ Ca de obicei, spontan, Groza își spusese gîndul cu glas tare, dar, dîndu-și seama că alunecase pe o pistă imprudentă, adăugă : „Totuși, ne vom mai gîndi...“

Timp de două zile s-au tot gîndit. Dar unde ? La București sau la Moscova ?

După acest interval, mareșalul Curții regale primește o înștiințare din partea lui Groza : „Guvernul se bucură că Majestățile Lor (regele și regina-mamă — N.F.) se vor duce la căsătoria princiară de la Londra și dorește ca membri ai Curții să le însoțească, pentru ca această călătorie să aibă demnitatea cuvenită regelui României“. Conținutul aparent respectuos al acestei note a fost dezmințit de realitate, întrucît mai multora dintre cei propuși de Casa regală pentru a-l însoți pe regele-au fost refuzate pașapoartele...

În dimineața zilei de 12 noiembrie 1947, sub un cer plumburiu, guvernul, în plenul său, este prezent pe aeroport ca să-l salute pe suveran la plecare. Miniștrii sînt de o perfectă amabilitate. Ciudat. Ana Pauker surîde cu un surîs fals, lucru și mai ciudat ; e drept că ochii ei dezmint acest surîs. Iar Groza, într-o ținută vestimentară conformă protocolului, este de o cuviosenie onctuoasă, aproape lingușitoare. Mai mult chiar, au fost aduse grupuri reprezentative ale populației : școlari, muncitori, salariați ; sînt ținuți la o distanță respectuoasă de suverani. Dacă la sosirea lui Mihai pe aeroport ovațiile lor urmau să fie de o intensitate dinainte stabilită — adică temperată —, iată că, la vederea lui, ele s-au transformat în urale sincere, nedirijate.

Avionul avea să fie pilotat, pe rînd, de cel desemnat pentru a-l conduce, dar și de Mihai însuși, pasionat aviator. Însă cu toată bucuria momentului, regele este amărît : în ajun, Maniu fusese condamnat...

Logodna

Șederea la Londra a fost o încîntare.

Recepții fastuoase cum nu mai cunoscuse încă, plimbări minunate într-o capitală liberă, pînă și hoinărelii de unul singur prin oraș, printre oamenii liberi, dar și foarte interesante contacte cu personalități politice de anvergură și atît de deosebite de cei aflați la putere în țara sa. Mihai adună amintiri de tot felul și mai ales dulcoase, căci s-a îndrăgostit de principesa Ana, fiica prințului René de Bourbon-Parme și a prințesei Margareta a Danemarcei, a cărei mentalitate și comportament îl seduc ; și ea îl place, sînt nedespărțiți ; totuși, cererea lui în căsătorie părîndu-i-se cam grabnică, îl roagă să-i acorde un timp de gîndire înainte de a-i da răspunsul...

Pe acest cadru de vis se lasă însă umbre grele, apăsătoare. Ele vin dinspre răsărit, din propria lui țară. Mihai află că acolo, în România lui dragă, s-a reorganizat magistratura, s-a introdus comerțul de stat, apoi că Iosif Broz Tito a sosit în vizită oficială la București, unde a fost primit cu mare alai, timp în care se făceau și arestări masive în rîndurile populației, arestări preventive destinate să asigure perfecta desfășurare a primirii conducătorului comunist iugoslav ; în sfîrșit, mai află că guvernul român a fost remaniat și că noul ministru de război este Emil Bodnăraș, fost dezertor din armata țării, devenit cetățean sovietic.

Mihai se sfătuiește cu diverși oameni politici asupra atitudinii celei mai potrivite cînd se va reîntoarce în țară. Mulți dintre aceștia își imaginează că el ar vrea să afle dacă, da sau ba, întoarcerea lui ar fi oportună („Guvernul meu nu întrevede în ce măsură ar fi util să vă întoarceți“ — îi răspunse Lewis Douglas, ambasadorul Statelor Unite.). Singuri Churchill și mareșalul Jan Smuts au înțeles sensul adevărat al întrebărilor sale, numai ei și-au dat seama că nici prin gînd nu-i trece tînărului rege al României să rămînă în Apus. L-au înțeles, e drept, dar cu gravitate îl sfătuiesc să fie prudent și îi urează „noroc“ în ceea ce, probabil, și lor li se părea un mare risc.

La timpul cuvenit, regele, împreună cu regina-mamă și suita sa, plecă la Lausanne, unde vor veni și principesa Ana și mama acesteia. **(Va urma)**

*) Fragmente din volumul cu același titlu în pregătire pentru Editura Humanitas.

George Blake se destăinuie 2

Publicăm, începînd cu acest număr, fragmente din articolul lui Philip Neytli, apărut în ziarul britanic „The Sunday Times" şi preluat de publicaţia sovietică „Za rubejom".

M-am întîlnit cu George Blake, în holul hotelului, a doua zi dimineaţă după sosirea mea la Moscova. Suplu şi elegant, părînd a fi mult mai tînăr decît cei 68 de ani pe care îi are.

La prima vedere, Blake mi s-a părut un timid, deloc înclinat spre sinceritate şi un om extrem de prudent. Ne-am dus la vila sa confortabilă situată în împrejurimile Moscovei. Vila fusese o „locuinţă conspirativă" a KGB, în care el a fost instalat cînd a venit în Uniunea Sovietică. A rămas în ea pînă în zilele noastre. În biroul său plin de cărţi, împodobit cu icoane mici ruseşti, am discutat multe ore la un pahar cu ceai. Este absolut imposibil să ghiceşti cursul gîndurilor lui. Îl caracterizează părerile complexe care uneori creează confuzie.

Credeam că se străduieşte să evite o discuţie despre agenţii pe care i-a desconspirat sau, la fel ca Philby (vezi **„Lumea azi"** nr. 10—18/1990) va spune că este război şi că în război oamenii mor. Dar Blake a recunoscut sincer că a dezvăluit KGB numele agenţilor din ţările comuniste, racolaţi de Serviciul britanic. În realitate, spune el, a predat nu 42 ci, „mai degrabă, 400" de agenţi. Dar găseşte o deplină justificare în sensul că aceştia „lucrau împotriva comunismului". Şi, ceea ce este cel mai surprinzător, insistă pe faptul că KGB nu a distrus pe nici unul dintre ei şi că unii din ei nu sînt doar încă în viaţă, ci lucrează pe lîngă noile regimuri democratice din Europa răsăriteană eliberată.

La începutul anilor '70, KGB a insistat ca el să-şi descrie viaţa, desigur în scopuri propagandistice. Blake s-a angajat fără plăcere în această acţiune şi a prezentat un manuscris destul de slăbuţ. Dar KGB a cerut pentru el un preţ cam mare şi, fiindcă nici un editor occidental nu l-a acceptat, a renunţat la acest plan. Odată cu venirea glasnostului, lui Blake i s-a propus din nou să scrie „istoria lui adevărată" şi, după multe ezitări, cum spune el, şi-a relatat din nou autobiografia, de data aceasta cu entuziasm şi fără nici o presiune de sus.

Am simţit că lui Blake nu-i face întotdeauna plăcere să-şi reamintească de întreaga lui viaţă. Dar indiferent dacă îl detestaţi pe Blake pentru că a trădat Marea Britanie sau dacă sînteţi încîntaţi de el, ca om, de sinceritatea şi principiile care l-au determinat să acţioneze într-un anumit fel, sau chiar dacă presupuneţi, ca şi Blake, că drumul său a fost hotărît de soartă, povestea vieţii sale este interesantă.

„Tunelul de la Berlin"

KGB îi datorează lui Blake două din marile sale succese — afacerea „tunelului de la Berlin" şi activitatea de dezinformare reuşită a lui „Boris". Oricare dintre ele poate justifica acuzaţia din proces că Blake a redus la zero multe din eforturile spionajului britanic în perioada postbelică, şi fiecare din ele a corespuns celor două cerinţe de bază faţă de o operaţiune de spionaj apreciată ca reuşită : a permis KGB să impună spionajului occidental modul său de a gîndi şi să nu fie demascat atît de mult încît informaţiile false strecurate de el au pătruns trainic în activitatea cotidiană a spionajului occidental, denaturînd-o şi făcînd-o inutilă.

Însă pînă în momentul în care amănuntele activităţii de spionaj a lui Blake să fi fost pe deplin cunoscute, operaţiunea „tunelul de la Berlin" a fost apreciată ca un mare succes al Occidentului, pe baza căruia s-au făcut cariere şi s-au creat reputaţii şi pentru care Serviciul de spionaj britanic a primit mulţumiri, iar CIA — medalii. Dar această poveste pare cu totul altfel în expunerea lui Blake.

La mijlocul anului 1953, Peter Lunn a fost numit şeful rezidenţei din Berlin a Serviciului britanic de spionaj. Acolo el a enunţat ideea îndrăzneaţă de organizare a unei operaţiuni pentru interceptarea a trei cabluri telefonice sovietice care legau Berlinul de est cu Moscova.

Planul consta în săparea unui tunel cu o lungime de 600 yarzi (circa 550 metri — n.t.), care să pornească din sectorul american din Germania occidentală. Un inginer de la serviciul poştal britanic urma să se conecteze la cablu, dar fără ca ruşii să-l poată descoperi. În acest caz, serviciul britanic de spionaj ar fi putut intercepta informaţiile militare şi politice transmise şi primite de Moscova. Ar fi fost o realizare incredibilă.

Pentru că tunelul urma să înceapă în zona americană, la operaţiune a trebuit să participe şi CIA. Întîlnirea reprezentanţilor acestor două servicii a fost organizată la Londra.

Blake constată impasibil : „Peter Lunn a fost prezent ca iniţiator al proiectului. Mai erau de faţă şi George Young, şeful sectorului pentru descifrarea problemelor de spionaj, şi Tom Jimson, colaborator al Serviciului britanic, în camera căruia ne-am şi strîns. Dintre americani îmi amintesc de o persoană cu numele de Rowlett, conducătorul secţiei sovietice din CIA, şi de Bill Harvey,

şeful rezidenţei CIA la Berlin". Şi, punctul culminant al relatării lui Blake : „Am participat şi eu pentru a întocmi procesul verbal".

În felul acesta, operaţiunea „tunelul de la Berlin" a fost periclitată de la bun început, cum spune Blake, „încă înainte ca lopata să fi decupat primul bulgăre de pămînt". Blake a lecturat în mai multe rînduri procesul verbal, aşteptînd ora mesei cînd încăperea a fost părăsită ; l-a fotografiat cu un aparat mic de tipul „Minox". pe care îl purta într-un buzunar din spate. În afară de aceasta a fotografiat şi o mare parte din planurile şi planşele operaţiunii.

Două zile mai tîrziu, Blake a predat acest preţios pachet legăturii sale sovietice din Berlin, un oarecare colonel Korovin, şi l-a avertizat că puţini colaboratori ai spionajului occidental ştiu despre operaţiune şi că KGB trebuie să fie extrem de prudent pentru a nu-l compromite, pe el, Blake. Korovin a considerat informaţia atît de importantă, încît el însuşi a dus-o la Moscova, chiar a doua zi. Mai tîrziu i-a spus lui Blake că operaţiunii tunelului i se va permite o desfăşurare normală şi că singura contramăsură, pe care o vor lua ruşii, va fi transmiterea informaţiilor celor mai importante şi secrete pe alte canale telefonice.

Desigur însă, în afară de acestea mai existau multe altele. Serviciul britanic nu ştia că KGB este la curent cu interceptarea liniilor telefonice sovietice. De aceea, englezii trebuiau să aprecieze că tot ce interceptau reprezintă informaţii veridice. Nu era oare aceasta o posibilitate minunată pentru KGB să transmită dezinformări în Occident ? !

„Desigur, răspunde Blake — Dar toate acestea nu sînt atît de simple cum credeţi. Convorbirea trebuie să fie atît de firească încît celor ce ascultă să nu li se creeze suspiciuni. De aceea, deşi ruşii transmiteau o parte însemnată din materiale pe alte linii, ei au fost nevoiţi să permită şi trecerea unor informaţii din cele mai secrete pentru a induce în eroare pe englezi şi a-i determina să verifice tot ce ascultau".

Operaţiunea „tunelul de la Berlin" a durat circa trei ani şi la ea au participat sute de colaboratori ai CIA şi ai serviciului britanic de spionaj. Însă, în noaptea de 22 aprilie 1956, trupele sovietice de transmisiuni, procedînd la o reparare urgentă a cablului, s-au lovit de tunel. Ei l-au parcurs pînă în locul în care acesta trecea graniţa cu zona americană. Avertizaţi de alarmă, americanii au trimis repede la tunel unităţi armate şi, timp de 24 ore, situaţia de acolo a fost încordată.

Dar ruşii s-au limitat la organizarea unei conferinţe de presă la care i-au acuzat pe americani de invadarea revoltătoare a teritoriului lor. Pentru a demonstra acest lucru, ei i-au condus pe ziarişti în tunel şi le-au arătat că acesta ducea clar spre zona americană. Presa occidentală era în extaz, şi tunelul a fost proclamat un succes remarcabil al războiului rece.

În schimb, Blake ştia că, dimpotrivă, tunelul a fost un mare triumf al KGB. Timp de trei ani KGB a „îndopat" Serviciul britanic de spionaj şi CIA cu ce a vrut. Pe scurt, el a obţinut nici mai mult nici mai puţin decît controlul asupra modului de a interpreta realitatea. Iar în lumea spionajului, dacă controlezi gîndurile cuiva, atunci controlezi şi omul căruia îi aparţin.

Descoperirea tunelului a fost pur întîmplătoare. Trupele sovietice de transmisiuni pur şi simplu au dat de el. Iar dacă acest lucru nu s-ar fi întîmplat, dacă ar fi existat şi cea mai mică bănuială că ruşii ştiau de tunel şi nu au făcut decît să aleagă un moment convenabil pentru descoperirea lui, ar fi apărut în mod inevitabil problema scurgerii de informaţii, undeva în adîncul spionajului occidental. Din cauza informaţiilor de care dispunea Blake şi datorită poziţiei ocupate de el, acesta s-ar fi aflat neapărat printre cei suspecţi. Şi ceea ce este cel mai rău pentru KGB, este că agenţii Serviciului britanic de spionaj şi ai CIA ar fi putut înţelege că informaţiile de spionaj obţinute cu atîta trudă cu ajutorul tunelului conţin dezinformări, şi atunci ar fi renunţat la ele.

KGB a reuşit să evite acest lucru în modul cel mai simplu — să aştepte pînă cînd cablul s-a defectat într-adevăr, ceea ce, în mod inevitabil, era observat de englezii şi americanii din echipa de interceptare. Atunci ruşii şi-au trimis trupele de transmisiuni, presupunînd că pentru englezi şi americani acest lucru nu va fi o surpriză.

O comisie a Serviciului britanic şi a CIA pentru cercetarea împrejurărilor în care ruşii au descoperit tunelul a ajuns la concluzia că defecţiunea a avut un caracter pur tehnic şi că nu se pune problema scurgerii de informaţii. Rolul real al lui Blake nu a fost descoperit, şi, mai mult, în următorii cinci ani americanii şi englezii au continuat să creadă în informaţiile de spionaj obţinute cu ajutorul tunelului. Succesul operaţiunii a fost total.

Doar atunci cînd Blake a fost descoperit, în 1961, şi în raportul Serviciului britanic de spionaj despre prejudiciul provocat au fost enumerate toate operaţiunile la care a participat el şi care s-au dovedit compromise de el, Occidentul şi-a dat seama în sfîrşit că operaţia *„Stop-watch gold"* a fost, de fapt, pentru el o catastrofă.

Tocmai acest lucru l-a avut în vedere judecătorul în procesul lui Blake cînd a spus că el a redus la zero activitatea spionajului britanic în perioada postbelică. Iată de ce Serviciul britanic a adus noi acuzaţii lui Blake, urmărind ca el să fie condamnat la 42 de ani închisoare. Nici o sentinţă nu le părea prea mare pentru această crimă. **(Va urma)**

Traducere şi adaptare
Donca Ciobanu

Jelio Jelev

„Statul totalitar" * 2

Iată de ce ar fi mai corectă o altă concluzie: Da, este adevărat că în prezent, prin represiunile politice, demagogia, cinismul, corupția generală, șovinismul, spiritul patriotard, debusolarea etc., pe de o parte, și prin mișcările independente, lupta deschisă pentru democrație și schimbări etc., pe de alta, țări ca Bulgaria, R.D.G., Cehoslovacia, China ș.a. seamănă mult mai degrabă cu niște state fasciste decît comuniste, dar acest lucru nu face decît să demonstreze că ele au parcurs o anumită evoluție democratică, au atins o anumită fază de sfărîmare a structurii totalitare. Căci nu există o altă cale de trecere de la totalitarism la democrație în afara căii de distrugere a sistemului său politic. Cine promite că va face democrație prin perfecționarea sistemului totalitar practică o demagogia de cea mai joasă speță.

Dar întrucît problema este principială, adică în momentul de față nu prezintă doar o importanță teoretică, ci și una nemijlocit practică, merită să ne oprim mai detaliat asupra ei, să încercăm a o examina și pe plan istoric.

Noi marxiștii, am creat primii în istorie un regim totalitar, un stat totalitar, un sistem statal unipartid, realizat prin lichidarea forțată a celorlalte partide politice sau prin degradarea lor pînă la nivelul celor mai obișnuite organizații tutelate de stăt și subordonate în toate privințele, partidului comunist. Era inevitabil ca acest monopol absolut al partidului comunist în sfera politică să nu ducă la o totală contopire a partidului cu statul și mai ales a aparatului de stat cu cel de partid; s-a ajuns astfel la situația în care în fruntea statului și a partidului se află unele și aceleași persoane, dispunînd de o putere nelimitată și necontrolată; același lucru se întîmplă și la nivelurile inferioare ale ierarhiei de stat și economice.

Și, pentru ca acest sistem politic să-și poată asigura stabilitatea, era necesar ca monopolul absolut al statului și al partidului, al partidului asupra statului, sau mai exact al partidului-stat — acest monopol absolut — să fie extins de la suprastructură asupra bazei economice a societății. Trebuia ca totul să devină proprietate de stat: marea proprietate particulară — pe calea exproprierii, cea mică — printr-o sîngeroasă colectivizare stalinistă.

La încheierea acestui proces de etatizare a proprietății, regimul totalitar este deja pe deplin constituit. Se ajunge astfel la realizarea variantei comuniste a regimului totalitar, care rămîne și pînă în ziua de azi cel mai închegat și mai perfecționat model de regim totalitar din istorie și contemporaneitate. Modelul fascist, prezentat ca antipod al celui comunist, se deosebește de acesta din urmă numai prin faptul că nu este în întregime edificat, fiind neterminat vizavi de baza economică, ceea ce face ca el să fie mai imperfect și mai instabil. Acest lucru poate fi studiat prin însăși structura arhitectonicii interioare a nazismului și a sistemului nazist, care reprezintă totuși regimul fascist cel mai închegat. Aici monopolul absolut al partidului nu se extinde asupra bazei economice, sau cel puțin asupra întregii baze economice. Aceasta din urmă este alcătuită din proprietate particulară, din diverse categorii de proprietate personală, lucruri ce în mod firesc nu generează impulsuri spre coeziune, întregire, monolitism, ci mai curînd invers — creează lipsă de omogenitate, eterogenitate și diferențe care într-o situație critică pot ușor degenera în contradicții. Suprastructura monolită și baza eterogenă — iată neconcordanța dintre suprastructura politică și baza economică a regimului totalitar fascist. Ea îl face instabil și netrainic. Așa se explică faptul că toate regimurile fasciste au pierit cu mult înaintea regimurilor noastre, comuniste — unele ca Germania nazistă și Italia fascistă în flăcările celui de-al doilea război mondial, altele ca Spania fascistă și Portugalia lui Salazar — după terminarea războiului, în condiții de pace, ca să ne exprimăm astfel.

Regimurile fasciste nu numai că au pierit mai devreme, dar au apărut și mai tîrziu, ceea ce arată că în această privință ele reprezintă o imitație jalnică, un plagiat al originalului reprezentat de regimul totalitar veritabil, autentic, închegat și perfect. Prietenul meu, prof. univ. Nikolai Ghencev, cu simțul umorului ce-l caracterizează, a definit într-o discuție fascismul drept „o variantă fără de griji, timpurie și nesistematizată a comunismului", iar pe Hitler — „un jalnic imitator și erou de operetă". Trebuie spus că această glumă conține un adevăr sumbru. Fără a-l disculpa cîtuși de puțin pe călăul și canibalul Hitler, trebuie să recunoaștem că, în comparație cu Stalin, el nu este decît un pitic — și aici ne simțim obligați să precizăm că este vorba de o comparație destul de slabă. Călăul Stalin și-ar putea purta colegul în buzunar.

Nu voi menționa decît două cifre care vorbesc mai elocvent decît orice argumente și raționamente în legătură cu posibilitățile principial diferite ale celor două genuri de totalitarism. Pînă la începutul celui de-al doilea război mondial — 1 septembrie 1939

— Hitler a exterminat mai puțin de 10 000 de persoane. După cum își poate imagina cititorul, aici intră victimele din „noaptea cuțitelor lungi" (30 iunie 1934), cînd au fost lichidați conducătorii ostili ai SA, precum și întreaga opoziție liberală rămasă în viață, și din „noaptea de cristal" („Kristallnacht", aprilie 1938), cînd au fost comise acele pogromuri antievreiești despre care s-a scris atît de mult... Cam pînă la aceeași dată — 1 septembrie 1939 — Stalin a ucis nu mai puțin de 10 milioane de oameni. Unii autori afirmă că în realitate cifra se ridică de fapt la 15 milioane, dar acesta este un aspect ce contează mai puțin în discuția noastră. Important e că este vorba de o diferență care nu se exprimă în procente (unul a ucis cu atîtea procente mai mult decît celălalt), nu se poate stabili nici cu multiplii (de atîtea ori mai mult decît celălalt), ci este vorba de o diferență care se exprimă prin ordine matematice, adică prin mărimi cu care se operează în cosmologie, astronomie, fizică modernă...

Celălalt fapt se referă la victimele războiului. Germania, care luptă în cîteva zeci de țări ale Europei și Africii, și pe care forțele aliate o supun unui dezastru militar total, dă între 7,5 și 8 milioane de jertfe, inclusiv din rîndurile populației pașnice din spatele frontului. Uniunea Sovietică, care intră în război cu aproape doi ani mai tîrziu, dă peste 30 de milioane de morți. Stalin, pentru a-și ascunde incompetența și eșecul de mare conducător de oști, a recunoscut numai 7 milioane, Hrușciov a recunoscut 20 de milioane, iar acum, conform publicisticii sovietice, este vorba de aproape 32 de milioane. Există autori care consideră că această cifră se poate ridica și la 40 de milioane. Într-adevăr, aici diferențele nu se exprimă în ordine matematice, dar faptul că ai dat de 4—5 ori mai multe jertfe, în condițiile în care ai intrat mai tîrziu în război și nu ai luptat în atît de multe țări ca statul agresor, lasă să se intuiască dimensiunile criminale mult mai mari ale regimului totalitar închegat și mai perfecționat.

S-ar putea însă ca nimic altceva să nu fie atît de elocvent pentru această temă decît lipsa oricăror încercări de a doborî printr-un puci conducerea sovietică, pentru faptul că a împins în 1941 și 1942 țara în pragul unei catastrofe militare. Căci istoria secolului al XX-lea nu cunoaște o trădare mai cumplită față de propriul popor și de propria țară decît aceea a lui Stalin și a biroului său politic. Uciderea cadrelor de comandă ale armatei, neglijarea totală a dotării militare tehnico-materiale, demontarea instalațiilor de apărare de la frontiera occidentală, neglijența criminală manifestată față de numeroasele avertismente ale serviciilor de informații privind iminenta atacare a Uniunii Sovietice, concentrarea unui număr imens de divizii germane în imediata apropiere a graniței sovietice, înaintarea lor fulgerătoare în Uniunea Sovietică și cei aproape 4 milioane și jumătate de militari sovietici făcuți prizonieri pînă la sfîrșitul anului 1941 — lucruri petrecute la sfîrșitul anului 1941 și începutul anului 1942 — împing Uniunea Sovietică în pragul unei catastrofe militare totale, situație în care Stalin s-a văzut nevoit ca, folosind canalele lui Beria, să ceară încheierea unei păci cu Hitler prin mijlocirea țarului Boris.

Faptul că nici măcar în aceste condiții catastrofale pentru țară generalii sovietici n-au făcut nici măcar o singură încercare de a doborî echipa lui Stalin de la putere, arată în ce stare gravă de colaps politic și ideologic se află conștiința societății în condițiile unui regim totalitar împlinit, cum a fost cel sovietic.

În circumstanțe similare, generalii germani, deși fără a reuși, au încercat la 20 iulie 1944 un puci împotriva lui Hitler și a regimului său. În Italia, cu un an înainte (la 25 iulie 1943), militarii, în frunte cu mareșalul Badoglio, au reușit să-l aresteze pe Mussolini și să înlăture partidul fascist de la putere. Și într-un caz, și în celălalt, acest lucru a fost posibil deoarece generalii germani și italieni proveneau din rîndurile claselor avute, ceea ce însemna că în domeniul civil ei aveau o bază sub picioare, o bază în sfera cea mai importantă a vieții sociale — cea economică. Ei dispuneau de o stare materială. În practică, aceasta însemna că, în caz de eșec, atunci cînd pentru complotist intervenea situația cea mai gravă, familia lui nu avea să moară de foame, nu avea să piară, neamul lui nu avea să stingă.

Extrem de interesant pentru problema dezbătută este evoluția identică a lui Mussolini în ultima etapă a vieții sale, după ce el este eliberat din prizonierat de Otto Skorzeny.

Ca urmare a unor îndelungate reflecții (iar cît a fost prizonier în cetatea din Alpi a dispus de suficient timp pentru a reflecta!), Mussolini ajunge la concluzia că trebuie să creeze un alt tip de stat fascist, unde pe calea naționalizării totul trebuie să devină proprietate de stat. Mussolini a înțeles că numai monopolul de stat asupra proprietății poate crea un regim totalitar monolit și intangibil, capabil de a-și feri conducătorul partidului fascist de orice surpriză din partea militarilor. El și-a materializat aceste idei în planul privind crearea faimoasei Republici de la Salò, a cărei înfăptuire a fost zădărnicită numai datorită ritmului accelerat în care evoluau acțiunile militare aliate pe teritoriul Italiei.

* Din volumul în pregătire pentru Editura Științifică

De fapt, primii pași practici au fost făcuți. Crearea „Republicii neofasciste de la Salò" a fost proclamată la începutul lunii octombrie 1943, firește, în condițiile unei cît mai strînse legături cu generalul SS Karl Wolf și ambasadorul german de atunci Rudolphe Rahn. În congresul de constituire (Verona, noiembrie 1943) este lansat un apel către toți oamenii muncii din Italia de Nord în care se promite un control muncitoresc asupra întreprinderilor industriale și o naționalizare parțială a pămîntului...

Să ne întoarcem însă la tema de bază. Cînd ne referim la trecerea sui-generis prin faza „fascism" pentru sfărîmarea structurilor regimului totalitar fascist și cînd prezentăm această trecere drept un pas real spre democrație, acest lucru nu trebuie înțeles ad litterăm, în sensul că noi ne orientăm spre fascism ca spre nu știu ce ideal, că noi îmbrățișăm ideologia fascismului etc. Nimic din toate acestea. Noi vom trece prin această fază din necesitate, în mod inevitabil, constrînși fiind, deci cu cît o vom parcurge mai repede, cu atît va fi mai bine. Atragem în mod special atenția asupra acestui fapt nu pentru altceva, ci pentru că el reprezintă o cheie de bază pentru înțelegerea tensiunilor interne ale sistemului nostru totalitar în epoca perestroikăi *— stări tensionale care intervin din cauza sfărîmării unor elemente ale bazei sau suprastructurii. Și tocmai această sfărîmare face imperfect regimul totalitar perfect și, în consecință, instabil. La rîndul său, acest fapt devine cauza recurgerii la represiune ca mijloc compensator prin care se reface stabilitatea sistemului. Este posibil, firește, ca în condițiile* perestroikăi, *în unele țări să se dea prioritate proceselor de sfărîmare în bază, așa cum se petrec lucrurile în China, sau în suprastructură, cum se întîmplă în Uniunea Sovietică.*

Dar și într-un caz, și în celălalt, sistemul totalitar intră în faza instabilității, într-o insuficiență structurală ca să ne exprimăm astfel, și, pentru a se menține, el nu poate recurge la altceva decît la o folosire tot mai frecventă și mai fățișă a violenței, represiunii, terorii.

Recentele evenimente din China constituie o confirmare a acestui lucru. Reforma economică pe care conducerea chineză o promova în țară în ultimii 10 ani, prin desființarea comunelor, arendarea pămîntului către țărani pentru 10, 15, 20, 30 sau 50 de ani, prin crearea unei piețe mai libere, a „zonelor economice speciale" etc., trebuia într-un fel sau altul să ducă la o contradicție între autoritățî și intelectualitate. Reforma economică a creat condiții în care anumite grupuri ale populației s-au îmbogățit, au devenit mai autonome și mai independente față de stat. Conform noului lor statut social și a noilor stări de spirit, ele au cerut mai multă libertate, inclusiv pe plan politic, ceea ce în condițiile regimului comunist existent nu se putea realiza fără a se atenta la sistemul unipartid. Și s-a atentat. Intelectualitatea și tineretul, care au fost dintotdeauna cele mai sensibile la problemele libertății și ale democrației, au reacționat primele împotriva monopolului partidului comunist, cerînd înlăturarea acestuia.

Astfel încît, încă înainte de a se ajunge la reinstaurarea proprietății particulare într-o formă sau alta a vieții economice, încă înainte de a se coborî la corelația tipică pentru fascism dintre bază și suprastructură (proprietate particulară în baza economică a societății și monopol de partid și de stat absolut în suprastructura politică), fenomene caracteristice pentru fascism încep să se reproducă.

Desigur, este foarte posibil ca trecerea prin baza fascistă specifică să nu se confirme pretutindeni. În procesul de afirmare a totalitarismului, efectul instabilității poate fi obținut și în ordine inversă. De pildă, în Uniunea Sovietică baza economică se păstrează și acum intactă, monopolul absolut al statului asupra proprietății naționale continuă să fie indivizibil, în timp ce în suprastructură procesele de restructurare au ajuns atît de departe, încît pluralismul politic constituie deja o realitate ; pași concreți de separare a partidului de stat, grupuri și mișcări noi, netutelate de partid, fronturi naționale care contestă monopolul partidului comunist asupra puterii, greve și mișcări naționale pentru constituire într-un stat propriu, transparență. Toate acestea dezvăluie defectele și viciile sistemului totalitar. Se obține într-un anumit sens un fascism invers (monopolism în bază, pluralism în suprastructură !), ceea ce, firește, nu încetează de a destabiliza sistemul în ansamblu.

Dacă în Bulgaria perestroika *va fi realizată așa cum este ea concepută de nomenclatură — mai întîi să înceapă în economie, și apoi în sfera politică — se va obține exact varianta chineză de sfărîmare a totalitarismului, și fascizarea va deveni perfect evidentă. De altminteri, în măsura în care în anumite limite au loc reforme economice și anumite grupuri ale populației încep să dobîndească autonomie și siguranță de sine, tensiunea dintre bază și suprastructură începe deja, într-o măsură sau alta să se simtă. Și este vorba nu atît de partea subiectivă a fenomenului, cît de o serie de manifestări obiective ale acestuia.*

Toate aceste reflecții privind trecerea printr-un stadiu fascist sui-generis pe calea spre afirmarea integrală a modelului nostru comunist de regim totalitar, care — repetăm — reprezintă forma perfectă a totalitarismului, nu schimbă succesivitatea generală a destrămării : sistem totalitar — dictatură militară (respectiv, perestroika*) — democrație pluripartidă. Formula generală este valabilă pentru ambele tipuri de totalitarism, practic pentru toate regimurile totalitare, doar că cel mai perfecționat, cel comunist, înainte de a ajunge la verigă a doua, coboară deseori la nivelul regimului totalitar cel mai puțin perfect — cel fascist. Acest model de degradare poate fi uneori destul de distinct exprimat ca subetapă de-sine-stătătoare în erodarea primei verigi, pentru ca altădată prezența lui poate fi atît de slab marcată, încît el rămîne pur și simplu neobservat.* (Va urma)

Versiune românească,
Tiberiu Iovan

STALIN și stalinismul*) 7

Roy Medvedev

Executarea comandanților militari

La sfîrșitul deceniului al patrulea, conducerea Uniunii Sovietice a realizat că este inevitabil un război cu statele fasciste, care declanșaseră agresiuni în Abisinia, Spania, China și în centrul Europei. În această perioadă de neliniște și îngrijorare, Stalin și organele N.K.V.D.-ului au lovit în cadrele Armatei Roșii suprimînd în decurs de doi ani zeci de mii de comandanți și comisari dintre cei mai buni.

Primele arestări în rîndurile cadrelor militare s-au efectuat la sfîrșitul anului 1936 și începutul anului 1937 : comandanți de frunte ai armatei, eroi ai războiului civil, precum I.I. Garkavoi, I. Turovski, G.D. Gai, I.V. Sablin, D.M. Șmidt, B. Kuzmicev, au fost acuzați de legături cu trotkiștii.

La 11 iunie 1937, în presă a apărut un comunicat despre trimiterea în judecată la Colegiul Militar a unui grup de comandanți proeminenți : M.N. Tuhacevski, I.E. Iakir, I.P. Uborevici, B.M. Feldman, A.I. Kork, R.P. Eideman, V.M. Primakov, V.K. Putna. În aceeași zi ei au fost condamnați la moarte.

Unul dintre cei mai mari comandanți militari ai Armatei Roșii, Iakir, membru al C.C. al P.C. (b) al Uniunii Sovietice, înainte de arestare era șeful districtului militar special Kiev. Un comandant reputat era și Uborevici. În 1919, la numai 22 de ani, el comanda Armata 14 care a înfrînt lîngă Orel diviziile de elită ale lui Denikin, iar în 1922, în fruntea armatei Republicii Extremului Orient a condus atacul asupra Spasskului și luptele pentru eliberarea Vladivostokului. Înainte de arestare, era comandantul trupelor din districtul militar Bielorusia. Tuhacevski, cu puțin timp înainte numit adjunct al comisarului poporului pentru apărare al U.R.S.S., era, după Frunze, cel mai mare militar.

Despre I.B. Gamarnik, șeful Direcției Politice a Armatei Roșii Muncitorești-Țărănești, adjunct al comisarului poporului pentru apărare și membru al C.C. al P.C. (b) al Uniunii Sovietice, presa a scris în acele zile că, „implicat în relații cu dușmanii poporului", s-a sinucis.

Toate acestea erau, însă, doar începutul. În august 1937, vorbind la Consfătuirea lucrătorilor politici din armată, Stalin i-a îndemnat pe aceștia să-i stîrpească pe „dușmanii poporului" din armată, să-i denunțe pe toți. A doua zi, Voroșilov și Ejov au emis un ordin de zi în care se spunea că în Armata Roșie există o largă rețea de spionaj. În consecință, se cerea tuturor celor care aveau relații cu spionii să recunoască acest lucru, iar celor care știau sau bănuiau ceva despre activitatea de spionaj să anunțe acest lucru.

În cea de a doua jumătate a anului 1937 și în anul 1938, organele de represiune au dat o serie de lovituri groaznice nucleului conducător al Armatei Roșii — de la comandanții de districte și flote pînă la comandanții de regiment și batalion.

Au fost arestați și au pierit mareșalul A.I. Egorov, șeful Marelui Stat Major al Armatei Roșii, care, în 1919, l-a învins pe Denikin, și I.F. Fedko, adjunct al comisarului poporului pentru apărare, erou al războiului civil, cavaler a patru ordine „Drapelul Roșu". A fost împușcat mareșalul V.K. Blüher, comandantul Armatei speciale din Extremul Orient, erou al războiului civil. Stalin n-a îndrăznit să facă publică arestarea lui Blüher, care se bucura în rîndurile populației și în armată de o imensă popularitate.

Au pierit V.M. Orlov și I.I. Alksnis, adjuncți ai comisarului poporului al apărării pentru marină și Forțele Militare Aeriene ; A.I. Sedeakin, E.F. Appog, G. Boris, N.N. Petin, I.M. Fișman, R.V. Longva, A.I. Hekker, șefi de direcții din comisariatul poporului, comisarul de armată I.E. Slavin, G.A. Osepian și A.S. Bulin, numiți recent adjuncți ai lui Gamarnic la Direcția Politică a Armatei Roșii Muncitorești-Țărănești ; G.D. Bazilevici, secretarul Comitetului Apărării al Consiliului Comisarilor Poporului al U.R.S.S.

Au fost împușcați aproape toți comandanții de districte militare, eroi ai războiului civil.

Au pierit comandanții de corpuri de armată și de armată A.N. Borisenko, M.K. Levandovski, V.V. Hripin, A.I. Lapin, E.I. Kovtiuh, eroul marșului spre Taman, descris de Serafimovici în romanul „Torentul de fier" ; I.I. Vațetis, fostul comandant al faimoasei Divizii letone și comandant suprem al forțelor armate ale R.S.F.S.R. Au fost executați eroii războiului civil I.S. Kuteakov, cel care a fost, după Ceapaev, comandantul Diviziei 25 ; D.F. Serdici, I.I. Strod, B.S. Gorbaciov, V.M. Mulin.

A fost arestat G.H. Eihe, în trecut comandant al Armatei 5 a Frontului de Est, care a învins, lîngă Irkutsk, forțele principale ale lui Kolceak. (Eihe este unul

*) Din volumul cu același titlu în pregătire pentru **Editura Humanitas**

din puțini șefi militari care au supraviețuit anilor îndelungați de detenție și a mai prins momentul reabilitării.)

Au pierit comandanți de flote, flotile și de mari unități speciale, amirali și vice-amirali.

Au suferit pierderi imense aproape toate academiile militare. Au fost arestați comandanții acestora, precum și sute de profesori și chiar studenți. Au pierit proeminenți oameni de știință din domeniul militar.

Au fost suprimați fizic toți lucrătorii politici cu funcții de conducere, ai armatelor și ai flotei, precum și membri ai consiliilor militare și șefi ai direcțiilor politice ale aproape tuturor districtelor militare... (...)

Printre cei uciși în anii represiunilor s-au aflat eroi ai războiului civil care nu mai erau în serviciul armatei, ca secretar C.E.C. al U.R.S.S., I. S. Unșliht, în trecut șef al Direcției Flotei Aeriene, și R. I. Berzin, care a comandat în anii 1918—1920 armatele 3 și 9, după care a lucrat în industria de război. A fost arestat D. P. Jloba, comandantul faimoasei „Divizii de oțel", care trecuse în activitatea economică, în Kuban.

Stalin nu i-a cruțat nici pe mulți dintre foștii comandanți militari, care își pierduseră capacitatea de muncă. Astfel, a fost împușcat V. I. Sorin, care, în perioada războiului civil, a comandat armate și fronturi. Bătrîn și bolnav, în 1925 s-a pensionat. În ordinul de zi dat de Consiliul Revoluționar Militar cu acest prilej se evidențiau meritele uriașe ale lui Sorin față de Puterea Sovietică. Pentru prima oară în istoria Armatei Roșii, Consiliul Revoluționar Militar a hotărît ca numele lui Sorin să rămînă de-a pururi în controalele sale. Stalin a șters acest nume din controalele armatei și a aprobat împușcarea eroului în vîrstă de 63 de ani.

În anii antebelici au fost arestați trei din cei cinci mareșali ai U.R.S.S., 15 din cei 16 comandanți de armată, toți comandanții de corp de armată și aproape toți comandanții de divizie și brigadă, circa jumătate din comandanții de regiment, toți comisarii de armată, aproape toți comisarii de corp de armată, de divizie și brigadă și o treime din comisarii de regiment, foarte mulți militari din corpul de comandă mediu și din cel inferior. Pierderi tot atît de grele au fost înregistrate și de Flota Maritimă Militară. În nici un război, nici o armată n-a pierdut atîtea cadre de comandă ca Armata Roșie în anii dinaintea celui de-al doilea război mondial.

A fost anulată munca îndelungată a academiilor militare pentru pregătirea cadrelor. Verificarea din toamna anului 1940 a relevat faptul că, din cei 225 de comandanți de regiment convocați, nici unul nu avea studii academice, doar 25 terminaseră școli militare ; restul de 200 absolviseră cursuri de sublocotenenți. La începutul anului 1940, 70 la sută din comandanții de divizie și regiment fuseseră numiți în aceste funcții de numai aproximativ un an. Și asta în ajunul războiului !

Cînd a conceput planurile de agresiune împotriva U.R.S.S., Hitler a contat pe faptul că cele mai bune cadre ale Armatei Roșii fuseseră suprimate. „Corpul de prim rang al cadrelor superioare militare sovietice a fost distrus de Stalin în 1937 — îi spunea Hitler lui Keitel. — Așa că, în schimbul acesta de tineri, deocamdată, lipsesc mințile necesare". Iar la 9 ianuarie 1941, la consfătuirea generalilor naziști cu funcțiile cele mai înalte, consacrată pregătirii agresiunii împotriva U.R.S.S., a declarat : „Ei nu au comandanți de oști buni".

Pier anchetatorii care „știu prea multe"

Despre majoritatea lucrătorilor din organele de represiune judiciare și de anchetă, e greu să vorbești ca despre niște oameni cinstiți. Ei au participat activ la toate campaniile de represiuni de la sfîrșitul anilor '20 și începutul anilor '30, au pregătit primul mare proces împotriva foștilor lideri ai opoziției. Cu toate acestea, degenerarea și descompunerea politică în conducerea N.K.V.D.-ului, a justiției și a procuraturii, nu țineau pasul cu ritmul dorit de Stalin. Urmărind să îndrepte ascuțișul represiunilor împotriva nucleului partidului și al statului, Stalin a decis să schimbe radical și componența organelor de represiune. Și, apoi, oamenii aceștia știau „prea multe", iar tiranilor le displac martorii crimelor lor.

Curînd după arestarea lui Iagoda, au fost arestați și împușcați colaboratorii săi apropiați : V.A. Balițki, I.S. Agranov, G. A. Molceanov, L. G. Mironov, M. I. Gai, A. M. Sanin, Z. B. Katnelson ; A. A. Sluțki, șeful secției pentru străinătate a N.K.V.D.-ului, a fost otrăvit. Stalin a aprobat executarea unuia dintre oamenii lui de încredere, K. V. Pauker, șeful secției operative a N.K.V.D.-ului, comandantul Kremlinului, de fapt șeful pazei în Kremlin.

E. G. Evdokimov, participant la organizarea procesului „Partidului industrial", a trecut în 1936 în munca de partid din regiunea Rostov, unde și-a dat toată osteneala pentru „curățirea" ei de „dușmanii poporului". În 1937 a fost executat. A pierit T.D. Deribas, șeful „organelor" în Extremul Orient. Potrivit lui P. I. Sabalkin, Deribas a protestat împotriva represiunilor nefondate.

În anii 1936—1937 au pierit cunoscuții cekiști M. Latis, S. Messing, N. Bîstrîh, S. Stîrne, A. Artuzov, G. Blagonravov, S. Arșaxuni, A. Pillear, V. R. Dombrovski M. V. Slonimski, N. G. Krapivianski, G. E. Prokofiev, L. B. Zalin, T. Lordkipanidze, B. A. Zak. S. O. Gazarian, M.V. Ostrogradski și M. M. Isov, foști cekiști, bolșevici veterani, au arătat că majoritatea acestor lucrători ai N.K.V.D.-ului erau, subiectiv, oameni cinstiți și nu voiau să fie părtași la suprimarea cadrelor de partid. Astfel, Artuzov, vorbind în 1937 la o ședință a activului N.K.V.D.-ului, a spus : „Stilul cazon al conducerii, statornicit la noi după moartea lui Menjinski, a făcut ca unii cekiști, ba chiar verigi întregi ale organizației noastre, să pășească pe calea foarte periculoasă a transformării lor în simpli tehnicieni ai aparatului departamentului de interne, cu toate defecțele acestuia, care ne plasează pe același plan cu urîta poliție secretă a capitaliștilor".

După această intervenție, Artuzov a fost arestat și în scurt timp executat. A fost împușcat V. N. Mențev, prieten al lui Dzerjinski. Pentru refuzul de a aplica „noile metode" de anchetă, a fost executat comisarul poporului pentru afaceri interne din Bielorusia, I. M. Leplevski. A fost arestat F. I. Fomin, cekist marcant. S-a sinucis cunoscutul cekist și pedagog M.S. Pogrebinski, organizator și conducător al comunelor de copii. După ce a fost numit șeful direcției regionale N.K.V.D. din Gorki, acesta, după cum mărturisea el însuși în scrisoarea pe care a lăsat-o, n-a vrut să îndeplinească ordinele criminale ale „centrului". S-a sinucis și Kurski, anchetator pentru cazuri deosebit de importante, care nu cu mult înainte fusese decorat cu Ordinul „Lenin" pentru „buna pregătire a procesului «centrului paralel»". E drept, cauza sinuciderii a fost mai degrabă teama, decît mustrările de conștiință.

În 1937, a fost executat organizatorul primelor lagăre de la Kolîma, fostul comandant al Diviziei de pușcași letoni, E. P. Berzin. Au pierit membrii colegiului N.K.V.D.-ului, I. D. Kașirin, G. I. Bokii și I.H. Peters, colaborator apropiat al lui Dzerjinski.

În memoriile recent publicate sub titlul „Aceasta nu trebuie să se repete", vechiul cekist S. O. Gazarian, arestat în 1937, supraviețuitor al unui mare număr de ani de detenție, a descris detaliat, ilustrînd cu exemplul Gruziei, starea de teroare care se instaurase la N.K.V.D. în acea perioadă. Lucrătorii N.K.V.D.-ului erau arestați și torturați de foștii lor colegi și subalterni. În același timp, au fost promovați, mai întîi în posturi de conducere ale N.K.V.D.-ului din Gruzia, iar mai apoi ale N.K.V.D.-ului al U.R.S.S. acoliții lui Beria. (...)

Informații, justiție, procuratură...

Mari pierderi a suferit serviciul sovietic de informații, atît cel pe linia N.K.V.D. cît și cel de pe linia Comisariatului Poporului pentru Apărare. Numeroși agenți și rezidenți importanți au fost chemați la Moscova la „raport" sau „în concediu", iar aici au fost arestați și executați. Numeroși agenți și diplomați au refuzat să vină fiind convinși că merg la moarte sigură. În scopul lichidării celor care nu s-au întors, indiferent de departamentele din care făceau parte, în N.K.V.D. a fost creată o secție specială. Lucrătorii acesteia i-au urmărit și i-au asasinat pe Ignati Reis, Valter Krivițki, ca și pe Agabekov, fost rezident al O.G.P.U. în Turcia, care încă din 1929 rupsese orice relații cu departamentul său și locuia în Belgia.

Creatorul și șeful serviciului sovietic militar de informații, I.K. Berzin, numit în 1937 consilier principal al guvernului republican al Spaniei, a fost chemat în 1938 la Moscova și împușcat. Aceeași soartă a avut și S. P. Urițki, care i-a urmat lui Berzin în funcția de șef al Direcției de Informații din Comisariatul Poporului pentru Apărare. Sistemul ramificat și bine pus la punct al serviciului de informații a fost distrus.

Unei epurări dure au fost supuse organele de justiție și procuratură. După moartea lui N.V. Krîlenko, comisar al poporului pentru justiție, I. A. Akulov, procurorul general al U.R.S.S., vechi activist de partid, a fost transferat într-o altă muncă și, ulterior, arestat.

(...)Aron Solț, fost membru al prezidiului Comisiei Centrale de Control a C.C., era numit în anii '20 conștiința partidului. El nu putea să tacă în 1937, cînd Stalin a declanșat campania de represiuni în masă. Solț a început să fie îndepărtat de la treburile curente. Dar el nu a capitulat. În octombrie 1937, la o conferință a activului de partid din Sverdlovsk, l-a criticat pe Vîșinski și a cerut constituirea unei comisii speciale pentru cercetarea întregii activități a acestuia. O parte din cei ce se aflau în sală au înghețat de groază, mulți au început să strige : „Jos cu el", „Jos de la tribună !" „E un lup în blană de oaie !" Solț a continuat să vorbească. Cîțiva oameni s-au repezit la bătrîn și l-au tras jos de la tribună. E greu de spus de ce Stalin nu s-a descotorosit de Solț simplu, arestîndu-l. În februarie 1938, el a fost eliminat definitiv din procuratură. A încercat în zadar să capete o audiență la Stalin, cu care, în anii 1912—1913, lucrase în clandestinitate la Petersburg și, cu care a dormit pe atunci în același pat. Solț a declarat greva foamei și a fost internat într-un spital de psihiatrie. A ieșit de acolo total înfrînt și a murit după puțin timp, singur, bolnav, uitat de toți.

În locul unor oameni ca Solț, în justiție au fost aduși oameni neprincipiali, cruzi, gata de orice, ca I. O. Matulevici, G. P. Lipov, S.I. Ulianova, A.A. Batner **(Va urma)**

Traducere și adaptare de Margareta Șipoș

Din nou despre SIDA

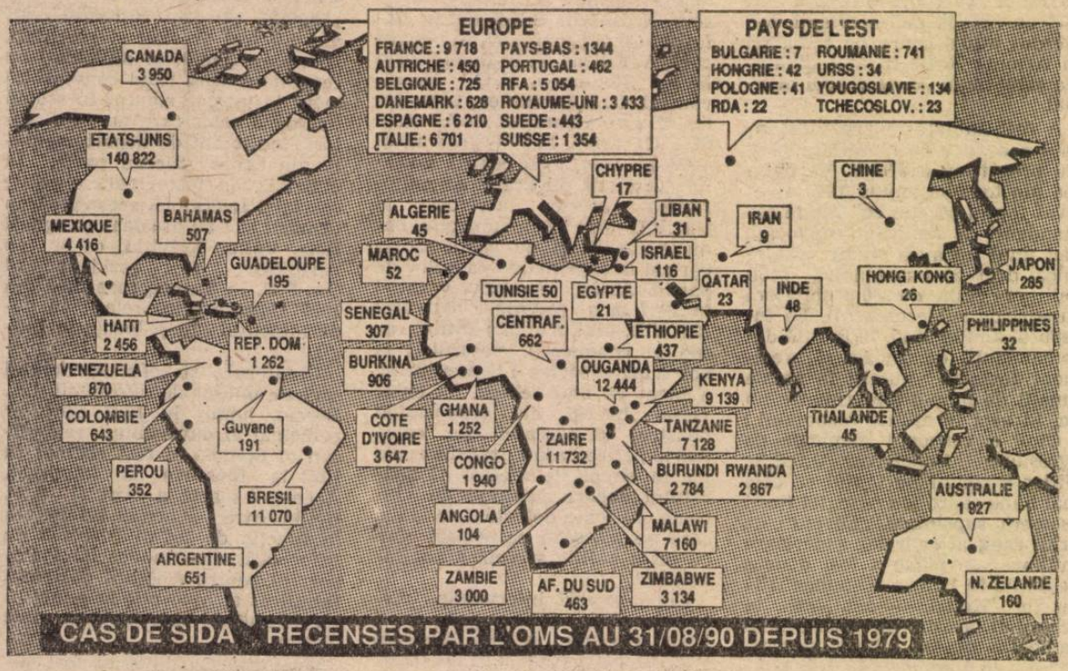

Valeriu Surugiu, Galaţi. Se cunosc ravagiile pe care continuă să le provoace SIDA în lume, în ciuda mijloacelor materiale investite pentru învingerea acestei maladii. Ea constituie, în acelaşi timp o formă de discriminare : acest rău nu loveşte la întîmplare, este o nouă maşină de producere a injustiţiei. Cam acestea au fost motivele ce au determinat organizarea la Paris, între 30 octombrie şi 5 noiembrie, a unei săptămîni internaţionale a asociaţiilor de luptă împotriva SIDA, care a reunit reprezentanţii din peste 50 de ţări. S-a constat că acest flagel loveşte în special în tineri. În Franţa, numărul de persoane contaminate este între 150 000 şi 200 000. Situaţia este şi mai gravă în Africa, unde Organizaţia Mondială a Sănătăţii apreciază la peste 5 milioane numărul de seropozitivi, adică a persoanelor purtătoare ale virusului la care maladia nu s-a dezvoltat încă. În total, 8 milioane de oameni sînt actualmente infectaţi. Majoritatea dintre aceştia vor muri în următorii 10 ani. Epidemia este dinamică, instabilă şi volatilă. Ea se agravează pe zi ce trece. Iar criza economică care ameninţă lumea constituie încă un risc de agravare : tinerii, aflaţi în prima linie în faţa şomajului, ar putea fi tentaţi să se refugieze în prostituţie şi drog. În prezent, circa 20 la sută din toxicomani sînt infectaţi. „Maladia antrenează o teribilă precaritate socială şi psihologică", declară psihiatrul Patrick Brossais. „Noi primim persoane care au pierdut orice inserţie socială şi familială, care nu au de lucru şi adesea sînt lipsiţi de drepturi sociale". La iniţiativa organizaţiei „Aides", cea mai importantă asociaţie franceză de luptă împotriva SIDA, în 1987 a fost creat „Aparts", avînd ca obiectiv să ofere un cămin, îngrijiri medicale, psihologice şi sociale bolnavilor celor mai săraci. Din păcate, pentru moment nu există nici un tratament al maladiei, ci tratamente care ameliorează supravieţuirea şi întîrzie, probabil, declanşarea bolii. Principalul tratament este AZT (azdithymidin) care împiedică pătrunderea virusului în nucleul celular. Folosit de cîteva luni într-o fază precoce la indivizi seropozitivi, AZT pare să întîrzie declanşarea bolii. Dar aceasta nu este decît o ipoteză. Nu se ştie dacă este justificat să se administreze timp de 10 ani sau mai mult un medicament a cărui toxicitate pe termen lung nu este cunoscută. În **imagine** aveţi o hartă a cazurilor de SIDA înregistrate de Organizaţia Mondială a Sănătăţii începînd din 1979 pînă la 31 august 1990 şi publicată de revista franceză „Vendredi".

Dan Popovici, Bucureşti. Pentru salvarea Pămîntului este necesară limitarea populaţiei, un obiectiv de 8 miliarde de indivizi fiind dificil de atins, dar posibil, afirmă Alianţa Mondială pentru Natură. Alianţa, în care sînt reprezentate 64 de guverne, 110 agenţii guvernamentale şi 454 organizaţii neguvernamentale şi care îşi are sediul la Geneva, propune o „abordare radical diferită" a problemelor privind mediul înconjurător, care sînt legate de o reducere a ratei generale a fecundităţii umane. „Conducătorii politici au tendinţa de a evita cu grijă să trateze problemele populaţiei în mod ştiinţific şi raţional, problema fiind acoperită de un văl emoţional", a subliniat dr. Petronella Van Den Oever, de la Alianţa Mondială pentru Natură. Sînt puse în cauză obstacolele ridicate în calea mijloacelor contraconceptive, precum şi teama manifestată faţă de emanciparea statutului femeii, apreciată mai degrabă după numărul şi sexul copiilor săi, decît după meritele intelectuale, sociale sau economice proprii. Şi ecologiştii sînt acuzaţi de miopie în abordarea problemelor demografice. „Cu toate că apărătorii mediului înconjurător trebuie să cunoască profund fauna şi flora şi modul în care acestea reacţionează reciproc în cadrul ecosistemului, problema populaţiei umane rămîne tabu pentru majoritatea lor", a arătat dr. Van Den Oever. Pămîntul are astăzi 5,3 miliarde de locuitori şi dacă ratele de creştere se menţin, populaţia lumii s-ar putea dubla în următorii 30 de ani. În mod paradoxal, după cum subliniază Alianţa, sensibilizarea la aceste probleme demografice este ignorată în mod curent mai degrabă în societăţile bogate decît în ţările în curs de dezvoltare. Printre ţările industrializate, care consumă o cantitate de resurse total disproporţionată faţă de mărimea lor, „unele încurajează chiar politici nataliste", arată Alianţa pentru Natură. Componenta demografică se regăseşte în toate proiectele de salvgardare a naturii elaborate de Alianţă, fie că este vorba de pădurile tropicale, zonele de coastă, zonele aride, amenajarea de parcuri şi arii protejate, de speciile în pericol sau de ecosistemele montane. Alianţa Mondială pentru Natură va organiza la sfîrşitul lunii noiembrie la Perth (Australia) un seminar pe tema „Dinamica populaţiei şi cererea de resurse".

Mircea Valerian, Iaşi. Lansată la 23 octombrie a.c., sonda europeană „Ulysse", care se îndreaptă în prezent spre Jupiter şi Soare, a detectat o erupţie solară, ceea ce confirmă funcţionarea perfectă a aparaturii franco-germane. Acest detector de electroni de înaltă energie, realizat de Serviciul de astrofizică de la Saclay (Franţa) şi Institutul de fizică nucleară din Kiel (Germania) a fost pus sub tensiune în condiţiile excelente de la Jet Propulsion Laboratory al NASA, unde se află centrul de control şi punctul de comandă ştiinţifică americano-european al sondei. Lansarea a avut loc în timp ce „Ulysse" se afla la bordul navetei spaţiale americane „Discovery", fiind deja la 16 400 000 km de Pămînt, în ultravid, o zonă în care densitatea particulelor este deosebit de fiabilă, în drum spre Jupiter. Această planetă va fi atinsă în februarie 1992 şi, prin gravitaţia sa, va imprima sondei „Ulysse" un unghi de 90 de grade pentru a-i permite să iasă din planul elipticei — în care se găsesc toate planetele sistemului solar — şi să survoleze polii Soarelui în 1994 şi 1995. Pe traiectoria sa, „Ulysse" va putea duce la bun sfîrşit o serie întreagă de experienţe niciodată realizate pînă acum atît de aproape de Soare — la două unităţi astronomice, adică de două ori distanţa Pămînt-Soare. Experienţa franco-germană va permite, pentru prima dată şi în permanenţă, observarea şi analiza fluxurilor de electroni, de protoni şi de heliu ale fondului cosmic primar, al planetei Jupiter şi ale Soarelui. Datele primite de NASA sînt transmise în direct la Saclay, unde sînt analizate şi studiate. „Ulysse" cîntăreşte 370 kg, din care 55 kg aparatura necesară celor nouă experienţe ştiinţifice complexe concepute de laboratoarele a 12 ţări membre ale Agenţiei Spaţiale Europene, precum şi din Canada şi SUA. Sonda spaţială va studia vîntul, erupţiile, cîmpul magnetic solar, compoziţia gazului extrastelar, pentru a permite o mai bună înţelegere a Universului.

Victor Gh. Popa, Vaslui. Cunoscutul actor şi regizor Peter Ustinov, în vîrstă de 69 de ani, a primit oficial din mîinile reginei Elisabeta a II-a a Angliei titlul de Cavaler al Imperiului Britanic, devenind astfel „sir Peter". Comentînd cu umor această distincţie, marele actor a declarat : „Se potriveşte de minune, pentru că prefer să fiu chemat pe numele de botez". Devenit celebru prin interpretarea, între multe altele, a rolului lui Hercule Poirot, eroul Agathei Christie, Peter Ustinov este şi om de teatru, autor al unor documentare de televiziune şi scriitor. El a fost multă vreme ambasador al UNESCO şi UNICEF în lumea întreagă. În ultima vreme a făcut un turneu mondial „One man show" cu titlul „O seară cu Peter Ustinov", în care povestea fapte anecdotice din cariera sa şi imita diverse personalităţi politice. După serialele de televi-

ziune despre Uniune Sovietică şi China, pregăteşte împreună cu televiziunea canadiană un alt serial despre Roma şi Vatican. Sir Peter a publicat recent romanul „The Old Man and Mr. Smith" (Bătrînul şi Mr. Smith), în care Dumnezeu şi diavolul coboară pe pămînt spre a cunoaşte marile probleme ale omenirii. „În ciuda notelor de umor, romanul este foarte serios", a declarat autorul.

Dumitru Onofrei, Giurgiu. Karl-Heinz Kaufman (în fotografie), o personalitate locală a Partidului Socialismului Democratic (PDS) din Germania, a fost implicat în frauda financiară care a zguduit recent formaţiunea politică respectivă. În timp ce alte

două personalităţi acuzate au fost puse sub arest preventiv, Kaufman, despre care se afirmă că s-ar afla la Moscova, scăpase. Unele ziare germane susţineau că acesta ar fi agent al KGB, lucru dezminţit categoric de Biroul de presă al KGB. Ulterior, s-a anunţat că cetăţeanul german Karl-Heinz Kaufman a fost arestat de Interpol la Oslo şi se aşteaptă ca el să fie predat autorităţilor germane. În legătură cu detaliile acestei fraude, revedeţi articolul **„Domnul curat" şi criza partidului său**, publicat în nr. 45 al revistei noastre.

Maria Gheorghiu, Bucureşti. Mişcarea din liceele franceze care s-a declanşat la mijlocul lunii octombrie, pentru a denunţa caracterul învechit al instituţiilor şcolare şi insecuritatea din licee, s-a amplificat şi structurat, în timp ce în rîndurile clasei politice se dezvoltă o polemică în jurul responsabilităţilor respective. În întreaga ţară — Metz (est), Valenciennes (nord), Saint-Etienne (centru), Toulouse (sud) — au avut loc manifestaţii la care au participat mii de tineri, iar la 26 octombrie liceenii din Paris au defilat începînd din Cartierul Latin pînă sub ferestrele primului ministru Michel Rocard. Nemulţumirea care s-a născut în liceele din regiunea pariziană, considerate ca fiind dintre cele mai slab dotate, s-a extins. Astfel, la început, în Paris demonstrau 5 000 de elevi, pentru ca ulterior numărul lor să ajungă la 10 000. Copiii celor care în 1968 visau să facă revoluţie şi să schimbe viaţa revendică acum cu totul altceva — ei vor să înveţe. În acest scop, ei cer clase cu un număr mai mic de elevi, mai mulţi supraveghetori pentru a pune capăt violenţelor în institutele de învăţămînt secundar, precum şi localuri noi şi moderne. Sociologul francez Alain Touraine consideră că „nu se poate vorbi de o mişcare socială care să pună sub semnul îndoielii instituţia şcolară". El apreciază însă că această mişcare „poate declanşa o criză gravă şi de durată în instituţia şcolară care în prezent este doar o carcasă goală". Deşi pentru moment contestaţia nu s-a extins la universităţi, guvernul se declară gata să treacă la un dialog pentru a răspunde revendicărilor celor 4,5 milioane de liceeni. Ministrul educaţiei, Lionel Jospin, a anunţat astfel crearea a circa o sută de locuri de supraveghetori, decizie considerată de Federaţia Independentă şi Democratică a Liceenilor (FIDL) — creată pentru a asigura o structură acestei mişcări — drept „ineficientă". În timp ce opoziţia acuză guvernul socialist că nu depune eforturile necesare, primul ministru ripostează că educaţia rămîne principala prioritate, subliniind creşterea cu 25 la sută a bugetului şcolar în ultimii trei ani (355 miliarde franci în 1990). În cursul zilei de 5 noiembrie, la Paris au avut loc ciocniri între trupele de ordine ale poliţiei şi grupuri de tineri. Mai multe sute de tineri au aruncat cu pietre şi alte obiecte asupra trupelor de ordine, amplasate în jurul clădirii Adunării Naţionale. Poliţiştii au răspuns provocărilor, lovindu-i pe cîţiva tineri cu bastoane. Organizatorii demonstraţiei au cerut protestatarilor să păstreze ordinea. În incinta clădirii Adunării Naţionale, organele legislative dezbăteau proiectul bugetului pentru educaţie, prevăzut pentru 1991. Conducătorii organizaţiilor de tineret au respins ca nesatisfăcătoare propunerea guvernului de a spori cu 9 la sută cheltuielile pentru educaţie, aceste urmînd să atingă nivelul de 49,3 miliarde dolari. Mişcarea protestatară s-a scindat în două fracţiuni, una dintre ele fiind condusă de tineri cu vederi relativ moderate, simpatizanţi ai echipei socialiste de guvernare, iar cealaltă — condusă de o coaliţie formată din tineri cu vederi de extremă stînga.

Marcel Voinescu, Cluj. Economia chineză se află în cel de-al 20-lea trimestru de recesiune provocată de austeritate, creşterea industrială este foarte mică, iar consumurile sînt reduse. Unii factori chinezi de răspundere sînt sceptici în a considera că anul acesta ar putea fi atins obiectivul unei creşteri industriale de 6 la sută. Aceasta a fost de numai 2,6 la sută din ianuarie pînă în august şi se datorează în primul rînd industriilor rurale şi sectorului particular. Agenţia „France Presse" care transmitea aceste informaţii relua date din presa chineză. Cifrele apărute în presă sînt elocvente în ceea ce priveşte amploarea problemelor : 34 la sută din întreprinderile industriale de stat sînt falimentare. Pierderile lor sînt mari : au atins 2,25 miliarde dolari în primul semestru. Statul a procedat la o cotitură investind miliarde de iuani în industria cărbunelui, „pentru a permite întreprinderilor publice să nu dea faliment şi să îşi plătească impozitele", explică un bancher european. Industria, afectată de datorii şi stocuri nevîndute, reprezintă o grevare uriaşă pentru finanţele publice. Sectorul de stat are nevoie imperioasă de reforme, dar aceasta ar implica o rată ridicată a şomajului, iar guvernul urmăreşte mai ales stabilitatea socială, la 16 luni după primăvara de la Beijing, explică o sursă diplomatică. La ţară, şomajul ar afecta circa 120 milioane de persoane, dar în mod curios ele nu sînt cuprinse în statisticile oficiale (circa 4 milioane şomeri). Paralel, deficitul bugetar ia proporţii îngrijorătoare, după cum a recunoscut şi ministrul chinez al finanţelor. Pentru anul financiar 1990, acesta se prevede a fi de 2,1 miliarde dolari, dar experţii vorbesc de o sumă dublă. Comerţul exterior s-a redresat în schimb datorită reevaluării cu 21,2 la sută a iuanului în decembrie 1989, ceea ce a stimulat exportul şi a frînat mult importurile. Balanţa comercială chineză nu mai este deficitară şi înregistrează în primele opt luni ale acestui an un excedent de 4,2 miliarde dolari, potrivit surselor vamale.

profil

Gianni de Michelis

ministrul afacerilor externe al Italiei

Preluarea preşedinţiei Pieţei Comune de către Italia l-a adus în centrul atenţiei pe Gianni de Michelis, considerat — nu doar pentru aspectul său boem — drept cel mai nonconformist ministru de externe din Europa.

S-a născut la Veneţia în 1941, primul din cei cinci copii ai unei familii aparţinînd clasei mijlocii, de religie protestantă (metodistă), lucru cu totul neobişnuit într-o ţară predominant catolică. A studiat chimia la Universitatea din Padova, în parte ca un omagiu adus mamei sale, care îşi părăsise studiile — în aceeaşi specialitate — pentru a-şi creşte copiii. După absolvire a predat chimia la universităţile din Padova şi Veneţia.

În 1976 a intrat în politică, în rîndurile Partidului Socialist, fiind ales deputat de Veneţia în parlamentul italian. Patru ani mai tîrziu a obţinut primul său post în guvern, cel de ministru al domeniilor statului. În acei ani întrezărea deja schimbările ce aveau să se producă în Estul Europei, vorbind în cuvîntările sale despre „post-marxism" şi „procesul de globalizare". La formarea cabinetului condus de socialistul Bettino Craxi, în 1983, de Michelis a fost numit ministru al muncii, devenind mai tîrziu vice-prim ministru.

În 1989 a preluat portofoliul externelor, urmîndu-i lui Giulio Andreotti, devenit prim-ministru.

În noua sa calitate, de Michelis şi-a atras aprecierea lui Henry Kissinger, care-l consideră „unul din cei mai interesanţi oameni din diplomaţia de astăzi". Printre calităţile sale recunoscute se numără energia deosebită, ce-i permite să rămînă adesea pînă tîrziu la masa de lucru sau în negocieri, tendinţa de a spune deschis ceea ce gîndeşte — lucru mai rar la un diplomat — şi cunoaşterea limbii engleze, un avantaj faţă de mulţi din predecesorii săi, inclusiv Andreotti.

Ca preşedinte — pînă la sfîrşitul anului — al Consiliului Ministerial al C.E.E., lui Gianni de Michelis îi revine dificila sarcină de a folosi impulsul dat de unificarea Germaniei pentru accelerarea mersului spre o Europă unită.

Ministrul, un vizitator frecvent al discotecilor din Roma, este autorul unui ghid intitulat „Unde vom dansa diseară ?", dar şi al unor lucrări mai sobre precum „Reformele din 1992 : drumul Italiei spre anul 2000" şi „Spre secolul 21 — Idei politice".

De Michelis, care s-a despărţit de soţia sa, are un fiu în vîrstă de 24 ani.

A. A.

poşta redacţiei

Mihai Gh. Popa, Iaşi. Atribuirea Premiului Nobel pentru economie pe 1990 unor teoreticieni americani din domeniul finanţelor a fost considerată de investitorii profesionişti din Statele Unite drept o recunoaştere intelectuală a unei discipline rămase multă vreme în umbră şi care domină totuşi economia mondială prin funcţionarea pieţelor financiare. John Lonski, şeful serviciilor economice de la „Moody's", o importantă firmă de notaţie, financiară din New York : „rolul investiţiei financiare şi-a dovedit importanţa odată cu valul de răscumpărări de întreprinderi în Wall Street în anii '80, care s-a tradus printr-o restructurare în majoritatea sectoarelor de activitate din Statele Unite". Capacitatea de a mobiliza capitaluri şi de a le investi, administrînd în mod optim riscurile, joacă un rol de primă importanţă în repartizarea resurselor unui sistem economic modern şi va fi acum esenţială pentru refacerea economiilor deficitare ale ţărilor fostului bloc comunist şi a Uniunii Sovietice, a mai precizat John Lonski. La rîndul său, un analist de la firma de investiţii „Kemper Financial Co.", John Effrein, a arătat că teoriile celor trei laureaţi ai Premiului Nobel sînt puse în aplicare zi de zi de profesioniştii finanţelor prin folosirea modelelor informatice. „Aportul modelului matematic, pus la punct de unul din cei trei laureaţi, prof. Sharpe, a permis pentru prima dată să fie cuantificată noţiunea de risc în procesul de investiţie. Acest model, care permite dozarea riscurilor şi optimizarea randamentelor, este astăzi folosit de orice deţinător de capital în gestiunea titlurilor", a precizat economistul citat.

Cornel Jurca, Dr. Petru Groza, jud. Bihor. Am reţinut faptul că, deşi sînteţi abonat la revista noastră, vă lipsesc numerele de la 1.01.1990—5.04.1990, cel din 10.05.1990 ; numerele din 5, 12, 19 august 1990 şi din 20, 27 septembrie 1990. Din păcate nici noi nu dispunem de exemplare în plus din datele respective, aşa că am publicat lista numerelor de care aveţi nevoie, în speranţa că vreun alt cititor vă poate ajuta. Regretăm, încă o dată, deficienţele în distribuirea abonamentelor, fenomen în care noi nu avem nici o vină.

Ioana Vasilescu, Constanţa. Tabloul „Copilul lui Auguste Renoir în rochie albastră" (în imagine), portretul lui Edmond Renoir jr., este evaluat între 4 şi 6 milioane dolari. Licitaţia va fi organizată în prima jumătate a lunii noiembrie la Sotheby's în New York. Tabloul face parte din colecţia cunoscutei actriţe de cinema Greta Garbo.

Florin Manole, Ploieşti. John Cairncross, cunoscut drept „omul nr. 5" din faimosul cerc de spioni de la Cambridge, aflaţi în slujba NKVD (fostul KGB) în timpul celui de-al doilea război mondial, a dispărut de la reşedinţa sa de la Saint Antonin, departamentul Var (sud-estul Franţei), fără ca nici unul din cunoscuţii săi să ştie unde se află. Potrivit ziarului britanic „Times", care publică extrase dintr-o carte semnată de Oleg Gordievsky, fost responsabil al KGB, refugiat în urmă cu cinci ani în Marea Britanie, John Cairncross (astăzi în vîrstă de 76 de ani) a lucrat înainte şi în timpul celui de-al doilea război mondial pentru Moscova, ca şi Kim Philby, Guy Burgess, Donald MacLean şi Anthony Blunt. Cairncross a lucrat la Foreign Office şi la Ministerul englez de Finanţe, de unde îşi trimitea informaţiile către NKVD. El ar fi fost primul spion care ar fi furnizat sovieticilor date despre hotărîrea anglo-americană privind construcţia bombei atomice. Sosit în Franţa în martie 1990, fostul spion se instalase în satul Saint Antonin şi era cunoscut de localnici ca un „moşneguţ liniştit care creşte ogari afgani".

ABONAMENTE

Stimaţi cititori,

În contextul nou intervenit prin liberalizarea preţurilor — care va antrena costuri sporite de producţie (hîrtie, tipografiere, transport, difuzare) — şi ţinînd cont că Direcţia Expedierii Presei ne-a comunicat că nu are posibilităţi de a face deconţări decît la acelaşi preţ, chiar dacă abonamentele sînt pe perioade diferite, anunţăm, cu regret, cititorii noştri că pot face abonamente doar pe maximum 6 luni (indiferent cu ce lună se începe), rabaturile acordate (faţă de vînzarea liberă) continuînd să existe, dar fiind similare (şi nu în funcţie de perioadă). Preţurile vor fi :

- **Abonament pe 6 luni (26 numere) — 180 lei (în loc de 208 lei)**
- **Abonament pe 3 luni (13 numere) — 90 lei (în loc de 104 lei)**

Aceste preţuri au fost comunicate tuturor oficiilor poştale.

Cu stimă,
„Lumea azi"

ÎN ATENŢIA ABONAŢILOR DIN STRĂINĂTATE

În vederea înnoirii abonamentelor pentru anul viitor, rugăm abonaţii noştri din străinătate să aştepte încă puţin, pînă cînd revista va primi răspuns favorabil de la forurile competente din ţară în legătură cu deschiderea unui cont valutar propriu (ce va fi comunicat de îndată).

Revista nu mai poate accepta perpetuarea situaţiei existente în care, în condiţiile efectuării abonamentelor prin „Rompresfilatelia", nu are acces nici măcar la o parte din fondurile în valută încasate, în timp ce, din această cauză, nu dispune nici chiar de posibilitatea de a se abona ea însăşi la publicaţii străine.

Maria Ştefanache, Bacău. Preşedintele George Bush a anunţat la 15 octombrie a.c. că Statele Unite vor autoriza intrarea a 131 000 de refugiaţi în S.U.A. în cursul anului fiscal 1991 (care a început la 1 octombrie 1990), faţă de 125 000 autorizaţi a intra în SUA în anul fiscal trecut. Cel mai mare contingent de refugiaţi este aşteptat din Asia de est (52 000), urmînd URSS (50 000 de mii de evrei, faţă de 42 000 în 1990), Europa răsăriteană (5 000), Africa (4 900) şi America Latină şi Caraibe (3 100). Alte 10 000 de persoane vor fi admise datorită unor iniţiative ale sectorului privat american.

Coordonatorul rubricii : Dan Radu Stănescu

Redactor şef: Ilie Şerbănescu

Redactor şef adjunct: Stelian Ţurlea — **Secretar general de redacţie: Ilie Olteanu**

COLECTIVUL REDACŢIONAL : Mihaela Brumă, Dumitru Constantin, Vasile Crişu, Ovidiu Dranga, Rodica Dumitrescu, Liana Enescu, Mirela Iamandi, Valeriu Cristian Moanţă, Ştefan Nicolae, Radu Pascal, Manuela Ştefănescu, Doina Topor, Bogdan Torcătoriu, Anca Voican.

SECRETARIAT DE REDACŢIE : Mircea Dub, Ion Matei, Marin Pieleanu, Florian Zamfiroiu. CORECTURA : Ioana-Mariela Bărbulescu, Oana Daniela Dinulescu, Eliza Iliescu, Ana Maria Tatovici. DOCUMENTARE : Alexandru Antonescu, Ileana Iordache. STENODACTILOGRAFIE : Eugenia Marin, Marilena Szabo, Angelica Trancă. ADMINISTRATOR : Brîndușa Anghel. CONDUCĂTOR AUTO : Marian Băran. TIPOGRAFI : Alexandru Baciu, Vasile Geambaşu, Vasile Moraru, Ioana Rotaru.

Revista „Lumea azi", Bucureşti, Piaţa Presei Libere nr. 1, sector 1, Oficiul Poştal 33, cod 1341, căsuţa poştală 33—29, telefon : 17 60 10, internaţional : 18 50 81. Abonamentele se fac la oficiile poştale, factorii poştali şi difuzorii voluntari din întreprinderi şi instituţii.

C.P.B.

Anunţăm, pe această cale, că, începînd cu data de 17 septembrie 1990, datorită unor cauze independente de voinţa noastră, Agenţia „PUBLIROM" şi-a schimbat denumirea în :

AGENTIA DE PUBLICITATE UNIPRESS

A TRUSTULUI PENTRU PRESĂ, PUBLICITATE ŞI TIPĂRITURI

AGENTIA DE PUBLICITATE UNIPRESS

agenţie specializată în publicitate prin presă, facilitează promovarea pe pieţele interne şi externe a produselor şi serviciilor realizate de întreprinderea dumneavoastră în paginile a peste 80 de publicaţii

AGENTIA DE PUBLICITATE UNIPRESS

vă stă la dispoziţie cu :

- Spaţii de mică şi mare publicitate, alb/negru şi color, dar şi materiale de specialitate, interviuri, publireportaje, în publicaţii de mare tiraj (reviste şi ziare) săptămînale, bilunare şi lunare, precum şi în almanahurile ce sînt editate de publicaţiile respective.
- Spaţii şi materiale, pentru cei interesaţi în promovarea produselor proprii pe piaţa externă, în publicaţiile româneşti ce se tipăresc în limbi străine şi se difuzează peste hotare, în circa 85 de ţări, pe toate meridianele lumii.
- Operaţiuni de genul : concepere de texte şi slogane publicitare, machetare artistică, fotografiere, tipărire şi livrare „la cheie" a unei game vaste de lucrări, precum : pliante, cărţi tehnice, calendare, agende şi alte materiale de publicitate şi protocol.
- Tipărirea în alte limbi străine şi difuzarea gratuită peste hotare a pliantelor şi prospectelor, sub forma suplimentelor la publicaţiile respective.
- Publicarea materialelor se face în limbile : română, franceză, engleză, germană, italiană, spaniolă, rusă şi chineză.

Activitatea „UNIPRESS" răspunde cerinţelor tuturor beneficiarilor interni (întreprinderi de stat, privatizate, întreprinzători particulari) care sînt interesaţi în promovarea produselor şi serviciilor proprii în ţară şi în străinătate, dar şi beneficiarilor externi, care doresc să facă cunoscute pieţei româneşti serviciile şi produsele proprii.

AGENTIE DE PUBLICITATE UNIPRESS ROMÂNIA

Cei interesaţi se pot adresa la : Agenţia de publicitate „UNIPRESS", Calea Victoriei nr. 174, sector 1, Bucureşti, tel. 50.47.70.

Lei 8

MUZEUL PRESEI SEVER BOCU
UNGOLIA
NR. D. 555

LUMEA azi
Nr. 47 22 noiembrie 1990

EUROPA DE EST
— un an de la căderea zidului

Sumar

EDITORIAL. **Se vor limpezi apele ?** Stelian Țurlea 2
PROBLEME ROMÂNEȘTI. **Partidul Comunist Redivivus !** Ilie Șerbănescu 3
— „Să nu-l lovești înainte de a-i da șansa să se ferească !" Convorbire cu dl. Bernard Cherlonneix despre reforma economică românească. Ilie Șerbănescu 4
EUROPA DE EST. **Un an de la căderea zidului.** Stelian Țurlea 6
— Cehoslovacia. „Revoluția de catifea" — intre speranțe și deziluzii. Dumitru Constantin 6
— Bulgaria. Tensiuni și disensiuni. Mihaela Brumă 8
— Polonia. În pragul unei noi opțiuni ? Corespondență de la Donca Ciobanu 9
— Ungaria ... Integrarea in taifunul economic. Dumitru Constantin 9
— Germania. Și libertatea are exigențe. Vasile Crișu 10
— Ce se intimplă cu foștii lideri ? Alexandru Antonescu 12
EUROPA RĂSĂRITEANĂ. **R.S.S. Moldova. Săptămina patimilor.** Corespondență de la Boris Marian 13
— Uniunea Sovietică. În cine a tras Șmonov ? In exclusivitate de la agenția „Novosti" 20
— Uraganul „Gladio" răvășește Italia. Ștefan Nicolae 14
— Ambiguitatea P.C.I. 14
— Putină istorie : afacerea SIFAR. Stelian Țurlea 15
1 000 + 1 16
C.S.C.E. **Paris — „borna zero" a noii Europe.** Ștefan Nicolae 18
Drama minorităților naționale din Ungaria. Dr. Petre Bărbulescu 21
ISTORIE. **Asasinarea lui Nicolae Iorga — ecoul internațional.** Petre Țurlea 22
„O infringere in victorie" (6). Nicolette Franck 23
Centenar Charles de Gaulle. General maior dr. Lucian Culda 24
Operațiunea „Sphinx" 25
SERIAL. **George Blake se destăinuie (3).** 26
— Stalin și stalinismul (8) 28
„Statul totalitar" (3). Jelio Jelev 27
Ce știm despre francmasonerie ? 30
PROFIL. **Franz Vranitzki, cancelar al Austriei** 31
POȘTA REDACȚIEI 31

Datorită abundenței de materiale ne vedem obligați să amînăm pentru numărul viitor partea a II-a din articolul „Miracolul japonez", precum și rubrica „Opinii"

Închiderea ediției : 20 noiembrie, ora 12

Coperta I
Sorin Turculeț

LUMEA săptămînal independent de politică externă azi

Anul II, serie nouă, nr. 47 (1410), 22 noiembrie 1990

Asasinarea lui Iorga — 50 de ani

Asasinarea marelui savant român a impresionat profund lumea științifică internațională. Elogii în Franța, în SUA, pretutindeni pe unde trecuse istoricul. 47 de universități și instituții superioare de învățămînt și cultură și-au plecat steagurile în memoria sa. Presa internațională a consacrat largi spații ideilor susținute de Iorga. Pentru opera sa — 12 000 de cărți și articole — și activitatea sa politică, Iorga era desemnat unul din marii savanți ai lumii **(pag. 22)**

Centenar De Gaulle

Se împlinesc 100 de ani de la nașterea celui mai cunoscut om politic și eminent strateg militar al Franței secolului XX. Începînd cu acest număr, crîmpeie din viața sa, crîmpeie de istorie **(pag. 24)**

Reuniunea C.S.C.E.

Paris 19—21 noiembrie. Șefi de state și de guverne din Europa și America de Nord discută viitorul Europei și semnează acorduri pentru structurile continentale. Un asemenea conclav a mai avut loc în urmă cu 15 ani. Primul acord semnat : reducerea armamentelor convenționale — un acord greu de imaginat în urmă cu cîțiva ani **(pag. 18)**

Convorbire cu Bernard Cherlonneix

despre reforma economică românească **(pag. 4)**

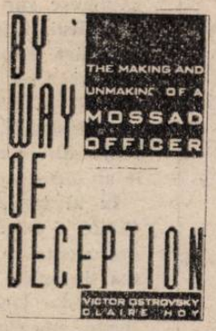

Operațiunea „Sphinx"

Un fost agent al Mossad-ului care acum se ascunde, a publicat o carte cu dezvăluiri despre operațiunile secrete israeliene. Despre una dintre ele, începînd cu acest număr **(pag. 25)**

În exclusivitate

În cine a tras Șmonov ?

(pag. 20)

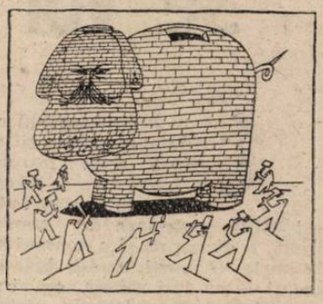

Europa de Est — după căderea „zidului"

La un an de la revoltele populare, țările est-europene au aceleași probleme, dincolo de specificități. Fiecare și-a doborît regimul anterior într-un fel propriu. Alcătuirea primului guvern cu lideri ai opoziției (Polonia), dezmembrarea din interior a partidului comunist (Ungaria) au avut același efect ca ieșirea în stradă și revoluțiile (de palat, de catifea ori sîngeroase) din celelalte țări. La un an de la aceste evenimente, RD Germană nu mai există. Ce se întîmplă în celelalte state ? **(pag. 6—12)**

Afacerea „Gladio"

Dezvăluiri despre existența unei „structuri militare clandestine" în Italia, sub oblăduirea NATO, au generat o furtună politică. Dar trecutul poate să mai ascundă surprize, cum a mai făcut-o **(pag. 14)**

Ce știm despre francmasonerie ?

Cuvîntul „francmasonerie" stîrnește cele mai diverse asocieri, ceea ce explică profunda confuzie din mintea celor mai mulți : sursă ocultă ? club de întrajutorare ? model de virtute ? asociație ateistă ? Pornind de la istorii și studii recente, cîteva însemnări la **pag 30**

Se vor limpezi apele?

Toată lumea acceptă că primul semnal al prăbușirii, prima lovitură dată fostului sistem dictatorial, s-a înregistrat la 15 noiembrie 1987, la Brașov. A fost întîia contestare de amploare, în stradă, a dictaturii și a comunismului, iar victimele — morți, răniți, judecați și deportați — au fost primii eroi ai revoluției care, 25 de luni mai tirziu, răsturna tiranul, înlătura de la putere un partid incapabil să mai conducă, cu idealuri potrivnice propășirii reale a neamului și profund corupt. La trei ani de la revolta muncitorilor brașoveni și unsprezece luni de la revoluție s-a petrecut ceva ce s-ar putea dovedi extrem de important pentru întreg procesul democratic al țării. Cel puțin în planul clarificărilor.

Cu toate că se apropia aniversarea acelui 15 noiembrie — zdrobit de forțele securității dezlănțuite și de indiferența sau poate uluirea noastră a tuturor, care aproape că nu mai credeam posibilă schimbarea — nimeni nu s-a gîndit să o organizeze cum se cuvine. Nici partidele opoziției (care ar fi putut cîștiga un capital politic), nici partidul de guvernămînt (care ar fi putut cîștiga un argument că se rupe clar de trecut și nu e dominat de filoane filocomuniste). A făcut-o, în schimb, Alianța Civică, grupare nou creată, căreia i s-au alăturat Asociația 15 noiembrie și alte grupări ce de mai mult timp organizează adunări și marșuri de protest față de anume realități din țară. Ședința comemorativă a Parlamentului a fost un element de ultim moment, iar prezența celor trei reprezentanți ai mișcării brașovene la o discuție cu președintele țării se pare că n-a avut asentimentul mișcării.

Îndată ce Alianța Civică a anunțat organizarea unui mare miting, au fost declanșate atacuri similare celor frecvent utilizate în campania de manipulare a opiniei publice din ultimele luni : forțele de dreapta ar dori preluarea puterii, inclusiv prin violență. Ceea ce s-a întîmplat la 15 noiembrie i-a lipsit însă de argumente pe adversarii acestei mișcări. Sute de mii de persoane au participat în București și în multe alte orașe ale țării la marșuri sau adunări neviolente care, pe de o parte, au transformat ziua într-o zi națională de luptă împotriva comunismului, iar, pe de altă parte, au demonstrat (mai era nevoie ?) amploarea nemulțumirilor din țară și setea de adevăr a populației. Cîteva aspecte s-au impus la capătul acelei zile asupra cărora trebuie să stăruim, chiar dacă nu în ordinea importanței.

În primul rînd, bucureștenii au aflat de cele petrecute în țară, iar țara de cele petrecute la București prin intermediul televiziunii care, relatînd amplu și în general obiectiv, s-ar putea să fi trecut din acel moment într-o nouă fază a existenței sale — nici liberă, nici independentă, ci pur și simplu televiziune, cu rostul de a informa asupra realității. Va fi așa mai departe ?

În al doilea rînd, a fost reafirmată din nou, în termeni cît se poate de limpezi, constatarea că societatea românească se află într-o criză din care nu va putea ieși decît tăind nodul gordian : adevărul despre cele petrecute în atîtea momente critice ale ultimelor 11 luni și răspunsuri clare la atît de numeroasele întrebări. Petiția adresată de Alianța Civică guvernului și Parlamentului spune : „Noi credem că efectul reformei în economie nu poate fi realizat înainte de a fi rostite adevărurile celelalte ale vieții publice. Noi credem că, înainte de a se cere cooperarea — deloc ușoară și plină de sacrificii — a poporului la transformarea economică a țării, trebuie să i se spună întreg adevărul despre momentele cruciale și atît de tulburi ale istoriei noastre recente : evenimentele din decembrie de la Timișoara, Cluj, Sibiu, București și din alte orașe, evenimentele din martie de la Tg. Mureș, evenimentele din iunie de la București. Numai după ce va fi răspuns cinstit și sincer la toate aceste întrebări care otrăvesc conștiința românească a ultimelor luni, și numai după înlăturarea elementelor corupte și conservatoare care cultivă în propriul folos minciuna și ambiguitatea, cei aflați la putere vor dovedi că doresc, sînt în stare să slujească un popor căruia îi lipsește în acest moment certitudinea despărțirii de trecut. Numai astfel cei aleși în luna mai vor putea fi socotiți în același timp și purtători ai unei legitimități care să se sprijine pe ideile din decembrie și pe jertfele care le-au făcut posibile".

În al treilea rînd, Declarația Alianței Civice și Proclamația de la Brașov sînt documente ce nu numai sintetizează starea de spirit a unei mari părți a populației, dar cuprind și cereri perfect justificate, apreciate ca atare inclusiv de adversari. Faptul că criticile ulterioare s-au axat asupra unor aspecte neesențiale este prin el însuși revelator. Deoarece nemulțumirile, îngrijorările și contestările sînt reale și nu doar emanații subiective.

Alianța Civică a reușit, astfel, în numai cîteva zile, ceea ce n-au reușit partidele politice (protestul unor mari mulțimi, ce le întrec cu mult pe cele din perioada pre și post electorală), fapt care generează alte întrebări. Va tinde această organizație să înlocuiască opoziția, suficient de divizată pînă acum și incapabilă de acțiune unitară ? Percep partidele politice o amenințare în Alianță, fapt ce ar putea explica, dintr-un anume unghi, de ce nu i s-au alăturat (încă) ? Unele sugestii de răspunsuri s-ar putea desprinde din ce anume își propune și tinde să fie Alianța Civică. Probabil elementul cel mai important ar fi acela că Alianța s-ar dori comparabilă (sau comparată) cu Forumul cetățenesc cehoslovac — o largă grupare nu atît de partide, cît de individualități. (Dar și lideri ai Frontului Salvării Naționale au făcut asemenea apropieri, cu luni în urmă, deloc convingătoare !). Firește, condițiile în care apare Alianța sînt diferite : este lipsită de primejdii înființarea unei asemenea grupări într-o societate care se declară democrată și deschisă oricărei opinii ; pe de altă parte, oricît ne-am dori o personalitate, precum președintele Havel, capabilă să grupeze în jurul ei cît mai multe, dacă nu toate forțele unei țări, trebuie să admitem, cu părere de rău, că ea nu există în societatea românească. Alianța Civică se vrea o organizație social-culturală, cu țeluri politice vizibile, chiar dacă în cristalizare, și cu un program (declarația de principii) vizînd construirea unei societăți pe temelii noi. Toate acestea nu pot lăsa pe nimeni indiferent. Răspunsul sutelor de mii de persoane la chemarea Alianței Civice poate fi înțeles ca o neîncredere sau dezamăgire față de partidele existente și un eventual viitor gir acordat unei platforme ce se poate constitui în alternativă ? Deocamdată cert este că aproape toate punctele Declarației Alianței Civice nu ar putea fi decît acceptate de orice om de bun simț și vor constitui o nouă presiune asupra guvernului.

Așa cum au decurs evenimentele săptămînii trecute, s-ar părea că apariția Alianței Civice și răspunsul masiv la apelul ei au precipitat întruparea unui zvon mai vechi : renașterea partidului comunist. Partidul Socialist al Muncii, nou format, se declară continuator al fostului partid comunist, distrus de revoluție, dar niciodată dezmembrat în mod oficial și firesc de chiar membrii săi. Implicațiile sînt majore : pentru Front, care a și fost nevoit să se delimiteze, pentru foștii comuniști membri ai Frontului, pentru partidele celelalte care vor trebui să-și adapteze tactica, pentru ansamblul vieții politice românești care, teoretic cel puțin, dispune acum de întreg diapazonul politic, de la dreapta la stînga. Alianța Civică și Partidul Socialist al Muncii apar după luni de confuzie, stagnare, diversiuni, defăimări și minciuni care, adăugate haosului economic și buzunarelor și magazinelor goale, par să polarizeze starea de spirit a mulțimii. Teoretic, aceasta va putea fi manipulată din nou. Enigma comunistă persistă, deși se părea că nimeni nu mai crede în ea. Guvernul și partidul de guvernămînt declară de o lungă perioadă că a fost înlăturat pentru totdeauna comunismul din această țară. Ca să fie crezut și să poată înfăptui reforma va trebui să înceapă prin a răspunde tuturor întrebărilor ce macină țara. Și, concomitent, să distrugă aparatul administrativ rămas, în esență, comunist, devenit frîna majoră a oricărei schimbări. Aceasta s-ar putea produce fie prin înlocuiri masive în eșaloanele doi și trei, fie prin distrugerea grabnică a structurilor moștenite, care nu vor aplica de bună voie reforma ce le va aduce pieirea, fie prin cooptarea în guvern a altor grupări, în așa fel încît răspunderea să fie împărțită într-un cabinet de uniune națională. Nici una din aceste căi n-ar duce la destabilizarea de care se tem unii. Care va fi tendința guvernului : de a face ceva sau de a nu face nimic din toate acestea ? Timpul însă presează ! Presiunile vor veni acum din încă două direcții : net comunistă și net anticomunistă. Se vor limpezi, în sfîrșit, apele ?

Stelian Țurlea

Partidul Comunist Redivivus!

Partidul comunist a reapărut pe scenă ca structură politică, deși cu alt nume. Pentru că de reînființare nu poate fi vorba, nefiind vreodată desființat.

Faptul că partidul comunist — fosta „forță conducătoare" — „dispăruse" pur și simplu de pe scena politică, fără însă a fi fost desființat, fără a se fi autodizolvat sau reorganizat într-o altă structură și sub alt nume a constituit una din caracteristicile care au deosebit înlăturarea regimului dictatorial în România de situația din celelalte țări esteuropene. Mai precis a fost una din multiplele neclarități ale evenimentelor din decembrie 1989 din România și ale evoluțiilor politice ulterioare acestora. Formula „partidul comunist este terminat" — arhiuzitată de mulți dintre liderii noilor structuri politice care preluaseră puterea în decembrie — exprima, în fond, aceste neclarități. Era chiar „terminat" partidul comunist ? Din cei aproape 4 milioane de foști membri chiar nu mai existau vreunii care să urmărească a perpetua vechea structură într-o formă sau alta ? Și dacă, evident, nu putea fi vorba de milioanele de foști membri obișnuiți, care într-adevăr răsuflau ușurați că „se terminase cu partidul comunist", se putea oare considera că la fel gîndesc și zecile sau sutele de mii de „activiști" (nomenclaturiști de rangul I, II și III), a căror existență prosperă fusese legată tocmai de partidul comunist ? Și, în fond, „terminarea partidului comunist" trebuia impusă prin „neclarificare" sau trebuia, de fapt, lăsată a fi consemnată „în clar" de către populația însăși ? S-a speriat cineva de o eventuală participare a partidului comunist în alegeri ? Sau a avut cineva interes ca partidul comunist să nu participe la alegeri ? Se știe bine că cei ce au reînviat acum partidul comunist sînt exact cei care au mai încercat, în cîteva rînduri, să facă acest lucru imediat după decembrie și ulterior. N-au fost lăsați ! De cine și de ce ? Acum au fost lăsați ? De cine și de ce ?

Răspunsul la aceste întrebări în situația atît de întortochiată a societății românești actuale depășește cadrul unei abordări care s-ar rezuma la dreptul de existență al partidului comunist în viața politică a țării, drept care este în afara oricărei discuții într-un stat democratic. Deși, pentru cei mai mulți români, partidul comunist și-a lichidat el însuși, acest drept, iar reintrarea lui în scenă, le apare, dincolo de orice joc politic, un afront cinic la adresa jertfelor revoluției din decembrie. Legitimitatea partidului comunist, cu același nume sau cu nume schimbat, este o cu totul altă problemă, care nu interesează statul de drept, ci partidul însuși ! În orice caz, partidul comunist — existînd — preia și povara propriului trecut. Iar legitimitatea sa actuală nu va putea să nu fie influențată de acest trecut.

Și dacă, dorind să existe, partidul comunist este gata implicit să preia asupră-și, indiferent dacă vrea sau nu, povara unui trecut atît de penibil și de contestat, ce l-a împiedicat s-o facă pînă acum ? Altfel spus, de ce a fost reînviat abia la aproape un an de la „moarte" ? Vehicularea tezei „terminării partidului comunist" imediat după evenimentele din decembrie 1989, de către înșiși membri marcanți ai Consiliului FSN, aruncă o lumină asupra intențiilor inițiale ale acestora. Faptul că Ceaușescu făcuse tot ce se putea pentru a se identifica cu partidul însuși înlesnise susținerea tezei respective, întrucît răsturnarea lui Ceaușescu putea fi interpretată ca eliminare a partidului în sine, cu atît mai mult cu cît structurile conducătoare ale acestuia nu dăduseră nici un semn de disociere de liderul „de necontestat". În plus violența, cu care s-a asociat înlăturarea fostului regim, ilegitima partidul comunist și venea în sprijinul sublinierii că „partidul comunist este terminat". Mai mult, se putea pretinde că, fără Ceaușescu și partidul său „terminat", comunismul însuși ar fi dispărut în România. La adăpostul acestei abordări, se puteau, însă, promova structuri politice și economice ale unui comunism reînnoit, cu „față umană", structuri în rîndurile cărora se putea înrola oricine, inclusiv foștii nomenclaturiști și, important de subliniat, fără grija de a-și abjura propriul trecut. De aici și contestarea, ce a venit din partea unui segment imposibil de ignorat al societății românești, că în FSN și-au găsit găzduire foștii membri chiar de vază ai partidului comunist și că, oricum, această formațiune politică ar reprezenta neocomunismul în România.

Nu este locul aici de a rememora desfășurarea evenimentelor din ultimul an. Este un fapt, însă, că nimic de ceea ce s-a întîmplat nu este precis elucidat. Și segmentul contestator al societății românești nu a putut să nu facă o legătură între faptul că puterea ar avea ceva de ascuns și politica ei de a nu clarifica lucrurile și a lăsa „rezolvările" pe seama uitării și trecerii timpului. Nu se știe sigur dacă o lovitură de stat s-a asociat revoltei populare în decembrie 1989. Nu se știe cine au fost teroriștii. Nu există un răspuns clar la evenimentele din 13—15 iunie.

Este, însă, o politică pe muchie de cuțit ! Ea poate da roade sau nu ! Se pare, însă, că roadele, atîtea cîte au putut fi, s-au terminat. Ele s-au copt în perioada preelectorală — cînd cea mai mare parte din populație a fost mulțumită de deschiderile politico-cetățenești certe și îmbunătățirea relativă a nivelului de viață — și au fost culese cu prilejul alegerilor, prin victoria zdrobitoare a FSN. După aceea, au început, însă, problemele. Rezervele unei economii și așa sleite au fost epuizate. Aprovizionarea populației a dat în mod obiectiv înapoi. Și, inevitabil, a venit timpul demarării reformei economice. În fața greutăților economice, contestarea la adresa puterii s-a intensificat. Rîndurile celor ce reclamă răspunsuri la problemele neclarificate au crescut. Iar puterea nu poate să nu constate că, în urma liberalizării prețurilor, rîndurile contestatarilor se îngroașă cu nemulțumiții economici, respectiv chiar cei ce votaseră cu FSN crezînd în iluzia pe care tocmai acesta le-o servise : că reforma va fi întreprinsă fără dureri economice și sociale.

Situația a devenit cu mult mai complicată. Chiar și în însuși cadrul FSN. Clarificările cerute de situația politică încurcată a țării nu au găsit membrii FSN pe aceeași poziție. Nici chiar pe conducătorii mișcării. Iar reforma economică forțează inevitabil clarificări. Unele măsuri pe calea reformei, inițiate la eșalonul I, sînt subminate la eșaloanele II și III, care sînt aceleași din trecut. Se constată, deopotrivă, că, pentru a se înfăptui reforma, trebuie să se „depășească" platforma cu care FSN cîștigase alegerile. Mai mult, se resimte politic și economic că FSN nu mai poate constitui doar o trambulină pentru acces la putere și posturi și că este nevoie de a se transforma într-un adevărat partid politic, cu o ideologie sau o doctrină care să-i ghideze programul și acțiunile. Convenția FSN se apropie. Și, probabil, sînt mulți în FSN, promotori convinși ai reformelor economice și politice, care nu sînt deloc dispuși să fie taxați drept „neocomuniști", cînd ei ar dori să fie „social-democrați", dacă nu chiar liberali ! S-ar părea că „salvarea" ar putea veni tocmai de la „partidul comunist" ! Dîndu-i „culoare verde" să ființeze, partidului comunist i se pasează și responsabilitățile trecutului și contestările (acuzatoare de neocomunism) ale prezentului. La rîndul său, partidul comunist crede probabil că, prin reintrarea lui acum pe scena politică, are șanse mai mari, decît ar fi avut, să zicem, în perioada preelectorală : a mai trecut timp, pasiunile de acuzare s-au mai „tocit" și, oricum, nemulțumirile sociale antrenate de liberalizarea prețurilor ar putea înclina, spre stînga actualului Front, opțiunile unei părți din populație.

În orice caz, reintrarea partidului comunist în viața politică pune într-o situație incomodă pe acei foști membri marcanți din trecut ai acestui partid care activează acum în rîndurile FSN și altor partide mai mici, dintre care unii ocupă poziții importante în actualele structuri ale puterii. Cît partidul comunist „era terminat", nu aveau probleme, acum, însă, trebuie să-și clarifice opțiunile. Dl. Constantin Pîrvulescu și-a făcut cunoscută opțiunea devenind „președinte de onoare" al partidului comunist rebotezat ; dar, prin aceasta, forțează mîna celorlalți cinci foști membri marcanți din ilegalitate ai partidului (Apostol, Bîrlădeanu, Mănescu, Răceanu și Brucan) care semnaseră „Scrisoarea celor 6" de contestare nu a partidului, ci a lui Ceaușescu. Aflat — ca „președinte al tuturor românilor" — în afara partidelor, dl. Iliescu scapă din încurcătură, neavînd, în principiu, obligația, alta decît cea morală, de a-și preciza opțiunea.

Admițînd că toți cei ce, cu fapta și cu gîndul, cochetează cu ideile, concepțiile și platforma partidului comunist rebotezat se vor îndrepta spre acesta spre a i se asocia, reapariția partidului comunist pe scena politică a țării ar putea constitui un factor de clarificare. S-ar putea ști, și în România, precum în alte țări, cine este cu comuniștii și cine nu ! O anumită fracțiune din Front s-ar putea desprinde. FSN are tot interesul de a forța clarificarea opțiunilor membrilor săi, mai marcanți sau mai puțin marcanți, pentru că numai astfel, după ce s-ar transforma într-o mișcare social-democrată, așa cum se pare că dorește, va avea șansa de a fi recunoscut ca atare pe plan intern și internațional și de a pretinde să nu mai fie suspectat de neocomunism. Într-o asemenea eventualitate, configurația politică parlamentară și extraparlamentară s-ar putea modifica. Ar putea exista condiții chiar pentru formarea acelui guvern de uniune națională, atît de necesar nu numai stabilității politice și creării unei alte imagini în lume, dar și întreprinderii reformei economice, cea mai importantă problemă a țării în momentul de față.

Nimic, însă, din toate acestea nu se va întîmpla, dacă cei încă cu fapta și cu gîndul la comunism nu se vor asocia la partidul comunist rebotezat, „preferînd" să acționeze „din afara" acestuia, chiar din rîndurile altor partide. Putem spera, însă de la ei la un asemenea comportament deschis și onest astfel încît „PCR (edivivus)" să fie un factor de clarificare și nu portița spre noi incertitudini, din care riscăm a nu mai putea ieși ?

Ilie Șerbănescu

„Să nu-l lovești înainte de a-i da șansa să se ferească!"

Bernard Cherlonneix despre reforma economică românească

Vă aflați la capătul unei luni petrecute în România, în cursul căreia ați avut prilejul să cunoașteți oameni politici și de afaceri, reprezentanți bancari, factori guvernamentali, economiști din afara cercului guvernamental. Ce părere aveți despre reforma economică din România ?

Lucrul cel mai important care mi se pare că trebuie subliniat, în contextul reformelor actuale și care am impresia că nu a fost destul luat în considerare, îl constituie necesitatea coerenței în ansamblul reformelor. Mă refer, pe de o parte, la logica reformelor, și, pe de altă parte, la ordinea derulării măsurilor pentru că, evident, nu pot fi luate toate dintr-odată. Indiferent, însă, de ordinea de derulare, trebuie să existe o strategie de ansamblu, care poate există, dar eu nu dețin toate datele ca să pot să emit o judecată pe deplin relevantă. Cred, însă, că nu se poate face o reformă financiară și monetară fără o reformă economică fundamentală.

Prin reformă economică înțeleg, în mod esențial, restabilirea proprietății private, care trebuie reinstituită cît mai repede cu putință. Se cere restabilirea dreptului comercial anterior care a fost, însă puțin cîte puțin, anulat de către legislația socialistă, ceea ce a adus dereglări, suprapresiuni ale monopolului de stat și tot felul de piedici în calea concurenței. Aceasta ar tempera reacțiile românilor față de partea negativă a reformelor — afectarea veniturilor lor, prin liberalizarea prețurilor. Căci, de fapt, liberalizarea prețurilor înseamnă și ea o repunere în drepturi a proprietății, fiecare agent economic dobîndind aptitudinea de a dispune de bunul produs, vînzîndu-l la un preț liber negociat. Deci, liberalizarea prețurilor nu este decît o parte din restabilirea proprietății private — individuală sau socială — pentru o întreprindere.

Mi se pare, de asemenea, important să fie pusă la punct o reformă monetară care poate fi înfăptuită, din punct de vedere tehnic, odată cu sau independent de reforma economică. Dar esențial de subliniat este că, în fața reformei monetare și a liberalizării prețurilor, se va produce un șoc social, prin scăderea puterii de cumpărare a românilor. De aceea, era necesar să nu se fi întreprins nimic din toate acestea fără a se acorda, în același timp, românilor toate libertățile, pentru ca ei să poată reacționa economic în situația diminuării veniturilor lor. Cred că restabilirea proprietății private trebuie considerată marele amortizator social în fața șocului pe care îl reprezintă liberalizarea prețurilor sau introducerea convertibilității leului.

Dl. Bernard Cherlonneix, profesor de economie la Institutul de Științe Politice din Paris, este în prezent economist la Banca Franței și, în același timp, director al revistei „LIBERALIA", publicație de promovare pe plan internațional a doctrinei liberale. Domnia sa s-a aflat în România, în cadrul unui acord de cooperare încheiat între ministerele de finanțe român și francez, pentru a sprijini pregătirea profesională în vederea restructurării sistemului bancar în țara noastră.

Sugerați că liberalizarea prețurilor nu a fost corect și abil întreprinsă de guvern ?

A liberaliza prețurile fără a exista o lege comercială, o lege funciară și o lege privind restabilirea proprietății private, imobiliare sau industriale mi se pare un comportament social nu tocmai responsabil, întrucît oamenii sînt pocniți cu un ciocan în moalele capului fără a li se da posibilitatea de a se feri, fără a li se da putința de a reacționa. Deci a liberaliza prețurile, fără toate acestea — cu alte cuvinte a demara trecerea la economia de piață cu liberalizarea prețurilor, în timp ce oamenii sînt mumificați de legislația socialistă încă în vigoare — reprezintă o opțiune care riscă să compromită tranziția la economia de piață și economia de piață însăși, prezentînd-o sub aspectul ei cel mai rău, din unghiul cel mai defavorabil. Era nevoie de dereglementări care să permită întreprinderilor să acționeze în voie și oamenilor să muncească oricît și oriunde, într-un cadru fiscal bine precizat. Cred că toate acestea trebuiau stabilite înainte de liberalizarea prețurilor. Șocul intrării în realitate — într-o lume economică adevărată — și al ieșirii din lumea prețurilor false ar fi existat oricum, căci era ceva inevitabil, dar, în schimb, posibilitățile de reacție ale oamenilor ar fi fost mult mai mari pentru a limita impactul acestui șoc. Acum e deja prea tîrziu, fiindcă decizia a fost luată. N-ar fi de mirare ca, la începutul iernii, românii să reacționeze foarte negativ la starea de lucruri creată. Cum există și o mare incertitudine politică — pe care nu o ignor, deși mulți români spun că nu e atît de perceptibilă din interior, precum pare din exterior — cred că repercusiunile ar putea să fie dintre cele mai grave.

„De ce să nu se facă ceea ce Ludwig Erhardt a făcut în 1948 în Germania : adică o reformă monetară ?"

Aminteați de o reformă monetară...

Se vorbește despre inflație în legătură cu liberalizarea prețurilor. Se vorbește despre inflație în legătură cu introducerea convertibilității leului. Cred că din punct de vedere tehnic nu e corect. Ar trebui mai degrabă să se folosească termenul de creștere a prețurilor. Liberalizarea prețurilor va fi restabilirea adevărului prețurilor ; prin dispariția falselor prețuri va fi plătită nota socialismului, care a blocat administrativ prețurile, și vă veți găsi într-o lume a prețurilor reale, dar aceasta va însemna o creștere bruscă foarte importantă a prețurilor. După aceea însă va interveni jocul obișnuit al prețurilor relative, conform legilor inexorabile ale pieței și ale concurenței. Deci, legat de liberalizarea prețurilor și de introducerea convertibilității leului, nu trebuie să se aștepte la inflație decît dacă va exista o proastă gestiune monetară. Nu va exista inflație și hiperinflație decît dacă politica monetară va facilita cercul vicios inflaționist, respectiv dacă emisiunea de monedă va urma ritmul creșterii prețurilor.

Din aceste motive, mi se pare că, dacă se dorește reușita reformei, trebuie înfăptuită o reformă monetară, ținînd cont de ceea ce se știe despre raportul dintre masa monetară și masa bunurilor disponibile (care este de la 10 la 1). O reformă monetară ar contribui la evitarea unei creșteri prea mari a prețurilor. Și dacă tot va fi vorba de schimbarea biletelor monetare în circulație din motive de calitate sau din motive de o nouă denumire a republicii române, de ce să nu se facă, cu această ocazie, ceea ce Ludwig Erhardt a făcut în 1948 în Germania ; adică o reformă monetară care să-i lipsească pe oameni de o parte din banii lor și să-i împingă la muncă. Cu atît mai mult cu cît cea mai mare parte din masa monetară actualmente existentă în exces pe piață reprezintă ceea ce mulți români numesc „bani murdari", proveniți din tranzacții pe piața neagră și în economia subterană sau din traficul de influență pe care l-a înlesnit legislația socialistă. Cred că ar fi un lucru bun, fiindcă redresarea economiei românești va depinde de munca românilor. În ce proporție va trebui să fie făcută reforma monetară, mai precis pînă la ce sumă ar trebui efectuat schimbul banilor vechi cu cei noi, nu aș putea să mă pronunț exact.

Asociați această reformă monetară introducerii convertibilității leului ?

Esențială este determinarea unui curs realist al leului față de dolar sau marcă. Pentru leu a nu avea un punct fix de referință ar fi rău, după o gestiune monetară atît de deficitară. Deci, este vorba de a stabili o paritate fixă față de o monedă importantă de o manieră realistă. Personal nu înțeleg rostul opțiunii guvernamentale de trecere printr-o perioadă intermediară, care riscă să falsifice conturile, să debusoleze întreprinderile. Dacă se consideră că prețul de pe piața neagră nu e un indicator bun, atunci mi se pare necesar de a fi eliberate cît mai repede posibil toate sursele de cerere și ofertă a devizelor pentru a se contura o paritate realistă și, la o lună de la această deschidere a pieței de schimb valutar, se va avea o indicație asupra a ceea ce ar trebui să fie o paritate realistă a leului față de dolar sau marcă. Plecînd de aici, se poate asigura apoi o gestiune serioasă a acestei parități fixe la banca centrală, ca instituție independentă față de stat, care să nu permită emisiuni monetare excedentare, de natură a compromite rapid paritatea respectivă.

Odată stabilită această paritate realistă, nu mi se pare necesar de a menține un control al schimburilor valutare. Trebuie stabilită o convertibilitate foarte largă, cu o libertate de schimb completă, fiindcă, dacă există o paritate realistă, nu vor apărea; după părerea mea, probleme de dezechilibru al balanței de plăți. Că la o paritate realistă, leul va avea o valoare foarte scăzută, asta este altceva ! Oricum, într-un asemenea caz, produsele românești vor fi foarte competitive și, pe plan internațional ca și pe plan intern, nu va putea exista cerere fără o ofertă corespondentă. În relațiile cu exteriorul, de pildă, cînd cineva va dori să importe un bun, va fi obligat, el sau altcineva, să exporte pentru o valoare echivalentă.

Personal cred însă că trebuie mers mai departe. Mă gîndesc la ceea ce a popus profesorul american de origine română, Anghel Rugină.

La o convertibilitate metalică ?

Da ! Cred că România are șansa istorică — pentru că poate lua totul de la început — de a crea și deține cea mai bună monedă din lume, dacă introduce convertibilitatea metalică a leului.

Cred că exagerați ! Mai ales că metalismul, ca bază a unui sistem monetar, pare să fi apus și nici o țară nu-l mai practică.

Acest ultim aspect este adevărat. Toate monedele au un curs „legal", care este de fapt forțat. Prin aceasta, băncile centrale au fost scutite de obligația de a respecta regula clasică din secolul al XIX-lea de a converti, la cererea deținătorilor, în metal — de obicei aur — moneda națională. O asemenea regulă stăvilea emisiunea monetară fără acoperire și împiedica dete-

riorarea inflaționistă a puterii de cumpărare a monedei.

„Sfidarea amuzantă, ce ar rezulta din adoptarea convertibilității metalice a leului, ar fi că tocmai România, țară fostă socialistă cea mai slab plasată economic, ar putea deveni un fel de far monetar pe plan internațional."

■ Acesta era, să spunem așa, avantajul ! Dar dezavantajul era și mai important. Sistemul era rigid, greoi și, oricum, nepermițind expansiunea creditului și profuziunea instrumentelor financiare, se opunea unei dezvoltări economice rapide. Poate nu întîmplător sistemul a fost abandonat, mai intîi pe plan intern și apoi și pe plan internațional, cînd schimburile mondiale au luat amploare. Iar încercările de a reinstitui sistemul în perioada interbelică au eșuat în scurt timp !

■ Nu este nevoie, cum a propus destul de stîngaci profesorul Rugină, de a se pune în circulație monede propriu-zis de aur. De altfel, pentru început, acestea ar fi amenințate de pericolul tezaurizării, al scoaterii lor de fapt din circulație. Este de ajuns ca aurul să constituie o contrapondere pentru moneda de hîrtie care va circula pe piață. Dacă decizia ar fi luată, se va anunța oficial că, de la data cutare, leul reprezintă o anume cantitate de aur, banca centrală a României urmînd a se obliga a face conversiunile eventual cerute. Pentru aceasta, banca centrală va trebui, însă, să nu emită monedă mai mult decît este nevoie pe piață sau mai mult decît permit rezervele de aur la cursul stabilit pentru conversiune. În sistemele monetare actuale, statul, pentru a-și rezolva problemele, abuzează de banca centrală, cerîndu-i emisiuni monetare fără acoperire. În sistemul metalist, acest lucru nu este posibil, căci la primul semn al unei astfel de emisiuni fără acoperire, deținătorii de monedă solicită băncii centrale conversiunea în aur a sumelor pe care le au la dispoziție. Astfel, masa monetară nu poate fi crescută decît în măsura sporirii masei de bunuri și servicii de pe piață, deci în măsura unei dezvoltări economice reale.

■ Deși nu sînt deloc convins de virtuțile metalismului în promovarea dezvoltării economice, să admitem, totuși, că s-ar introduce convertibilitatea metalică pentru leu. Cum ne-am acomoda cu aceasta într-o lume în care o asemenea convertibilitate nu mai există ? Nu se riscă, în condițiile în care există atîtea economii mult mai puternice și mai competitive, ca, în scurt timp, rezervele de aur (considerate de dv ca o acoperire a monedei naționale) să fie absorbite de către străini și, în urma acestui fapt, moneda națională să se prăbușească ?

■ Metalismul este un sistem cibernetic fin, cu autoreglare nu numai pe plan intern ci și pe plan internațional. Riscurile unei balanțe de plăți dezechilibrate sînt mici ; pentru că puterea de cumpărare a monedei rămîne prin sine stabilă, exporturile și importurile (în general cheltuielile în străinătate și încasările din străinătate) se condiționează aproape automat, tinzînd spre echilibru.

Problema adoptării metalismului este politică. Pare desigur pretențios ca România să-și propună a-și oferi o monedă mai bună decît cea a germanilor. Îți trebuie un curaj politic extraordinar să introduci convertibilitatea metalică, într-un moment în care toate țările au renunțat la această constrîngere în gestiunea monedelor lor. Este curajul de a nu urma nici un model existent și de a da un semnal internațional, care sînt convins că nu va rămîne fără ecou și care, oricum, va conferi României o mare putere de atracție pentru investitorii străini. Nu trebuie să se cadă în greșeala pe care atîția alții o fac acum. Căci actuala gestiune monetară mondială este dezastruoasă — din SUA pînă în Marea Britanie, din Franța pînă în Japonia —, prezentînd pericole incomensurabile. Argumentele celor ce vor să împiedice întoarcerea la convertibilitatea metalică încearcă, de fapt, să ascundă greșelile făcute la sfîrșitul războiului, cînd s-a instituit sistemul aur-dolar, care a atribuit privilegii enorme unei singure monede și a absolvit țara deținătoare a acestei monede de responsabilitatea de a păstra un echilibru în conturile sale externe.

■ Totuși masa de dolari lăsată în străinătate de deficitul balanței de plăți americane — masă suplimentată prin sistemul de multiplicare specific creditului — a devenit cea mai importantă sursă de finanțare internațională.

■ De acord, dar riscurile destabilizatoare sînt mari.

■ Și dacă nu avem atît aur cît să garantăm paritatea metalică a leului ?

■ Un simplu împrumut ar putea rezolva problema. După cum s-ar putea recurge și la o cauțiune din partea marilor bănci centrale. Sfidarea amuzantă, ce ar rezulta din adoptarea convertibilității metalice, ar fi că tocmai România, țara fostă socialistă cea mai slab plasată economic, ar putea deveni un fel de far monetar pe plan internațional, atrăgînd, prin stabilitatea puterii de cumpărare a monedei, capitaluri străine în mod spectaculos, care ar contribui la o viteză superioară de dezvoltare.

■ Realizarea reformei monetare în formula propusă de dv ar însemna, că, la început, nimeni în această țară nu va mai avea bani. Cum se va mai putea, în asemenea condiții, transforma capitalul real al întreprinderilor de stat în capital financiar (adică în titluri de proprietate) sau, altfel spus, cu ce fonduri s-ar mai lansa în afaceri inițiativa particulară ?

■ Aici trebuie să se manifeste rolul băncilor în a oferi credite investitorilor. Am avut prilejul de a cunoaște în România banca cooperației care, mi s-a spus, își propune tocmai oferirea de credite într-un asemenea scop micilor investitori ce așteaptă prilejul de ani de zile de a se lansa în afaceri. Dar precum această bancă pot exista multe altele cu funcții similare.

„Pentru a se asigura trecerea la economia de piață, dereglementarea este mai importantă decît crearea unor noi legi deosebit de elaborate."

■ Pe calea înființării de întreprinderi noi, constituirea unui semnificativ sector privat în economie ar dura probabil zeci de ani. De aceea, privatizarea — adică trecerea actualelor unități economice din proprietate de stat în proprietate particulară — este esențială pentru grăbirea procesului. În România există o controversă asupra privatizării : să se facă prin improprietărire sau prin vînzare-cumpărare ?

■ Cuvîntul cheie este **dereglementare :** tot ceea ce nu este interzis înseamnă că este permis. Dereglementarea implică legi scurte, care lasă la latitudinea inițiativei particulare modalitățile practice de operare. Privatizarea economiei românești trebuie să treacă în mod esențial prin demolarea tuturor actelor legislative care i-au spoliat pe români și care, puțin cîte puțin, au distrus economia de piață. Pentru restabilirea unei mari părți a proprietății private în România nu este nevoie de bani : este vorba de pămînturi în agricultură, de casele individuale țărănești, de o bună parte din imobilele și apartamentele din orașe. Restabilirea proprietății private asupra acestora se poate face repede și fără bani. Dereglementarea trebuie să intervină în legătură cu rezolvarea problemelor de restabilire a proprietății private în alte domenii și privințe. Vreau să insist asupra faptului că, la ora actuală, guvernul și parlamentul ignoră dereglementarea, care este mai importantă decît crearea unor noi legi deosebit de elaborate pentru a se asigura trecerea la economia de piață. Aceasta a fost în ultimă instanță distrusă în România prin reglementări legislative, economice sau administrative restrictive. Ei bine, aceste reglementări trebuie desființate și nu trebuie încercat a le înlocui cu altele similare, chiar dacă mai liberale. Parlamentul pierde prea multă vreme acum pentru a elabora legi care adesea mi se par a fi intermediare între legislația socialistă și regulile unui stat de drept și ale unei economii de piață.

„Pentru stat însuși, privatizarea întreprinderilor este rentabilă chiar dacă prin aceasta nu va încasa nici un leu."

■ Nu ignor dereglementarea. Totuși nu văd care ar fi formula practică prin care s-ar realiza, în condițiile dereglementării, privatizarea echipamentului în agricultură și, mai ales, privatizarea în industrie, îndeosebi a marilor întreprinderi.

■ În condițiile dereglementării, oamenii, cu inventivitatea lor care nu ar mai fi îngrădită, vor găsi rapid forme, inclusiv prin asocierea eforturilor lor, de creare a unor întreprinderi mici și chiar mijlocii, a căror dezvoltare poate duce la constituirea unui puternic sector privat în economie. Personal, cred că viitorul de prosperitate al economiei românești este legat de dezvoltarea întreprinderilor mici și mijlocii, care, printre alte avantaje, se dovedesc deosebit de flexibile în a se adapta la condițiile în schimbare ale pieței. În ce privește întreprinderile mari, aportul capitalului străin poate ajuta în mod substanțial la grăbirea procesului de privatizare.

Referitor la controversa de care aminteați anterior, aș vrea să-mi exprim părerea pornind de la faptul că, în condițiile actuale, a încerca să vinzi întreprinderile industriale este o treabă complicată și delicată, căci mai intîi ar trebui să se știe cît valorează aceste întreprinderi, Necunoscînd, de fapt, cît sînt de rentabile, este imposibil să spui cît valorează, indiferent cîte eforturi s-au depus pentru construirea lor și cîte echipamente au în inventar. Multe din aceste întreprinderi, se cunoaște încă de pe acum, sînt falimentare, iar altele, și mai multe, vor apărea în aceeași situație de îndată ce reforma își va fi făcut simțite efectele. Asemenea întreprinderi sînt o ghiulea de piciorul statului (pentru că trebuie să le subvenționeze) și totodată de piciorul comerțului exterior românesc. Ținînd cont de toate acestea, consider esențial ca ele să fie privatizate fără plată. Ar fi o afacere bună pentru întreaga economie românească. Pentru stat însuși, privatizarea întreprinderilor este rentabilă chiar dacă prin aceasta nu va încasa nici un leu, întrucît scapă de ceea ce îl costă atît de mult acum sub forma subvențiilor economice. Statul ar dobîndi astfel posiblitatea de a-i despăgubi pe cei aflați în situația de șomaj, dacă întreprinderi trebuie închise ; din economiile realizate prin încetarea subvențiilor se poate constitui un fond de susținere socială tranzitorie pentru lucrătorii rămași fără slujbă, ceea ce subliniază realismul politic al privatizării chiar pe baze gratuite. Nemaivorbind de faptul că întreprinderile nerentabile însele ar căpăta o șansă în plus de supraviețuire, pentru că proprietatea privată asigură o gestiune economică infinit superioară celei pe care o permite proprietatea de stat. De aceea cred că este bine să se cedeze pe gratis și întreprinderile industriale în proprietatea cetățenilor români (din care o parte, dar nu totul, în proprietatea personalului acestor întreprinderi). Soluțiile tehnice pot fi nenumărate. În Occident, există instituții financiare specializate care se ocupă numai de punerea la punct a tehnicilor adecvate de privatizare. Îndată după privatizare, titlurile de proprietate — acțiunile — dobîndesc o valoare reală prin înseși performanțele întreprinderilor și se poate dezvolta o piață de capitaluri care îndreaptă fondurile disponibile spre plasamentele investiționale cele mai profitabile.

Convorbire consemnată de
Ilie Șerbănescu

Europa de Est

— un an de la căderea zidului

Zece ani după ce sindicatul polonez Solidaritatea a reușit să zdruncine comunismul, toate țările „satelite" est-europene ale primului imperiu zidit pe utopia egalitaristă, cu o singură excepție, au scuturat un regim impus cu forța în anii postbelici. Pentru nici una dintre ele trecerea spre economia de piață și accesul la o democrație reală n-au fost și nu sînt lipsite de convulsii, pentru toate moștenirile sînt poveri uriașe, în toate vertijul îngrăditor al beției libertății se amestecă cu încăpățînarea cu care eșaloanele doi și trei ale fostei nomenclaturi se străduie să împiedice reformele. Imaginea atît de diversă a Estului european din acest an a fost pregătită de un lung șir de evenimente fără legătură între ele, dar care, în ansamblu, au reușit să distrugă sistemul. În februarie 1989, dramaturgul Vaclav Havel, simbol (împreună cu „Carta 77") al rezistenței față de regim, era condamnat la nouă luni închisoare pentru îndrăzneala de a fi dus flori la mormîntul studentului ce și-a dat foc după înăbușirea „primăverii de la Praga" de tancurile sovietice ; nouă luni mai tîrziu, Vaclav Havel era ales președinte al republicii. În primăvara lui 1989, Ungaria începea desfacerea rețelei de sîrmă ghimpată care o separa de Occident ; un număr de est-germani pleacă în vacanță în Ungaria, de aici în Austria și R.F.G., nestingheriți — nu mai trebuiau să escaladeze zidul Berlinului, riscînd să fie împușcați de o securitate extrem de dură. În cîteva luni, vor forma primul mare exod european de decenii. În august, după luni de greve și mese rotunde infructuoase, în Polonia se formează primul guvern est-european condus de opoziție ; nimeni nu dansează pe stradă, dar a mai fost rupt un inel al lanțurilor. La începutul lunii octombrie, liderul sovietic sosește în Berlinul de Est pentru a 40-a aniversare a regimului ; la coborîrea din avion îl sărută pe Honecker pe gură — pentru a-l înăbuși mai bine, scrie André Fontaine de la „Le Monde". O lună mai tîrziu, zidul hidos al Berlinului se prăbușește, antrenînd cu o rapiditate extremă schimbări pe care nici cei mai optimiști nu le imaginau. Tot în octombrie, partidul comunist ungar hotărăște, într-un congres extraordinar, să-și schimbe numele — va fi prima acceptare din partea unui partid aflat la putere că doctrina promovată este falimentară și nepopulară. Lovitură de teatru, în noiembrie, și în Bulgaria : cel mai vechi comunist aflat la putere este înlocuit pașnic, firește cu acordul Moscovei ; locuitorii care vor ocupa curînd străzile capitalei vor solicita grăbirea reformelor. Cînd nimeni nu se mai aștepta, înaintea Crăciunului, izbucnește și Revoluția română, cea mai sîngeroasă, pentru că și dictatura fusese cea mai cruntă. A rămas, izolată definitiv, Albania. Pînă cînd ?

Evenimentele acestea disparate (sau „legate") au marcat începutul celei mai frămîntate istorii est-europene din perioada postbelică. Demonstrații, nemulțumiri, schimbări de guverne, prime alegeri libere se înlănțuie în toate țările, în ritm alert. În afara est-germanilor care au avut șansa să se alăture peste noapte Occidentului, toate aceste populații vor avea nevoie de ani îndelungi să iasă din marasmul economic. Economiile lor sînt bolnave, subdezvoltarea cronică, criza din Golf a agravat problemele energetice. Occidentul este dispus să ajute, dar condiționat. Deciziile se iau greu. Insistent s-a discutat despre un nou „plan Marshall", un nou „plan Monnet". Reticențele se mențin. Se înmulțesc contactele cu forurile vest-europene. Se discută despre o nouă arhitectură a continentului. S-a vorbit despre extinderea la întreaga Europă a „comunității contractuale", de tipul celei promovate între cele două Germanii, îndată după căderea zidului Berlinului. Deocamdată est-europenii sînt derutați și săraci. Vor fi un timp și mai săraci. Nemulțumirile cresc, grevele se înmulțesc, ieșirile în stradă — la fel. Toți susțin însă că revenirea la comunism este imposibilă. De-ar fi așa !

La un an de la revoltele populare, țările est-europene au aceleași probleme, dincolo de specificități. Fiecare și-a doborît regimul anterior într-un fel propriu. Alcătuirea primului guvern cu lideri ai opoziției (Polonia), dezmembrarea din interior a partidului comunist (Ungaria) au avut același efect ca ieșirea în stradă și revoluțiile (de palat, de catifea ori sîngeroase) din celelalte țări : au distrus zidul care diviza Europa. La un an de la aceste evenimente, R.D. Germană nu mai există — dar foștii ei locuitori continuă să fie îngrijorați. Anxietatea e prezentă, în proporții diferite, în toate celelalte foste republici socialiste. De ce ? Despre cazul României vom scrie pe larg la împlinirea unui an de la Revoluție, în decembrie. Ce se întîmplă, însă, în celelate state ?

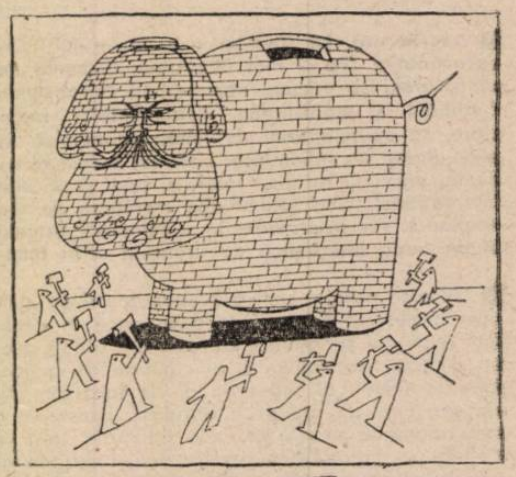

(caricaturi din „Le Monde")

Stelian Țurlea

Cehoslovacia

„Revoluția de catifea" — între speranțe și deziluzii

Cînd, la începutul lunii noiembrie, studenții cehoslovaci s-au întîlnit, în ceea ce ei au numit „parlamentul studențesc ceh și morav", conținutul hotărîrii adoptate cu acest prilej n-a surprins opinia publică. Anunțînd că nu vor marca — la 17 noiembrie — prima aniversare a „revoluției de catifea", ei au argumentat astfel hotărîrea : „Nu vrem ca vechile cadre ale nomenclaturii să iasă cu steaguri în mînă pe Bulevardul Național din Praga și să ne rîdă în nas. Noi putem spune acum că aceasta nu este o revoluție de catifea, ci o revoluție furată. Și ea ne-a fost furată din pricina inconsecvenței noastre, a tuturor, dar și a reprezentanților noștri, care, în unele cazuri, cad pradă automulțumirii și unei indulgențe periculoase". În același document, studenții propuneau declararea, la 17 noiembrie, a unei „Zile de consens politic și social", idee însușită și de „Forumul cetățenesc", formație care alături de „Opinia publică împotriva violenței" domină parlamentul țării, ea cîștigînd, în iunie a.c., primele alegeri libere după 40 de ani.

Opinia de mai sus nu face decît să argumenteze, la zi, ceea ce agenția „Reuter" nota recent, într-o sinteză făcută la un an de la revoluțiile din Est : „Starea de euforie, care a predominat în bloc, iarna trecută, în condițiile în care guvernele comuniste s-au prăbușit într-o rapidă succesiune, a cedat locul unui sentiment de deziluzie larg răspîndit". Firește, explicațiile nu întîrzie, chiar dacă, în Cehoslovacia, „revoluția de catifea" pare, sau chiar a avut, un traseu mai puțin sinuos decît în celelalte state „surori". Dar și aici depresiunea postrevoluționară de care se vorbește în Est, a devenit vizibilă întrucît, cum era de așteptat, la ordinea zilei, după euforia schimbării, au apărut imensele probleme economice moștenite, pe care democrația, oricît de rapid și de general instaurată, nu le rezolvă global și irevocabil. Pe urmă, revenind la constatările agenției citate, nu trebuie neglijat faptul că, în timp ce atît guvernul, cît și parlamentul, se antrenează frecvent în dezbateri îndelungi asupra ritmului și întinderii reformei, a programului trecerii la economia de piață, strada își pierde

răbdarea pe zi ce trece, viața economică nu se îmbunătățește, popularitatea liderilor scade. Nu întîmplător documentul studenților amintit la început are 13 puncte care evaluează foarte critic actuala stare lucruri și apelează la președintele Vaclav Havel și la guvernul lui Marian Calfa să mediteze asupra aspectelor evocate. Firesc, se aduc acuze foștilor comuniști, aflați și azi în posturi de bază în care blochează aplicarea programului guvernamental și a însăși reformei. Noii lideri guvernamentali nu sînt cruțați, dat fiind că nu iau atitudine răspicată față de „delicvenții" din regimul anterior, ce obțin iarăși poziții importante în viața publică. În ce-o privește, desființarea securității statului (StB) are încă pete negre și albe, nu s-a lămurit pe deplin rolul și locul ei în societatea de ieri și impactul asupra celei de azi, asupra a ceea ce se preconizează pentru viitor. Din această perspectivă, în unele luări de poziție se amintește că în perspectiva alegerilor comunale programate la 23 și 24 noiembrie (pentru cetățenii Republicii Slovace) și 24 noiembrie (pentru cei ai Republicii Cehe), Comisia centrală electorală din Republica Cehă și Prezidiul Consiliului Național Slovac au refuzat hotărîrea Adunării Federale a RF Cehe și Slovace privind verificarea candidaților în legătură cu eventuala lor colaborare cu fosta poliție secretă. Comisia electorală cehă consideră hotărîrea Adunării Federale ca un amestec nepermis din partea organului federal în atribuțiile organelor republicane, iar Prezidiul Consiliului Național Slovac se pronunță împotriva incitării pasiunilor. În context, să notăm că, dincolo de această problemă încă delicată, campania electorală este receptată de observatorii străini ca desfășurîndu-se într-o indiferență generală, deși, paradoxal, sondajele de opinie indică o masivă participare la vot, unde se va alege dintre candidații prezentați de 35 de partide și mișcări politice (R. Cehă) și, respectiv, 36 (în R. Slovacă). Totuși, „călcîiul lui Ahile" rămîne, și la Praga, situația economică. „Reuter" nu se sfia să treacă peste imaginea foarte radioasă a Cehoslovaciei lui Vaclav Havel, din noiembrie 1989, scriind : „Chiar și statutul evasisanctificat al președintelui a suportat cîteva afronturi, devenind ținta unor critici crescînde pentru deciziile sale sau absența acestora". Argumente : dublarea prețurilor la petrol și la transporturi ; creșterea celor alimentare cu 25 la sută în iulie ; sporirea, de la 1 ianuarie, a prețurilor la ziare cu 150 la sută, (de la 1 coroană — la 2,5 coroane, oricum, cu mult mai puțin decît în România !) din cauza scumpirii cu 60 la sută a hîrtiei (iarăși incomparabilă cu saltul bezmetic din țara noastră !)

Și astfel, dacă, în ianuarie, 60 la sută dintre oameni erau optimiști în ce privește viitorul, în august, procentul a scăzut la 30 la sută ! Ca urmare, tineretul, în evaluările sale de autentic barometru social și național, nu-l ocolește, cu criticile, nici pe Havel : „Apare impresia că el s-a înconjurat de prietenii și adepții săi, care nu îi oferă o imagine suficientă asupra adevăratei stări de spirit din societate. Președintele ar trebui să reflecteze asupra faptului că îi scade popularitatea. Nu este posibil ca diferitele probleme să fie rezolvate permanent numai prin greutatea personalității sale, întrucît această greutate poate crește apoi în mod disproporționat în propriii ochi". Ajunși în acest punct ne vine în minte un articol apărut, în septembrie, în revista engleză „The Economist". Purtînd un titlu grăitor : — „A fi un revoluționar bun nu înseamnă a fi și un președinte bun" — articolul pornește de la întrebarea cheie : „Cîți oameni care au fost lideri ai unei revoluții au reușit să conducă cu succes țările lor ?

Există, însă, foarte puține exemple în acest sens. Tocmai acesta este motivul pentru care nu trebuie să se pornească de la premisa că eroi naționali, cum ar fi Lech Walesa sau Vaclac Havel constituie lideri pentru Europa răsăriteană postrevoluționară." Sigur, este un punct de vedere, pe care revista îl argumentează în pur stil britanic.

De la 1 ianuarie se trece la aplicarea reformei economice — reforma fiscală, privatizarea întreprinderilor de stat și a comerțului, convertibilitatea internă a coroanei, vor fi liberalizate prețurile care, ca și în alte părți, vor crește haotic etc. Cu acest prilej, va debuta și noua împărțire a competențelor între guvernele ceh, slovac și federal — subiect ce a provocat serioase fricțiuni, întîlniri ale celor trei premieri, dezbateri aprinse și care amenință să divizeze țara, necesitînd chiar intervenția lui Vaclav Havel. De altfel, ideea „separatismului slovac" este una dintre dureroasele realități apărute, între timp.

Nici Forumul Cetățenesc — partid învingător în alegerile din iunie — nu este ocolit de o stare de tensiune determinată (sau, mai curînd, accentuată) de alegerea lui Vaclav Klaus (ministru de finanțe) ca lider, apreciat de stînga drept o cotitură spre dreapta. Într-un interviu, Klaus opina că Forumul trebuie să devină un partid politic structurat și condus de oameni politici profesioniști. „Ideea inițiativelor civice și-a trăit traiul și nu este specifică unui sistem democratic modern", zicea Klaus, care se consideră un „realist și un conservator cu concepții pragmatice" și pledează pentru existența de partide politice, ce și-au dovedit utilitatea. Este o delimitare care trage cortina peste imaginea romantică a protagoniștilor evenimentelor din 17 noiembrie 1989, intrate în cronica politică sub numele „revoluția de catifea". O revoluție despre care încă din primele luni ale anului se exprimau idei privind amestecul KGB, iar recent, o revistă cehă, „Express", intrînd în „culisele" acelor evenimente, le-a descris drept o „conspirație generală a tuturor împotriva tuturor, o conspirație a Cartei 77 cu StB, KGB și CIA și Mossad." A fost un articol cu un larg ecou național, pe care însuși președintele Havel l-a calificat drept „dezgustător".

Între timp, la împlinirea unui an de zile de cînd s-a spus „NU" dictaturii și comunismului, s-a desfășurat, fără să fie urmărit cu atenție deosebită, Congresul al XVIII-lea al PC din Cehoslovacia, care a decis federalizarea partidului și a creat un nou organism de conducere — Consiliul Federației Comuniștilor. În frunte se află patru intelectuali intrați în partid după Primăvara de la Praga — 1968, care vor încerca să dea partidului o imagine „atrăgătoare de partid modern de stînga".

Dincolo de toate acestea și de alte foarte multe probleme, care se înghesuie mereu spre a deveni priorități, imaginea lui 17 noiembrie 1989 a trecut din cîmpul, sensibil, al emoționalității în zona minții, și de aici încolo încep marile necunoscute.

Dumitru Constantin

---

17 noiembrie 1989. *Între 30 000 și 50 000 de manifestanți, majoritatea studenți, se adună în Piața Venceslas. Forțele de ordine intervin cu violență. A doua zi, pe străzile Pragăi sînt 200 000 de persoane.*

19 nov. *12 mișcări independente constituie, la inițiativa lui Vaclav Havel, Forumul cehoslovac, care propune autorităților deschiderea de negocieri asupra „situației critice" a țării.*

21 nov. *Ladislav Adamec, primul ministru, se întîlnește cu o delegație a opoziției.*

23 nov. *Fostul prim secretar al P.C., Aleksander Dubcek, ia cuvîntul la Bratislava în fața a 50 000 de persoane.*

26 nov. *Negocieri guvern—Forumul cetățenesc. Havel menține cuvîntul de ordine pentru o grevă generală de două ore.*

27 nov. *Grevă generală. Milioane de persoane ies în stradă în principalele orașe.*

29 nov. *Parlamentul abolește rolul conducător al partidului.*

9 decembrie. *În urma demisiei premierului Ladislav Adamec, Marian Calfa, „numărul doi" în cabinet, formează un guvern de „înțelegere națională", în care comuniștii sînt minoritari.*

10 dec. *Gustav Husak demisionează din funcția de șef de stat.*

15 dec. *Noua conducere a partidului se pronunță pentru dizolvarea tuturor organizațiilor de partid din stat.*

23 dec. *Începe dezmembrarea rețelei de sîrmă ghimpată de la frontiera cu RFG.*

28 dec. *Aleksander Dubcek este ales președinte al Parlamentului.*

29 dec. *Vaclav Havel este ales, prin plebiscit, președinte al republicii.*

2 ianuarie 1990. *Havel vizitează RFG și RDG.*

12 ian. *Masă rotundă PC — opoziție, cu anunțul alegerilor legislative pentru 8 iunie.*

17 februarie. *G. Husak este exclus din P.C.*

20—21 febr. *Vizita lui Havel în SUA, unde cere americanilor să ajute URSS.*

26—27 febr. *Vizita lui Havel la Moscova și semnarea unui acord privind retragerea eșalonată a trupelor staționate în Cehoslovacia din 1968.*

19—20 martie. *Vizita lui V. Havel la Paris. Cehoslovacia anunță „oprirea oricărei vînzări de arme către regiunile dictatoriale și totalitare".*

9 aprilie. *Reuniune la Bratislava consacrată cooperării dintre Cehoslovacia, Ungaria și Polonia.*

10 apr. *Republica Cehoslovacia își schimbă numele în Republica Federativă Cehă și Slovacă. La 20 apr., Parlamentul adoptă noul nume al statului.*

19 apr. *Restabilirea relațiilor diplomatice cu Vaticanul.*

21—22 apr. *Vizita Papei Ioan Paul II în Cehoslovacia.*

25 apr. *Vizita lui Havel în Israel.*

8—9 iunie. *Alegeri legislative ; mare victorie a Forumului Cetățenesc, care va deține majoritatea absolută în Parlamentul federal.*

5 iulie. *Realegerea lui Havel ca președinte al Republicii.*

Tensiuni și disensiuni

De la euforie la deziluzie a trecut și Bulgaria în anul ce s-a derulat de la „răsturnarea pașnică" a lui Todor Jivkov. Aici, trecerea de la totalitarism la democrație nu s-a produs nici printr-o „revoluție de catifea" și nici printr-una sîngeroasă, ci, cum s-ar spune, „peste noapte". Primele schimbări au fost destul de rapide și într-un ritm ce indica o avansare de substanță spre libertate și democrație. La începutul anului, Adunarea Populară (parlamentul) s-a pus pe treabă. După arestarea lui Jivkov, a fost anunțată o „masă rotundă" între guvern și forțele de opoziție (reprezentate, în principal, de Uniunea Forțelor Democratice reunind 17 partide). Partidul Comunist Bulgar, „zguduit" de serioase seisme interne, de tendințe progresiste pe de-o parte și de conservatorism, pe de alta, își schimbă „firma", devenind partid socialist, ce își propunea o „purificare" prin eliberarea de stalinism și o „reconciliere" cu toate celelalte forțe politice ale țării.

Primul „semnal" al unor serioase disensiuni și tulburări l-a constituit anunțarea alegerilor generale, în două tururi, de la 10 și 17 iunie. Evenimentul, în sine, era cu totul inedit : erau primele alegeri libere, pluripartite, după decenii de conformism și „majoritate covîrșitoare". Ce li se „reproșa", totuși, acestor alegeri ? La preconizata „masă rotundă", opoziția refuză să participe la guvernare alături de un partid compromis. Este respinsă, deci, ideea unui viitor cabinet de coaliție. În plus, Uniunea Forțelor Democratice (U.F.D.) — aflată, și ea, într-un vădit proces de sedimentare și chiar de rezolvare a unor disensiuni interne între vechi disidenți — nu acceptă organizarea scrutinului la o dată atît de apropiată, ci cer amînarea sa pentru luna noiembrie. Nu se ajunge la nici un compromis.

Dacă în primele luni ale anului evenimentele s-au succedat fără a avea vreun reflex în plan social, iată că aprilie este ceea ce a fost numit „luna concretizărilor" : pînă acum, bulgarii părăsiți în mare parte de sentimentul copleșitor al entuziasmului au așteptat, totuși, rezultate concrete și de esență. Cu toate că au fost promise reforme economice și politice, ei au asistat, de fapt, la schimbări „cosmetice", forțele conservatoare împiedicînd avansarea mai rapidă către democrație.

După numirea, de către parlament, a noului președinte în persoana lui Petăr Mladenov și dizolvarea Adunării Populare, focarele latente de nemulțumiri au izbucnit : grevele și demonstrațiile s-au ținut lanț. Lipsurile, inflația și șomajul îi neliniștesc pe cei care se așteptau la schimbări spectaculoase.

După alegerile „liniștite", cîștigate cu majoritate absolută de PSB, criza se accentuează. Pozițiile divergente se conturează. Opoziția se pronunță pentru reforme economice radicale. În schimb, socialiștii, majoritari în parlament, nu sînt de acord cu „terapia de șoc".

Pe acest fond al disensiunilor de „ritm", studenții și tineretul organizează, timp de două luni, acțiuni de protest. O atmosferă de tensiune și chiar de violență s-a răspîndit pretutindeni. Guvernul și parlamentul sînt considerate incapabile : în plus, se cere îndepărtarea persoanelor legate de fostul regim totalitar din executiv și legislativ.

Demisia președintelui Mladenov din august a produs, timp de o lună, un „scurt-circuit" parlamentar : cinci tururi de scrutin și nici un rezultat. Ca o rezolvare de ultim moment, se produce evenimentul inedit al anului post-totalitar al Bulgariei : este ales un președinte aparținînd opoziției, evident o mare victorie a acestor forțe. Deci, un parlament dominat de socialiști, ce par să-și fi schimbat doar numele, cu un premier socialist și un președinte al forțelor de opoziție, devenea un „triptic" ce dădea speranțe, dar și temeri.

Urma, oare, o diminuare a disensiunilor și nemulțumirilor sociale ? Președintele Jelio Jelev declară că are nevoie de un „guvern puternic și competent" pentru a face față „undei de șoc" din economie : producția a scăzut, exporturile s-au diminuat, magazinele sînt goale, se raționalizează produsele de primă necesitate. Populația, obișnuită cu o anumită stabilitate economică și socială, timp de cîteva decenii, acuză PSB și UFD de incapacitate.

Acțiunile violente se intensifică. La 26 august este asediat sediul partidului socialist. Continuă discuțiile privind formarea unui guvern de coaliție ; UFD refuză. În ultimele luni, un val de greve a cuprins, din nou, institutele de învățămînt superior din Bulgaria. Studenții cer demisia guvernului condus de socialistul Andrei Lukanov și acuzarea adevărată a PSB pentru „catastrofa social-economică, politică și morală a țării". Inerția guvernului și ineficiența parlamentului, ritmul schimbărilor excesiv de lente au declanșat nemulțumiri și, mai mult, revendicări ultimative de demisie. Acțiunile de protest ale tineretului se înscriu în tendința generală a populației de a contribui la înlăturarea tuturor relicvelor societății totalitare.

La o sută de zile de la alegerea președintelui opoziției, Bulgaria este cuprinsă de o stare de încordare generată de criza politică, marcată de tendințele de frînare a procesului democratic și tolerarea, în primele rînduri, ale elementelor compromise.

„Vinovat de situația actuală este PSB — declara președintele Jelev — el va trebui să își asume răspunderea și să suporte consecințele". Se pare că tensiunea acumulată în rîndurile tineretului și studenților nu va permite alcătuirea unui guvern în care să predomine socialiștii, dar aceasta este o problemă ce face obiectul consultărilor dintre forțele politice. Jelev este de părere că guvernul ar trebui să lanseze măsuri nepopulare inevitabile, dar există multe disensiuni, atît în rîndul parlamentului, cît și al cabinetului. „Conservatorii sînt foarte atenți să-și păstreze privilegiile, deci întîrzie orice decizie progresistă", declara un membru al PSB, care a părăsit partidul. Rezultatul ? Interesați la început de tînăra opoziție, bulgarii au devenit acum indiferenți. O parte a electoratului PSB are intenția să se abțină de la vot la alegerile municipale prevăzute pentru începutul anului viitor.

Se așteaptă, deocamdată, demisia guvernului.

Mihaela Brumă

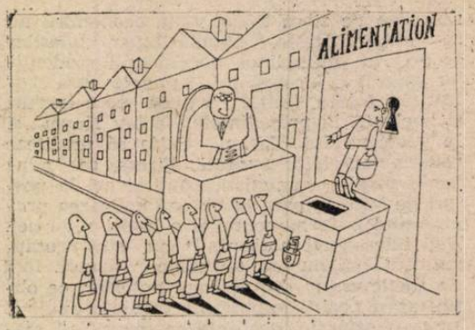

(din „Le Monde")

10 noiembrie. *Reuniunea comitetului central PCB. Todor Jivkov este înlocuit în funcția de lider cu Petăr Mladenov și demisionează din funcția de șef al statului.*

13 nov. *Reintegrarea în partid a 11 disidenți membri ai Clubului de susținere a glasnosti-ului și perestroikăi.*

18 nov. *Manifestație la Sofia care cere noilor lideri accelerarea reformelor.*

5 decembrie. *Mladenov se declară în favoarea „pluralismului de opinie".*

10 dec. *Aproape o sută de mii de sofioți cer continuarea reformelor.*

11 dec. *Mladenov anunță alegeri libere pînă în mai 1990.*

26 dec. *PC acceptă să țină o masă rotundă cu opoziția, Uniunea Forțelor Democratice (UDF) care regrupează principalele mișcări independente.*

29 dec. *Întîlnirea C.C. pe probleme etnice : sînt din nou autorizate folosirea limbii turce și practicarea islamismului.*

15 ianuarie 1990. *Parlamentul abolește art. 1 al Constituției, prin care se garantează rolul conducător al PCB.*

16 ian. *Ultimatum al opoziției, la masa rotundă, pentru obținerea de garanții vizînd accesul la mijloacele de informație.*

18 ian. *Opoziția se retrage de la discuțiile cu comuniștii.*

30 ian.—2 febr. *Al XIV-lea Congres PCB. Mladenov renunță la funcția de secretar general și o păstrează pe cea de șef al statului. Alexander Lilov este ales președinte PCB.*

3 febr. *Parlamentul îl desemnează pe Andrei Lukanov, numărul doi în PCB, să-l înlocuiască pe G. Atanasov ca premier.*

8 febr. *A. Lukanov formează un guvern exclusiv comunist. A doua zi, reformiștii părăsesc PCB.*

30 martie. *Se anunță alegeri pentru 10 și 17 iunie.*

Aprilie. *Partidul Comunist își schimbă numele în Partidul Socialist Bulgar.*

10 iunie. *Primul tur al alegerilor legislative. Zeci de mii de persoane contestă, la Sofia, rezultatul.*

17 iun. Al doilea tur al alegerilor. PSB obține majoritatea absolută.

2 iulie. *Polemică în jurul unei fraze atribuite lui Mladenov. În timpul unei manifestații din 14 decembrie 1989, în jurul Adunării Naționale, acesta ar fi spus că „cel mai bine ar fi să vină tancurile".*

6 iul. *Președintele Mladenov demisionează.*

1 august. *Șeful opoziției, Jelio Jelev, este ales președinte al țării.*

25 septembrie. *Alexander Lilov este reales în fruntea PSB.*

Polonia

În pragul unei noi opțiuni?

Peste cîteva zile, duminică 25 noiembrie, în Polonia vor avea loc alegeri prezidențiale anticipate, eveniment ce captează atenția și preocupările opiniei publice de peste două luni. Perioadă în care diferite forțe și mișcări politice sau nepolitice au încercat, mai mult sau mai puțin obiectiv, să facă bilanțul realizărilor și eșecurilor guvernului Mazowiecki. Incontestabil, punerea în aplicare a așa-numitului „plan Balcerowicz", de reformare a economiei naționale, desigur pe principii neplanificate, a dus la scăderea însemnată a ratei inflației (de la 78 la sută în ianuarie 1990, la 1,8 la sută în octombrie), la stabilizarea monedei naționale și convertibilitatea acesteia în dolari la cursul aproximativ de 9 500 zloți dolarul (raportul leu-zlot este oficial de 69,15 lei — 10 000 zloți), la aprovizionarea echilibrată a pieței (magazinele sînt arhipline de produse, mai ales din import). Președintele Băncii naționale poloneze, W. Baka, a declarat recent în Seim :" Se respectă în mod consecvent indicația Seimului privind sistarea practicii de sporire a masei monetare pentru finanțarea bugetului de stat. Pentru prima oară în istoria noastră dolarul își pierde rapid valoarea pe piața internă, puterea lui de cumpărare a scăzut în octombrie cu peste 60 la sută".

Cu toate acestea, opozanții sînt de părere că echilibrul de piață a fost obținut „la nivelul sărăciei" și nu datorită creșterii producției interne, ci mai degrabă pe seama „îndepărtării" multor cetățeni de la cozile din fața magazinelor. Este adevărat că prețurile au devenit pentru mulți polonezi inaccesibile și că puterea de cumpărare a scăzut. S-ar putea pune însă întrebarea dacă o ieșire din criză este posibilă fără renunțări și autorestricții. Premierul Mazowiecki și adjunctul său, L. Balcerowicz, cunoșteau toate acestea atunci cînd au avansat strategia de redresare a economiei. Nu pot fi ignorate însă unele „breșe" în planul Balcerowicz, printre ele scăderea cu 9,7 la sută în primele 9 luni a gradului de angajare a forței de muncă în cinci ramuri de bază ale industriei, ceea ce s-a soldat cu creșterea ratei șomajului (circa un milion în luna octombrie, ceea ce reprezintă 7 la sută din efectivul angajaților), față de numai 400 000 cît se pronosticase pentru finele acestui an. În același timp, salariile în sectoarele respective au sporit cu 7,6 la sută. Privatizarea întreprinderilor și crearea concurenței au constituit principalele direcții ale concepției de stabilizare a economiei. Prețul inevitabil al acestor schimbări va continua să fie creșterea șomajului și falimentul a numeroase întreprinderi, aprecia recent L. Balcerowicz. Amintim că, începînd cu luna decembrie 1989, 36,4 mii de întreprinderi s-au autodesființat, iar alte 43,5 mii și-au întrerupt temporar activitatea. Magazinele de stat se vînd la licitație și, potrivit ministrului pentru problemele transformării formelor de proprietate, peste trei ani sub controlul statului va rămîne sub jumătate din potențialul economic al țării.

„Guvernul Mazowiecki menține ritmul posibil de înfăptuire a reformelor, iar schimbările nu au avut loc sub presiunea evenimentelor, ci conform planului", ne-a declarat prof. B. Gieremek, președintele, pînă recent, al grupului parlamentar al „Solidarității", unul din cei mai apropiați consilieri ai lui L. Walesa, optînd acum pentru „tabăra lui Mazowiecki". În opinia sa, concepțiile președintelui sindicatului „Solidaritatea" s-au schimbat substanțial în ultimul timp", ceea ce a dus la „divergențe legate mai ales de înțelegerea esenței proceselor politice din țară". L. Walesa este partizanul ideii de accelerare a dezvoltării economiei poloneze prin „privatizarea rapidă" a întreprinderilor de stat și pentru extinderea autogestiunii regionale. Economia de piață a afectat dureros o serie de pături sociale, ceea ce a dus la stări de spirit nefavorabile în rîndul populației. „Walesa are un minunat simț al schimbărilor din stările de spirit, dar «Solidaritatea» nu a intenționat niciodată «să joace» pe sentimentele negative ale oamenilor. Or, anturajul său actual îl împinge tocmai spre exploatarea sentimentelor de insatisfacție".

În condițiile create, la mijlocul acestui an orientările politice s-au polarizat, formîndu-se grupări ce reunesc diferite partide și mișcări și care sprijină fie candidatura lui Walesa, fie pe cea a lui Mazowiecki, principalii pretendenți la portofoliul prezidențial. „Centrum", adică Înțelegerea forțelor centriste cu orientare de centru-dreapta, sprijină programul președintelui „Solidarității" (care între altele propune tragerea la răspundere a foștilor nomenclaturiști), iar ROAD, Mișcarea cetățenească — Acțiunea Democratică, avînd în frunte un alt lider al „Solidarității, Z. Bujak, optează în favoarea lui Mazowiecki (oponent al „vînătorii de vrăjitoare"). În opinia acestei ultime formațiuni, prerogativele sporite ale viitorului președinte, cerute de L. Walesa, ar deveni un atribut pentru întărirea puterii acestuia, ceea ce l-ar transforma în dictator. „Orice om se poate situa deasupra legii, dar această cale duce la dictatură. O ordine democratică nu poate fi asigurată prin metode nedemocratice", apreciază B. Gieremek.

Bătălia electorală ia sfîrșit. Scrutinul de duminică va constitui un test al maturității politice a polonezilor chemați în fața urnelor pentru a decide, de fapt, calea spre viitor.

Corespondență de la
Donca Ciobanu

8 septembrie 1989. *Tadeusz Mazowiecki formează un guvern de coaliție în care „Solidaritatea" deține 12 portofolii, iar comuniștilor li se acordă patru.*

9—14 noiembrie. *Vizita cancelarului Helmut Kohl în Polonia. Concesii poloneze în legătură cu statutul minorității germane din Silezia superioară. Rămîn ambiguități în legătură cu recunoașterea oficială a frontierei Oder-Neisse.*

13—16 nov. *Vizita lui Lech Walesa în Statele Unite.*

23 nov. *Prima vizită a lui Mazowiecki la Moscova.*

29 decembrie. *Parlamentul abolește rolul conducător al PC și suprimă clauzele constituției care definesc Polonia „stat socialist și popular".*

16 ianuarie 1990. *Greve în minele din Silezia.*

27—29 ian. *Al XI-lea Congres PMUP. Partidul se transformă în Social-Democrația Republicii Polonia. Sciziunea unui grup reformator, condus de Tadeusz Fizbach, care creează „Uniunea Social-Democrată a Republicii Polonia". Alexander Kwasniewski și Leszek Miller sînt aleși președinte și secretar general în noul partid.*

13 aprilie. *Radio Moscova recunoaște responsabilitatea URSS în masacrul de la Katin.*

19—25 apr. *Al II-lea Congres al „Solidarității", la Gdansk. Realegerea lui Lech Walesa ca președinte.*

2 mai. *Vizita președintelui vest-german Richard von Weizsacker, care liniștește Polonia în legătură cu frontierele.*

27 mai. *Primele alegeri locale libere. Participare scăzută. „Solidaritatea" cîștigă zdrobitor în marile orașe.*

4—24 iunie. *Lupte interne în sînul „Solidarității". La 6 iunie, Lech Walesa îi atacă violent pe premier și anturajul acestuia.*

21 iun. *Bonnul recunoaște fără restricții linia Oder-Neissé.*

7 iulie. *Întîlnire Lech Walesa și Tadeusz Mazowiecki pentru a găsi o soluție diferendului dintre ei.*

29 iul. *Primul congres al noului partid al intelectualilor. Acțiunea democratică. Sciziune în cadrul „Solidarității".*

27 septembrie. *Parlamentul votează reducerea mandatului generalului Jaruzelski ; alegeri prezidențiale se vor organiza la 25 noiembrie. Walesa și Mazowiecki sînt principalii candidați.*

14 noiembrie. *La Bonn se semnează tratatul privind frontiera Oder-Neisse.*

Ungaria

...Integrarea în taifunul economic

Cînd, la 2 mai 1989, guvernul de la Budapesta demonta cortina de fier de la frontiera ungaro-austriacă, decizia respectivă n-a surprins prea mult opinia publică internațională, care se familiarizase deja cu ideile reformatoare ce se instalaseră de o bună bucată de vreme în Partidul Muncitoresc Socialist Ungar, după ce Janos Kadar fusese constrîns să se retragă de la conducerea operativă, iar în cadrul „vîrfului" se operaseră cîteva modificări importante de personal. O deschidere evidentă își făcea loc, e adevărat, după dispute acerbe, care nu erau ținute sub „cheie", ca în perioada cumplitei secretomanii comuniste, ce se traducea prin „unitatea și unanimitatea de monolit" a părerilor exprimate. Ca atare, decizia de a dărîma gardul de sîrmă ghimpată de la granița cu Austria ce a permis exodul a zeci de mii de est-germani spre Vest, a condus ,în scurtă vreme, și la prăbușirea comunismului în RDG și a altor aliați.

În Ungaria, revoluția a fost una pașnică, dar la fel de radicală ca și în cazul fostelor „țări frățești" din sînul Tratatului de la Vorșovia și al CAER. Pluripartitismul a devenit o realitate de sine stătătoare, ideologia comunistă a intrat, și aici, într-o evidentă agonie, iar euforia mass-mediei și cea a opiniei publice în înregistrarea cotiturii istorice erau deosebit de mari, chiar dacă tranziția, în Ungaria, se prelungea. Alegerile generale din primăvară, desfășurate în două tururi de scru-

tin (martie, aprilie) au fost primele, după 45 de ani, cu mai multe partide, așa cum prevedea noua Constituție adoptată la 23 octombrie 1989, ce a dus — între altele — și la schimbarea denumirii țării — Republica Ungaria. Semnificația respectivei consultări electorale o subliniază și mai mult rezultatele sale, conform cărora partidul Forumul Democratic Maghiar (MDF) a obținut 42,7 la sută din sufragii (164 locuri) iar Alianța Democraților Liberi (SZDSZ) 23.6 la sută (94 locuri) etc. În final, liderul MDF, Jozsef Antall, a devenit premier, el conducînd un bloc conservator, format din Forumul Democratic Maghiar, Partidul Independent al Micilor Proprietari, Partidul Popular Creștin Democrat. Un referendum național privind modalitatea de alegere a președintelui țării — prin scrutin național sau de către parlament — a înregistrat un insucces clar, pînă la urmă deputații fiind cei care l-au desemnat pe Arpád Göncz, președinte interimar la acea oră, ca șef al statului. În fine, alegerile locale, desfășurate tot în două tururi de scrutin, au dat cîștig de cauză Alianței Democraților Liberi, în vreme ce MDF a înregistrat un recul (de la 42 la sută voturi, în martie, la 28 la sută !) prevăzut de altfel de comentatorii politici date fiind problemele economice majore cu care se confruntă guvernul. Și, cu aceasta, am trecut la fondul chestiunii : avînd o rată a inflației de aproape 30 la sută și un șomaj ce afectează 100 000 oameni, cabinetul Antall este acuzat „de a fi timid și incoerent în strategia sa economică". Remarca aparține agenției „Reuter", care sublinia că, deși, recent, guvernul a dat publicității „Programul reînnoirii naționale" pentru următorii trei ani, el a trebuit să facă față, în ultima vreme, unei creșteri a contestării din partea opoziției liberale și a populației, ce îi reproșase ezitările și amintita timiditate, cît și apariția unor conflicte în diferite sectoare. Dar, cînd taurul a fost luat de coarne, ca să preluăm o expresie ne-academică, și a fost dispusă o majorare cu 65 la sută a prețului petrolului, guvernul a dat înapoi după o confruntare neîntîlnită din 1956, anul revoluției anticomuniste, datorată grevei șoferilor de taximetre și a transportatorilor, care a paralizat întreaga țară.

„Deși criza energetică declanșată de insuccesul Moscovei de a-și onora contractele petroliere (ca și de criza Golfului, Irakul avînd de livrat țiței în valoare de 145 milioane dolari) nu poate fi pusă pe seama guvernului, revolta petrolieră a fost percepută ca o culminare a nemulțumirii față de stilul ineficient de guvernare al lui Antall. Mulți oameni, șocați de disputa politică la care asistă în sesiunile televizate ale parlamentului, par să nu se mai intereseze de politică. La alegerile locale de luna trecută participarea la vot a fost de numai 37 la sută" (Reuter).

Este adevărat, un program de reforme radicale pentru stabilizarea economiei, care va antrena pe termen scurt o sporire sensibilă a șomajului, inflației și falimente ale unor întreprinderi, a fost prezentat parlamentului de guvernul Ungariei. Gyorgy Matolcsy, secretar de stat pe lîngă primul ministru, a acordat un interviu cotidianului „Nepszábádsag", în care a arătat că rata inflației va depăși 35 la sută, că o treime din întreprinderi vor da faliment și că numărul șomerilor va crește la 200 000. Guvernul înțelege să liberalizeze 90 la sută din importuri (70 la sută, la ora actuală), precum și salariile și prețurile la carburanți și să reducă subvențiile bugetare, în principal în domeniile energiei casnice, alimentației și transporturilor. S-a subliniat că Ungaria nu va putea duce la bun sfîrșit acest program de reforme numai cu resursele sale. Țara are nevoie, s-a arătat, de un ajutor excepțional pentru rambursarea datoriei sale externe, raționalizarea sectorului său energetic și, mai ales, pentru stabilirea unei rețele de protecție socială, fără de care acest program va provoca tensiuni intolerabile. Dincolo de prețul benzinei mai sînt multe, foarte multe probleme a căror simplă enumerare evidențiază dimensiunea unei crize ale cărei aspecte sînt previzibile sau nu, dar cu mari implicații.

Ca pretutindeni, în Estul european, după ciclonul politic de anul trecut, și în Ungaria la ordinea zilei este taifunul economic, căruia, și aici, i se face față cu greu, punînd practic în umbră punctul de pornire, atît de salutar în sine.

Dumitru Constantin

6—9 octombrie. *Congres extraordinar al Partidului comunist, care se transformă în Partidul Socialist Ungar. În frunte este ales Reszö Nyers.*

15 noiembrie. *Ungaria cere aderarea la Consiliul Europei.*

27 nov. *Parlamentul respinge programul economic al guvernului.*

26 nov. *Referendum asupra modului de alegeri prezidențiale (sufragiu universal). Scrutinul stabilit pentru primăvara 1990.*

19 decembrie. *Demisia premierului Miklos Nemeth.*

18 ianuarie 1990. *Ungaria solicită retragerea trupelor sovietice.*

23 ian. *Acord Ungaria—URSS privind retragerea tuturor soldaților sovietici.*

9 februarie. *Restabilirea relațiilor diplomatice cu Vaticanul, întrerupte în 1945.*

25 martie. *Primul tur al primelor alegeri libere postbelice. Dreapta cîștigă.*

2 aprilie. *Al doilea tur al alegerilor legislative. Forumul Democratic (opoziția) va prelua puterea, aliindu-se cu mici partide de dreapta.*

16 mai. *Alegerea ca președinte interimar al lui Arpad Göncz, candidat al Alianței Tinerilor Democrați Liberi (SZDSZ), care îl însărcinează pe Jozsef Antall (Forumul Democratic) cu formarea guvernului.*

27 mai. *Gyula Horn, fost ministru de externe, e ales președinte al Partidului Socialist, în locul lui Nyers.*

26 iunie. *Parlamentul ungar se pronunță pentru retragerea Tratatului de la Varșovia din teritoriul național.*

27 iun. *Anunțul unui referendum asupra modului de alegere a președintelui țării și a alegerilor locale (acestea în septembrie).*

23 iulie. *Budapesta cere ca Uniunea Sovietică să ofere scuze oficiale pentru intervenția militară din 1956.*

29 iul. *Referendumul asupra modului de alegere a președintelui, care va fi desemnat de Parlament.*

2 august. *Arpad Göncz este ales președinte de Parlament.*

Septembrie-Octombrie. *Alegeri locale, participare foarte scăzută. Avans al liberalilor.*

Germania

Și libertatea are exigențe

În alocuțiunea rostită la 3 octombrie, data istorică a reunificării Germaniei, președintele Richard von Weizsäcker sublinia, între altele, că instaurarea economiei de piață nu reprezintă, automat, o sursă de activitate economică, că ea nu se realizează prin legi, ci în spiritul și prin acțiunea indivizilor. „Și — adăuga șeful statului german — aceștia trebuie să cîștige experiența faptului că și libertatea are exigențele sale". Or, așa cum remarca ziarul „Die Welt", pentru germanii din fosta R.D.G., aceste exigențe sînt multiple. Nu este, de aceea, întîmplător că împlinirea unui an de la căderea zidului din Berlin, urmată de unificarea în ritm accelerat a națiunii pe care o diviza, a fost marcată nu prin festivități eclatante, oricît de mare ar fi fost tentația în acest sens, mai ales pentru un profit politic previzibil în etapa finală a campaniei electorale, ci pe calea unor bilanțuri de lucru și pe examinarea a ceea ce trebuie făcut în continuare. Eforturile sînt îndreptate, fără îndoială, în primul rînd spre integrarea cît mai rapidă a ex-R.D.G. în economia de piață și, implicit, în structurile economico-financiare existente în teritoriul vest-german, cu costuri pe cît posibil mai reduse. Nefiind vorba, desigur, aici, doar de aspecte bugetare propriu-zise. Pentru că, dincolo de acestea, o considerabilă barieră psihologică rămîne încă de învins, pînă cînd Germania va deveni, într-adevăr, un stat unitar. Or, se pare că a fost, totuși, mai ușor de dărîmat zidul de beton, de tăiat sîrma ghimpată a vechii frontiere, decît de înlăturat un asemenea obstacol invizibil, dar a cărui prezență este permanent resimțită. Iată, pe de-o parte, se manifestă o așa-numită „criză de identitate" a germanilor din est, crescuți timp de 40 de ani în spiritul unei mentalități totalitare dirijist-administrative și încercînd acum, după euforia reunificării, un sentiment acut de teamă. Legată de concurența care stă la baza societății la care au aderat și căreia nu știu dacă îi pot face față, de posibilitatea de a-și pierde locuința ieftină ori slujba, nu în cele din urmă de a nu fi acuzați — cel puțin unii dintre ei — de colaborare cu fostul regim comunist. Pe de altă parte, chiar în ceea ce-i privește pe germanii din vest, lucrurile nu sînt cu mult mai simple, deoarece, așa cum remarcă unele ziare, după ce și-au făcut o anumită imagine despre „frații" aflați de partea cealaltă a zidului, se văd acum nu numai în postura dorită, de altfel, de compatrioți, ci și în cea de a-și asuma unele responsabilități. „A te uni înseamnă și a învăța să împarți", atrăgea, de asemenea, atenția Richard von Weizsäcker. Adică a renunța la o parte din ceea ce ai dobîndit, în favoarea „fratelui oropsit". Precept față de care se exprimă nu puține reticențe.

În urmă cu un an, sutele de mii de manifestanți ai Germaniei răsăritene, dînd semnalul căderii pe cale revoluționară a regimurilor totalitare comuniste, au arătat limpede că nu doresc un „socialism cu față umană", ci libertatea deplină, asociată numai conviețuirii într-o patrie unificată sub egida sistemului democratic vest-german. Visul li s-a

împlinit. Dar libertatea cîştigată are preţul ei. Care, cel puţin o vreme, va trebui plătit.

Una din cele mai îngrijorătoare prognoze pentru ex-R.D.G. este legată de ameninţarea şomajului. O serie de rapoarte anunţă că numărul est-germanilor fără un loc de muncă sau cu activităţi temporare ar putea creşte, pînă la sfîrşitul anului viitor, la 4 milioane. (aproape jumătate din forţa de muncă). Au fost deja concediate sau trecute la program redus aproximativ 2,4 milioane de persoane — anunţa Asociaţia pentru şomeri din partea de răsărit a Germaniei — în cadrul procesului de trecere la economia de piaţă. Preşedintele acestui organism, Klaus Grähn, declara că „sărăcia şi disperarea" ameninţă să se extindă în întreaga zonă a fostei Germanii de răsărit, iar „adevăratul dezastru" se va produce, probabil, în ianuarie, cînd chiriile, ca şi preţurile la energie şi transportul în comun se vor majora. Previziuni exagerate ? Într-un comunicat comun, miniştrii economiei şi finanţelor Helmut Hauffman şi, respectiv, Theo Weigel, consideră că situaţia privind şomajul este privită prea pesimist, ei fiind de părere că investiţiile în regiunile germane răsăritene vor conduce la crearea de noi locuri de muncă, producţia aici urmînd să se stabilizeze către mijlocul lui 1991. Comunicatul menţionat atrage, însă, atenţia că transformarea economiei din aceste regiuni evoluează mai încet decît era de aşteptat, motivele principale fiind ritmul lent al privatizării, unele probleme legate de proprietate, existenţa, în continuare, a unor operaţiuni monopoliste şi unele dificultăţi în legătură cu crearea unui sector public capabil de cîştiguri.

Numeroase comentarii din presa germană se referă la problemele ridicate de privatizare în teritoriul ex-R.D.G. Aici, de fapt, se încearcă o accelerare a trecerii miilor de întreprinderi de stat în proprietate particulară, însă multe sînt atît de puţin rentabile, încît nu sînt prea numeroşi investitorii care să le preia. Societăţii „Treuhand", căreia guvernul i-a încredinţat misiunea de a privatiza un aparat de producţie apărut după 40 de ani de comunism, i se reproşează un ritm lent de acţiune, dar, fără îndoială, ea are de surmontat dificultăţi serioase, obiective. Sînt păreri că sarcina asumată de „Treuhand" este prea ambiţioasă sau, cum subliniau în raportul lor semestrial cele cinci principale institute de conjunctură germane, „în mod evident eronată". De fapt, după părerea acestor institute, statul federal nu trebuie să mai cheltuiască bani pentru punerea pe linia de plutire a unor întreprinderi ce eventual mai au „şanse", ci să le vîndă, grabnic şi în totalitate. „Ceea ce trebuie să dispară — să dispară", sfătuia profesorul Klaus-Werner Schatz, de la Institutul de Economie Mondială din Kiel. „Treuhand" susţine, însă, că societăţile din fosta R.D.G. reprezintă o valoare importantă şi că nu poate fi vorba să fie vîndute cu preţ redus, cu toată proasta lor organizare, numărul disproporţionat de salariaţi, datoriile lor enorme (în total circa 70 miliarde dolari). De unde, necesitatea ca fiecare întreprindere în parte să fie examinată pentru determinarea valorii sale, ceea ce reclamă timp. Pentru grăbirea ritmului vînzării, „Treuhand" acceptă acum — informa agenţia „France Presse" — ca, în schimbul unor investiţii masive, să şteargă vechile datorii ale întreprinderii achiziţionate.

Guvernul cancelarului Helmut Kohl nu ignoră dificultăţile, mari, legate de ridicarea standardului în partea răsăriteană a ţării la cel din teritoriul occidental. Nutreşte, însă, convingerea că, printr-o activitate laborioasă, tenace, „durerile" de acum se vor estompa, treptat, pentru ca, în 5—10 ani, condiţiile de trai ale populaţiei est-germane să fie aduse la nivelul cunoscut vest-germanilor. Este încurajator că, în pofida procesului lent de privatizare, cum îl consideră experţii economici, în partea de est au luat fiinţă un număr de companii, bănci şi instituţii comerciale, lărgindu-se, de asemenea, sectorul de servicii. Ceea ce înseamnă, între altele, noi locuri de muncă. Pe de altă parte, economia Germaniei occidentale este în continuare prosperă şi aici şomajul marchează un uşor declin, cu tot afluxul permanent de est-germani în căutare de slujbe bine remunerate. Cancelarul Helmut Kohl aprecia, într-un interviu acordat ziarului „Financial Times", că, în prezent, marea majoritate a populaţiei realizează pe deplin situaţia grea a economiei din fosta R.D.G. şi gradul în care infrastructura, construcţiile şi mediul ambiant au fost neglijate decenii întregi şi că acum are loc o „regenerare economică".

Există, probabil, în aceste afirmaţii o doză de optimism mai mare decît ar fi îndrituită de realităţile stricte ale momentului, ele fiind puse de observatori în conexiune cu lupta politică în perspectiva apropiatelor alegeri legislative (2 decembrie). Dar nu poate fi, în acelaşi timp, ignorat faptul că evoluţiile din Germania răsăriteană au un specific net deosebit faţă de cele din toate celelalte state ale Europei de Est care au doborît regimurile comuniste, prin însăşi unirea fostei R.D.G. cu sora sa, R.F.G., puternic dezvoltată economic, dispunînd de structuri eficiente, verificate, în timp, şi la care se poate raporta şi racorda, fără a apela la experimente hazardate. Examinate din acest unghi, convingerile exprimate de Helmut Kohl în „regenerarea economică" nu mai pot fi, credem, în nici un caz, cotate drept lipsite de acoperire.

Vasile Crişu

---

7 noiembrie 1989 — *Demisia guvernului Willi Stoph. O săptămînă mai tîrziu, comunistul reformator Hans Modrow devine prim-ministru.*

8 nov. *Conducerile partidului şi statului demisionează.*

9 nov. *Autorităţile RDG decid deschiderea frontierei cu Vestul. Mii de est-berlinezi escaladează faimosul zid.*

10 nov. *P.C. est-german anunţă alegeri „libere şi secrete".*

17 nov. *Hans Modrow propune negocierea unei noi construcţii juridice între cele două state germane, care „să meargă dincolo de tratatul fundamental" încheiat în 1972.*

21 nov. *Nouă manifestaţie la Leipzig pentru accelerarea reformelor. Apariţia, pentru prima dată, a sloganurilor în favoarea unificării.*

28 nov. *Cancelarul Helmut Kohl prezintă în Bundestag un plan în trei etape în vederea unei eventuale reunificări a Germaniei.*

3 decembrie. *Se schimbă conducerea P.C., trei noi figuri apar : W. Berghofer, G. Gysi, M. Wolf. Sînt arestaţi patru conducători ai echipei Honecker.*

6 dec. *Egon Krenz aprobă o largă amnistie pentru deţinuţii politici, apoi demisionează din funcţiile de şef al statului şi şef al Consiliului naţional al apărării.*

7 dec. *Krenz anunţă primele alegeri libere pentru 6 mai 1990.*

8—9 dec. *„Sommet" al „celor 12" la Strasbourg, care acceptă ca poporul german „să-şi regăsească unitatea" cu condiţia ca „autodeterminarea" să se situeze „în perspectiva integrării comunitare". PC est-german ţine un congres extraordinar la care Gregor Gysi devine lider şi se decide schimbarea numelui.*

17—18 dec. *Congres, la Leipzig, al mişcării de opoziţie, Reinnoirea democratică ; aceasta se constituie în partid politic.*

Al doilea congres extraordinar al PC : noi statute (ruptură cu teoria rolului conducător) şi un nou nume (Partidul Socialismului Democratic).

17 dec. *Dizolvarea oficială a poliţiei secrete, STASI.*

19 dec. *Vizita fostului cancelar Willy Brandt la Magdeburg ; vizita cancelarului Kohl la Dresda. Semnarea unor acorduri economice şi culturale.*

20—22 dec. *François Mitterrand în RDG ; estimează că problema unităţii germane este, de acum, pusă.*

4 ian. 1990. *Şase din nouă formaţiuni necomuniste se regrupează în vederea alegerilor.*

10 ian. *Reluarea manifestaţiilor de masă.*

11 ian. *Hans Modrow propune opoziţiei un guvern de coaliţie.*

15 ian. *Se anunţă că Erich Honecker va fi judecat pentru trădare.*

21 ian. *Agravarea crizei : Wolfgang Berghofer, primarul din Dresda, şi toţi conducătorii din regiune părăsesc P.C.*

28 ian. *Guvernul decide devansarea alegerilor : 18 martie.*

30 ian. *Modrow la Moscova. Mihail Gorbaciov declară că nimeni nu se îndoieşte de unitatea germană.*

1 februarie. *Modrow afirmă că noul stat va trebui să fie neutru şi prezintă un plan pentru unificarea germană.*

5 febr. *Se formează un guvern de uniune naţională, condus de Modrow.*

8 febr. *Pentru prima oară RDG recunoaşte responsabilitatea „întregului popor german" pentru crimele naziste.*

13—14 febr. *Modrow discută uniunea monetară, în Berlinul occidental.*

18 martie. *Primele alegeri libere de după 1933. Victorie neaşteptată a Partidului Creştin-Democrat, condus de Lothar de Maizière.*

4 aprilie. *Acord pentru formarea unui guvern de coaliţie condus de liderul CDU (participă social-democraţii, liberalii şi alianţa conservatoare).*

12 apr. *Noul guvern se pronunţă pentru o Germanie unită, în cadrul NATO şi CEE.*

19 apr. *Lothar de Maizière cere introducerea unei paităţi a monedei de „unu la unu". Pe 24 aprilie, Helmut Kohl acceptă.*

28—29 apr. *Lothar de Maizière, la Moscova, afirmă că va respecta angajamentele faţă de URSS. Gorbaciov respinge ideea unei Germanii unite în cadrul NATO.*

5 mai. *Reuniune „2 + 4" la Bonn (URSS SUA, Marea Britanie, Franţa + RFG, RDG) consacrată reglementării aspectelor externe ale unificării germane.*

6 mai. *Alegeri municipale. Partidul premierului rămîne principala forţă a ţării.*

12 iunie. *Creştin-democraţii şi liberalii est-germani se pronunţă pentru alegeri pangermane în decembrie.*

1 iulie. *Intră în vigoare uniunea economică, monetară şi socială.*

3 iul. *Acord în sînul coaliţiei pentru alegeri pangermane la 2 decembrie. Kohl acceptă.*

16 iul. *M. Gorbaciov discută cu H. Kohl şi acceptă apartenenţa Germaniei unite la NATO.*

26 iul. *Parlamentele din RFG şi RDG reunite în sesiune comună, decid că parlamentul german să fie ales printr-un mod de vot unic.*

23 august. *Se decide aderarea RDG la RFG, la* 3 octombrie.

Ce se întîmplă cu foștii lideri?

Un lanț de căderi de lideri de partid și de stat, în țările Europei răsăritene, în ultimul an. Dictatorii au fost arestați ; subordonații au fost înlocuiți, unii închiși, alții s-au ascuns. Nici un mare proces — care să implice comunismul, în fapt — n-a avut loc în decurs de un an. Ce s-a întîmplat și ce fac foștii lideri ai totalitarismului est-european ?

BULGARIA

TODOR JIVKOV (79 ani). Decanul dictatorilor comuniști (se afla la putere din 1954) a fost răsturnat printr-o „lovitură de birou politic", în noiembrie 1989 ; o lună mai tîrziu era arestat sub acuzații extrem de grave : instigarea urii naționale, însușire ilegală de fonduri, abuz de putere. Aflat în stare de arest la domiciliu, Jivkov este încă prezent în viața politică, prin scrisori și mesaje. În luna septembrie a.c., el se declara dispus să vorbească în fața Adunării Naționale de îndată ce se va încheia „ancheta murdară" deschisă împotriva lui. Într-o scrisoare recentă — la fel de vehementă — el acuza conducerea partidului socialist (fost comunist) de a fi „adoptat o linie care nu poate duce decît la prăbușirea partidului". Deși dosarul împotriva lui conține 106 volume, avocații săi consideră că nici una din acuzații nu a fost dovedită și sînt încrezători în rezultatul favorabil al unui eventual proces.

PETĂR MLADENOV (54 ani). Autorul principal al doborîrii lui Jivkov, ministru de externe timp de 18 ani, nu s-a bucurat prea mult de victoria sa. În ciuda succesului partidului socialist la alegerile din iunie, el a fost silit, o lună mai tîrziu, să părăsească președinția republicii, sub presiunea opoziției. Motivul l-a constituit o frază lipsită de tact, surprinsă de un microfon indiscret. La recentul congres al partidului, el n-a mai fost reales nici în consiliul suprem.

GHEORGHI ATANASOV (57 ani). Și-a menținut funcția de prim-ministru, pe care o ocupa din 1986, doar pînă la congresul partidului din februarie, cînd a fost supus unor aspre critici și îndepărtat din organele de conducere.

STANKO TODOROV (70 ani). Veteran al vieții politice, fost prim-ministru, a prezidat parlamentul în perioada de tranziție care a precedat alegerile din iunie, cînd a fost ales deputat. Recent și-a prezentat demisia din Adunarea Constituantă, în contextul situației tot mai tensionate din țară.

CEHOSLOVACIA

MILOS JAKES (68 ani). Acest vechi activist a ocupat funcția de secretar general timp de doi ani, fiind obligat s-o părăsească în urma „revoluției de catifea", din noiembrie 1989. Trei luni mai tîrziu a fost exclus din partid, iar în iunie 1990 a fost chiar reținut și interogat — împreună cu trei foști colegi — asupra participării sale la reprimarea „primăverii de la Praga". Ulterior a fost eliberat, ancheta rămînînd, pînă în prezent, fără urmări.

GUSTAV HUSAK (77 ani). După ce a condus aproape 20 de ani partidul comunist, a păstrat, în 1987, doar funcția mai mult onorifică de președinte al statului. A fost ultimul din „vechea gardă" a conducerii care s-a retras, în decembrie 1989. De atunci duce o viață retrasă.

LADISLAV ADAMEC (64 ani). Considerat un reformator, și-a pierdut postul de prim-ministru în noiembrie 1989. Ca președinte al partidului comunist, a reușit să limiteze pierderile, obținînd un rezultat onorabil la alegerile din iunie 1990, deși partidul a pierdut, în ultimul an, aproape trei sferturi din numărul membrilor. Cîteva luni mai tîrziu, a solicitat să fie eliberat din funcție, din motive de sănătate.

MIROSLAV STEPAN (44 ani). Fost lider al organizației studențești comuniste, se afla în noiembrie 1989 la conducerea orașului Praga. Acuzat pentru rolul său în represiunile de la începutul „revoluției de catifea", a fost arestat și întemnițat încă în decembrie, iar cîteva luni mai tîrziu a fost judecat și condamnat la cîțiva ani de închisoare.

FOSTA R.D.G.

ERICH HONECKER (78 ani). A fost demis din toate funcțiile în octombrie 1989, după 18 ani la conducerea statului. Cîteva luni mai tîrziu, a fost anchetat pentru corupție și greșeli de conducere ; asupra sa plana și o acuzație de crimă, ca urmare a ordinului oficial dat grănicerilor de a trage asupra celor ce încercau să treacă în R.F.G. Rămas fără locuință, a fost adăpostit o vreme de un pastor protestant, iar în prezent trăiește împreună cu soția sa, într-un spital militar sovietic, în apropiere de Berlin. Ostilitatea populației față de el este vădită. Într-un interviu, Honecker s-a apărat cu vehemență de acuzațiile aduse împotriva lui. „Pînă la urmă se va vedea că am avut dreptate... Mișcarea comunistă a suferit o înfrîngere, dar se va redresa", a declarat el. Fiica sa s-a stabilit în Chile, urmîndu-și soțul, fost emigrant politic.

— Dragi prieteni, partidul crede că v-a înțeles bine mesajul !...

EGON KRENZ (53 de ani). Desemnat drept succesor de Honecker însuși, el i-a urmat doar pentru două luni. Mai tîrziu a fost exclus din partid. Și el și-a părăsit locuința luxoasă pentru un mic apartament la Berlin. Înscris ca șomer, a obținut venituri consistente de pe urma cărții sale autobiografice „Cînd cad zidurile", în care se prezintă ca un reformator, omul care a deschis „zidul rușinii".

HANS MODROW (62 de ani). Acest comunist reformator, mult timp îndepărtat de centrul puterii, a fost desemnat prim-ministru în noiembrie 1989. Și-a cedat funcția după alegerile din martie. În prezent ocupă un loc în Bundestag, ca reprezentant al Partidului Socialismului Democratic, succesor al partidului comunist est-german.

ERICH MIELKE (82 de ani). Fostul conducător al poliției politice STASI, unul din cei mai puternici demnitari ai regimului comunist, este întemnițat de la 26 iunie. Conform presei germane, el este considerat complet senil. Împotriva sa a fost deschisă o anchetă.

POLONIA

WOJCIECH JARUZELSKI (67 de ani). Generalul, de numele căruia este legată introducerea legii marțiale în decembrie 1981, deține încă funcția de președinte al țării. A fost reales — cu o majoritate de un vot — în urma alegerilor ce au urmat acordului „mesei rotunde" din 1989, care a permis partidului comunist să obțină majoritatea în parlament. Prăbușirea comunismului în țările vecine a făcut acordul anacronic. În septembrie, el a cerut scurtarea mandatului său ; noi alegeri vor avea loc la 25 noiembrie. Pregătindu-se să cedeze puterea, generalul privește viitorul cu un „optimism moderat" și nu exclude continuarea prezenței sale în viața politică.

MIECZYSLAW RAKOWSKI (64 de ani). Multă vreme director al unei reviste culturale de renume, a devenit după 1980 secretar al comitetului central, iar în septembrie 1988, prim-ministru. În urma alegerilor din iunie 1989, a pierdut nu numai această funcție, ci și mandatul de deputat. A devenit secretar general al partidului, fără să poată opri degringolada acestuia, scindat în ianuarie 1990 în două formațiuni social-democrate. Cu acea ocazie a exprimat dorința generației sale de a se retrage din funcțiile de conducere.

CZESLAW KISZCZAK (63 de ani). Vechi colaborator al lui Jaruzelski, ca ministru de interne, a fost desemnat prim-ministru după alegerile din iunie 1989, dar nu a putut forma un guvern viabil și a demisionat. Cîteva luni mai tîrziu, sub presiunea opoziției, a părăsit și postul său ministerial, o dată cu ceilalți comuniști rămași în guvern. Recent, unul din foștii săi adjuncți și mai mulți generali au fost arestați în legătură cu uciderea preotului Popieluszko, în 1984, ca și în cadrul unor afaceri de corupție. Pînă în prezent, Kiszczak nu a fost implicat în aceste anchete.

UNGARIA

RESZÖ NYERS (67 de ani). Artizanul reformei economice din anii '60, eliminat în 1972 din conducere, a revenit în biroul politic în 1988. Încercînd să mențină preponderența partidului, a patronat schimbarea denumirii acestuia și renunțarea la ideologia comunistă. În 1989 a fost ales în fruntea noului partid socialist. Rezultatele în alegeri au fost decepționante, partidul ocupînd un loc marginal în Parlament. În luna mai a fost înlocuit la conducerea partidului de Gyula Horn.

KAROLY GROSZ (60 de ani). Fost prim ministru și lider al partidului după îndepărtarea lui Kadar, nu a fost de acord cu orientarea lui Nyers, contribuind la fondarea unui nou partid, care a păstrat vechea titulatură (socialist — muncitoresc). Conducerea a revenit unui reprezentant al generației tinere, Grosz rămînînd simplu activist. În ciuda numărului destul de mare de aderenți, partidul nu a reușit să pătrundă în Parlament.

IMRE POZSGAY (56 de ani). Anul trecut era considerat cea mai populară personalitate politică, speranța partidului pentru președinția statului. Schimbarea raportului de forțe pe plan politic a eliminat această posibilitate. Poszgay, care conducea fracțiunea parlamentară socialistă, și-a anunțat recent ieșirea din partid, dezamăgit de menținerea „tradițiilor comuniste" care încătușează încă partidul. Își va continua activitatea ca deputat independent.

MATYAS SZÜRÖS (57 de ani). Fost secretar cu probleme internaționale al comitetului central, a devenit președinte al parlamentului, în martie 1989, îndeplinind și funcția de șef al statului. După alegerile din martie a.c. a trecut în fotoliul de vicepreședinte.

Alexandru Antonescu

R.S.S. Moldova

Săptămîna patimilor

Corespondență de la Boris Marian

Tensiunea politică în Moldova sovietică nu scade. Declarațiile, apelurile de tot felul din partea diferitelor foruri, începînd cu Parlamentul și terminînd cu o oarecare brigadă de îngrijitori de viței, curg gîrlă, chemîndu-ne la pace și înțelegere. Dar pace și înțelegere nu este.

Episodul central al săptămînii trecute l-a constituit „bătălia" de la 14 noiembrie, din incinta Parlamentului, pe marginea proiectului de hotărîre privind măsurile urgente pentru concilierea civilă. Lupta s-a dat între deputații de extremă național-frontistă, ca să zic așa, și cei de orientare politică mai moderată, cu viziune mai largă.

Precum s-a constatat la acea ședință a sesiunii, comisia lui Petru Lucinski fusese trimisă la Tiraspol și Comrat, pentru tratative cu liderii transnistreni și găgăuzi, cu mîinile goale, adică neavînd împuterniciri „la obiect" privind concesiile pe care este dispus să le facă parlamentul, în schimbul cutăror concesii de la cealaltă parte. Firește, domnul tovarăș Lucinski a refuzat să-și continue misiunea fără de un atare document, proiectul căruia îl și avea gata în servieta sa diplomatică.

Deși dezbaterile s-au desfășurat cu ușile semiînchise, unele amănunte au ajuns destul de repede la urechile ziariștilor. Prima e că temperatura discuției a atins gradul de fierbere. „Nici o cedare în fața separatiștilor !" — aceasta, am putea spune, era laitmotivul deputaților ce se pronunțau împotriva pacificării cu orice preț. Pe cînd colegii lor moderați insistau ca hotărîrea să fie cît mai repede adoptată și pusă în aplicare în zonele fierbinți, ea fiind în concepția lor un jet de apă turnat peste foc. Rolul echipei de pompieri urmînd să-l joace comisia de conciliere.

Confruntarea violentă de păreri a culminat cu plecarea demonstrativă din ședință a celor mai implacabili deputați, reprezentanți ai FPM — M. Chimpu, A. Cartic, A. Șalaru și alții, aceștia declarînd drept o rușine națională orice rectificare, cît de mică ar fi, a suveranității limbii de stat și prestigiului grafiei latine.

La această fază destul de dramatică, cea mai potrivită soluție a găsit-o președintele Sovietului Suprem, A. Moșanu, anunțînd o pauză pentru calmarea spiritelor și redactarea proiectului controversat. Abia seara tîrziu, varianta definitivă a fost votată cu o majoritate aproape la limită (între timp deputații protestatari s-au reîntors în sală). Astfel a fost pusă temelia reală pentru concilierea civilă, fie și cu prețul unor cedări, făcute, totuși, în numele păstrării integrității teritoriale a republicii.

Care sînt acestea ? Moratoriul, pe toată perioada activității comisiei de conciliere, asupra hotărîrii Sovietului Suprem din iulie a.c. privind cererea autonomiei găgăuze, asigurarea reprezentării, în organele puterii de stat și administrative, a cetățenilor de toate naționalitățile de pe teritoriul R.S.S. Moldova, în concordanță cu structura ei demografică, perfecționarea mecanismului de aplicare a „Legii cu privire la funcționarea limbilor vorbite pe teritoriul R.S.S. Moldova" și revizuirea condițiilor de atestare a cadrelor. Această clauză va însemna, pe de o parte, că în zonele găgăuză și transnistreană se va folosi, în rînd cu limba de stat (română), și limba rusă, în calitate de limbă oficială. Pe de altă parte, în subtext este recunoscut faptul că în republică au fost comise abuzuri prin concedierea unor funcționari, pentru că nu posedau limba română. Printre alte măsuri de conciliere se înscrie, de asemenea, și adaptarea eventuală a legii care să garanteze drepturi grupurilor naționale.

Din păcate, aceste și alte prevederi ale documentului citat au fost sfidate de către unii deputați, cît și de adepții lor din stradă. Cred, însă, că atunci cînd întreaga populație, extenuată de atîtea temeri, lipsuri și confruntări civile, năzuiește la pace și bună vecinătate, ambițiile unor lideri politici, cît de patrioți s-ar declara, nu mai merită să fie puse pe cîntarul istoriei. Rămîne să vedem în continuare dacă cei de la Comrat și Tiraspol vor ști să prețuiască acest gest prietenos al Parlamentului nostru și vor profita de unica și ultima șansă ce li se oferă.

Deocamdată veștile de peste Nistru confirmă altceva — și anume că acolo continuă pregătirea alegerilor anticonstituționale. În legătură cu aceasta, actuala sesiune a Sovietului Suprem a adresat, la sugestia lui Ion Druță, scriitor de renume și deputat al U.R.S.S. din partea Moldovei, un apel către parlamentul țării, din care citez : „Prin formarea Republicii Nistrene s-ar stabili, în fond, granița antebelică, eliminîndu-se astfel Basarabia din Uniune. Iar dacă mai ținem cont și de faptul că principalele surse ce asigură activitatea vitală a meleagului nostru — energia electrică, gazul, traficul feroviar — vor trebui să treacă prin această nouă formațiune statală, dispusă extrem de ostil față de noi, singura posibilitate pentru supraviețuirea noastră rămîne ieșirea din U.R.S.S. și adresarea unui apel către comunitatea mondială pentru a convoca o Conferință în problema Basarabiei, în cadrul ONU".

Răspunsul Moscovei este așteptat cu aceeași nerăbdare atît la Chișinău, cît și la Tiraspol.

Odată cu adoptarea de către Sovietul nostru Suprem a măsurilor de conciliere civilă, a fost făcut primul pas real pe calea anevoioasă a destinderii. Dar peste 24 de ore după aceea, un eveniment fatal ne-a aruncat cu doi pași înapoi...

A avut loc la Chișinău, pe 15 noiembrie. În seara acelei zile, o ceată de tineri, majoritatea voluntari care, de fapt, nu s-au supus ordinului de demobilizare, plus cîteva zeci de dezertori din Armata Sovietică, după un miting de doliu în fața monumentului lui Ștefan cel Mare, a pornit pe strada centrală a orașului, acostînd și bătînd trecătorii rusofoni. Despărțindu-se apoi în grupuri mai mici, huliganii tăbărau în cafenele, restaurante, alte localuri, devastîndu-le și molestîndu-i pe clienți, în speță pe cei de naționalitate rusă. Printre aceștia au nimerit și doi deputați ai Sovietului Suprem al republicii, unuia dintre care, domnul Safonov, i-a fost luat ceasul de la mînă. Cîteva persoane au fost internate în spital. Bandiții au pătruns chiar și într-un bloc de locuințe, dar încercarea de a devasta cîteva apartamente le-a eșuat. Însă nu din „vina" miliției.

Cît o privește, ea n-a reușit să pună capăt dezmățului. Ba, precum a recunoscut mai tîrziu însuși colonelul Antoci, prim-adjunct al ministrului de interne, miliția, ținîndu-i mereu în cîmpul atenției sale pe infractori, n-a intervenit ca să nu provoace încăierări și mai masive. Spectacolul huliganic cu milițieni în calitate de spectatori a încetat abia spre miezul nopții.

Prilejul pogromului l-a constituit asasinarea, cu două zile înainte, de către indivizi ruși necunoscuți, a lui Dumitru Moldoveanu, un patriot voluntar, în vîrstă de 44 ani, în momentul cînd el se certa lîngă o berărie cu indivizii aceștia, care înjurau tricolorul, ofensîndu-i pe moldoveni ca națiune. Hotărîrea de a-l răzbuna pe martir a fost luată la mitingul de doliu, după funeraliile care avuseseră loc în catedrala din centrul capitalei. Drept consecință, victime ale răfuielilor s-au făcut oameni nevinovați, printre care și cîteva femei. Culmea relelor e că huliganii „patrioți" s-au dedat și la jafuri.

A doua zi dimineață, deputații parlamentului au luat act de încălcările în masă a ordinii publice, calificîndu-le drept provocare. A fost adoptată o hotărîre specială, prin care organele de drept sînt obligate să-i identifice pe criminali și să-i dea pe mîna legii. Avînd în vedere cît de pasiv s-a comportat miliția în acea noapte, ca și de multe alte ori, un paragraf din această hotărîre îmi sună ca o anecdotă : să fie examinată problema majorării salariilor lucrătorilor miliției.

A fost oare spontană sau pusă la cale acțiunea criminală ? Deputatul Șalaru a răspuns astfel la această întrebare pe care i-a adresat-o corespondentul ziarului „Sovietskaia Moldova" : „Evenimentele nu s-au desfășurat spontan, ele au fost pregătite. Mulți au știut ce se va întîmpla".

Oricum, incidentul s-a produs în momentul cînd părțile contrapuse făcuseră cîte un pas în întîmpinarea una alteia. Și tocmai aceasta constituie dramatismul momentului.

STOP CADRU

Președintele american George Bush la Praga, în Piața Wenceslas, împreună cu președintele Vaclav Havel. Un an de la „revoluția de catifea" și ajutoare americane pentru Cehoslovacia

Uraganul „Gladio" răvăşeşte Italia

Existenţa unei „structuri militare clandestine" în Italia, sub oblăduirea N.A.T.O., a generat o adevărată furtună politică în această ţară. Şi nu numai acolo.

Primele dezvăluiri pertinente în legătură cu această afacere au fost făcute chiar de premierul italian Giulio Andreotti. La rîndul său premierul fusese sesizat de magistratul Felice Casson, care dăduse de urmele acestei organizaţii şi ceruse oficialităţilor accesul la unele arhive militare secrete. Ce s-a aflat ? „Gladio" („Spada") era numele unei organizaţii paramilitare (sau militare secrete) imaginată de NATO, încă din 1956, cu scopul pregătirii în subteran a unor grupuri de şoc capabile să se constituie într-o reţea de rezistenţă împotriva unor invazii străine din Italia (respectiv a unei ofensive din partea forţelor Tratatului de la Varşovia). Această reţea clandestină ar fi fost de asemenea activată în eventualitatea unei victorii a forţelor de stînga şi a venirii la putere a comuniştilor. Nu se ştie încă, iar acest aspect este extrem de controversat în Italia, dacă „spada" a fost scoasă din teacă şi în cazul unor acţiuni destabilizatoare, teroriste, care au însîngerat Italia în aceste peste trei decenii.

De fapt, aşa cum scria ziarul „Corriere della Sera" problema care se pune este nu atît legată de natura şi ţelurile organizaţiei în cazul unui cotropitor străin (acest fapt ar fi de înţeles şi deloc blamabil), ci în legătură cu rolul acestei forţe secrete pe plan intern. Pentru că — remarca pe bună dreptate ziarul — ar fi inadmisibil pentru un stat democratic să nu îngăduie exercitarea puterii unui partid (fie el şi comunist) care cîştigă în alegeri şi de asemenea este de nepermis ca o astfel de organizaţie să fi fost implicată în acţiuni destabilizatoare interne.

Trebuie spus că dezvăluirile recente au avut un efect şi mai puternic datorită faptului că o serie de premieri sau miniştri ai apărării, între care Bettino Craxi, Amintore Fanfani sau Giovanni Spadolini au declarat că ei nu au avut cunoştinţă de existenţa acestei organizaţii. Deşi presa manifestă anumite circumspecţii faţă de aceste declaraţii, rezultă oricum că organizaţia a fost bine camuflată, că a acţionat după principiile criptice ale unor grupări secrete, aproape ezoterice.

De asemenea, atît dezvăluirile din Italia, cît şi cele din Grecia (întrucît se pare că organizaţii similare au avut loc în toate statele NATO) au demonstrat că „Gladio" a apărut în urma unor înţelegeri secrete dintre CIA şi ţările respective.

S-a mai aflat, de asemenea, că în Italia numărul „gladiatorilor" (cum li se spune membrilor organizaţiei, nume care are însă şi o rezonanţă antică) nu a depăşit cifra de o mie şi că, la ora actuală, ar mai fi aproximativ 600 care dispun şi de circa 140 de ascunzători de arme. Ei erau recrutaţi în secret, atît din rîndul civililor, cît şi al militarilor, beneficiau de o pregătire militară specială, aveau la dispoziţie armament, tehnică de luptă şi de comunicaţii moderne. În general, cei recrutaţi astfel erau oameni obişnuiţi, nu trebuiau să iasă în evidenţă, pe plan social, prin ceva anume şi erau foarte bine plătiţi. Potrivit unor mărturii, în cazul unei victorii comuniste în Italia ei ar fi trebuit să organizeze şi să ia parte la manifestaţii, infiltrîndu-se în rîndul protestatarilor şi să contribuie la crearea unei asemenea atmosfere de tensiune în ţară, încît să se impună o lovitură militară. Pentru desfăşurarea unei asemenea activităţi se înţelege că „gladiatorii" aveau nevoie de tratament special.

Afacerea „Gladio" a avut pe scena politică italiană efectele unui uragan. S-au făcut bunăoară speculaţii în legătură cu „alegerea" momentului dezvăluirii.

Unii au fost înclinaţi să creadă că această „transparenţă" nu ar fi lipsită de o motivaţie sau o miză politică, că ar fi la mijloc vreun interes politic obscur al premierului sau al altcuiva. Nu e mai puţin adevărat că această deconspirare are alt impact acum, în 1990, după schimbările din Estul Europei, decît ar fi avut să zicem cu 2—3 ani înainte. Ca în „ucenicul vrăjitor", Andreotti se pare că a stîrnit însă prea multe duhuri pe care nu le mai poate struni.

Pentru că „Spada" a alimentat vehemenţa unor dezacorduri dintre partidele politice, a creat tensiune şi chiar confuzie pe eşichierul politic italian, a alimentat prejudecăţi şi puncte de vedere partizane. Şi pentru toată lumea a generat, inevitabil, întrebarea în ce măsură o asemenea organizaţie supra-naţională (care şi-ar fi avut sediul central în altă parte a Europei) servea interesele naţionale ale ţării. Deci, în special partidele de opoziţie cer să se facă lumină deplină cu privire la legăturile „gladiatorilor" cu unele organizaţii extremiste racordate în cadrul unei „strategii a terorii" şi dacă ea avea posibilitatea — după cum se înţelege din unele detalii — să se sustragă controlului puterii legitime.

Premierul Andreotti a încercat, deci, să liniştească lucrurile, spunînd că membrii activi din „Gladio" sînt persoane în vîrstă şi că prin urmare organizaţia ar fi „depăşită". Dar bulgărele de zăpadă odată aruncat la

„Ambiguitatea P.C.I."

Controverse în Italia n-a stîrnit numai afacerea „Gladio". Imediat după război, comuniştii italieni au comis o serie de crime politice, atribuite mafiei. De ce patru decenii de tăcere ?

Fostul deputat al parlamentului italian, comunist şi veteran al Rezistenţei, Otello Montanari, nici nu-şi închipuia ce polemică naţională va stîrni articolul său publicat în într-un ziar local. Despre „triunghiul morţii" se ştia demult, iar partizanul amintit în articol, care exact cu 45 de ani în urmă, după război, a ucis pe inginerul Viski, fost condamnat de instanţă şi şi-a primit pedeapsa. Montanari a fost unul dintre foştii conducători ai comuniştilor din regiune, care nu numai că a recunoscut pentru prima dată justeţea sentinţei acelei instanţe, dar a şi chemat Partidul Comunist Italian „să se purifice, să descopere tot adevărul privind perioada complexă a statornicirii democraţiei în Apenini".

Trei oraşe — Reggio-Emilia, Modena, Bologna —, sînt situate în zona pe care demult au numit-o „roşie". După eliberarea ţării de fascişti, în aprilie 1945, aici conduc în mod neîntrerupt comuniştii.

Mai recent, unii gazetari italieni numesc această „zonă" — roşie... de la sîngele vărsat în acei ani de după război. Şi mai este numită şi „triunghiul morţii". Referindu-se la mărturiile unor eroi ai Rezistenţei, care au tăcut aproape o jumătate de secol, mijloacele de informare în masă îşi pun problema gradului de răspundere al PCI pentru crimele politice, comise la sfîrşitul anilor 40, şi care adesea erau atribuite fasciştilor sau mafiei.

Pentru a avea o imagine reală despre perioada acelor ani, trebuie să amintim, că Rezistenţa, care a început să acţioneze din anul 1943, a costat viaţa a 35 000 de participanţi, 20 000 au rămas invalizi, 10 000 au fost trimişi în lagărele germane. Odată cu venirea aliaţilor şi victoria de la 25 aprilie, războiul pentru Eliberare, care prin esenţa lui a fost civil, se terminase. Dar nu pentru toţi. Mulţi nu puteau trece uşor la o viaţă paşnică şi o luptă politică fără arme.

Fiind conştient de necesitatea de a ajuta ţării să pornească pe drumul democraţiei, Partidul Comunist Italian a depus mari eforturi pentru a înăbuşi actele extremiste în rîndurile sale. Comuniştii, printre primii, au recunoscut necesitatea dizolvării unităţilor de partizani şi predării complete a armelor. Dar nu se poate afirma că „baza" partidului a fost unanimă în această problemă.

La Reggio-Emilia, în conducerea federaţiei locale a PCI au rămas figuri cunoscute ca Arrigo Nizzoli şi eroul partizan „Eros"-Didimo Ferrari. După atrocităţile care au marcat anii '45—'46, ei au fost înlocuiţi de partid cu Valdo Mangnani, care a insistat pentru restabilirea legalităţii şi încetarea recidivelor teroarei revoluţionare. Cei doi foşti conducători ai organizaţiei regionale s-au ascuns ca mulţi alţi comuniştii italieni în îndepărtata Cehoslovacie la Clement Gotwald. După mărturia lui Montanari, împreună cu membrii PCI, pe care în acea vreme îl ameninţa pericolul de a nimeri după gratii din motive inventate, la Praga au plecat şi oamenii care şi-au pătat mîinile cu sîngele victimelor nevinovate. Reiese că PCI i-a ajutat şi pe unii şi pe alţii să se ascundă de frica răzbunării. Iar Palmiro Togliatti, secretarul Partidului Comunist a fost în anii '45—'47 ministru de justiţie în guvern şi nu putea să nu ştie despre ceea ce s-a întîmplat. Dar necesitatea de a menţine autoritatea partidului i-a determinat şi poziţia. După cum consideră Renato Miele, care în acel timp era redactor şef al biroului din Milano al ziarului „L'Unita", Togliatti, care multă vreme a lucrat în Comintern la Moscova, a fost de acord cu Stalin în problema menţinerii echilibrului fragil al forţelor internaţionale de după Yalta şi a fost împotriva oricăror încercări de venire cu forţa la putere a PCI în ţară.

Nu trebuie uitată opoziţia PCI faţă de partidul creştin-democrat şi alte partide burgheze, care a început tocmai în acea perioadă. Iar în atmosfera acelor ani, după cum recunoştea un asemenea adversar al declanşării războiului civil, cum era Togliatti, „temerea, că în mîinile foştilor partizani vor apărea din nou armele, a oprit cercurile de dreapta de la orice încercări de lovitură antidemocratică". Adică în Partidul Comunist Italian, se pare, că ani îndelungaţi a existat această dualitate : tendinţa spre transformări democratice în viaţa politică şi botărîrea ca în cazul unui atac de dreapta să se pună mîna pe arme, pentru a parcurge deja cunoscutul drum al „revoluţiei ruse", proletariatul preluînd puterea deplină în mîinile sale.

(din „Komsomolskaia Pravda")

Traducere şi adaptare
V. Grancea